

Petroskoin valtionyliopisto
Venäjän Tiedeakatemian Karjalan Tiedekeskus
Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutti

ELETTIINPÄ ENNEN INKERIS

NÄYTTEITÄ INKERINSUOMALAISISTA MURTEISTA

Toimittanut Maria Mullonen

Petroskoi "Periodika"
2004

Эта книга представляет собой сборник диалектных текстов на ингерманландских говорах финского языка. Носители этих говоров поселились на берегах Невы в начале XVII века, задолго до строительства Санкт-Петербурга, когда эта территория входила в состав шведского государства. В начале XX века финское население Ингерманландии составляло около 140 тысяч человек, которое сохранило свой язык и культуру вплоть до насильственного выселения с традиционных мест проживания в конце 30 – начале 40-х годов XX века.

Книга содержит рассказы представителей этих говоров, записанные на магнитофонную ленту в основном в 60 – 70-х годах прошлого века из уст пожилых людей, хорошо владевших родным говором и помнивших жизнь довоенной и даже дореволюционной Ингерманландии. Тексты носят в основном этнографический характер, в них находят отражение традиционная культура, старый быт и обычаи. Из 28 прежних церковных приходов в книге представлены говоры 20 приходов. Финские приходы располагались на территории следующих современных районов Ленинградской области: Всеволожского, Волосовского, Гатчинского, Кировского, Ломоносовского, Тосненского (частично), Кингисеппского. К этой же территории относились и современные пригороды Петербурга – Парголово, Павловск, Колпино, Красное Село.

В предисловии дается краткая справка о языковых особенностях говоров. К книге приложен словарь диалектных слов и русских заимствований, встречающихся в текстах.

Книга подготовлена на кафедре финского языка и литературы Петрозаводского университета. Оригиналы магнитофонных записей хранятся в фонограммархиве Карельского научного центра (г. Петрозаводск).

Книга может быть использована как специалистами по финской филологии и этнографии, так и студентами, изучающими прибалтийско-финские языки. Она может быть востребована также любым читателем, владеющим финским языком и интересующимся языком и культурой ингерманландских финнов.

Эта книга опубликована при поддержке Союза ингерманландских финнов Карелии в рамках Инкери-проекта

Tämä kirja on julkaistu Karjalan suomalaisten Inkeri-liiton tukemana
Inkeri-projektin puitteissa

SISÄLLYS

Esipuhe	7
Inkerin murteiden erikoispiirteistä .	12

VUOLE

Eeva Tyni

Talveks tehtii vastoi	17
Käytii väkluanii ja piettii talkoita	18
Mitä laululoi laulettii	19
Naist synnyttiit koton	20
Vuol'järvest pyyvettii kallaa	21
Mite käytii pyhäkouluu	23
Kyläluku	23
Liharuokii	24
Mite rahkaa tehtii koton	24
Kana hauto kolm viikkoo	25
Piiettii pitkii hammeita	26
Keitettii kaurakiisselii	26
Kauroist tehtii ryynilöi	27
Paistettii piirakkaa	29
Ammä tek maltasii	30
Lapses on riis	31
Lapsel on sijaharjaksii	32

LEMPAALA

Sohvi Pesonen

Kot'töitä	33
-----------------	----

Mari Penniäinen

Rajaseutult muutettii ihmiset pois	34
Viros "jäniksen passil"	36
"Kello on kymmenen ja aurinko paistaa"	37
Tytöt makasiit aitäts	38
Kolhoosan aikän piettii Piäsijaistä	38
Laululoi	39
Korttiämmät povasiit	41
Miten meil piettii jouluu	41
Miten ristemmoin käi kansanjuhliil	42

TOKSOVA

Juhana Poutanen

Atra ja puuastuva	45
Hyvän hevosen merkit	46

Reki tehtii koivust	46
Pärekatot	47
Puuastijat	48

Anna Ijas

Heinää lyyvvä on raskas työ	49
Kissa, koira ja kanampojat	50

Mari Olkkonen

Olin likkan ja piikan	51
-----------------------------	----

KELTTO

Mari Kajava

Musta sauna	53
Ruoka-ajat	54
Mitä ennenvanhaa syöt'ii ja juot'ii	54
Ko otet't'ii sotamiehaks, heitet't'ii arpaa	55
Miten miun äijäin käi kullan peräs	56
Poika läks morsijaa kysymää	57
Vanha vuatepars	58
Emännän nostokkaiset	58
Käyt'ii rot'inoil	59
Ennevanhaa teht'ii hovin töitä ..	60
Virpomine	60
Miten miehet löivät vetto	60
Miten pant'ii kertaa	61
Savupirt't'i ja samavara	62
Harsian ruoska	62
Homa-äijän kuninkaan matka ...	63
Miun akkain ja perälauta	63

Helena Kelkka

Siäenteitä ja vanhoi tappoi	64
Hiäruokii	65

Katri Kukkonen

Mein talo ol' Juosla	66
Kylän rikkaat ja köyhät	68
Koulunkäynti	68
Miten nuoriso vietti vapaa-aikaa	71
Elet't'ii kansalaissovan aikaa	72

Mari Mehiläinen

En joutant käymää koulua	75
Meil kasvatet't'ii pal'jo omeñii	76
Vil'jan puiminen	78
Mein kot'	80
Käyt'ii tatteem peräs	81
Hirvosiin kylän lähe	81
Koton teht'ii nahkaa	82
Kelttolaine juhlapuku	83
Pessetas tantsit't'ii	84
Morsija käi susimas	86

Simo Ruotsi

Seurakunnas ol' ufatnikka	87
Nuorison harrastuksii	88

Simo Kajava

Tavallinen elämäntarina	89
Miul on akka t'el'ekatka	98

Matti Mehiläinen

Leninkraatin piiritykses	100
Pojat pakeñit Siperist	103
Viron teitä pitkin	107

RAAPYVÄ

Eino Kiuru

Pukero ol' pien kylä	110
Evakkomatka	113
Siperist Karjalaa	114

JÄRVISAARI

Pietari Haponen

Nuijat ja Haposet	116
Oma sauna	117
Pärreitä ketet't'ii	117
Pual'ikkua lyöt'ii	118

Mari Virkki

Sota on polttant Järvisuaren kylät	119
Ennevanhua naisel ol' pal'l'o työtä	119

Kylvet't'ii pellovast ja kuottii kaŋkait	120
Suntakpäin käyt'ii kirkos ja tantsit't'ii	121
Miten mänin naimisii	121
Mänim marjua	123

MARKKOVA

Mari Sarvi

Käimmä pihkua korjuamas	124
Pulkiist sai kaikellaist ruokaa	125
Ennevanhua paistettii piirakkoi	125
Kevvääi vietii tua,etta pelloi ...	126
Puatta taitettii	126

VENJOKI

Katri Tuhkanen

Miten valittii minjoi	128
Tuvam pesu	130
Emännän nostajaiset	131
Meil poltettii kokkoo	133
Piäsiäisen liekuttii ja laulettii ..	134
Laskijaisen tehti pyörämäk	135
Nikka nimmee	136
Erkin kerkin	136
Lähtää seukko Seppälää	137
Suur kiukaa	137
Ennevanhasii parannustappoi	141
Miten sypliä ja täntarhoi parannettii	143
Uuven vuuvven taikoi	143
Ammä tek taikoi	144
Tuutaraiset kissan keittäjät	145
Paimenii piettii hyväst	145
Parisniekka möi lehmii	148
Lapsii lövvetii saunan lautasiin alt	149
Pitkän puaston aikaa	150
Siän merkit ympär vuotta	152
Joulust laskiaisee	152
Saksalaisiin aikaa	156

LISSILÄ

Katri Kirppu

Meil ol' tantsutupa	161
---------------------------	-----

Rudolf Virkkunen

Elimmä kolhoosas	162
Puol' vuossattaa Karjaläs	165
Kaks vuotta Altais	166

HIETAMÄKI

Helena Heimonen

Lapsena heinäniityl	168
Elet't'ii vanhas tuvas	169
Mein sauna	170
Mein kyllii sanot't'ii Syrjaks	171
Kansanviisautta: siä,enteitä, arvoituksii	171

TUUTARI

Vasili Kaipainen

Varikselan kylän entisest elost .	173
-----------------------------------	-----

SKUORITSA

Mikko Pakkonen

Mie tein taloloi sekä kiukaita ..	175
-----------------------------------	-----

Mari Lavonen

Miten piijäst tul' minja	177
Parantajst	177
Entisii tappoi	179
Jyrinpäivän lasettii lehmät karjaa	180

ROPSU

Mari Rogozina

Ayrämöisiin ja savakkoloin vaate	181
Meim paikkakunnäl kasvoi marjoi	183
Heinäniityt	183

TYRÖ

Anna Huli

Kuin miun issäin alotti koulun .	185
----------------------------------	-----

Boris Tähti

Kuim_myö elimmä ennen 187

Anna Kivinen

Mein kylä ol' liki Kuusojaa 189
 Käytii marjäs 190
 Perentäkpäivän pestii
 poukkuu 191
 Lavvantäk ol'
 lattijanpesupäivä 191
 Tuvan pesemine 192
 Pajuvitsoist tehtii merssilöi 193
 Kyläs käivät räpökkömiehet
 ja parisnikat 193
 Entisii astijoi 194
 Entisii pyhhii 195
 Lukuloi ja laululoi 196
 Tyroläisii ralliloi 198

SEREPETTA**Antti Lamanen**

Miten vakkoi tehhää pärreist .. 204

KOPRINA**Katri Tynni**

Kasvatet't'ii kualii 206
 Paistet't'ii piirakkoi 207
 Miten keitetää kohvii 210
 Piasijäisen liekut't'ii ja
 laulet't'ii 211
 Puavolam_Puavo 213
 Keträtää vokkiloi 213

SPANKKOVA**Paavo Risteri**

Tiäkelis piet't'ii naurista 216
 Käyt'ii isvoskas 217

Mari Jakovleva

Olin päiväläisen 218

Katri Savolainen

Karpalos käyt'ii suol 219

Mein ämmä parans ihmisii 220

Entiset pijot 220

KUPANITSA**Anna Meronen**

Jyryn päivän palkat't'ii paime .. 222
 Haukkeet käivät 223

Mari Speller

Meil piet't'ii pellovasta 224
 Kankaan kutomine 226
 Rokka ol' laskijaisruokaa 227
 Petron käyt'ii markkinois 228
 Miten piet't'ii häitä 228
 Pojal laulet't'ii morsija 231
 Ennevanhasii t'iukkuloi 231
 Pyhiks keitet't'ii olta 232
 Talvel piet't'ii hämärikköö 233

Pronislava Krammi

Kylä palo 234
 Vastoi tehhää talveks 235

MOLOSKOVITSA 236**Anna Pavlova**

Ennevanhaa elet't'ii mustas
 tuvas 236
 Paistet't'ii vatruskaa 237
 Ennevanhaa ol' sellasii
 koltunoi 238

KOSEMKINA**Varpu Styf**

Meil poltettii
 juhanuskokkoo 239
 Metsäs kasvoi kaikellaisii
 marjoi 239
 Pyyvettii kaikellaista kallaa 240
 Äijän aikan käytii teol 242

Lisätietoja haastatteluista 244

Sanastoa 246

ESIPUHE

Historiallisessa kirjallisuudessa Inkerinmaaksi nimitetään sitä aluetta, joka levittäytyy Venäjän ja Viron rajan Narvajoelta itään Laatokkaan laskevaan Lavajokeen. Alueen keskipisteenä on nykyään Pietarin kaupunki, joka on perustettu Inkerinmaalle tasan 300 vuotta sitten. Neva-joki ja Pietarin kaupunki eristävät Pohjois-Inkerin muusta Inkerin alueesta. Pohjois-Inkeri ulottuu Nevan pohjoisrannikolta entiselle Suomen rajalle saakka, osittain pitkin Laatokan rannikkoa. Pietarista länteen alueeseen kuuluu noin 200 km Suomenlahden rannikkoa, josta etelään alue ulottuu noin 50–80 km päähän.

Historiallinen suomalaisten asuttama Inkerinmaa käsitti seuraavat nykyiset Leningradin alueen piirit: Vsevoložskin, Volosovon, Hatsinan, Kingiseppin, Kirovskin, Lomonosovon, Tosnan (osittain). Siihen kuului myös Pietarin kaupungin alue esikaupunkeineen. Kolppino, Krasnoje Selo, Pavlovsk ja Parkala ovat nykyään Pietarin esikaupunkeja.

Suurin osa suomalaisväestöä oli muuttanut näille alueille 17. vuosisadalla, sen jälkeen kun Stolbovan rauhansopimuksen mukaan (v. 1617) koko Inkerinmaa liitettiin Ruotsin valtakuntaan. Enemmistö muuttaneista lähti Karjalan kannakselta tai Savosta. Vähitellen alueelle muodostui kaksi päämurretta: savakko- ja äyrämöismurre. Äyrämöiset olivat muuttaneet Äyräpään pitäjästä Länsi-Kannakselta. Nämä murteet ajan mittaan sekoittuivat, äyrämöiset omaksuivat savakkoenemmistön kielen, mutta jotkin äyrämöismurteille ominaiset piirteet näkyvät vielä tämän kokoelman teksteissäkin.

Kun Pohjan sodassa (1700–1721) Venäjä valtasi takaisin Inkerinmaan, suomalainen väestö jäi asumaan paikoilleen ja osallistui mm. Pietarin kaupungin rakentamiseen. Venäläisen väestön lisääntyessä Inkerinmaalla suomalaiset joutuivat läheisiin kosketuksiin venäläisen kulttuurin ja venäjän kielen kanssa. Siitä lähtien

inkerinsuomalaiset murteet ovat omaksuneet suuren määrän venäläistä sanastoa, mm. pohjoisvenäläisistä murteista. Venäjän kieli on vaikuttanut myös ääntämiseen, mikä tuntuu ennen kaikkea konsonanttien liudentumisessa. Mutta merkillistä on se, että asuessaan satoja vuosia suuren venäläisen kaupungin liepeillä suomalaiset, joita 1900-luvun alkupuolella laskettiin olevan lähes 140 tuhatta henkeä, säilyttivät kielensä ja identiteettinsä siihen saakka, kunnes heidät karkotettiin asuinsijoiltaan, ensin rajaseudulta v. 1935, sitten kokonaan toisen maailmansodan aikana. Suuri merkitys omaperäisyyden säilyttämisessä oli luterilaisella kirkolla, joka toimi suomen kielellä 1930-luvun puoliväliin saakka. Myös suomenkielinen koulujärjestelmä ja sanomalehdistö olivat tärkeitä tekijöitä kielen säilyttämisessä. Suomalaisissa kylissä tultiin toimeen suomen kielellä, jopa ne harvat venäläiset, jotka muuttivat suomalaiseen kylään, oppivat puhumaan suomea.

1960-luvulla osa kansasta pääsi palaamaan kotiseudulleen, mutta se sekaantui pian venäläisiin, joita oli siirretty tyhjennettyihin suomalaisiin kyliin. Pitkin Venäjää ripoteltu kansa vetäytyi vähitellen lähemmäksi toisiaan. Karjalaan muutti ainoastaan vuosina 1949–1950 värväyksen tuloksena lähes 22 tuhatta henkeä, ja järjestämätön muutto jatkui seuraavinakin vuosina (siitä ei ole tilastotietoja). Näin ollen suurimmat ryhmät muodostivat Karjalaan, Inkerinmaalle ja Viroon asettuneet inkerinsuomalaiset.

Kun v. 1990 Suomen presidentti ilmoitti inkerinsuomalaiset muiden ulkosuomalaisten joukossa paluumuuttajiksi, alkoi suomalaisten muuttoliike Venäjältä ja Virosta Suomeen, ns. historialliseen kotimaahan.

Samalla aikaa Inkeriin, Karjalaan ja Viroon jääneet inkerinsuomalaiset pyrkivät eri keinoin säilyttämään kielensä ja kulttuurinsa. Kansalliset yhdistykset järjestävät kielen opetusta ja kulttuuritoimintaa. Vuodesta 1989 Inkerissä on säännöllisesti järjestetty yleisinkeriläisiä kesäjuhlia. Eri paikoissa toimii suomenkielisiä laulukuoroja. Erikoisesti on aktivoitunut seurakuntatoiminta. Monet vanhat kirkot on peruskorjattu sekä rakennettu uusia. Inkerinmaalle on perustettu teologinen instituutti sekä oma hiippakunta. Kirkot toimivat suomen ja osittain venäjän kielellä.

Suomen valtion varoin Inkerissä, Karjalassa ja Virossa paikalliset Inkeri-liiton osastot ovat järjestäneet Inkerin tukiprojektin puitteissa laajaa suomen kielen opetusta aikuisille.

Vaikka murteet ovatkin katoamisvaiheessa, kiinnostus suomen kieleen Venäjällä on kasvamassa. Motivaatiot ovat erilaisia. Ensiksikin suomalaisten jälkeläiset ovat kiinnostuneet juuristaan ja toiseksi Suomen ja Venäjän välinen vilkastunut kanssakäyminen, taloudellinen yhteistyö ja kulttuurisuhteet herättävät kiinnostusta naapurimaan kieleen. Viime vuosikymmenen aikana sekä Inkerinmaalla että Karjalassa on lisääntynyt suomen kielen opiskelu kouluissa sekä yliopistoissa. Petroskoin kahdessa korkeakoulussa luetaan suomea yhtenä pääaineena. Petroskoin yliopistossa toimii itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunta, joka valmistaa suomen, karjalan ja vepsän kielen opettajia, kielen kääntäjiä sekä journalisteja. Myös monissa muissa Venäjän yliopistoissa opiskellaan suomea vieraana kielenä.

Petroskoissa on säilynyt suomenkielinen teatteri, julkaistaan suomenkielisiä sanomasekä kulttuurilehtiä ja kirjoja.

Inkerin kansan historiasta, kohtalosta ja kielioloista on viime vuosikymmenen aikana ilmestynyt laaja kirjallisuus, sen tähden en syvenny tässä kuvaamaan näitä ongelmia, viittaa vain liitteenä olevaan kirjallisuusluetteloon, joka ei ole läheskään täydellinen.

Paitsi tutkielmia on julkaistu myös murrenäytteitä. Joensuun yliopiston julkaisemana on viime vuosina ilmestynyt kaksi tekstikokoelmaa vironinkeriläistä nykypuhkekieltä, Ilkka ja Muusa Savijärven toimittamina (Inkeriläiskertomuksia, 1994 ja Vot, ihminen tahtoo kotimaalle, 1996). Näistä kokoelmista näkyy, miten voimakkaasti Virossa asuvien inkeriläisten kieli on sekoittunut viron kieleen. Siitä ei voi enää määritellä alkuperäistä murrepohjaa.

Kuvan nykyään Inkerinmaalla puhuttavista suomalaisista murteista antaa Joensuussa v. 2003 ilmestynyt kirja Ennev vanhasii (toim. Ossi Kokko, Ilkka ja Muusa Savijärvi), johon on koottu vuosina 1994–1997 tallennettuja ihmiskohtaloita Pohjois- ja Keski-Inkeristä. Nämä tekstit eivät anna enää kuvaa aidoista murteista. Näiden kielinäytteiden mukaan suomen kieli Inkerinmaalla on jo niin rappeutunut, ettei mistään murreerikoisuuksista voi olla puhuttakaan. Se on jotain murteen, kirjakielen ja venäjän sekoitusta. Haastattelijat ovat kuulevinaan haastateltavien puheessa jopa aivan outoja soinnillisia konsonantteja, joiden käytössä ei näy olevan mitään johdonmukaisuutta.

Aikaisempina vuosina inkerinsuomalaisia murretekstejä ovat julkaisseet Pertti Virtaranta kirjassaan Suomen kansa muistelee (Helsinki 1964) ja Virittäjässä v. 1953 ja 1955, R. E. Nirvi Näytteitä inkeriläismurteista sekä eräät muut tutkijat.

Käsillä olevan kirjan tekstit perustuvat etupäässä 1960–1970-luvulla nauhoitettuihin inkerinsuomalaisten haastatteluihin sekä osittain 1950–1960-luvulla käsin kirjoitettuihin teksteihin, joita säilytetään Karjalan tiedekeskuksen arkistossa. Kielenoppaat, jotka olivat jo tuolloin 60–80-vuotiaita, puhuivat vielä kotimurteitaan ja muistivat nuoruutensa elämäntavat.

Suurimman osan keruutyöstä niinä vuosina on tehnyt Karjalan Tiedekeskuksen silloinen työntekijä Bertta Laitinen (o.s. Porro). Myöhemmät haastattelut ovat minun tekemiäni. Olemme molemmat syntyperäisiä inkerinsuomalaisia, ja kumpikin käytti haastattelutilaisuudessa kotimurretta. Minun kotimurteeni on Pohjois-Inkerin Kelton murre, ja Bertta Laitinen on kotoisin Tyrön seurakunnan Mustaojan kylästä. Hän on valmistunut Petroskoin yliopiston filologisesta tiedekunnasta v. 1962 ja vuosina 1965–1976 toimi Karjalan Tiedekeskuksen kielisektorissa keräten murreaineistoa suunnitteilla ollutta Pohjois-Inkerin murresanakirjaa varten. Samalla aikaa hän haastatteli myös muita Inkerin suomalaisia murteita puhuvia iäkkäitä ihmisiä, jotka muistelivat entistä elämää Inkerinmaalla ja käyttivät vapaasti kotikieltään. Keruutyötä tehtiin sekä Karjalassa että Inkerinmaalla, vain lähelle Viron rajaa, Länsi-Inkeriin ei silloin päässyt, siihen piti olla erikoinen lupa. Näin ollen tältä alueelta meidän kokoelmissamme on vähän aineistoa.

Karjalan Tiedekeskuksen nauhoitearkistoon on vuosikymmenien mittaan kertynyt satoja tunteja inkerinsuomalaista puhetta. Sitä ovat keränneet sekä kielitieteilijät että

kansanperinteen tutkijat. Tämä aineisto on laadultaan hyvin erilaista, ei läheskään kaikki ole enää litteroitavissa. Huonosti säilyneiden äänitteiden purkaminen on erittäin rankkaa työtä, jouduin tekemään sen itse, koska päteviä, asiaan perehtyneitä henkilöitä oli vaikea löytää, eivätkä huonosti litteroidut haastattelut kelpaa murrenäytteiksi.

Olen valinnut tähän kokoelmaan etupäässä sellaista kerrontaa, jossa kuvastuu Inkerin kansan aineellinen ja henkinen elämä 20. vuosisadan alkupuolella, jolloin kansa eli vielä juurillaan. Näin ollen aineisto antaa tietoa paitsi perinteisistä kielimuodoista myös kulttuurihistoriasta, maaseudun arjesta ja juhlista. Tätä kerrontaa höystetään joskus kansanhuumorilla, kansanrunoudella, mm. hää- ja liekkulauluilla, vitseillä ja sananparsilla. Melko laajasta materiaalista yritin valita hyvien puhujien kerrontaa. Useimmiten ne olivat vuolaspuheisia naisia, joilta ei tarvinnut vetää sanaa suusta. Miespuolisia kertojia on vähemmän, oikeastaan suurin osa silloisen vanhemman polven miehistä oli menehtynyt sotien ja vainojen aikana.

Toimimme 1960-luvulla Bertan kanssa samassa kielijaostossa, ja vaikka minä olin keskittynyt vepsän kielen sanakirjan laatimiseen, meillä oli aikomus sivutyönä julkaista myös valittuja paloja inkeriläisistä murrenäytteistä. Mutta tämä aikomus jäi silloisissa oloissa toteuttamatta, sillä inkeriläisistä ei julkinen sana saanut puhua mitään, ikäänkuin sellaista kansaa ei olisi ollut olemassakaan. Kun v. 1964 Eino Kiuru ja Elina Kempainen valmistivat julkaistavaksi kirjansa "Народные песни Ингерманландии" (Inkerinmaan kansanlauluja), kustantamossa ei mitenkään tahdottu hyväksyä termiä Ingermanlandia, ja Eino Kiuru joutui taistelemaan kirjan nimen puolesta.

Myöhemmässä vaiheessa, kun inkeriläisistä sallittiin jo puhua ja kirjoittaa, varojen puute ei mahdollistanut murretekstien julkaisemista.

Berta Laitisen kertoman mukaan, kielenoppaat kertoivat mielellään entisestä elämästään muistellen nuoruuttaan, mutta yritettiin puolin sekä toisin välttää arkaluontoisia aiheita, jotka olisivat koskettelleet karkotuksia, vangitsemisia ja vainoja. Osa haastatteluista on tehty viimeisten kahden vuosikymmenen aikana, tällöin ihmiset rohkenivat jo puhua julkisesti elämänvaiheistaan. Mutta tämän kirjan tekstit eivät keskity elämäkertoihin, niistä on viime vuosina kirjoitettu jo aika paljon. Näytteen vuoksi on otettu yksi hyvin tyypillinen elämäntarina – kertomus Kelton Seltsoin kylästä kotoisin olevan Simo Kajavan elämänvaiheista, muissa teksteissä haastateltavien elämänvaiheita kuvataan vain fragmentaarisesti. Muutamassa haastattelussa kuvataan ihmisten elämää oudoissa karkotuspaikoissa – Siperiassa, Kazahstanissa ja Altailla.

Kuten tiedämme, kokonaan lukutaidottomia inkeriläisten keskuudessa ei enää 20. vuosisadalla ollut. Kirjakieli ei ollut kenellekään aivan vieras, sitä kuuli kirkossa, luki koulukirjoista ja sanomalehdistä. Monet lukivat myös kaunokirjallisuutta. Näin ollen vaikka ihmiset puhuivat keskenään murteita, lukeneiden ihmisten kielessä tuntuu kirjakielen vaikutus, ennen kaikkea sanaston käytössä. Esimerkiksi, monet käyttävät sanaa *peruna*, vaikka murteissa sellaista sanaa ei ollut, se oli *omena*, *potaatti*, *tarttu* tai vielä jokin muu. Toisaalta murresanastossa on hyvin paljon venäläisiä lainasanoja, on vanhoja, pohjois-venäläisistä murteista lainattuja, sekä uudempia, joiden merkitystä

venäjän kieltä taitamaton ei ymmärrä. Kirjan loppuun on lisätty murreosanasto, jossa sanojen merkitys on selitetty suomen kirjakielillä. Venäläisten lainojen kohdalla on annettu myös venäjänkielinen alkulähde.

Tekstit on sijoitettu kirjaan maantieteellisellä periaatteella, seurakunnittain, idästä länteen, jolloin kielen vähittäinen muuttuminen näkyy hyvin selvästi. Seurakuntajako on toista maailmansotaa edeltäneen jaon mukainen, koska murteet erottuivat toisistaan seurakuntajaon perusteella.

Joka kertojan kohdalla on osoitettu kertojan etu- ja sukunimi, syntymäaika ja -paikka (ensin kylän nimi, sitten seurakunta). Kielenoppaiden haastattelu aika ja -paikka, mikäli se on ollut mahdollista, ja nauhan rekisterinumero äänitearkistossa on osoitettu liitteessä kirjan lopussa. Osa nauhoista on säilytteillä toistaiseksi kotiarkistossani, siitä on myös tehty merkintä. Myöhemmin koko aineisto luovutetaan Tiedekeskuksen äänitearkistoon.

Tarkoitus oli ottaa tähän kokoelmaan näytteitä kaikista Inkerinmaan suomalaisista seurakunnista, mutta käyttökelpoisia haastatteluja löytyi vain 20 seurakunnasta, mikä ei kata koko Inkerinmaata, muutamasta seurakunnasta aineisto puuttuu. Kuitenkin kirjassa on edustettu suurin osa murteista sekä Pohjois- että Keski-Inkeristä, ja vähän Länsi-Inkeristäkin. Eniten tekstejä on Pohjois-Inkeristä, koska tätä aineistoa oli paljolti kerätty vartavasten Pohjois-Inkerin sanakirjaa varten. Sitä paitsi minullakin oli enemmän mahdollisuuksia haastatella kotipuoleni ihmisiä. Nyt, kun kansa on jo vuosikymmeniä ollut hajallaan ja murteet katoamassa, on tärkeä säilyttää ja siirtää jälkipolville tietoja heidän esi-isiansa kielestä ja elämäntavoista. Toivottavasti tästä kirjasta löytää aineistoa sekä kielen että perinteen tutkija. Opiskelijat voivat käyttää sitä murreopin lukemistona. Kirja voi kiinnostaa myös tavallista lukijaa, varsinkin inkeriläistä jälkipolvea.

Kiitokset kirjan julkaisusta kuuluvat Suomen työministeriölle ja Karjalan Inkeriliiton hallinnolle, jotka tukivat hankettani liittämällä julkaisukustannukset Inkeriprojektin puitteisiin. Kiitokset myös Karjalan Tiedekeskuksen Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin johdolle, joka antoi käytettäväkseni nauhoitearkistonsa aineistoa. Tämän arkiston hoitaja Vladimir Bovin auttoi minua tarvittavien nauhojen kopioinnissa, kiitos hänellekin.

Kun suunnittelin kirjaa, kutsuin Bertta Laitista mukaan tähän hankkeeseen, mutta terveydentilansa takia hän joutui kieltäytymään. Kuitenkin hänen neuvonsa kielenoppaiden valinnassa olivat minulle suurena apuna, josta olen hänelle erittäin kiitollinen. Hän suostui myös tarkistamaan kotimurteensa tekstit. Suuret kiitokset myös entiselle kollegalleni Veera Ollikaiselle, joka tarkisti kotimurteensa Vuoleen tekstit ja teki varteen otettavia huomautuksia.

Lämpimät kiitokset avusta tyttärelleni Irma Mulloselle, hän tallensi kaikki tekstit tietokoneelle. Olen erikoisen kiitollinen kaikille, jotka ovat antaneet käyttööni valokuvia. Kaikista suurimmat kiitokset ansaitsevat kuitenkin ne lukuisat kielenoppaat, jotka ovat aikoinaan suostuneet haastateltaviksi ja jättäneet täten jälkipolville arvokasta tietoa kielestään ja elämästään.

INKERIN MURTEIDEN ERIKOISPIIRTEISTÄ

ÄÄNNE- JA MUOTO-OPILLISIA PIIRTEITÄ

Inkerin suomalaismurteet kuuluvat suomen kielen kaakkoismurteisiin, näin ollen monet murrepiirteet ovat samanlaisia. Luottelemme tässä tärkeimmät murre-erikoisuudet verrattuna suomen yleiskieleen.

FONEETTISIA ERIKOISUUKSIA

1. Ensi tavun pitkä vokaali on useimmissa alamurteissa muuttunut diftongiksi: *mua, siä, viäntää, vien* 'veden'. Läntisillä, entisillä äyrämöisalueilla (esim. Tyrössä sekä Kosemkinassa) esiintyy pitkä vokaali: *maa, pää, raataa, naapuri, haastaa, hää* 'hän'.

Jälkitavuissa pitkä vokaali on useimmiten säilynyt: *antaa, leipää, korjaan*. Vain Markkovan-Järvisaaren murteessa jälkitavuissakin pitkä vokaali on muuttunut diftongiksi, mikä onkin tämän murteen erikoispiirre, esim. *kiukua, leipiä, putruo, lähtiet, maksamua*.

2. Luonteenomainen piirre on loppuvokaalin kato eli loppuheitto: *muas – muas – mual, anna äit'il, läks kotont, män ja huus*. Loppu i:n kadottua on edellinen konsonantti tavallisimmin liudentunut (palataalistunut). (Vrt. translatiivin lopussa ei ole palataalistunut *huomiseks, velaks*).

3. Vokaali tai konsonantti katoaa usein myös sanan sisästä: *en tult* 'en tullut', *on säilynt* 'on säilynyt', *toist* 'toiset', *praikaa* 'paraikaa'.

4. Jos sanasta on kadonnut sisä- tai loppuvokaali, niin sitä edeltävä vokaali pitenee usein puolipitkäksi alkuaan kolmi- tai useampitavuisissa sanoissa: *saunàs, en ostànt, sorjèmp*. Tämä piirre ei esiinny yhtä säännönmukaisesti kaikkialla, esim. Keltossa ja Markkovassa: *liäväs, päiväl, talveks, mutta huomèn, kaikil*.

5. Konsonanttien l:n, n:n ja t:n liudentuminen i:n edellä on hyvin tyyppillinen savakkomurteiden piirre, kun taas entisissä äyrämöismurteissa se on heikompaa, niissä loppu -i on vastaavasti säilynyt paremmin, esim. *piti, mäni, pieni*.

Nykyään liudentuminen on hyvin epäjohdonmukainen, varsinkin lukeneilla kienoppailla.

6. Tavallinen murrepiirre on ns. yleisgeminaatio: lyhyttä painollista tavua seuraava konsonantti on geminoitunut (muuttunut kaksoiskonsonantiksi), kun sitä seuraa pitkä vokaali tai diftongi. Tämä ilmiö esiintyy koko murrealueella: *pattaa, tulloo, sannoo, kommee, avvaimet, sarrai, ellää, jakkua*.

7. Astevaihtelutapaukset ovat hyvin moninaisia. Yleiskielen d:n tilalla joko ei ole mitään (*suq_e* 'sade', *kiä_el* 'kädellä') tai voi olla j (*suaje, tuaje, kiäjel, maijon*), h (*suahha, tehhä, tuahe* 'tade') sekä v (*vuuve* 'vuode', *muavon* 'madon', *ruavoin* 'raadoin'). Konsonanttiyhtymä -rjk on yleensä vaihtelematon: *kerkä* : *kerkät, larjka* : *larjkat*. Yksinäis-k voi vaihdella v:n kanssa: *rako* : *ruavot, pako* : *puavos, näkö* : *niävös*. Tavallisia ovat myös k;j-vaihtelut: *sika* : *sijat, vika* : *vijat*. Vaihtelevia ovat konsonanttiyhtymät hk : h (*nahka* : *nahat*), sk : s (*poski* : *poset, koski* : *koset*), st : ss (*juostii* : *juossa, pestii* : *pessä*). Sen sijaan ts-yhtymä ei vaihtelee (*metsä* : *metsäs, vatsa* : *vatsas*).

Entiset äyramöismurteet ovat vielä säilyttäneet vanhanaikaiset -kl-, -kr-yhtymät sellaisissa sanoissa kuin *kakra* 'kaura', *nakraa* 'nauraa', *kaklus* 'kaulus', *nakris* 'nauris'. Savakkomurteissa on *kaula, nauris, kaura*, mutta kuitenkin *mykrä, kopra*.

8. Sananalkuinen konsonanttiyhtymä on tavallinen venäläisissä lainoissa: *pluuka, plotna, krassii*, vaikka vanhemmat ihmiset jättävät usein ensimmäisen konsonantin pois: *luuka, lotniekka, ruaska, rusioniekkä*.

MORFOLOGISIA ERIKOISUUKSIA

1. Verbin monikon 1. persoonan pääte on murteittain joko -mma/-mmä tai -mmo/-mmö: Pohjois-Inkerissä – *mänemmä, tulemma, sanomma*, Keski-Inkerissä – *mänemmö, tulemmo, sanommo*.

Verbin monikon 3. persoonan tunnuksen -vat/-vät sijasta on v:tön muoto, vartalon loppuvokaali pitenee: preesens – *antaat, sannoot, lukkoot*, imperfekti – *antoit, sannoit, lukkiit*. Yksikön 3. persoonassa esiintyvät muodot: preesensissä – *männöö, tulloo, kävvy*, imperfektissä – *männ, tul, käi*. -o-, -u/-y-loppuisissa vartaloissa imperfektin yksikön 3. persoona voi olla i:llinen sekä i:tön. Esim. Venjoki – *sanoi, antoi, loppui, kysyi*, Keltto – *sano, anto, loppu, kysy*. Yksitavuisissa verbeissä on preesensin yksikön 3. persoonassa säilynyt historiallinen -p: *syöp, juop, suap, viep, jiäp*.

2. Substantiivin monikon tunnus -loi esiintyy laajalti kaikissa alamurteissa, kun vartalon loppuvokaali on -u/-y, -o/-ö, -i: *kattoloi, koululoi, tyttölöi, pyttylöi, korttiloi, kivilöi*.

3. Partitiivin päätteessä loppuvokaali pitenee siten, että yleiskielen vokaaliyhtymän -ea/-eä sijasta on joko -ee tai -ii: *mäkeä* > *mäkkee ~ mäkki*; *lakea* > *lakkee ~ lakkii*; -ua/-yä on muuttunut -uu/-yy:ksi: *savua* > *savvu*, *vävyä* > *vävvy*. Sama foneettinen muutos on tapahtunut verbin infinitiivissä: *sanoa* > *sannoo*, *torua* > *torruu*, *kysyä* > *kyssyy*, *kylpeä* > *kylpee ~ kylpii*.

4. Yleiskielen -ea/-eä-loppuiset adjektiivit ovat toisissa murteissa -ee-loppuisia, toisissa -ia/-ija-loppuisia: *makkee ~ makia ~ makija, korkee ~ korkia ~ korkija*.

5. Yleiskielen partitiivin vastineena partikkeleissa esiintyy ns. eksessiivi, jonka pääte on -nt: *läks' kotont, tul' ulkònt, tulin hänen luont, ota siint*.

6. Persoonapronominien tavallisimmat muodot ovat *mie, sie, hiä, myö, työ, hyö*, eräissä länsimurteissa *hää – he* (Tyrö); genetiivissä *miun, siun, hänen, mein, tein, hein* sekä *meijän, teijän, heijän*.

7. Verbin refleksiivimuodot ovat toisissa murteissa -ija/-ijä-loppuisia, toisissa -issa/-issä-loppuisia, esim. Keltto – *näyttäijä, vallaija, laskeija*, Spankkova – *näytt’iissä, vallaissa, laskiissa*. Vrt. myös -tu/-ty ~ -hu/-hy: *pillaituu ~ pilahuu* ‘pilaantuu’, *kippeyty ~ kipehyy* ‘kipeyty’.

8. Eräissä alamurteissa genetiivin päätte -n on kadonnut, esim. Vuole – *kenkäpohja, koivuoksa, seinä vierel*; Serepetta – *puu juuree, pärree otsat*.

SANASTOLLISIA ERIKOISUUKSIA

Perussanasto on sama kuin suomen yleiskielessäkin, mutta sanan merkitys saattaa olla joskus erilainen. Esimerkiksi, verbeillä *viitsiä* ja *kehdata* on aivan päinvastainen merkitys kuin kirjakielessä. *Silta* merkitsee sekä *siltaa* että *lattiaa*, myös *maa* voi merkitä *lattiaa*. Verbit *huastaa* ja *luatii* sekä *uhota* vastaavat yleiskielen *puhua*-verbiä, taas *puhhuu* merkitsee murteessa samaa kuin yleiskielen *puhaltaa*. *Omena* merkitsee *perunaa* ja *puuomena* (tai *puomena*) – *omenaa*. *Riepu* merkitsee joissain paikoissa *huivia, pääliinaa*, kun taas *rievun* vastine on *rötkö*.

Murresanasto on enimmäkseen vanhaa maatalousyhteiskunnan sanastoa, siinä tapaa myös vanhoja ruotsalaisia ja venäläisiä lainoja, esim. ruots. *kahvel* ‘haarukka’, *nästykki* ‘nenäliina’, *hantukki* ‘käsipyyhe’, *merssi* ‘kori’; ven. *kussakko* ‘vyö’, *lesantka* ‘uunin pankko’, *lahanka* ‘pesusoikko’, *molotsa* ‘kaunis kasvoiltaan’.

Joskus sanan muoto on niin lyhentynyt, että sen alkuperäistä muotoa ei tajua heti, esim. *kaulavaatteesta* on kehittynyt *kalvaat*, jota pidetään nykyään enemmän päässä kuin kaulassa. *Uatella* ja *uotella* ovat ensi näkemältä läheisiä sanoja, mutta merkitykseltään kaukana toisistaan: *uatella* ‘ajatella’, *uotella* ‘odottaa’.

Vanhaan äyrämöisalueen sanastoon kuuluvat sellaiset sanat kuten *maatäkki, markki* ‘lattiamatto’, *polle* ‘esiliina’, *emo* ‘äiti’, *muna* merkityksessä ‘peruna’, joita ei savakkoalueilla käytetä, tosin *emo* esiintyy muilla alueilla yhdyssanassa *ristemo*, myös kansanrunoudessa *emo* on tavallinen sana.

Näitä murrenäytteitä lukiessa pistää silmään venäläisten lainojen runsaus, niitä on vuosisatojen mittaan lainattu sekä pohjoisvenäläisistä murteista (esim. *naperkka, säplä, pärčykkäät*) että venäjän yleiskielestä. Yhteiskunnallis-poliittista sanastoa lainattiin sekä tsaarinaikaisesta venäjästä (*semstvo, pravlenja, tuarosta, čainoi, samavara*) että neuvostoajan sanastosta (*kolhoosnikka, selsovettu, militsa*). Vanhemmat venäläiset lainat ovat adaptoituneet suomen kielen lainmukaisuuksiin: *ropka, roppi* < propka ‘korkki’, *huraska* < furaška ‘lippalakki’, *rovat’i* < krovat’ ‘sätky’, *kolupoi* < goluboi ‘vaaleansininen’.

Murrealueet eroavat jonkin verran sanastollisesti, niin että sanan käytön mukaan voi määritellä usein, mitä murretta kielenopas edustaa. Esitämme tässä eräitä Pohjois-Inkerin ja muun Inkerin sanastollisia eroja, ensimmäisenä Pohjois-Inkerin sana: *huastaa* – *luat'ii* – *uhota* 'puhua', *esna* – *polle* 'esiliina', *kalvaat* – *riepu* 'huivi', *kuase* – *korvotyttö* 'kaaso', *kuattuva* – *täkki* – *ot'alo* 'peite', *silta* – *lattia* – *maa* 'lattia', *naperkka* – *merssi* 'marja- tai sienikori', *omena* – *kartool'* – *tarttu* – *muna* – *pulkka* 'peruna', *piä* (pejkin piä, kylän piä) – *otsa* (pejkin otsa, kylän otsa), *poppana* – *mankki* – *maatäkki* 'lattiamatto', *riepu* – *rötkö* 'riepu', *rove* – *särä* 'pelti (leipomista varten)', *ruja* – *roitto* 'roska', *vyyhti* – *sakka* 'vyyhti'.

MURTEEN MERKINTÄ

Kirjassa on haastatteluja 38 kielenoppaalta. Pyrkimyksenä oli saada mukaan enemmän murrealueita, vaikka muutamilta henkilöiltä on otettu vain yksi tai kaksi haastattelua. Hyviltä kertojilta on otettu useampi haastattelu ja pitempiä kappaleita.

Koska kirja on tarkoitettu laajalle lukijakunnalle, tekstien kirjoittamisessa on käytetty vähän foneettisia erikoismerkkejä.

Tärkeimmät merkintäperiaatteet ovat seuraavat: virkkeet on jaettu lauseisiin taukojen mukaan, välimerkit eivät noudata aina kirjakielen sääntöjä. Lyhyemmän tauon kohdalla on pilkku, pitemmän – piste. Kolme pistettä merkitsee, että ajatus on jäänyt kesken. Suora lainaus on pantu lainausmerkkeihin, vaikka puhekielessä suora ja epäsuora esitys eivät aina ole säännönmukaisia.

Kaksi sanaa yhdistetään pienellä kaarella, kun ne ääntämyksessä liittyvät yhteen, jolloin edellisen sanan loppukonsonantti muuttuu seuraavan sanan alkukonsonantin kaltaiseksi, esim. *em_mäne*, myös p:n edellä äännettäessä usein n muuttuu m:ksi *paimem_poika*. Äänneyhtymä nk merkitään nk:lla, silloin se äännetään yhtenä äänteenä *ke_ñkä*, *va_ñki*, *pa_ñka*.

Pitkät vokaalit ja kaksoiskonsonantit kirjoitetaan kirjakielen mukaisesti, siis merkitään kahdella samanlaisella kirjaimella, puolipitkä vokaali merkitään pienellä vinoviivalla vokaalin yllä, esim. *saunàs*, *vahvàst*, *huomèn*.

Konsonantin liudennusta eli palatalisaatiota on merkitty pilkulla kirjaimen yläpuolella tai sen vierellä rivin yläreunassa esim. *pieñ*, *koit'ii*, *tul'*.

Petroskoissa 1. elokuuta 2003

Maria MULLONEN

Haltsonen Sulo. Entistä Inkeriä. Inkerin suomalaisasutuksen vaihteita ja kulttuurihistorian piirteitä. Tietolipas 16; SKS. Helsinki 1965.

Enne vanhasii. Pohjois- ja Keski-Inkerin kieltä ja kohtaloita. Toim. Ossi Kokko, Ilkka ja Muusa Savijärvi. *Studia Carelica Humanistica* 18. Joensuu 2003.

Inkeri. Historia, kansa ja kulttuuri. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. SKS. Pieksämäki 1991.

Inkerin teillä. Kalevala-seuran vuosikirja 69–70. Toim. Pekka Laaksonen ja Sirkka Liisa Mettomäki. SKS. Helsinki 1990.

Inkeriläiskertomuksia. Toim. H. Heikkinen, K. Kivisalu. *Studia Carelica Humanistica* 4. Joensuu 1994.

Krjukov A. Inkerinmaa ja inkeriläiset. *Punalippu* 1987 № 8. Petroskoi 1987. S. 123–130.

Leskinen Heikki. Inkerin asutus ja väestöryhmät. Itämerensuomalaiset. Toim. Mauno Jokipii. Jyväskylä 1995. S. 163–173.

Nirvi R. E. Näytteitä inkeriläismurteista. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 15. Helsinki 1981.

Pallonen Juhani. Moloskovitsan murretta. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki 1986.

Savijärvi I., Savijärvi M., Heikkinen J. Vot, ihminen tahtoo kotimaalle. Länsi-Inkerin kieltä ja kohtaloita. *Studia Carelica Humanistica* 8. Joensuu 1996.

Suni Leo. Inkerin kova kohtalo. Itämerensuomalaiset. Toim. Mauno Jokipii. Jyväskylä 1995. S. 211–232.

Virtaranta Pertti. Näytteitä Inkerin murteista. *Virittäjä* 1953. S. 384–405; *Virittäjä* 1955. S. 41–69.

Бугай Н. Ингерманландцы под грифом “секретно”. Север, 1992, № 3. С. 124–128.

Финны в России. История, культура, судьбы. Сборник научных статей. Отв. Редактор Э. С. Киуру. Петрозаводск, 1998.

*EEVA TYNI, synt. 1890
Vuolejärvi, Vuole*

TALVÈKS TEHTII VASTOI

Joka talos tekkiit kesäl ain vastoi talvèks, jot sit ei huolint olla tiukäl vastast. Tekkiit kymmenii kammitsoi. Kel ol' perettä, ni sata kammitsaa pit' tehä vastoi. Meil ol' metsä likel, ja nii ol' hyvää vastametsää, jot ei muuta ko taittele vua. Nekkii viel pit' niät jot ei hikijäisii oksii, rautijaisii oksii taiteltii ain koivupuust. Hikijäist lehet ko veit sauna ja hauvoit, ni se ol' nii niplakka se vasta, ko kylvit. A rautijaisvasta ko ol' ni, se ol' nii louhka kylpii, se ei käynt pintaa kii. Rautijaiskoivulehes se lehe piä ol' vähä terävämp, siint tunnettii rautijaisii.

Vasta pittää osata tehä oikei, jot se on louhka kylpii. Oksat taitetaa sellaista, jot se tulloo parahiks, jot ei tule liika pitkä eikä liika paksu, tulloo louhka. Siint koivuoksast kieretää panja, tehää nuoinikkenää ja työnetää siihe tyngää. Tehtii vastat valmeeks ja sit kirvee kans koton hakattii tasaseks ja pantii kammitsäl ja sit porstuvaluhil riukuloil.

Saunäs käytii pari kertaa yhel vastäl. Kuka ol'kii oikee ahkera kylpömää, ni se kylp hakkäs ne lehetkii, jot se tul' sellane rañ jo sit, se otti toise kerra uuvan vastan. A mikä ol' nuast jot vähemä kylp ja sievempää, ni kahist kylp yhel vastäl. Miehet käivät ieleppäi saunäs, niil ol' omat vastaase. Ne panñiit omat vastaase ko tulliit saunast pois, ni sauna luaje reunäl. Sit toisen lauvantain sielt löys vastaase. A naist tuas korjasiit vastaase, ko käivät viimiseks.

Sit ne vanhat vastat, pal'joha niitä jäi, ko niät joka toise lauvantai takkaa tul' otettuu. Niitä siästy sin sauna luantalaa. Sit korjattii sielt ja, pankat pois ja elläimii alaseks. Vastalehekset ei ne suuret olleet, ne ol' sellasii pehmeitä oksii, ei niitä visattu mihikää, pantii alaseks, tattees ne märkäniit.

KÄYTH VÄKLUANII JA PIETTII TALKOITA

Väkluan ol' sellasta, sie ko mänit toisël, ni sit toine tul' siul, jos vaik niittämine ol' toisël nii valmis, ja teil koton ei viel nii valmis olt, ni siul sannoit: "Tule nyt sie meil niittämää, sit ko siul tulloo valmis, ni sit mie tulen teil". Se ov väkluanii sellane, siint ei muuta palkkaa vuajita mittää, muuta ko vua sie miät toisël, toine tulloo siul. Ko miät talloo, ni talos syöttää, sit tuas ko tulloot siul, ni sie syötät.

Kevvääil tuajetta viätettii niät ruispeltoloil. Siin pit' olla perettä ja hevosii pal'jo, ni siin sit käytii väkluanii. Liäväs mis piettii talvël lehmii, sielt mätettii tuaje rattail. Hevošt ajjoit liävää, sielt kokattii valloillee, vilkkoi kans mätettii. Tuaje ol' talvël liäväs, elläimet olliit piäl. Elläimethä ne yhä tekkiit sitä tuajetta joka päivä. Sin mätit aluksii, ja sitä nous nii pal'jo, jot liävät tulliit täytee, jot lehmilt käivät jo selät lakkee. Sit otettii kevvääil viätettii peltoloil, ruispeltoloil viätettii ihka ielimäiseks, kesantopeltoloil. Kesäl ne ko'työt, ne olliit raskaat. Ne tatee viättämist ja tuva pesut, ne olliit oikee raskasta työtä.

Niittotalkoita piettii. Niitettii kauraa ja ruista. Ja perunakaivotalkoot olliit, ja ol' heinälyöntitalkoitakkii ja. Ne niät alkoit niiko puolelt päivält, sin enemä tahottii männä. Kutsu ol' puolelt päivält. A kuka sit tul' mitekii. Toine tul' vast iha illasuu, kuka viitsis sillei tehä. A näinikkää miu issäin sano jot talkoihe kerra kuka kutsuu, ni sin pittää männä oikijaa aikaa, eikä pie venkailla. Pittää ruataa hyväst, jot ei ihmist suotta talkoita käy pitämää. Kel ol' vil'jaa, ja vil'jat männööt muaha, ni se väkise pittää pyytää ihmisii, ja sil viisii nuof kansa männööt ja tekkööt.

Väkluan on ef asja ko talkoot. Talkois ko käyvää, ni se männääkii niiko auttamaa toista. A väkluanii sie miät arkpäivän, ja sit se toine tulloo siul ruatamaa. A talkoot olliitkii usjemmalt pyhäpäivän. Arkpäivän niitä

vähä ol', kaikkinee vähä. Se ol' sellasta sit, jot vil'ja ei ennää tavant mitekää jot suntaihe ast, niät jot viikkaus ois mänt vällii, sit pit' tehä arkēnkii talkoot. Iltasil sit talkois syötettii ja juotettii ja sit annettii tantsupaikka, sanottii: "Nyt käykää tantsimaa". Nuoret käivät siel mielellää.

Mie muistan ko miekii läksim marjaa, ni tunnit otin kerallein. Isä sano jot ota tunnit keralleis. Tiijet, mikä aika se on tulla poikkee. Jot ko om pilvine päivä, ni sie vällei kupajat iltaa ast, sie et jouvu talkoihe sielt. Mie otin isä tunnit kerallein, ja mie näin, nyt pittää lähtii kot'ii, joutuu talkoihe. Miu issäin sano jot ei talkoihe pie männä jot sie miät häpäsemää itsijäis vast iltasil sin syömää ja juomaa. Se pittää männä oikijaa aikaa ja ruataa hyväst.

Talkoot kuka tek, ni syömistä kaikelaista varust. Keitos ol', ja siin ol' ne marjasupit ja piirakat paistettu. Kylläiseks piäs oikee. Ja kuka kerra talkoihe kutsu, ni se jo väkijää myötä varust, mite hiä voi siihe ruokaa. Ko siint muuta palkkaa ei huolint hänen antaa, ni hiä uattel, jot pittää ihmist ehk syöttää, jot ei nälkäisen lähe pois.

Talkois olliit pojatkii viisikkoi tekemäs ja kuhilaita. Kel olliit soitot, ne tulliit yhelaine siihe syömää ja juomaa niiko myökii. Ol' meil kyläs monta soittajaa, ei siel soittajast olt puutetta. Vaik ei kuka olt siel talkois, ni myöhää ko siel iltasil olliit tantsut, ni hiä tul' soittamaa tantsuloihe. Sellasii poikii mil ol' soitot, ottiit ain tantsimaa, vaik ei ois olt nii mieliks ottaakaa, ni iha sen soito takkee se ei istunt penkil joute.

MITÄ LAULULOI LAULETTII

Antakaa ko mie alotan laulaa larritella,
mie ev_voi hurjaa luontojaini millää asetella.
Kuunelkaa ko tämä tyttö laulaa souteloopi,
tiä ei huoli vaik se vanha heila kuunteloopi.
Mitä mie käyn laulamaa, ko unehutin nuotin,
kylä kattuu kävellessä, nuottikirjam_puotin.
Hulivilä olla tahon, peri mikä peri,
periköö vaik mulla mua tahe Amerika meri.
Heilain vietii sotamieheks, onni hänel olkoo,
suuren sovav_voittakoo ja sielt takasii tulkoo.

Pit' laulaa, ko eij_olt soittajaa kons. A soittaja ko ol' ni sit ei huolint laulaa. Ni se ol' harva kons eij_olt soittajaa. Silläl pyörittii ja laulettii, ja se_ol' sellane ryske nii jot... Kuka käi laulamaa, ni se laulo jokahisel, toist lauloit jälest sammaa lauluu. Ko läksiit mänemää, ni lauloitkii jot:

Mie ko lähen mänemää, ni laula tyttö miule,
sie ko lähet mänemää, ni sit mie laulan siule.

Sillei laulettii. Niitä laululoi ol' paljo. Mäntii piirleikkii sit ja. Piiris laulettii toiselaisii laululoi.

NAIST SYNNYTTIIT KOTON

Ennempää naist koton synnyttiit. Miekii ko aloin löytää näitä lapsii, ko mänin naimisii, ni yhtekii lapsen ... Myö sahattii metsäs puita, jokkee visattii kevväil niitä pölkkyloi. Mieheij_ kans. Nii kauva käin sahhaamäs, ko tultii iltasil kot'ii ja syötii iltane, ni yöi mie löysim pojan.

Mie lämmitin yöi saunan. Minnuu ko alko rutistella niät kivistää, mie olin hil'jaa. Meil ol' viel va'teefmiehii, Lehtoi miehet olliit viel meil va'teerii. Viättiit pölkky hevosii kans, heil ol' hevošt mei kujas_ ja. Ja mie yöi nousin yllää, kiukuva piält sytykkeitä_ ja. Miul ol' kuivat puut jo viety saunaa, mie jo ne varasin, jot jos tulloo tarvis, ni sit miun ei huoli puihe kans rapajaa. Sytytin tulen_ kiukuvaa. Lämmitin saunan ja sit tulin ja sopotin sil anopillein jot tulet sie minnuu katsomaa, mie miän saunaa. Hiä pölästy, sano: "Älä nyt, mitä sie hönttyyttelet". Mie sanoin: "Em_ mie hönttyyttele, miul on sauna lämmitetty jo, mie alan lähti". Hiä sano miul: "No miä". Ja iltasil söin_ nii vahvast iltasem_ pöyväs. Emo ko oihee katso, sänkyssää loiko, ko mie söin, ni hiä sano hil'jaa miul: "Ieva hoi, et sie liikaa syö?" Mie niät ko jo iha viho viimisillään, ni hiä meinäs jot mie syön nii paljo, jot sit tulloo vaikija. Mie viittasin kiäjellään, ko ne vieraat miehet olliit tuvas: "Ei käy mittää". Ja söin. Korjasin ruuvam_ pois pöyväst ja pesin astijat ja tein niil miehil tilat silläl. Ja oma pere kaik käivät makkaamaa. Yöi miul tulliiitkii sellast kiireet. Mie lämmitin saunan ja sopotin ämmäl, ämmä hil'jaa tul', ja ei tietäneet ne va'teefmiehetkää mittää. No hyö ja metsäs ko ruatoit, ni vässyit. Iltasil myöhää söivät ja illastelliit hevosijjaa, sit käivät makkaamaa.

Ämmä tul' sin: "Herra Ies siunaa". Miul ol' poika jo valmis, ja mie uom polvillain ja uottelen. Ämmä otti ja peš lapsen. Miul ol' varit viet siel jo kaik varustettu. Mie pessein itse, ja ämmä heitti mium makkaa-maa ja itse män tuppaa. Mie olin ensimmäisil lapsil koko viikkaaven saunäs. Meil ol' suur sauna, nii ol' suur ikkunakkii, ko tuva ikkuna.

Uamusil ko nousiit yllää, ämmä sano jot ei ne miehetkää kysyneetkää, jot missäs se nuoremp naine on. Liek hyö itsestää mitä tuumineet vai arvanneet. Mie ko mänin liäväst tuppaa, sanoin jot nouskaa pois miehet, meil nyt tulliit sellašt va'teefmiehet, jot em mie ymmärä hei kieltääkää, kyssyit jot mihi suap hevošt panna. Ne miehet karkasiit yllää: "No pittää se sit lähtiä katsomaa hevosii, mihi se suap panna". Pañniit nutut piällee ja läksiit kujjaa hevosii katsomaa, muuttelemmaa ommii hevosijjaa, jot tulloo hottuu. Sit hyö sannoot: "Ei siel uo kujas mittää, ei siel uo ko mei hevošt". Ämmä sano jot, no työ ko viivyttä tuvas kauva, ni hyö männiit pois, ei hyö käyneet uottelemmaa teitä koko yötä. Sit alkoit miehet sannoo: "Taitaa olla ämmäl koiruus, ämmä taitaa meitä narrii". Ni ämmä sano: "No sellane va'teefmies meil tul', jot pois se ei lähe, ko käyvöö meil olemaa". Ne vieraat miehet sannoit: "Jo myö nyt arvataa, sellane tul', jot olemaa käyvöö, se on oma ihmine". Nii, sellai mie yhen lapsen tein sipasin.

VUOL'JÄRVEST PYYVETTII KALLAA

Vuol'järves meil ol' kaikelaista kallaa, haukiloi ja ahvenii, ja särkilöi, ja salakkoi, ja kiiskilöi. Kuka jous, ni se pyys kallaa. A kuka eij joutant, ni se ei mänt pyytämää. Jokahine niiko itsellee tek. Miukii issäin, ko ol' kutuaika, ni sit hiä män ain uamusil varrai ja koukkäs seij kantamukseese ja toi kottii ja sit ol' päiväl vapa.

Liippi ol' sellane ympyrläine, suuruuveltaa niiko tiä pöytä, ja sit sellane syvä, niät reunoist levijämp ja pohja kaijemp ja kaijemp. Viimisël ol sellane pussi vua. Ja sit siin vanne ol' ympärsee ja pitkä vars. No järvelaitaa myötä hiä käi ja sil varrël pit kii ja koukkäs vua sielt järvest. Ja ko miekii käin hänel viemäs evästä, ni mie ko mänin häne luoksee, ni hiä ko koukkäs sielt ni, oikee kuuleha, ämpäri verra läks siihe liippii kalloi. Niitä niät ei

hirvint siihe likel panna, jot ne elävät kalat keikkuit, jot parskuit järvee väkise. Hiä suol heitä pañ, tallo siin sellasem mestan heil ja pañ sin. Ja tuaš toista koukkaamaa. Hiä koukkaš kantamuksen kohtsiltää ja toi pois.

Koton ruokittii, pantii suolaa ja talvël syötii. Miukii issäin ol' nii ahkera kallaa pyytämää, meil ol' ain kallaa uppovuoš. Hiä pyys haukii. Vällii toi nii suurii ja pitkii haukiloi, ni jot myö eij jaksettu talvëlkaa syyvä. Sit ko tul' kevät näinikkenää, sul' lum pois, ni myö seinäl ulkõn kuivattii ja, kuivaneet niät ei pilahu. Kuivattii ja sit kuivaneita kalloi syötii ja lijotettii ja siärittii ja.

Meil ol' uppovuoš kallaa. Joulu al sai oikee hyväst matikkaa. Hiä ko mǎñ pyytöõ katsomaa, ni hiä koko naperkoittai toi ain sielt, oikee pitkää matikkaa ja nii paksuu sellasta. Niis ol' maukkukii nii suur ko tuo kulakka. Sit paistettii maukkupiirakkaa ja matikkapiirakkaa, ai ko ne olliit hyvät ne matikat. Ko pantii riimu suolaa. Sit ne ol' vähäs suoläs.

Miu issäin eij_olt muamies. Issäin ja veikkooin tekkiit kenkii ja näitä lotniekkatöitä. Kel mitä ol' tarvis, hyö tekkiit kaikkii töitä. Miu issäin ko ol' poikǎn ni hiä ol' siel luuspäs. Ennevanhaa niät pittiiit kaksiikymmeniiviisii vuosii luuspäs. A hänen laskiit vähä ennempää pois. Hiä ko tul' luuspast pois, ni hänel ei ennää muata oltkaa, häne muahaase jo ruatoitkii toist eikä antaneetkaa hänel muata. Hiä sano: "Ko ei annakaa, ni em mie häntä hevi halajakkaa. Mie käyn tekemää muita töitä, ni ei miun sit huoli muata reppiikää". Hiä kai tekemää eistä sellasii mitä suikii vua osaš. Äitn sano, jot hyö ko käivät yhteekee, ni isä tek lusikkoi ja kapustoi ja kaikkii, ja sil viisii alkoit eistää sitä elämää. Äitn ompel' nuttuloi, eij_olt niät konneita siihe aikaa, äitn käsillää ompel' nuttuloi. Sil viisii pyys äit rahhaa kästöillää. A isä tek muita töitä. Ko eij_olt muuta työtä, ni hiä tek vaik lusikkoi, hiä ei käynt joute olemaa konsaa. Vaik millasest puust tek, vissii tieshā hiä, ei se nyt jonkuulaisest kehnost puust passaa. Se pittää tehä sellasest navakammast koivust, ei se kehnost puust käy. Kerräs ko puat kiehuvaa vettee, ni halkijaaha se iha ko kuiva. A ne pit' tehä nuastist, vasite.

Ei hänen huolint mǎnnä myömää. Ihmist ko saivat tietää jot hiä tekköõ, ni käskiit jot tie meil. Siihe aikaa niät ennevanhaa ol' köyhyys kaikest. Ko alottiit ihmist ellää, niiko miukii issäin ja äitn, ni siin olliit kaik tiukil. Miu issäin sano: "Mie ko tein lusikkoikii ja kapustoi, ko tulliiit ottamaa, ni sannoit jot ai ko niä on hyvät". Päiväl hiä ko tek muuta työtä, ni iltasil sit tek niitä sellasii töitä. Miu issäin eij_olt muamies.

Pyhäkouluu käytii joka talos. Tänä suntain käytii täs talos, tulevæn suntain toises talos. Sellai koko kylä kiereltii. Ja opettaja ain käi mei kansaa. Hiä ol' siel koulutuväs jo ko mäntii, lapset kaik. Ja sit eistäi alotti lukkii sisuslukkuu testamentist, ja luvettii sitä. Sit alkoit kyssyy kat'kismusta ja historjaa, sit pit' ulkoo lukkii sitä. Ja sit alko laulattaa virsii. Sit tuas pañ läksyy sielt historjast ja kat'kismuksest toiseks suntaiks ja anto viel virsii. Vot sellai pyhäkoulus tehtii. Sit ko suatii se kaik niät joka laps luvetettuu ja kysytty jokahiselt, ja se tul' nii ko päätöksee, sit opettaja sano niinikkennää jot nyt eissuntain männää siihe talloo.

Siihe ast pit' käyvä pyhäkoulus ko läksit rippikouluu. Kaheksanneeltoist ko läksit rippikouluu tahe seitsemätoist vuotta, ni siihe ast pit' käyvä pyhäkoulus joka pyhä kesäl ja talvël. Ja se pyhäkoulu ol' siihe aikaa ko pappikii ol' kirkos. Niiko ihmist kirkos ko lukkiit ja lauloit, ni meim pit' olla ja pyhäkoulus. Opettaja meil ol' omast kyläst. Jos kons minä suntain et olt koulus, ni sit ko eissuntain mäni, ni opettaja kysy: "A mite et mänsuntain olt koulus?" No sit pit' sannoo mikä ol' syy. A niinikkää ei suant iähhä, ko eij olt mittää syytä. Joka suntak pit' käyvä pyhäkoulus. Vuuve piäst tul' se kyläluku. Kyläluku ko tul', ni opettaja anto tukumentit papi ettee. Pappi katso, ko kel ol' pal'jo, jot eij olt käynt koulus, ni pappi sano järkijää: "A mite siul on näi pal'jo, et uo käynt pyhäkoulus?" Sit hänem pit' papi ies totistaa, mikä hanel ol' syy, ko ei käynt.

KYLÄLUKU

Kyläluku ol' sellane. Tulliit ne papit niät kyllää. Ja sit ol' se kyläluku. Siihe männiit sit kaik koko kylä lapset, ketä ol' vua lukijoi, ja siihe männiit sit lapsii vanhematkii niät. Vanhemat tahtoit männä kuuntelemmaa, jot mite ne kenne lapset on luusineet. Siin olliit sontijo ja lukkar ja pappi. Pappi luvetti sisuslukkuu, a lukkar ja sontijo kyssyit historjaa ja kat'kismusta. Kuka luk hyväst, sil antoit kirjoi, ko hyväst mieliks luk. Nuorempii lapsii limot'telliit sil viisii. A kuka käi harvaa

pyhäkouluskii ja sellasii jot ei kehant oikee oppii ja lukkii, ni se ei osant kyläluyuskaa oikee lukkii. Sit pappi niitä äkkäil ja sit ne itkiit siel. Sit siel pappi sano, kenen pit' rippikouluu männä.

LIHARUOKII

Lihast sai kaikelaista ruokaa. Sai sitä panna paistumaa niinikkää, jot vettä vua panit kattilaa ja lihapalat siihe. Työnsit kiukuvaa, se paistu, se ol' oikee hyvä. Piirakkaa sai tehä, lihapiirakkaa. Kartoolit puhastit ja teit viipaleita ja, panit kuore piäl kartool'loi, ja sit lihhaa pilkoit palasiks ja panit kartool'loi piäl. Siint tul' nii hyvää piirakkaa, ni se ol' oikee ihme. Ja sit ryynilöist, keitit ryynilöi ja panit lihhaa ryynilöi piäl. Sit tuaš panit ryynilöi, sit tuaš panit toisen riävyn lihhaa. Kaks riätty ko panit siihe ryynilöi välli lihhaa, ni ko se paistu, se ol' oikee hyvää piirakkaa. Suur kuor' tehtii, toine puol' kuorta pantii sitä lihhaa ja lohkoloi, ja sit se toine puol' kallistettii piäl siihe ja hyväst reuna kii, jot siihe ei piäst henk kiukuväs, jot ne lihat ja kaik paistuit hyväst. Piälteppäi sit voijeltii, ko otettii pois kiukuvast. Kuka voiš sit sievvoil, kuka voiš piälisël.

Kartool'lohkopiirakkaa ja lanttupiirakkaa ko tehtii, tehtii lanttuviipaleet ja pantii sin kuoree, ja suoloi sin sekkaa. Sit otettii kiukuvast poikkee, ko ne viipaleet jo kypsyit. Sit siihe piälimäisee kuoree tehtii sellane ympyrläine reikä veitse kans ja kuavettii piälisä siint reijäst sin piiraka sissää. Ja se kuor' mikä leikattii, ni se pantii piäl, ja sit ko nuoi hakkašt sitä piirakkaa, se piäline män sin sekasii kaik lohkoloi piälitse, ni oikee hyvää ol' se piirakka.

MITE RAHKAA TEHTII KOTON

Jamakkaa hapatettii ja sit lämmitettii suur kiukuva. Ja piireltii ne jamakkapuat veitse kans, ne jamakat nuoi palasiks ristii. Pistettii sin kiukuvaa, jot se eij_olt kuuma, jot se ol' vua vähä niät niiko lämmi. Ne

ol' yötä siel, sit uamusil jamakka ol' rahkân, ne häiliit siin rahkavies. Sit pantii rahkat seulaa valumaa, valutettii ne rahkaviest pois, ja sit pantii pyttylöihe. Ne palat ol' siij_ ko pit'skkaropkat, ne ol' kaik kokonaisen siel pytyt. Sit vietii Pietärii, sinnekii veivät kuka millastakkii. Erräil ol' sellasta möheröö se rahka, se eij_olt yhtää palasin, ja sellasta hyvää, ni oikee nuo ostiit mielellää. Sitäkii pittää osata tehdä. Kuka pañ varrii kiukuvaa, ei iähyttänt sellai, jot se eij_olt liika var, sillo se sai sellasta möllyy sen rahkaase, jot se niiko kiehümäl kiehu siel. A rahka pit' panna sellasee kiukuvaa, jot se hiljaksee siel tul' rahkaks.

KANA HAUTO KOLM VIIKKOO

Pantii kana hautomaa. Se ko hauto kolm viikkoo, ni sit alkoit siputtaa pienet pojat. Kana ala kahtatoist munnaa enemää ei pantu. Kymmenä parraastaa pantii vua, sit kana paremi jaksaa niät lämmittää. Ja valittii niiko suuremat ja ehijämmät munat ja nuoret, jot ei pantu vanhoi munnii.

Kolm viikkoo kana hautoo, sit se käi niitä katsomaa. Hiä nuokallaa rikkoo munan ja sit pannoo piähää ja kuunteloo, onk_se elävä, jot suapik_sen riikkoo. Ko kuuloo jot on elävä, sit hiä rikkoo iele. A jos ei kuulu mittää sielt, jos se onkii pilahunt, ni hiä heittää sen_niinikkää, ei sitä sit rikokaa.

Ensittäi niil kanapojil pittää olla hersryynilöi, ne om_pienii. Jamakkaa pantii ja hyvää maitoo pantii. Emä alko niät opettaa heitä, män sin altaa luo ja alko nokkii, ni ne pojat männiit räpäjiit sin häne luoksee, niät niiko sanois, jot nokkaa tuost. Hyökii nokkimaa käivät järkijää. Mie katsoim_monta kertaa oikee, jot ompas niät tolkkuu kanapojalkii, jot hiä mänkii sinne astijaa ja alkaa nokkii. Itse on nii pikkiriine, jot moneks eij_uo höyheniikää. Nii emä opettaa syömää. Hyväst ko piet, ni se kevväil ko tekköö, ni ne jo sit eiskevvin käyvööt varrai munimaa.

Meil syötii kanalihhaa ja kukolihhaa. Kukkokii ko tul' oikee rasvaseks ja sellaseks möykyks, ni kukko tapettii ja siärittii. Ja se ol' oikee rasvane ja hyvä syyvä. Kanast höyhenet kynittii ja siästettii, sit pantii potuskaa.

PIETTII PITKII HAMMEITA

Piettii pitkii hammeita ja levijöi, oikee pitkii, jot muata vettiit. Sit piettii kaitoi hammeita, nii jot piäsit vua harppaamaa. Kouhtuloi tuas piettii, oikee palasist tehtii, jot tän selkääkii monet palašt, ja etteepäi monet palašt. Sellasii kouhtuloi piettii. Hihat olliit pitkät, lyhvii hihhoi ei pietty ennenvanhaa eisikää. Miekii olin tyttön niät, jo aikuine tyttö, ni kouhtutkii ko tehtii kaikelaisii makuloi kans. Tähä etteepäi nappii ja kaikkii röllii laitettii. A nyt tia on nii rostaa, jot kiäräs ja hihareijät leikkäs, ja kaik. Ennevanhaa pit' tehä kaikelaisii, tai siihe aikaa ko mie olin tyttön. Mie ko olin lapsen, ni sillo ja eij_olt tolkkuu, koha millašta kiänsiit.

Ennevanhaa ol' niä pal'totkii, ni ne olliit mikä millasiikii. Sarkaa niät ko tekkiit koton villoist, ni siint tehtii sit pal'ttoloi_ ja, kouhtuloi_ ja, turkkiloi_ ja. Sit ko mie olin jo niinikkää tyttön, ja sitä kuasnaa ko varustin, ni sit jo niitä riätäl'loikii, jot niil sit tietettii. Kutsuttii riätäl' kot'tii. Naimisii ko lähettää ni pittää niät sitä nuttuu siästää, se on_ kuasnaa. Sitä pit' olla pal'jo. Miekii ko mänin naimisii ja olin naimis's jo kolmattakymment vuotta, ni ei miul huolint ostaa mittää. Mie sain ain pittää sitä kuasnaa. Ni kaikelaista nuttuu, kouhtuu, ja hametta, ja peretniekkoi, ja kaikkii niitä ol' nii pal'jo, nii jot.

Tul' kauppijas, ennenvanhaa niät käivät kauppijaat kauppaamäs. Miul ol' nato kuuvennel, ko mie mänin siihe talloo, ni sil sit alkoit jo ostaa niitä vuatteita. Mie ain uattelin_ jot ai häjy ko on salkka, ko mie en sua ostaa mittää, aij_ jai ko ois sorjaa. Miul sannoit jot siul on kuasnaa, ni mihi sie ne puat. Sium_ pittää pittää niitä, mitä sie teit nii pal'jo, jot sie et sua iässää ostaa. Ai mie ahnastinkii nii_ jot, meil eij_olt muata ja elläimii, ni mie olin ain hualtamäs marjaa metsäs ja ihmisil työs, ja aina pit' sitä kuasnaa ostaa.

KEITETTII KAURAKIISSELII

Miu kotonnain, meil ko eij_olt mittää niitä riihemeiniŋkillöi, meil ei kasvant muuta ko kartoolii. Kartoolii kasvo. Myö näinikkenää

kiissel'kauratkii talveks ostettii, ja mist tehtii kauraryynilöi, ni myö ostettii ain_kauroi.

Niitä kaurajauhoi otetaa vua ja sejataa vettee, ja seuläl siivittää akanat pois. Sit suat keittää kiisselii. Ko sejataa, ni se pittää antaa hapata. Jos iltasil sejata ja huomèn keittää, se ei kerkii hapata. Ei siint ilma tule kiisselii, jos ei hapata. Meil tehtii sillei. Siivittii akanat pois, sit pantii se liem sukunaa ja suolaa sekkaa, ja nii kauva keitettii, ko tul' sakijaks, sit se ol' hyvä. Sitä pittää yhä hämmentää, jot ei pala pohjaa. Sit panna lautasil ja voita silmää, ja sit käyvää syömää. Kuka tahto voi kans, kuka maijo kans, hyvähä se kiissel' ol' syyvä, se pitkii nii kylläisen jot.

KAUROIST TEHTII RYYNILÖI

Ennempää kauroist tehtii ryynilöi. Kaurat kasvoit, ne siivottii. Niät riihès ko puitii, ni sin jäi kaikkii muroloi sekkaa. Ne tuuletettii puhtaaks. Sit pantii vettä kyöki kattilaa ja keitettii, ja kuavettii ne kaurat sin kuumaa vettee. Ja sit keitettii hil'jaa turtutettii niitä siel kyöki kattiläs, jot ne turposiit oikee paksuks. Ne pehmeniit ja tulliit oikee suureks. Sit katsottii, jot niä pittää ottaakii pois. Mätettii ne harvoi koriloi, sellasii mist ves piäs hyväst valumaa pois. Kons paistettii leipää, sinä päin sai niitä kauroi sit panna kuivamaa kiukuva. Sit ko lämpös kiukuva, paistettii leivät, kaurat valluit sen aikaa niis korilois. Leivät ko paistuit, sit tuotii ne kaurat tuppaa ja sovoka kans mätettii siihe kiukuva arinäl, olotettiikii sin hajallee. Kouku kans sit kaik iest takasii tasoteltii, jot yhe verra joka paikkaa, sit kuivaat hyväst. Pantii pelt' kii. Oltii vähä aikaa, ko alkoit niät kuoret kuivaa ja halkeilla, ne alkoit riksaa siel ja vähäsei paukkaa. Sit tuas hähmenettii kouku kans näi iest takasii kuumäl kiukuva-arinäl, niät yhe verra joka paikkaa. Ja tuas pelt' ettee, ja antaa kuivaa. Tuas ruppeeman siel kuiviit, sit ei ennää paukkuneet. Eij_olt ennää nii kuuma.

Sit vähä aikaa ko niinikkenää piettii, sit hähmeneltii tuas. Se ol' usjempaa ko hähmensit, sem paremi ne kuiviit. Sit jo oltii kauvempaa, enne ko hähmenettii, antaa nyt tahallee kuivaat. Ja sit iha iltasil, ko käyttii makkaamaa, ni sit hähmenettii viimise kerra. Yöl ei ennää hähmenetty, yöl kuiviit niinikkää. Uamusil ko otettii pelt' auk, ni ne

ollit nii kuivat, jot oikee rutajiit. Sit käyti liäväs, lypsettii, annettii heinii lehmil, ni sit käytiikii ottamaa kiukuvast niitä poikkee. Havu kans haravoitii se kiukuva-arina puhtaaks. No sielt arinast sit läks niinikkenää sellasii muroloi ja pöllylöi sekkaa. Ne kaurat otettii kopsii ja vietii ulos. Kopsa on tuohist tehty sellane kontti. Ennevanhaa kuleteltii niis jauhoi. Ja patuka kans kaik survottii ympärsee. Pehmijät murot kaik männiit irt siint, sit harvål seulål seulottii ja lasettii tuulël. Tuulël männiit kaik murot. A seula kans sit tuaş männiit ne hienot savmurot. Sit pantii säkkii, ja sit pittää lähtii ryynii tekemää. Itsël meil eij_olt kivvii.

Mäntii nuapurii ryynii tekemää. Heil ol' astijat, hyö ko ja aina itse jauhoit itsellee, ei myllys käyneet. Heil ol' kaikkii asteita pal'jo. Myö vietii vua kotont kaks kopsaa ja kaks seulaa. Siel ol' sielikantta, siel ol' seuloi, siel ol' kopsii, siel ol' puohialtaita ja kaikkii. Eistäi ko mäntii sin jauhamaa, ni pantii se kiv niät yllää, työnnettii napukkaa, ni se nous yllää, jot eij_olt raskas pyörittää. Pantii nii yllää, jot ko pyöritit, ni se piälyskiv sut'-sut' siippäs niitä kauroi. Hiä otti vua kauroist niitä häntii ja ruumenii poikkee.

Mie vua ain jauhoin, a anoppin sikält otti sielt ympärsee kiven ja seulo niitä sielikantee. Ol' suur sellane tuohist tehty levijä sielikans, siihe seulottii. Ja mikälis ol' meil siin säkis varustettu kauroi, ni mie ne ensimäise kerra kaik jauhoin, hiä seulo. Ja ko seulo, sit alko puohtaa, enemät pöllyt niät lähtööt puohtais, tulloot puhtaita. Sit mie lasin tuaş kivvii vähäsei alemaks, jot alko hieroo enempii akanoi pois ja kuorii kaurasiemenii. Sev_verra pantii alemaks. Sit tuaş mie käin niitä jauhamaa, se kiv ol' jo vähä raskaamp. A anoppin sikäl' ain seulo. Ne ensimäist pölljauhot kuato pois, mihi ruumenet kuavettii. Sit ko loppu tuaş se jauhamine, sit tuaş lasettii kivvii vähä alemaks. Pittäähä niitä kaurasiemenii alkaa rikkoo ja lohko ja alkaa tehä niitä ryynilöi. Ja sit tuaş mie käin jauhamaa, ämmä seulo. Suatii se_j kerra jauhetuks, tul' jo niät enemä niitä ryynilöi. Ämmä sano, jot "ei näitä kehtaa koko päiväks käyvä jauhamaa, enne ko niä loppuut, hierohuut, ni panna tuaş vähä kivvii alemaks, ni loppuut välleimpää. Tulkoo sit jauhoi enemä". Talkkunajauhoiks niitä sanottii. Sit lasettii tuaş vähä alemaks sitä kivvii. Ja sit ol' viimeine kerta niiko ryyniks jauhaa. Sit otettii ryynit ja pantii kahtee kopsaa. Hiä puoht toisël ja mie toisël. Näinikkää puohittii niitä akanoi pois, seula lävitse akanat niät ei männeet. Ja tul' ihka puhtaita ryynilöi. Niil ei huoli tehä mittää.

Ryyni tevos niitä kopsii ol' monta, sellasta tuohest tehty, ja sielikans pit' olla, mihi seuloit. A seuloi, niitä ko ol' harva seula, ko ol' sellane vähä harvemp, sit ol' tiukka seula. Kolme seulaa pit' olla. Allas ol' mis puohitaa. Siihe panit, mikäl' mahtu, jot ei roiskuneet muaha. Ja sit aloit korvist pittää kii ja höpsyttää. Akanat lensiit tuulël ryynilöist pois muaha. Meil ol' siin muaha varustettu oikee suur resentti hajotettu, mihi akanat männööt. Ne akanat vietii niät lehmii hauteehe, sekkaa pantii. Eihä ennevanhaa visattu mittää. Kaik akanat ja ruumenet syötettii elläimil. Sit ol' ryynit tehty. Ašjaa siin ol'. Lyhyt päivä ko ol' talvel, ni se päivä alkokii männä.

Hyvät ne on talkkunajauhotkii. Niitä pantii keitoksee suurukseks ja niist keitettii talkkunaa. Se talkkuna pit' keittää, jauhot niät ko on tuoreita. Pit' panna veš kiehumaa ja hämmentää siihe niitä jauhoi, ja panna voiköntyt sin sekkaa, ne sullaat siel, ja hämmentää. Ja ko tul' sakijaks, ni sit saikii käyvä syömää. Kui pal'jo niil jauhoil huolis, niät ko kaurat olliit keitetty ja kuivattu. Se talkkuna ol' oikee sellasta sakijaa, se ol' oikee hyvä maijo kans syyvä. Ämmä sano: "Nyt keitetää talkkunaa, iha siint hyväst, ko koko päivä siel rähtättii näihe kans". Ni keitettii talkkuna. Ja talkkunajauho ol' hyvä marjoi kans, möllyy tehtii marjoist. Ja talkkunajauho ol' hyvä vaik mis. Sen takkeeha niitä kauroi hauvottii ja jauhettii. Ei niitä joka talos käyneet hautomaa, niis ol' pal'jo ašjaa.

PAISTETTII PIIRAKKAA

Joulum paistettii ain lihapiirakkaa, kauraryympiirakkaa. Kui se ol' hyvä. Kauraryympiirakkaa ko paistettii, ni eistäi pantii se kuof nuoinikkää hajallee. Siihe ieleppäi pantii vähäsei kauraryynilöi. A kauraryynit hämmenettii lämpimää maitoo, ko tultii lypsämäst, ei niitä keitetty. Ne pantii lämpimää maitoo ja kiukuva piäl, jot ne siel ol' lämpimäs. Ja ne ryynit pehmenööt siim maijös ilma keittämättä. Ne ko siel pehmeniit, sit käytii paistamaa piirakkaa. Pantii tahtaa piäl, kuore piäl eistäi ryynilöi, sit pilkottii oikee paksuu sijaläskii ja pantii joka paikkaa, nii jot ei ryynilöi näkyntkää. Sit tuaš pantii ryynilöi ja liha piäl. Kiukuväs se piirakka ko paistu ja hautu, ni siihe tul' nii pal'jo

rasvaa, ol'kii iha koko piälyspuol' rasvane. Se ol' oikee hyvä syyvä. Ko se ol' nii hyvä syyvä se kauraryyñ, siint ko teit piirakkaa, niiko pyhhii aikañkii, ni ei parempii lämpösii huolint. Oikee siin ol' asjaa, mut hyvä se ol' syyvä.

ÄMMÄ TEK MALTASII

Yhe kerra meij ämmä miu aikanain tek maltasii. Hiä tek sil viisi: kastel' vil'jat, rukkeet ja pañ märkän astijaa. Ne siel ko on märkän, ni alkaat tulla pehmijäks. Tulliit siel makijaks, niiko imeloituit. Sit lämmitettii kiukuva ja pantii roppeil kiukuvaa kuivamaa. Ja ne ko kuviit, sit ne jauhettii. Niist tul' sellasii ruskeita jauhoi, niiko kohv jauhoi tahe sikorjauhoi. Hiä ko sai ne jauhetuks, ni hiä otti ja hämmens ne tuarivettesakijäks ja tek sellasii leivoksii, leipii. Ja ne leivät pantii riehtilöil kiukuvaa paistumaa. Ne ko paistuit, otettii pois, ja ko lohkasit sitä leipää ja maistoit, se ol' nii makijaa. Tietääh, ne rukkeet jo ko ittiit, ja itunee pantii kiukuvaa ja kuivattii ja jauhettii. Ja sit tuas tuarivettee ne niät sejattii ja leiväks tehtii. Leivät ko paistuit, ni sit hiä pilkko veitse kans ja lohko niitä leipii ja pañ pyttyy. Siihe pyttyy ol' niiko tapireikä tehty, mist sitä olta ain lasetaa. Nii, ruisolkiloist tek sin pyttyy ympärsee rilloi, jot ne leipämurut ei miä sin pyty pohjal, jiävät niihe olkiloi kans yläperrää. Ja sit sellasen kehän tek siihe, jot ko pañ leipäpötryskät siihe kehä piäl, ni ne ei männeet pyty pohjaa. No sit alko panna vettä niihe leipii piäl. Ja ne leivät likosiit siin nii kauva, ko alko niiko pulloilla ja hapata. Ko ne ol' jo monta sutkii siim pytyys, sit ämmä lask siint tapist sitä, ni se ol' jo hyvi makijaa. Ämmä sano: "Viel pittää antaa hapata. Enemä ko happanoo, ni sit on väkevämp juuva". Sit viel annettii hapata, ja ko tul' hapa jo tarpeeks ast, sit lasettii asteihe, ja sit jo ol' olta. Humalaa pantii sekkaa, sit se ol' hyvämakusta.

LAPSÈS ON RIIŚ

Lapsès ko on riiś, ni pittää tietää sellane ihmine, mikä osajaa katsoo riijèl. Jos älyyt jot laps itkettellöö, ni uattelet: "Mikä täl lapsèl on, jot eij_uo oikee laatna". Katsot nappaa. Nava piäl ko alkaa olla sellane musta vähäsei jo, alkaa sellai niiko harmettuu, jot eij_uo niiko pitäś olla, ni niät_kii, jot tähä tulloo riiś. No sit pitäskii kävyä sitä riijekatsojaa etsimää. No ko miät sil ja kuaritat, se sit siul käyvöö tekemää, mitä osajaa tehhä. Hänel on siemvoita tahe mitänepuit rasvaa. Hiä katsoo siihe ja lukkoo ne luvut, mitä pittää lukkii. Ja sit neuvoo sellail: laps ko käyvöö itkemää, ni ko käyt voitamaa, ni voiija nimettömäl sormellais. Kolme kertaa pua nappaa, ja kolme kertaa pua nimettömäl sormellais lapse huulii vällii. Laps kielellää alkaa lippuu, ni hiä sit sitä_kii nuoleksii. Ja muuta ei mittää. Sellail ko jonkuu kerra panet, ni laps herkijää itkemäst.

Mie niät uon_näht senkii. Miul ko ol' seitsemä kappaletta, ni miul ol' usjäs lapsès se riiśkii. Meije kyläs eij_olt sitä riijekatsojaa. Meije äijä aijn_käi Kuavanis. Siel ol' sellane ämmä, se katso riijen. Hiä neuvokii sil viisii voitamaa. Mie ko jonkuu kerra aloiv_voitaa, ni laps herkès itkemäst. Ja napa herkès tulemast mustaks.

Ja sit ol' toine asja riijèl. Näitä riijemarjoi niät suap antaa, jot ei huolint siin sitä ämmää. Riijemarjoi tuas ihka pienèl lapsèl ei hirvii panna ko yhem_marjan. Jos on suuremp laps, ni sit suap panna jo kolme. Mut niitä vua pittää panna, jot eij_uo parikkai. Jos parikkai puat, ni sit pitäś panna pienèlkii kaks, a se on liikaa. Se riijemarja on oikee väkevä. Laps ko juop, jos on riiś, ni se vähä aikaa sit on niiko heittäiskii henkijää. Se tekköö lapsen nii veltoks, ja huulii välist tullookii vua sellane vuaht, ja silmät seisoot piäs. Se niiko männöökii kuolijaaks. Se riijemarja on nii voimakasta. Jos on hyvät marjat, ni siihe se sit iäpkii. Se marja pittää vasara kans hieroo ja oikee hilloo jauhoks. Ja panna pienee kuppiihe tahe ruskaa ne hillotut marjat, siihe maitoo, ja keittää. Tuol liitan piäl ko se kiehuu, otat pois ja iähytät. Ko iähtyy, sit suat antaa lapsèl.

LAPSËL ON SIJAHARJAKSII

Lapsël on sijaharjaksii. Meije ämmä vainaa sano, jot sit pittää lypsää nännäst maitoo ja sem maijo kans hieroo sitä pintaa, jos on seläs tahe mis tahojaa. Ušjemast niitä tahtoo olla seläs. Lämmintä maitoo nännäst lypsää ja käsinee nuoinikkää hil'jaa hieroo, ni ne hävijäät siihe. Ei niil liäkettä mittää muuta myö tiijetty. Pienil lapsilkii, ni niil niät tulloo kaikkii. Mie ko sanoin, jot "no mite niä tulloot lapsël?" Ni meije ämmä sano niinikkenää ni jot "Sie vissii raskaan ollës potkašt sikkaa. Raskaan ollës ni pitäs sellasii karttaa. Ušja sika ko ol', ne most tulliit messaimaa, ko kuavoit ruokaa, ni jalallais tonkašt etemäks, ei siin muuta huolintkaa. Se ko raskaan ollës satuit nii tekemää, ni lapsël tulliit harjakset". Ei miul joka lapsës olt. Mie muistan kahes lapsës vai mite niitä ol'. Niitä ko ilmahus vähä, ni se laps alko nuoinikkää hieroo muatessaa itsijää. No ne most pisteliit niät. Ni ämmä vainaa sano nii jot: "Täs lapsës taitaa olla harjaksii, ko tiä nii muatessaa itsijää hieroo". Käytii katsomaa, ni totta niitä jokkuu jo nähtii.

SOHVI PESONEN, synt 1905

Lempaala

KOT'TÖITÄ

Äit' ol' koton, varust murkinan. Se ol' ielimäisèks kohv, kohvii keitetii majjon kans. Ei siihen aikaa aim pulkkaa olt, ol' voileipää tai ol' pulkkaa, kons kot'paistoksii, piirakkoi, perunapiirakkoi ja ryyñpiirakkoi ja kons mittäi. Paistoit riissuloist ja näist hersryyñilöist. No ja sit tattärryyñilöist viel paistoit. Toivat ryyñit, ja sit ne jauhet'fii ja maitoo hämmensiit ja niit sanot'fii tattärkolmoloiks. Sellaa hapamaitoo hämmensiit, hiivan kans kohot'fiiit ja sit kohalee rieht'iläl ja kiukuva, makusii olliit. Kohvin tai sajun kans syötii, voita viel pantii. Pal'joha niit pit' tehä. Kiukuva ol' suur, pal'joha niit sellasèl perreel pit' paistaa.

Ol'ha siin työtäkii. Lehmät laitot'fii kesäaikàn metsää, sit pellöl pit' joutuu, ja kaikiil ol' työtä. Muat'ilus vaik eij olt suur ni kaikkiiha siihe kylviit: perunaa ja kauraa ja otraa ja ruista ja kaikkii vähän. No eihä se nyt sellasele perreele piisànt, l'innàst tuot'ii lissää. Eihä se leipä riittànt. No kuitenkii ol' ommaa, vaik alku.

Maitoo veivät l'innaa. Pit'hä se suurèl perreel suahha rahhaa, pit'hä se olla kenkät jalas ja nutut piäl. Sit sielt tuot'ii sokurit ja sajut ja kohvit. Vuatetta pit'hä se ostaa. Vaik myö lampaita piet'fii ja neulomista teht'ii kaikkii, no vielhå siin pit' ain olla muuta vuatettakkii. Huopàst ostet'fii, ei ommii huopasii tehty. Neulot'fii villapaitoi ja sukkii ja kintaita. Sarffoi pit'fiiit miehet. Hattuloi piet'fii ko ol'fii nuorèn. Olliit yhtee kotvaa ko

mie ol'in nuorèn, ni muo'is oikee valkijat hatut ja viel olliit valkijat sarffat. Talvi-iltoin ei muuta ko karttaa ja keträä ja. Ei kesäl olt aikaa tehä sellasii töitä.

Kerta viikòs pestii vuatteet. Ko elläimet syötettii, ni sit sil väl'il pit' pessä. Meil ol' oikein se sellanen kyökki, mis varistettii veš elläimil ja siel pest'ii. Se ol' l'äiväv_vieree tehty, ja siel ol' meil kaks kattilaa ja siel myös pest'ii, siel keitet'fii ja siel varistet'fii veš. Saippuvan_kans pest'ii, silloin ei poroskoi olt. Porroo pantii pussii, pussi pantii keppii ja siel se riippu kattilan reunäs. Se ol' porolipijää. Se ol' oikee väkevää, nyt ei suinkaa kiä_et kestäis, a hyväst se ot'fi.

Meil ei järvii olt, koton huuhottii, vetoveš ol'. Sellane suur pere ja hevosil vejät'fiiit vejen. Ol' sellane lammi mist vejätet'fii. No kesäl käyt'ii siel huuhtomäs, a talvël huuhottii koton. Pestiin kaks henkii kerrallaa, eihä sinne kyökkii enempää sopint, no toisinaa kolmen_kese.

Lattijoi kahen_kolmen_kese pest'ii, toist olliit ruaskattu. Keskaikka ol', mis ol' niinku leipäkiukuva, se eij_olt ruaskattu, se ol' valkija. Se pit' hankata varpoluuvvâl ja hiekâl, ja sit huuhot'fii. Toisinaa jätet'fii valkijäl lattijäl sitä lipijää ja se ot'fi hyväst, sit se ol' iha kellartava.

MARI PENNIÄINEN, synt. 1919

Jutikkala, Lempaala

RAJASEUTULT MUUTETTII IHMISET POIS

– Mistpäi sie olet kotoisin?

– Olen syntynt rajaseutul, liki Suomen rajjaa, Jutikkalas. Mie olen syntynt justiin kansalaissovan aikän. Oltii mänemäs sottaa pakkoo Suomee, oltii jo ihan rajakyläs yötä, ja sinä iltàn synnyin, ei piäst ennää Suomeekaa. Sit kolmen päivän piäst tultii ommaa kyllää takasii. Kyläs ol' jo hiljaisuus, eij_olt ennää mittää sottaa.

Viimisiä vuosii ko eletti kyläs, ni iltasil justii siihen aikaa ko pittää kävvä makkaamaa, tultii sanomaa jot nyt on tuas kaks tai kolm henkee tult yl' rajan Suomèst, nyt täytyy männä toisee kyllää. Sit pit' ain sitä

vällii kävellä kylästä kyllää, niitä spionoi pit' männä jahtii. Meilt ol' kymmenen kilometrii rajal, siin ol' välil metsä. Toiset kylät olliit ihan kaks – kolm kilometrii rajalt.

– Kons teit muutettii sielt rajaseutult pois?

– Kolmkymment kuuventeen vuon meilt Lempaalast tyhenettii ihan tyhjäs kolmkymment kuus kyllää, kaik vietii Volokotskoihen. Mein pere ol' siel vua kaheksan kuukautta, sit tultii sielt Inkerii Pavloskoin rajonaahe. Monet tulliit sielt Volokotskoist pois omin luvlin.

Myö oltii siel kesän aikā kolhoosas työs, syksyl tulliit militsat ja antoit kahen viikon ajan jot pittää männä kaikkiin takasii sinne Volokotskoihe. Isä ja sisko männiit takasii, mie jäin sinne yksinnäin. Kaivoin oman perunan pois, möin ja laitoin rahat isäl.

– Olik_siel Pavloskis, mihin työ tulitta, inkeriläisii kyllii?

– Ol', myö tultii Anolaa, se ol' Inkeren seurakuntaa, sit mie mänin naimisii Venjoen seurakuntaa Latukan kyllää.

– No ko sie mänit naimisii toisee seurakuntaa, ni tuntuiks_siel murre-ero?

– Tietyst. Jos meil sanottii *otsa*, ni se ol'kii otsa, mut siel sanottii

Maria Mullonen haastattelee Mari Penniäistä. Valok. Vladimir Larionov 2002.

kylän otsa, meil se ol' *kylän piä*. Siel sanottii *sormen otsat* ja siel ol' kaikellaisii *otsii*. Meil koton varraisperunat olliit *turkkilaisii*, ne *skoraspelkat* niinko vennäiks sanotaa. Mie ko olin jo mänt miehël, ni kevvääl anoppi sanoi, jot pittää kaivaa ensimmäiseks ikkunan al se penkki mis kasvatettaa skoraspelkkoi ja laittaa ne siihen kasvamaa. Anoppi läks uampuolël Leninkraatii, mie otin ja kaivoin sen penkin ja laitoin ne perunat siihen muahan. Anoppi ko tul' iltapuolël kot'fii ni mie sanoin: "Nyt ne turkkilaiset on jo istutettu". No anoppi tietyst arvas mitä mie siihen istutin. Sit tul' meil naapurin mies, ni anoppi sanoi: "Kuuleha nyt, Ivan Ivantsa, siun'kii poikais ko tuop siul minjan (se ol' jaa lempaalaisii) ni se kävvy kasvattammaa teil turkkilaisii". – "Mitä helvetin turkkilaisii meil on tarvis", se sanoi.

– Miten teil perunoi nimitettii?

– Meil ol' kartol'loi ja potatloi, a siel Latukàs, miehen kois, siel ol' tarttului. Mie sit vällee opin sen uuen murteen.

– Käit sie suomenkielistä koulua?

– Mie käin koulua neljä vuotta ja se ol' ihan suomenkieline koulu, siel Lempaalan seurakunnàs. Kaks tuntii viikos ol' vua venäjän kieltä. Luve'f'ii vua, itsekkä ei ymmäretty mitä luve'f'ii. Mie olin kolmtoistvuotine ko lopetin koulun. Sit mänin jo kolhoosaahan työhön. Eistäin talvet käin koulus ja kesät paimenès, paimensin lehmii.

– Mis sie sit opit venäjän kielen?

– Ko tulin nel'kymment yheksänteen vuon Petroskoihe, ni t'iaal vast opin venäjän kielen. Työpaikas kaik olliit venäläisii, siel ol' pakko oppii. Viros elin kolme vuotta, siel opin viron kielen. Mut venäjän kiel' miul on sellane, jot siint jokahine kuuloo, jot olen suomalainen.

VIROS "JÄNIKSEN PASSIL"

– Sie olit sota-aikan Suomes. Ko tulitta Suomest pois, ni mihin työ sit jovvuitta?

– Suomest ko tultii poikkee, meit vietii Jaroslaavii, siel oltii vuoš ja karattii sielt pois, tultii Virroohen, mikä tultii jalkasin, mikä tavarajunas. Se ol' helmikuu, yhten'kii kerran koko yö ajettii tavarajunas.

Viros olin piikana "jäniksen passil", luvattomast. Ikkunast ko näit, jot nuapür tulloo talloo, ni miun pit' jo takaoven kautta männä puistooheen ja istuu siel pehkoloin al peitos niij kavva, ko vieras män pois. Ko näkkööt jot isännäl on piika, ni isännän tekkööt kulakiks

Kolme vuotta elin sellain "jäniksen passil" Viros. Sit ko tul' verpovsikka kutsumaa Karjalaa, ni sit tulin tänne Petroskoihe. Mänin stroikal töihen krussikaks. Siel pit' kantaa kivvee ja hirsii ja kaikkii mikä ol' raskasta. Sit mänin ruokatavarakauppaa, siel kantelin viiškymmentkilosii sokersäkkilöi selässän viis vuotta. Sit lopuks olin tieteakatemijan kart'eroopas kaheksatta vuotta, sielt mänin eläkkeel.

Ko olin lepokois ja siel ko oikeen tantsittii, ni miult kyssyit, miten siul syväm kestää. Mie sanoin, jot mie ko läksin lepokot'tii, ni jät'in syvämen kot'tii, en ottant keralleinkaa, jot ei häiritsis.

Nyt elän pojan ja vunukkoin kans, meil on nyt viiśhenkine pere.

* * *

– Sie olet viime vuosiin kertont Inkerin juhliis kaikellaisii hausкои juttuloi, ni onks siul nyt jotain mieles?

– Onha niitä juttuloi.

“KELLO ON KYMMENEN JA AURINKO PAISTAA”

Mie ko olin sota-aikan Suomēs, olin talos palvelijän. Mie vein ain aamusil isännäl ja emännäl makuuhuoneehen kahvii ja sanoin, jot “kello on kymmenen, aurinko paistaa, minä toin teille kahvia”. Vein yhten aamun, vein toisen aamun. Sit isäntä sanoi: “Ei sitä nyt tarvitse joka aamu höpöttää, jot kello on kymmenen ja aurinko paistaa, kyl myö nähhää se itsekii. Jätä se kahvi siihe ja mäne pois”. Muutaman päivän tein niin, sit yhten päin vein taas kahvii ja sanoin: “Kyllo on kymmenen, aurinko paistaa, minä toin teille kahvia”. Isäntä sanoi: “Kyllä myö tiijetää itsekii, jot kello on kymmenen ja aurinko paistaa”. Mie sanoin siihen: “Paskat työ tiijettä. Kello on kolme ja vettä sattaa”.

TYTÖT MAKASIIT AITÄS

Tytöt makasiit aitäs. Tul'liit kaks poikaa oven takkaa. Pojat sannoit: "Hyvvii iltoi riält oven takkaa. Tässäkõ huonees niitä tyttölõi makkaa? Nouskaaha nyt tytöt yllää, ko poikii on tullut kyllää. Kiärikäi ne unet kerälle ja visatkai vaikka sänkyn perälle, ja panakai niitä kepillä pitkin selkää, elleivät ne muuten pelkää. No ettäks työ tytöt nyt jo ruppee kuulemaa ja meitä pojiks luulemaa? Vain ettäkõs työ pie muojissa käyttää poikii makkoosuojissa? Ulkõn on niin kova halla, jotta maa kopisee jalkojen alla. Ko sais vähän lämmittää jalkoo, ni sitten vois sitä asijaa alkoo".

No sit vähän ajan piäst toinen sanoi: "Rukkasethan tuli ja hyvät tulikin. No koitapas sie, savolaine, ehk siul on liukkaamp kiel". – "No suapha tuota koittaa". Toine sannoo: "Hei kukkuu! Joko likat nukkuu vai muuten ovat laittaneet oven lukkuu? Tulkaaha nyt hellittämää salpoo, ko nyt on aika hyvää ja halpoo. Antakaa meil nyt sev_verran luottoo, jot ei tarvitsis koko yötä oven takan vuottoo. Kyllähän sen nyt jokainen kuuloo kuinka täällä sattaa ja tuuloo. Nouskaaha nyt tytöt yllää, ko poikii on tullut kyllää".

Eihän ne tytöt avanneet. Pojat läksiit pois ja männessää viel lauloit:

Kaikellaisia kukkia kasvaa
keton mättähillä.
On niitä tyttöjä muillakin,
ei vain tämän kylän emännillä.

KOLHOOSAN AIKÄN PIETTII PIÄSIJÄISTÄ

Muistan ko oltii kolhoosäs ja piettii Piäsijäistä. Kyläs ol' entisen kulakin talo, niil ol' suur kuja (se pere ol' laitettu Keski-Aasiaa), sinne tehtii oikein vitjoist liekku, pitkä lauta pantii, kahta puolta istuttii, jalat roikkuit yhtä puolta ja toista puolta. Kolhoosan puhejohtajakkii ol' siel meinj kans liekkumäs. Pojat tulliit ulkõnt ja huusiit: "Kyläneuvoston puhejohtaja tulloo hevosseläs!" Se tul' tarkastammaa pietääks kyläs

Piäsijäistä (Piäsijäisen pitämine ol' kielletty). Pojat kiireest seisattiit liekun ja puhejohtaja käi liekust pois (puhejohtaja ol' nainen) ja alkoi huutaa jot "Purattaks työ sen liekun pois!" Pit' näyttää kyläneuvoston puhejohtajal, jot kolhoosan puhejohtaja käsköö purkamaa liekun pois. Sit purkiit liekun ja viskasiit vitjat nurkkaa. Kyläneuvoston puhejohtaja käi hevosselkää ja läks poikkee. Kolhoosan puhejohtaja sanoi: "Pojat, tehkää liekku takasin". Tehtii liekku ja tuas käyti liekkumaa ja laulamaa.

LAULULOI

– Olik tein puolel tapana, jot häis lauletti sellasii laululoi, joissa pilkatti sulhasta tai morsijaa ja heijän sukkuu?

– Mie muistan ko olin viel pieñ tyttö, mein naapurin pojan häis lauloit ja pilkkasiit sitä sulhasta, oman kylän tytöt ja pojat lauloit. Muistan muutaman laulun.

Männeij kessää Matti makas äit'in jaloksissa,
Nyt kävvy ko herram poika kenkäs kalossissa.
Männeij kessää Matti makas sikapehuloissa,
Nyt saap maata Annij kanssa höyhentyynyloissa.

Sulhaišta kiitelt'ii ja moit'ittii, pilkatti sellain, kel mitäkii lauletti:

En ois tahtont tuollaist Puavoo
kenkäm pohjii lyömää.
Sie käit vieree makkaamaa
ja yhest va_ist syömää.

Sit ko Puavo käi rahomäs, ni sit lauletti:

On se Puavo molotsa ja on se Puavo haikka,
rahomäs ko sinnuu käi, ni huraskas ol' paikka.

Pojat ko viskasiit morsijan seula rahhaa, sit aina valetti rumkka viinaa, lauletti sellain, nimeltää kutsutti. Miul ol' veikko Kol'a (Nikolai), hänel lauloit:

Linnan tie on levijä ja linnan tie on kaita.
Nyt mie kutsun auttamaa vaik Uapon Nikolaita.

Sit setän poika ol' Pekko, ni sen morsijäl laulettii:

Ossaat, tyttö, ommella ja ossaat tehdä rekkoo.
Nyt mie kutsun auttamaa vaik Uatam-setän Pekkoo.
Äit'is sinnuu yllää ajoi: Nouse Änni yllää.
Anoppiis ko rängäsöö, ni kuuluu ympär kyllää.

Anopit ja minjat ja kaik pantii paikallee.

Muutenkii ko mänt'ii iltasil kyläl, siel ol' aina haitarinsoittaja ja tytöt
sekä pojat lauloit hauskoit laululoi. Laulan yhen tälläsen:

Meijän pellon peräl kasvaa
pieni pala kauraa, pieni pala kauraa.
Älkää olko vihaset, jos vanha ämmä laulaa.

Meijän pellon pientareel on
kuoppasilmä nauris, kuoppasilmä nauris,
Voinha sentään laulaa teille, vaik_en ole kaunis.

Mie ko mänin sulhoin kot'tii,
mänin niinko hovvii, mänin niinko hovvii:
Tuvas ej_jolt kynnystä ja porstuvas ei ovvii.

Mie ko mänin sulhoin kot'tii,
minnuu värisyt'ti, minnuu värisytti.
Appiukko nyrrkillänsä pöytää tärisytti.

Mie ko mänin heilain kot'tii,
panin talon reilaa, panin talon reilaa.
Nyt ei ennää kissat koirat penkkilöillä seilaa.

Mie ko mänin sulhoin kot'tii
ilol ottiit vastaa, ilol ottiit vastaa:
Anop_ämmä karkuu juoks tuolt peräikkunasta.

Kylän ämmät konttii kantaat,
mikä heil_lie hätä, mikä heil_lie hätä.
Heil on kulkut selällä, vaik sellin päitä mätä.

– Kyl siul on säilynt hyvä lauluiän, valitettavasti tämän tekstin lukija
ei sitä kuule.

KORTTIÄMMÄT POVASIIT

– Oliko tein kyläs sellasii ämmii, mitkä osasiit parantaa ihmisii tai povata?

– Ol' sellasii, mitkä osasiit parantaa ihmisii ja sit ol' viel sellasii korttiämmii, mitkä viskasiit kortit ja korttiloin mukkaa selittiit asian. Muistan ko äit kerto, jot tul' nuapurkylän naine kysymää meilt hevošta tuajetta vettää pellöl. Issää ej jolt koton ja äit anto hevosen. Se naine ei tuont iltasil hevošta pois, äit läks katsomaa, mitä vart hiä ei tuont hevošta poikkee. Hiä sanoi: "Aj_jai, eiks_se hevohe tult kot'tii? Mie panin sen iltasil pellöl nuoraa, uattelin, mitä mie sen nälkäisen hevosen vien kot'tii. Uamusil ko mänin katsomaa, ni nuora ol' pellöl, mut hevošta ei ollut. Mie uattelin, jot hevohe piäs valloillee ja män kot'tii, kylhä hevohe kot'tii osajaa".

Äit män sit Ol'ka-ämmäl, se povas. Se ko viskas kortit, ni sanoi jot tein hevohe on liki Suomen rajjaa metsäs, puus kiinni. Jos työ että tänä päivän sitä hevošta sua tuotuu pois, ni ko tulloo pimijä, ni se hevohe viijää yl' rajan ja myyvää. Äit tul' kot'tii ja pyys nuapurin miestä lähtemää häne j kans hevošta etsimää. Männiit tietä myötä ja sit äit sanoi, jot nyt se hevohe pitäis täs jossain olla. Hevohe ko kuul' äit'n iänen, ni alko hirnuu. Sellain saivat sen hevosen pois.

MITEN MEIL PIETTII JOULUU

Jouluu myö lapset ain uoteltii niin kovast jot ... Joulun uattön isä toi iltasil suuren kupon olkii tuppaa ja hajotti lattijäl. Sit otti niitä olkii viel koprahen, kurkijaises ko olliit ruavot, hiä viskas niitä olkii sinne rakoloihen. Jos sattuu paljon olkii rakkoo, sit kasvaa ens kesän hyvä ruis. Meil ol' sit lapsil hauskaa, sit pyörittii siel olkiim_piäl joulukuusen ympäril ja lauletti. Ne olet olliit melkein koko viikon lattijäl. Lattijäs ko olliit ruavot, ej_olt oikein t'rukka lattija, ni niihe rakoloihe t'ippui jyyvii sit ko män pari viikkoo, ni lattijan rakoloist alkoi ruis kasvaa.

Joulun ol' oikein hauska, vaik niitä joululahjoi meil siihen aikaa ej_olt.

Joulukuuses palloit kynttelit, koristeet tehtiin itse värillisist paperloist, ripustettii karamellilöi ja priänikköi, eij_olt mittää ostokoristeita.

- Olik s joulun erikoisii ruokii?
- Sitä mie en muista.

MITEN RISTEMMOIN KÄI KANSANJUHLIIL

Hiä itse kertoi miul tälläin:

Kyll_on tää nykyine muailma käynt viisaaks, ko muna alkaa opettaa kannaa. No em_mie tuost mittää, pitäsiit noita juhlijaase niin pal'lon ko tahtoot. Ei tuol näkynt humalikkaita olevan. Mut jos mie vanha ihminen mänen vanhoil päivilläin katsomaa niitä heijän juhlijaase, ni pitäsiit sit tuon leiplin_kkuuse vähäsen pienempän eikä ain naurais hörnyväis. Tuo minnuu niin äkköittää.

Kuulha, mie ko kuulin jot sinne tulloot ne juhlat, ni mie ajattelin jot kyl siel mitänipuť jumalistakii tulloo, ko sannoit jot se mein pappikii on siel puiluumas ihan ensimmäisen miehen. Mie tahoinkii männä oikein omil silmiil katsomaa jot onkse kaik totta.

Mie pañin kirkkohammeen piällein, koppakenkät jalkaa, kiäräsin suuren virskirjan rievun sissää kainalohhein ja läksin lippaamaa sinne juhliil. Kuulha sie, kaik olliit ajattaneet sen kohan_kii, jot et piäst sisäpuolël ko yhest pienest portist, ja siihen_kii olliit mättäneet kummalkii kuppeel havunoksii, nii jot kaik tahoit silmäis ruapii ennenko sissää piäsit. Ja sit siin portil ol' krassittu pöytä. Mist hyö sen_kii lie siihen tassineet? Siin pövvän piäs istu se Junulan Uapro ko hyväkii stuaröst. Se kysy miust kymmenää kopekkaa. Mie sanoin sil Uapröl jot mitä rahhaa sie miust vuajit, em_mie siul uo missää veläs. Sit tul' ristpoikain siihen ja sanoi: "Täs on ristemo riivennikka jot piäset sissää".

No mie mäni sit portist sissää, käin penkil istumaa, otin sen suuren virskirjan kätehein ja käin lattaamaa sitä. En_kerint siint viittä lehtee latata ko tul' miun luoksein Juakkolan Juakko ja kyssyy miult jot onks miul istumalippu, mil mie suan istuu. Mie sanoin sil Juakol, jot mie en istu millää lippuloil enkä läppylöil, mie istun ihan omil neuvoloillain. Mut hiä ko tahto tuas miust viittätoist kopekkaa, ni mie sylkäsin ja

mäin syrjempää seisomaa. Eivät niäts, vaivaset, antaneet vanhan ihmisen istuu, nyt senko seiso näil kipeil jaloillais. Mie uatlin, jot pitäis oikein kyssyy tuolt mein papilt, mitä hiä tähän sanois. Mut sit ko alkoi lappaissa portist sissää sotamiehii, ihan herjoi tais koko polkka ollakii. Kaikiil olliit kainalòs sellaset koukaroiset pillit. Sit hyò nousiit sellasiil lautasiil, niinko mein saunàs ovat. Sit, kuulha, nuo soltatit herjat ko törähyttiit ne pilliisen soimaa, ni mie läpsähiinkii siihen paikkaa, mis seisoin. Siin ihmiset nauramaa hörnymää miun ympärilläin, sit viel kyssyit jot onks miul pölästymisen takkee muutakii vahinkoo käynt.

Sit mie piäsin siint koprillein ja sit jo takajaloilleinkii. Mäniinkii sit oikein likemäks niitä soittajii kuuntelemmaa. Ai jai kuin kopijäst ne herjat lasetteliit! Miulkii tuos syvän al niinko ois elohiir juoksennelt. Sit ko ne soltatit olliit aikaasee törähytelleet, sit nous sinne suarnastuoli se mein opettaja. Se ko alko suarnata, ko mät'ä kaikellaista, enhä mie ymmärtänt puoliikaa. Sit ne ihmiset alkoit hakata kämmennijää yhtee ja huutaa: Eläköö! Eläköö! Mie uattelin kenen se oikein ol' elettävä, ei se opettaja viel kuoleman kieliis olt.

Sit nous sinne suarnastuoli meijän lukkar ja se käi laulamaa. Ne lukkarin uuvet virret niin painuit miun mielehein jot se nuotti praikaakii tuos kielen piäl pyörii. Se lukkar lauloi tälläin:

Laulu- ja tanssiyhtye
Jukista 1930-luvulla.
Kuva Tamara
Lintusen kokoelmasta
(Pietari).

Olen maita ja mantereita kulkenut
ja nyt olen tänne tullut.
On muuväl snaajes ihmiset,
mut t'äl on kaik ko hullut.

Ja kiel' käi sil lukkaril niinko lampaan saparo. Ja sit viel laulaissaa kinttuloijaasen'kii viskoi. Ja sit se kumartel' justii niinko ois suant kahenkymmenen kopekan hopijaisen, mut em mie näht jot hänel kukkaa mittää ois antant.

Ol' siel sinä päin kaikellaista ikruskaa ja mokruskaa. Sit jo iltapäiväl nuor' väk paiskäs tantsimaa ringleikkilöi.

Ko alko tulla pimijä, sit ko alkoit ampuu muksutella yllää semmosii tuliloi, hyvä ko ei polttaneet taivaan lakkee. Mie ko tätä kaikkee oikein voivottelin, ni hyö ei muuta ko nauroit virnusiit vua miul. No ketäpä's hyö sit ois nauraneet, jos minnuu siel eij ois ollut, ja mie ajattelin, jot viel mie mänen toisen kerran'kii katsomaa niitä hein juhlijaase. Niin ol' lusti jot praikaakii viel on vatsan pohja kipijä siint nauramisest.

JUHANA POUTANEN, synt. 1904
Mistola, Toksova

ATRA JA PUUASTUVA

Mie ko aloim muistaa, ni ol' vaa atra, a sit tulliit jo pluukat. Atra ol' tehty puust. Semmonen kahen haaran kans vähä väärä puu, tuota levijä. Siin ol' poikittain tehty ruokat, mist piit kii. Ol' kaks aisaa, mist se hevone vet', siihem pantii nuorist kii. Siin atras ol' semmone ... meil sanottii luottimeks sitä. Ko kynnettii, ajettii ielele jällee, jot eij ajettu ympär, niinku pluukan kans. Yhtee päin ko ajettii, luotim ol' vasemmal puol. Sielt ko läksit takasii, sit muutit sen oikijal puolel.

Puuastuvoi ol' iham puust tehty. Närreen hakkasit metsäst, yhelt puolt karsit oksat pois, ja toisel puol oksat jäivät vaa. Nivot yhtee kii heitä ja sit astuvoit. Kii nivottii vitsoin keral. Närreen ko hakkasit, se ol' senttimetrit kymmenäm paksu. Yläpuolelt vestit sen tasaseks, alapuolel jätit oksat, jot pellon tasasiit. Niitä panit tiukkaa rinnakkain viis vain kuus kappaletta ja panit poikittain rivvut kumpaakii päähän ja sit keskee. Ja sit niihem pajuvitsoin kans kiersit kii siihen, jot ne kestiit. Se ol' neliskanttine semmone tahe vähäm pitkulaine, niinku tavalline astuva.

Sit ol' tehty puurampka, metrii puoltoist hää ol' joka kantilleen, puut välil, ja sit kaivettu rejjät ja pantu rautaset piit siihe. Vot sellaset olliit ne astuvat ennempää. Sit alkoit tulla jo semmoset ravvast kaik, ja sit olliit piit väävät näinikkää. Ne sait panna maaha mänemää syvempää ta matalampaa, ja se pehmitti peltoa ja perko sem maan. Semmoset vehkeet olliit.

HYVÄN HEVOSEN MERKIT

Hevosem merkkilöi om monellaisii. Jos hevosel ol' otsas kesk silmiiv välis niinjo pyöräläine, ni se ol' hyvä hevone, tek vaik mitä työtä. Jos se ol' alempaan tahe ylempään, ni sil ol' jonkullaisii semmosii kujavii, jot se toisinnaa ei tahtont kävvä vetämää. Sit hevosel ko ol' sanottii pää kuiva semmone, jot eij_olt paksu, lihava pää, se ol' hyvä hevone.

Katsottii jaloistkii. Ennempää ain sanottii sukkajalka, ko ol' valkijaa jalois. Jos ol' hyvä hevone, se ei mistää atkaasuu teht. A jos ol' kolmes jalas tahekka kahes sitä valkijaa, ni se eij_olt niim_prosta hevone. Hevosta ko otit hännäst kii, tälläin nostit yllää, ni jos mikä sitä häntää ei antant oikee nostaa, rutist, se ol' vanha työhevone, a mikä ko otit hännäst kii, tälläin nostit, hää ko ei sitä pijätelt yhtää, se ol' kehno hevonen, sellane joutsaa morehuš.

Ikkää katsottii hampaist. Ko nostit huulta, nuorel hevosel nää etuhampaat olliit lyhemät, ja sit se ikeñ, mis hammas ol' kii, se ol' tasane. A vanhal hevosel jo se hammas tul' pitkäks ja se täält ylläält män kaijaks ja teräväks. A nuorel hevosel se ikenen yläreuna ol' tasane. Hevone ko jo vanhettu, ni se ei ennää saant kormast ossaa. Ne etuhampaat kasvoit pitemäks ja takahampaat kulluit, mil hää hienons korman.

REKI TEHTII KOIVUST

Jalakset meil ennempää tehtii koivust, painettii ne. Sit tehtii viel tammest jalakset. Tosa painoit ne. Ne pit hautoo oikee ne nousut. Hautoit kaikel viisii, kuumas vee_es, tattees. Hevosen taahe ko pallaa, se on kuumaa. Ree_e jalaksen_ ko panit sinne, ko pii_it siel viikom_päivät, ni se pehmeñ siin kuumas tattees. Sit se väänty hyväst, a muiten se ois taittunt. Nyt viimiseks ennää ei niis tatteis pitäneet, nyt pajas ko tehtii, ni varistiit paksun suurer_ravvan ja sitä puuta myötä vettiit, kuumensiit sem_puun. Ja mikäli puu kuumeñ, ni hiljaksee väänsiit, kuim_paljo

sitä ol' tarvis vääntää. No sit se muu osasto tehti kaik, kaplaat ja vittimet ja kaustat ja kaik.

Jalakses on kaplaat, a sit niihen kaplaim pääl tul' se kausta. A vittimet olliit näinikkää poikittain. Niihen kaivoit reijät ja sit löit siihen sen kaustan, siihen kaplaahen. A pajuloij kans ko tehti, se ol' vähä toista viisii. Hakattii pajut ja tosa hauvottii ne. Ja kaplaat ko ol' paikallaa jo siin jalakses, sit väänettii ne pajut, sit pantii kaustat pääl vast. Jalakset ko on tätä viisii rinnakkain, ni pajut tulliit näinikkää poikittain, jot ne yhtistiit jalakset.

PÄREKATOT

Puikot päähä vaa ja pääl lavvat, ja päätöt vuorittaa. Sit miteh katat, mil katat. Ennempää katettii pärreil, a nyt panna siverii ja minkä mittäi. Pärreet ketettii puust, närreest, ja ketettii petäjästkii. Ol' tehty sellane höyläpenkki, mikä höyläs sem pölkyn. Kolm nel' miestä pit' olla. Leikkasit tätä pitkäm pölkyn. Panit kii siihen stantkaa, ja sitä ielele jällee miehet vaa vettiit siin. Se leikkais siint sem pärreen hienon, niinku meil on nyt fanerikka hieno, vähäsem paksump, kuim paksuu tahoit. Tuores puu pit' olla. A jos ol' kuivat puut, pit' lijottaa viel vee es. Tuores puu om pehmijämp, helpommast leikkas se terä.

Pärettä ei huolint kuivattaa, sellail laavoit pinnoo, pinost otit. Pärreet pit' vaa panna yksim puolin. Jot kattaa pit' tietää, mitem päin sem pärreem panet, jot ves ei käynt mänemää puun sissää, a juoks pois. Ennevanhaa ol' puukkopärreet, puukon kans leikkasiit puust. Hää juoks syvellee, puu syvvii myötä, se terä leikkas puust, kuil levijä ol' se pölkky. Se puukkopäre, sen sait panna miten hyvänsä. Se ei laskent vettä, vaik paa mitem päin.

Pärreet lyöttii nauloil. Hienot naulat semmoset sanottii pärenaulat. Melkein joka päre pit' lyyvä. No saiha se kattaa, jot yli pärreen löit. Millasen teit suomuksen. Teit lyhvän suomuksen, ni sit ei kaihont lyyvä iha joka pärettä, lyhyt suomus kest kauvempaa. Kaksykment viis vuotta se kest, ko hyväst katoit.

PUUASTIJAT

Puust tehtii ennempää melkein kaik, saavit ja ämpärit olliit puiset. Sit ol' kappu, mihi lehmii lypsiit. Maitoastijat kaik olliit puust, ne pit olla leppäpuust. Leppäpuu ei painant maitoo, ei pilant, millää ma ul ei teht. Jos ol' närepuust, ni se anto niinku piham makkuu maitoo. Kuka eij osant itse tehä, ni sem pit' ostaa. Ol' siel kyläs sellasii, kutka tekkiit niit. Ennevanhaa sannoitkii sitä viisii jot kauvaks tätä pyttyy tekköö, pam pohjan ja paiskas vanteet.

– Mitem pytty tehää?

– Pittää tehä pytylauvat, mukkailla, kuin suurenpytyn tahot, ja kimmitä, ajjaa lauvat yhtee ja sit kaukota. Sannoitkii jot pyttyy tehes pittää olla kimmimikko ja uurreantti ja hammasheikki. Ne olliit ne vehkeet, mil pyttyy tekkiit.

– Mikä se kimmimikko on?

– Mie pytylöi oon teht. Kimmimikko on, mil ajjaat suoraks lauvat, päät vastakkai, jot se kävvyy täpsält, jot se ei vuuva. Lautu pittää olla suoraks höveletty. Se kimmimikko on tavalline höylä. No a sit se

Hepojärveä Toksovan Pitkämäeltä.

Kuva 1960-luvulta; Aleksi Krjukovin perhealbumista (Pietari).

uurreantti ol'. Sem pytyn ko kokosit ympäritse, vanteet panit siihen, no pohjaa eij olt siin. Leikkasit pytty sellasen uurteen, mihim pohja männöö kii. Mil leikkasit, se ol' tuota pitkä saha, pikkarainen. Ko ve ät sitä pytyn reunaa myöten, hää männöö yhtä jälkii, ympär pytty ve ä vaik kuij kavva, jot se ei revi iele jallee. Se ympäritse leikkajaa.

– No a hammasheikki?

– Se ol' mil ve it vannetta pääl. Vanteen ko teit, ni sitä et käsineis tahtont saahha mänemää sinne. Ol' semmonen kokka tehty, ko panit sev vanteen sem pytym pääl täält toisest reunast, ni toisest reunast otit tälläil kii ja se j kans tassit, rutistit, jot se män siihem pytym pääl.

Luškat olliit puiset, kapustat olliit puiset. Mein äit muist ko heil ol', niinku meil nyt panna keitos vattii tahe lautasel, heil ol' puust tehty purtilo. Söivät siint, se ol' tuos kesk pöyväl, ja jokahine vet'iit siint, sen nim ol' purtilo.

Sauna-astijat olliit puust, pytty, mis vettä piit, mis pesseit, se ol' saunakappa, yhen korvan kans, mist nostit, otit kii. Saaviloil kannettii vettä korenon keral kahe j kes. Ol' tuohest tehty suolakonttit. Se tuohine suolakontti ol' seinäl naulas pöyväl luon. Tuohest ol' tehty kontti mis tavalisest pittiit jauhoi. Panniit kevväil viljaa tuohikonttii, käivät kylvämäs.

ANNA IJAS, synt. 1915

Rantala, Toksova

HEINÄÄ LYYVVÄ ON RASKAS TYÖ

Heinäniityl männës pannoot puhtaan ja hyvän leninkim piäl. Uamusil lyöt varrain, sit viikatteev varrel tahe haraväl höpsytät ne lakkaat ja iltasil jo suap panna ne suatöl, jos on hyvä päivä. A jos on satteine, ni sit ne loikoot ja mustuut. Toisem päin ko männöö jo kaste pois, sit hajottaat ne suatöt tuaš sammaa viisii. Kuivahtaa vähäsem piält, tuaš kiäntää haravan kans se j karheen, ja sit ko tulloot kuivaks, tekkööt kekoloi. Kevon aluksen tekkööt vähän ylemmäks, hakkajaat

puita, heinii pannoot siihem piäl. Jos tekkööt muahan, ni heinät märkänööt.

Keko pittää osata tehä. Suap tehä sellail, jot kaik heinä märkänöö, suap sit tuajetta siint keöst eikä heinää. No se pittää panna heinät kekkoo sellail, jot ympärsee aina. A keskkootta pittää vahvást talloo. Sit ko alkaa jo riittää, sit pittää alkaa tehä loivást, sellail vähän kajjentaa. Ko on keko valmis, sit pannoot viel tuul'vitsat, niitä koivuloist tekkööt, nel'jå vitsaa ristikõl pannoot keõm piäl.

Toisinaa keko tulloo sellaal, jot ei lase vettä yhtää, a toisinaa ko huonõst tekkööt, ni sit puolee kekkoo ast männöö se veš, ja sit se on tuajetta.

Talvël ottaat heinät keöst ja hevosin kans tuovat poikkee rejel. No kenen pittää ieleppäi männä, tehä se t'ie, ni pittää paksuu lummeekii ajjaa hevosen kans. Yksinään on huono kuormaa tehä, pittää olla kahen kese. Ethä sie pane siihe yhtä suattoo takapuolen ale, a pittää panna ko ajat sinne ni kuorma sellanen, jot puol' kekkoo puat siihen. Kuorma pittää osata tehä. Rivvun pannoot sen kuormam piäl, sit nuorin kans kii, se riuku pittää niitä heinii.

Heinät visataa liävän luhtiloihen. Luhtilois on sellast reijät jätetty, sit laset lehmil sinne liävää tahe kartanõl. Kartanollois on sammaa viisii ne luhit, sinne puat heinät. Liäväs lehmät ol' pantu kii, a kartanõs valloillaa käveliit. Sit liävän tuannappäi ol' talli, mis ol' hevone, ja kaik on yhen katon al. Talvël hevosem pelit olliit siin kartanõs, reki ol' kartanõs, rattaat kartanõs, lehmätkii toisinaan käveliit kartanõs. Liävän ovet avahuut auk kartanoöhe.

KISSA, KOIRA JA KANAMPOJAT

Pañniit hautomaa kanampoikii. Mikä kana käi hautomaa, sen kanan ale pannoot muññii. A usjast sellai muñ jot et tiijekää mis hiä on, hävis kanakii. Ja hiä käi hautomaa, hänel siel ol' pesä täynä muññii. Sit hiä jo tuop niitä pienii poikii kot'lii. Poikiin kans tulloo jo hävint kana. Mis lie poltikkaispehos hauto heit. Sellastakkii ol' usjast.

Kukko ol' meil äkäne, se niil lens pellii jot näk punasta, ni sit

se anto kyyt'ii ho' kel. Ei suant miteṅkää laskii ulos. Aikaihmisel ni ei niin olt paha, a lapsil män ja hakkas sen, jot älä muuta virka. Aim pit'kii kavattaa just ko äkästä koiraa. Sit se pit' myyvvä.

Meil ol' sellane kissa koton Äit' mein suvaits laulaa ja lukkii. Ja kuinj kävvöö äit' laulamaa, jos hiä makajaa kiukaam piäl, sit hiä nousoo ja kahistellee sellasen iänen antaa. Kissa ei suvaint ko laulaat. Äit' ko laulaa, hiä tulloo äit'in luoks ja ottaa očkii poikkee, luappaanj kans tassii. Äit' sannoo: mäne vua pois. Männöö poikkee ja aina niijku mitä sanois justijaa, aina katsoo jällelleen. Äit' alkaa tuas laulaa, ni ei voi miteṅkää nukkuu, kävvöö nukkumaa, panno luapan korvam piäle. Ei suant nukkuu ja tuas tul' äit'im pellii. Ei hiä ruami. Katsoo silmii ja ottaa luapan kans niitä lasiloi poikkee. Tulloo ulkont, männöö kiukaam piäl makkaamaa. Tunnit ko kävvööt, männöö seinäst yhel luapalaan pittää kii ja toisel seisattaa tunnit, sit kävvöö makkaamaa. Tahtoit ostaa sitä kissaa, äit' eij antant.

Ol' meil koirakii. Män nuapurin talloo, sit tulloo miul vastaa, häilyttää hännällä. Mie sanon: "Mist sie tulet?" Toi miul kanammunan, käi varastammaa kanammunni. Ei hiä syönt, toi kot'tii. Mie vein ämmäl takasii, mie sanon: "Musti toi kanammunan, teilt päi tul". Sano: "Mie tapen sen". Mie sanon: "Ei huol' tappaa, pust' hiä ellää. Hiä ko tuop munan, ni mie tuon teil takasii".

MARI OLKKONEN, synt. 1907
Poroskylä, Toksova

OLIN LIKKAN JA PIIKAN

Mie olim piikatytö. Miul ei ommaa talloo olt vakinaista. Mie pieneks jäinj ko äit ja isä kuoliit. Mie jo yheksäst vuuest läksin itsejain elättämmää. Miult isä kuol' , miul tais olla kolm vuotta. Sit miul ol' yheksän vuotta, ko äit' kuol'. Sit ko äit' kuol', sit naapurin emäntä ot'ti miut likaks, ja mie kasvoin heil neljäätoist vuotee ast. Hyö ko läksiit heinäniityl, mium pit' lasta katsoo, lattijat pyyhkii, astijat pessä. Minnuu

ain sannoit likka-Mariks. Miul tul' nel'toist vuotta, mie sanoin: "Mie lähem piijaks". Hyö sannoit: "Älä mää, ole meil, myö siul kävvää maksamaa palkkaa". Siihen ast hyö miule ei maksaneet, muutko syöt'tiit ja nututtiit. Mie sanoin: "Em mie käy teil olemaa, teil sannoot ain likka-Mariks".

Tul'tiit minnuu kysymää ommaa kyllää toisee talloo. Mie lupasin. Siin talos ol' poika, ja toiset alkoit narrii, jot sie määtkii heil minjaks. Mie sanoin jot en lähe teil, annoin ne käsrahat takasii ja sanoin: "Nyt mie lähen, mis eij_uo poikii eikä tyttölöi". Sit palkkasiit miun toisee talloo, mis eij_olt ko isäntä ja emäntä. Vuuves ol' nel'kymnt viis ruplaa palkkaa, ko mie viel en olt piikan, miul ol' vast nel'toist vuotta viijeistoist. No hyvil piijoil ol' seitsemänkymnt ruplaa vuuves. Ei se mikkää suur raha olt. Siin talos olin, miul ko tul' kuustoist vuotta, sit jovvuin S'ierottallaa piijaks. Sit siel olim_monta vuotta.

– Mitä ne piijan työt, on?

– Pit' lehmät hoitaa, heinää lyyvä, kartoolit kaivaa, niittämiset niittää. Sillo pant'ii maahan tätä vil'jaa: ruista ja kauraa ja otraa. Ne kaik pit' niittää käsin, ei sillon_konneita olt niinku nyt ovat konneet. Silloin_kaik teht'ii käsil. Kartoolii toosa ol' pal'jom pantu, sitä kaivet'tii. Kyl sitä työtä riit'ii. Lampaita ol', talvel villoi pit' keträtä, kartata. Elukkaat toosa pit' hoitaa.

Langkast neulot'tii langapaitoi, sukkii, lapikkaita. No sit riepuloi, pääs piettävät. Kuka tek suurii, kuka tek piehii riepuloi. Miehiil teht'ii jaa langapaitoi, noskii ja lapikkaita. Kel ol' lapsii, lapsiil neuloi näitä hammeitakkii ja kohtuloi ja housuloi ja kaikellaista.

Meil ei kuvottu muuta ko näitä siltavuatteita. Myö vanhoi kaikkii revit'tii ja kuvot'tii. Olliit sellasat kutomapelit. Ne ol' kangaspuut. No ja ne tupatyöt olliit, vaatteita pest'ii, lattijat ja astijat pest'ii.

Lattijat meil olliit valkijat. Eistäin kastelt'ii lattija ja pant'ii hiekkaa, sit luuval hanakat'tii ja sit saippuvavihon_kans pyyhit'tii. Puhtaal veel huuhot'tii ja pyyhit'tii. Meil olliit kaik valkijat, ei nyt ole mikkää niiv_valkija, ko meil ol' koton. Nyt om_maalatut, nyt vähäsein lent'aikal ko laset, ni hyvä tul'. A ennem pit' kovast lykätä. Meil jakut ja pövvät ja ikkunat kaik ol' valkoset. Maitoastijat sillo olliit valkijat puiset pytyt. Ne hiekan_kans ko pesit ni vanteet läikkyit. Huuhtelit hyväst ja kuumaa vettee, siel pyörittelit ja panit kuivamaa. Ei niis maito hapant.

Kuva on lainattu Eeva Mesikäisen kirjasta "Maria Kajavan pika taival".

MARI KAJAVA, synt. 1908
Orava, Keltto

MUSTA SAUNA

Mein aikannain viel olliit mustat saunat. Ol' vua tehty sellane kivvas, piäl ol' oikeim pal'jo kivilöi, ja siel sit olliit hyvät lölyt. Seinät olliit niin nokiset, jot ei niitä seiñi vast suant kävvä. Mut nämä lautaset aina pest'ii, lautaset olliit puhtaat ja lattija ol' puhas. Saunan kiukaahel ol' laitettu suur kattila kuppeehe, siin varistet'ii veš. Nämä saunat olliit oikein hyvät. Siel ol' niin kuiva ja lämmi löly.

Ensimmäiseks män saunaa ämmä ja sit alet'ii kantaa sinne lapsii. Ämmä kaik lapset peš ja kylvet'ii. Vaik oisit huutant ja potkint vastaa, ni joka ainovan kylvet'ii ja kylvettäis luvettel' jot "veš muaha vieremää ja laps suureks kasvamaa".

Lapsel ko tekköö hampaita, ni sanot'ii, jot sauna pittää lämmittää. Jos eij ole puita, ni vaik vokin värttäñil. Ensimmäiset hampaat ovat maitohampaat, toiset ovat rautahampaat. Maitohampaat viijennel vuuvvel lähtööt pois. Hammas ko lähtöö pois, se pit' visata kiukaan kolloo ja sannoo jot: "Se, mato, maitohammas, anna miul toine hammas".

Hammasta ko pakotti, jalat piet'ii varis vies. Jalkoi havvoť'ii, ja sauna lämmitet'ii, hieroja kutsut'ii. A vällii viel kupat'iiikii. Lapsilt ei, no aikuisilt, kovast ko pakotti hampaita, ni hierottii kaik niä niskasuonet, kaulasuonet, ja niskaa pant'ii sarvet, paikal heit'ii pakottamast.

Uamusil ko nousin, käin juomaa kahvii. Meil ol' jot seinän ruavost riippu nauhast kampa. Jokahisem pit' kammata sil kammal piä. Jos ko käit kahvii juomaa, sie ol'it jo kunnossais: silmät olliit pesty, kiäjet pesty. Käyt'ii juomaa, itseis siunat'tii. Ja jot pöyvän takan olit hiljaa, siin rähjäjä ei suant. Kahvi ko juot'ii, sit olliit murkinatyöt. Lap siil olliit ja niäts, vaik olliit kuim pieñi, ni olliit ne omat askarees. Sill aikaa ko suuret käivät juottamas lehmät, toinen lapsist sit huuhto kupit, toinen sil aikaa lakaš lattijan. Sit käyt'ii murkinal.

Murkinaruokanna olliit tavallisest keitetyt omenat sievoij kans, tuoreet hapankual'it, selt'i. Murkinaks ol' kons mittäi keitetty, kons lapsuu, kons maitokeitosta. Perrää murkinan talvisin aikoin siivot'tii tupa. Sit naiset käivät keträämää. Sit tul' se lounatliävän aika. Aikuiset männiit lounatliävää, yks pañ samavaran. Samavara ko kiehu, sit käyt'ii sajjuu juomaa. Se ol' lounatsaiju. Kuka tahto, ni leikkaš palan leipää. Se ol' kot'ihista ruisleipää. A kuka ei tahtont, ni se joi vua sokuriñ kans saijuu.

Sit käyt'ii syömää lounat. Lounatruoka ol' tavallisest ain hapankual'. Ja lapsii put'istet'tii syömää sellain jot leipää kerran, kualii kahist. Jos et kualii syönt, ni muuta et suant. Se ol' oikein niijko vähä pakko. Toisenna ruokanna ol' tattarkuassa hapamajijon kans tahi pilkkoo-omenii sievoij kans. Iltasiil kuuvven tunnin aikan ol' tuas iltasaiju tahi iltakahvi. Iltakahvin kans pant'ii voita leipää. Ja tuol yheksän ol' iltanen. Sellane tapa ol' jot liha syötii aina iltasiil. Se ko ol' päivän hautunt kiukaas kualpuas, se ol' oikein pehmyttä. Lapsiil pant'ii jokahisel lusikkaa se lihakohtalo. Kymmenän tuntii jo pit' jokahisen olla makkaamas.

MITÄ ENNEVANHAA SYÖT'II JA JUOT'II

Hautajaisiie varustet'tii monellaista ruokaa, mut kaikkem paras ruoka ol' talkkuna. Ilman talkkunaa ei pietty yksiikää hautajaisii, eikä ilman olvetta. Čajunjuomisest ei t'ijetty ämmän nuoruuves mittää. Čajuloin sijast käytet'tii punaheini. Niitä käyt'ii mäkilöilt korjaamas,

kuivatet'ii ja sit ne keitet'ii čukunikas. Kuaet'ii puukuppii ja lusikan kans lapet'ii. Ja se ol' juomista. Mut sokurii ol'. Talos ol' kuus vävvy. Ja vävyt ko tulliit kost'iihee, anoppi keit'ii punaheiniist juomaa, kuaš suuree puukuppii. Sokurpalat annet'ii kättee ja sit lusikan kans lapet'ii. Ol' sitä muutakii ruokaa. Lanttuloist teht'ii paist'ii. Mikkeliiks leikat'ii aim pässi, Jouluks leikat'ii sika.

KO OTET'T'II SOTAMIEHEKS, HEITET'T'II ARPAA

Tul' sellane käsky, jot pit' suaha kolm miestä sotamieheks. Ja sit heitet'ii arpaa. Stuarasti ko tul' sielt kokkooksest, ni ämmä kysy jot kel se nyt arpa lankeš. Stuarasti sano: "No tein Juhanalha se lankeš". Ämmä sano: "Mie ko põlästyin, jalatkii herposiit. Hyppäsin tuppaa siint, huuvvan jot kuuleha Juhana, arpa lankeš siul". A sillo ol' jot ko mäniit karkuu ja ol'it kaks viikkoo karus, ne sotamiehet ko laitet'ii jo, ni sit ennää ei otettu. Sit sait olla koton. Ämmä kerto: "Mie ot'in puast Pihan ja toisest tuvast leivän ja pañin sen säkkii. Ja rinnettä myötä laitoin sen Juhanan Väl'kan'kaal. Siel hiä ol' koko viikkavven. Sin vua käin leipää ja lihhaa viemäs. Ja sill aikaa kuka lie laitet'ii ja mein äijä jäi". Sit ennää ei otettu. Hiä ol' miärätty. Kaks viikkoo ko ol' peitos, ni sellaaantee jäi. A sotamieheks laitet'ii kahekskymmänäks viijeks vuotta.

Sillo ol' sellanen järjestys jot kymmänän vaiv viijentoist vuuvvem peräst ol' se muanjako. Vaiñ kaheñkymmänän viijen vuuvven peräst kyläs ain juaet'ii kyläm muat. Ensittäin laset'ii lukkuu jot monta miestä ol' kyläs, sit monta treset'ii tul' yhtee miehee koht. Naiset ei kuuluneet siihe. Ja sit monta vel'jestä talos ol', ne saivat niim mont treset'ii muata. A kuka ol' sotamiehennä, ni sille ei annettu yhtää. Sille ei jiañt muuta ko se talom paikka. Katsaha mein kyläst ol' otettu sotamieheks mein Helen-tätiñ Matti. Se muanjako sattu heinäaikañna, ja heile ei tult yhtää muata muuta ko se, mikä ol' talon ympäril. Ihmine ol' kaksikymmänt viis vuotta puolustamas muata, Turkin sovas käi, ja luvettelliit hyö mones sovas hiä käi. Ja yhtää ei annettu muata. Pere elä miten tahansa se aika. Heil ol' muata vua pieñ t'ilkku, mis ol' talo. Ja Helen-tät'il ol' kuustoist lasta. Mies käi koton väl'il, joka vuoš käi.

Sen aikaa ol' koton aina, jot lapset kerkisiit tulla. Kahet olliit kolmoset ja kolmet olliit kaksoset; se on kakstoist. N'i eihä niitä sit huol'int olla ko nel'jä. Ja muata ei annettu.

Hyö pit'iiit herralt arenil muata. Kaks lehmää heil ol'. Sit hyö niityn ost'iiit herralt aina, mist löivät heinät niil lehmiil. Ja yk's tytär hänel ol' ompelija. Se ompel' koko kyläl. Vot tälläin hyö tulliit toimee. Toimeentulo ol' oikein niukka ja tiukka. A sit ko se Matti-eno kuol', hänel [tät'il] käyt'ii maksamaa se sotamiehen eläke. Ja se eläke makset'ii viel nytkii neuvostovallan aikaa.

MITEN MIUN ÄIJÄIN KÄI KULLAN PERÄS

Äit'in isä ol' oikein ahkera muata kuokkimaa. Hyö kuokkiit etä-ämmän kans monta taset'ii muata kuokkiin kans. Hyö ellit Nevan rannal, se ol' ihan viimeine Keltön kylä. Heil ol' oma somintka, se ol' niinku pieñ parsa. Sil somintkal hyö läksiit ottamaa Pietarist voimaa. Ja kuka heil lie sanont, jot Kronstatist suap oikein hyvvää lapijatavaraa. Hyö aijoit Kronstattii, kruusiit sen somintkan täytee ja läksiit pois. Tuul' ol' vastane, ei jaksaneetkaa pittää Nevan suulle. Heitä viemää läks avomerel. Hyö olliit veikkoos kans, äijän veikko ol' Matti. Vanha Matti-setä sano: "Avataa niä l'ukat auk, lasetaa pois nuo kullat merree". Miun äijän sano: "Älä Matti-veikko, yhej kert suat'ii näin hyvvää lap'jatavaraa, kuin täl pelloit hyväst kasvaat. Ei pie laskii merree". Heitä vei niin ettää, jot ei näkynt mittää rantoikaa. Somintkaa vua uallot visko sinne ja tänne.

Sit sattu yks pieñ laiva ja se ot'ii heitä perähee. Ukot nostet'ii läp märkännä sielt somintkast laivan kannel ja kysyt'ii:

– No mitä tavaraa työ viättä?

– No Kronstatist tuuvvaa kultaa, lap'jatavaraa.

– No mitä vart työ että avanneet l'ukkii auk ja laskeneet merree? Oisitta sit jaksaneet pittää perän.

– Oi – sano – Pietarist jo kaik ulkokuoneet ollaa puhastettu, tiält suat'ii näin hyvvää lap'jatavaraa, peltö täl oikein hyväst kasvaa. Myö ei ruatsittu laskii merree.

– No itse olisitta hukkuneet.

– No ehä myö hukuttu, työ pelast'itta.

Sellasi ne ennevanhaset ukot olliit. Sit ukot kutsu't'ii semstwoohe ja ukkoloil annet't'ii metalit. Muana lannoituksest oisiit vaik oman henkeeskii jättäneet.

POIKA LÄKS MORSIJAA KYSYMÄÄ

Ennevanhaa ol' tällänen tapa. Ko lähet't'ii morsijaa kysymää, pañt'ii poika penkil istumaa, isä ja äit' käivät kahem puolen ja nevvot näin:

”Nyt ko lähet kysyjäks, morsijammen hakijaks,
pane mieleis opetukset, vanhan äit'iv varotukset.
Ei tyttö neula ole, jot sen suat viskaten virittää
tai uksest ulos usuttaa.
Jos tuot tytön, tyytyväinen olen minjaaha miekii.
Älä tuo rikasta, älä tuo köyhää
äläkä mielestä liijan nöyrää.
Älä tuo ylpijää, älä ynsijää,
älä turhannaurajaa, älä tuppisuutakaa.
Älä katso talon kattoloi, älä tytön pal'joi nuttuloi.
Katso tyttö kainollaine, vanhemmille kuul'ijaine,
siint suat siivo emännän.
Rikkaast suat ehk riittelijän, talohosi torail'ijan,
komentajan kujahaisi, riittel'ijan rinnalleisi.
Jos tuot aina nauravan naisen,
tuot turhat tarinat talohois.
Juoruakan joutovaisen naisest nauravast suat,
pal'jon turhampuhuvast itselleis suat ikkuisen hallan.
Jurittaja tuppisuinen ikäväks illat laittaa.
Paha on parjaava vaimo, ikävä ilmam puhheetta.
Parahiks parikseis on tyttö sulosilmä,
kuulijaine kullallee, vanhast vuarim pitäjä,
siint on illoo ellääkseis, kunnija ov viel kuollakseis.
Ja kun sie kulet kylän teitä, tarkastelet taloloi,
älä katso kattoloi, älä rikkaan tytön nuttuloi.
Tuppai talloo tuntematta, kysy ruunaa ostaakseis,
hevoskauppoi hierookseis. A pie silmäl talon tyttöö,
miten se tulloo, miten se männöö ja miten se talon töitä tekköö.
Ota viel potra, jot on mitä nähä ja näyttää,
sitä ej juo häpjä papin ies käyttää”.

Kysyjät ko tulliit talloo, ni talos otet'ii tälläsel runol vastaa, pilkaten t'ietyst, mut siint ei kukkaa suuttunt:

"Kyl myö näimmä, kuin työ tulitta,
kuin tulitta, kuin kulitta.
Sivut männiit sinne tänne, polvet käivät poikki t'ietä.
Rupine ol' ruuna ies, sulhasen roikale ol' ries.
Toista tänne toivot'ii, toista tänne uotelt'ii,
ei sinnuu sijansilmää, sijansilmää, koirankorvaa.
Meil on neito nenä nykerö, piä om pieh, perä pyörijä".

Kaksikymment kuuventeen vuon kuol' näihin runoloin kertoja, miun ämmäin. Hänel ol' yheksänkymment vuotta kymmenää päivää vaijaa. Hiä t'ies oikeim paljo itkurunoloi, valituksii orpoloist ja muutenkii Kelton elämäst. Kerto jot hiä ko tul' Oravaṅ kylää, ni Oravaṅ kyläs ol' viis talloo. Ja ne eläjät olliit tulleet jostakii oikeim Peräpohjolast. Niitä ol' kolme vel'jestä. Näist vel'jeksiist sikkeity Oravaṅ kylä.

VANHA VUATEPARS

Mein ämmä kerto millane ol' vanha vuatepars. Ko tulliit kirkost, ni ne olliit kaik valkeis vuatteis. Miehiil olliit kostel'it, ne olliit kuottu valkijast lankast. Valkijat olliit loimet sekä kutteet, ja virov_vöil olliit kiin. A naisiil olliit pärtsykkää. Ne ol' sellaset niinko tankit, seläst ol' leikattu halki ja virov_vyö ol' vyöl. Kot'kutoset langkaset hammeet, ja nekkii piet'ii valkijat, ja niis olliit vua harvaset mustat viirut.

EMÄNNÄN NOSTOKKAISET

Jälkijuomat piet'ii viikkavven jälkee hain. Ko loppuit jälkijuomat, sit olliit emännännostokkaiset. Pant'ii emäntä jakul ja nostet'ii. Sit luvetelt'ii minjal jot anopil kohenna t'ila ja selkä pese saunas. Olliit

sellast, jot tahtoit laskii leikkii, ni hyö luvtelliit tällain, jot “ensimäisen iltan kohenna anopil t’ila, a toisen iltan pistä halko. Ensimäisen ker-ram pese selkä saunas, a toisen lavvantain pane vastan tynkäl”. Tällästä leikkii siel pit’iit.

Mie em muista emännännostokkaisii niin tarkkaa. Emäntä pant’ii jakul istumaa, lahjat pant’ii kaulahe. Lahjat tuot’ii hyvät kaik anopil, leinikikaan-kaat, kohtut, peretnikat, sukat tahi hurstit. Ne kaik pant’ii kaulahe ja sit nostet’ii yllää. Nostet’ii sen jakun kans niin yllää, jot lakkee aina. Ämmät käivät nostamaa, niit ol’kii kymmänän henkii. Emäntä sit lupas punaist putelit. Enne ei lasettu šiint jakult, jot “mitä sie luppaat”. Hiä sit jo sielt huutaa, jot “punaist putelit”, sit laset’ii allaa. Sit luvetelt’ii: “Minjajais älä opisuta, tuajekokal älä piähä paukkaa, minjaa älä kormantoo pane”. A minjal sanot’ii, jot “mitä koton on, kyllää älä vie, mitä kyläs on, kot’ii älä tuo”. Monta tuntii luvetelt’ii yks yhtä, toine toista, se män niim mukavast. Ne luvtelliit, ketä kutsut’ii jälkijuomii.

KÄYT’II ROT’INOIL

Rot’inat olliit. Naine ko synnyt’i, eten’kii minja ko synnyt’i ensimmäisen lapsen, koko suku tulliit rot’inoil. Paistet’ii roppeen täytyyvet piirakat, niitä pit’ olla nel’jä. Olliit suuret puhtaat louhkat korit, ne piirakat pant’ii niihe ja sit käyt’ii rot’inoil. Ol’ sellanen kansan sanontatapa: “Suu on niin sorjast, ko rot’inoil männen”. A sit ko mänt’ii talloo katsomaa pientä, viet’ii piirakat. Ja sit šiihe talloo kannet’ii niitä piirakkoi, jot l’ieneetäks ne kaik kerinneet syyvväkkää. Kaik sukulaist tulliit piirakkakorin kans. Kaik vua tahtoit välleempää, ko synty laps, ni välleempää. Välist olliit monet yhtä aikaa, ei sitä huolint jot suntain tai mitä, milloin kuka jous.

Rusina ol’. Lakkee iset’ii kokka, ja rusina pant’ii siihe lakkee riippu-maa. Ol’ suur kor, nel’jä nuuraa siin, ja laps makas siin. Ko tulliit katsomaa, ni naiset toivat piirakat. A sit ko tulliit rist’ijäiset, ni sit miehet ain toivat rahhaa. Niitä rahhoi kerräity pal’jo, niitä sanot’ii “hammasrahat”. Sit kel ei jolt rusinaa, ni sit ost’iit rusinan. Sanot’ii: “T’iä on siun hammasrahoillais ostettu”. Kats millane muofi ol’ ennevanhaa, ei jolt ko nyt, nyt ei jole mittää ennää ennevanhasii t’iijoskaa.

ENNEVANHAA TEHT'II HOVIN TÖITÄ

A oikein ennevanhaa ämmäin ja Helen-täti ko olliit nuorii, ni käivät hovin töitä tekemäs. A sit hovin herra tahto naittaa renkilöijää. Hiä esit'fi niit renkilöillee, jot valitkaa itsellenne morseita. Hyö sannoit, meitä ko kutsut'fi tuppaa syömää, päivä ko olt'ii pelloi, myö laset'fi kaik kuola valumaa, jot ei näyttäisty niil hovin renkilöil. Kuka niil nyt tahto männä, eikä nekkää meit tahtoneet, myö ko syöt'ii läpsyte'fi, laset'fi kuola valumaa. Vot se ol' jaa aikaa.

VIRPOMINE

Virpomine ol' viikkoo enne piäsiäistä. Se ol'kii virposuntak. Lapset käivät virpomas, ja aikaihmisetkii käivät. Ko käivät virpomas, ni luvettelliit tälläintee: “Mie virvov vitsasilla, kosken koivun oksasilla. Kuim mont oksaa, niim mont uuttii, kuim mont leht'ii, niim mont lehmää. Riiheltäis rikkaaks, aitastais antajaks. Siul vitsat, a miul lihapala sijastais, maitot'ilkka lehmästäis, villatukku lampaastais, jyvätuoppi aitastais. Mie virvov vitsasilla, rikkaaks, rakkaaks, tuoreeks terveeks, viisaaks, varakkaaks, aitastais antajaks”.

Pajunoksii, mis olliit sellaišt sorjat urvat, lampaat, sanot'fi lampaiks, silloin ko ne just piäsiäisen aikan puhkijaat, ni niitä käytii taittelemas. N'iihe pantii koristeita, ja niil käyt'ii virpomas.

MITEN MIEHET LÖIVÄT VETTOO

Miehet löivät vettoo. Yks sano jot hiä hirvijää yöl männä hautoomuan lävitse. Hiä män hautoomual ja putoš hautaa, siel ol' kaivettu hauta. Hänel ol' tälläne pikkaraikkane riisoi parta. Hiä koittel' koittel' noussa sielt havvast pois, eikä piäst mitenkää. Uattel': “A hyvä t'ial on pehmyväs

hiekas muata”. Käi siihe nukkumaa. Makaš niin kavva, ko tulliit hautaamaa. Sano: “Kuuntelen, laulaat, no mihihä nuo tulloot. Kuuntelen jot tōpsähtiit ihan havvan reunal”. Sano, mie tempasin reunast kii, sanoin: “Älkää toista riisoita laskeko, ennenko toisen riisoin nostatta t’iält pois”. Ruumeenkii puot’iit ja kaik läksiit karkuu. Paat’uska yksinnää jäi havvan reunal. Sit se hänen autto sielt pois.

MITEN PANT’II KERTAA

Kerron, miten Kupanitsas pant’ii kertaa. Siel pant’ii seula pöyväl ja siihe seulaa sit pant’ii kaikellaisii esineitakkii, kanhasta ja sukkii ja rahhaa ja kuka mitä vua. A Keltos ei pantu muuta ko rahhaa. Sit tälläintee kuaseet lauloit: “Läksit luojaa luottamaa, uutta onnii ottamaa, morsija miun sulone sissoin, kysytellä miun tuleepi, ketä ensin etsitää (etsitää niät siihe kertaseulaa panemaa) sekä varsin vuajitaa”. “Mis on ismoso issäin sekä ehtone emmoin? Hein on seula siunattava sekä seula_n kans katettava” sano morsija. Sit täl välil isä ja äit’ siihe jotaki pannoot. Sit sanotaa heil, jot “Suur kiitos rakkail vanhemmillein, kuin kuuliit mein_n kutsun. Voi sisosein, voi emosein kysytellä miun tulepi, mis on rakkaat rist’vanhempain, mis on toine ristäit’iin?” Ristäit’it sit riiteliit: “Sie puat parit, a mie puam_n paremmat”. Sit ko ne panñiit, tuaš morsija niil vastaš: “Mis om_n pojat mein_n kylän, tulkaa pojat porstuvast. Pojat puolet veikkosein, nyt mie kutsun ja kumaran. Työ uotta linnan isvossikkoi (Kupanitsas ol_n sellane tapa, jot vapa-aikoin pojat käivät linnas isvosan_n ajos), teil on rupla ko kopekka. Auttakaa miun sisojain, sisko on matkaha mänevä, joka ruopus ruplav_n viepi”. Sit ko tulliit morsijanta ottamaa, ni sit täl viisii heitä haukut’i: “Ko että tuoneet tuomisii, myö teil temput t’iemmä. Tänä iltan sulhasev_n vierest morsijam_n pois viemmä”.

Mein ämmä viel muist'i senkii, ko olliit ne savupirt'it, ei jolt savupiippuloi. Katon rajjaa vua teht'ii sellaset luukut, ja ne vet'fiit sen savum pois. Ja pärreenj kans keträttii. Kaik vuatteet teht'ii koton. Puhteel noust'ii jo keträämää. Olliit sellaset pih'tit tehty, viänetty ravvast, ja päre pant'ii pih'tii. Al ol' sellane rautanen rove. Tuhka putoš siihee. Ja sit lapset vuorom perrää vua muut'fiit pärettä. Yks aina tek pärettä. Pärepuut jo varustet'ii kesäl. Hänen lapsen ollessaa viel ol' tälläin, a sit jo muuttu, tulliit jo kynttelit, ja sit tulliit jo lamput.

Ensimmäinen samavara ostet'ii Suakrova Jaskalan talloo. Koko kylä tahto sit siint samavarast juuvva. Eihä sitä mikä jaksant niin paljo lämmittää, oisha se samavara kulunt, palant rikki. Ni sit vua kaivost tuot'ii vettä, samavarraa kuaet'ii, samavarast laset'ii. Jokahine kupin joi kylmää vettä, koha ol' vua siint samavarast.

HARSIAN RUOSKA

Harsia-ukko piät'fi, jot nyt on hyvät olk'kaupat, ko täl viikol on markkinat. Meinas viijä kuorman olkiloi linnaa. Iltasil laitet'fi kuorma valmiiks riihtarhaa. Yöl pistet'fi hevonen valjaihe, tult'ii renkin kans juomaa čaijuu tuppaa. Čaijuu juuves Harsia-ukko näk ikkunast, jot nuapurin Matti aijaa linnaa tyhjäs ries. Hiä keikaht', kuappas penkilt viittaas, hattuus ja huuš renkil: "Ota ruoska ja tule peräst!" Renki lopet'fi čaijun juomisen, ot'fi ruoskan ja näk jot toine nuapur pienen kuorman kans on linnaa mänös, hyppäs kuorman piäl ja alkoi aijaa. Ne nuapurit viel kyssyt jot mis se siun isäntäis on. Renk vastaš jot iespäi männöö.

Tulliit postojaaloihe, renk vettää ruoskaa jälest ja tulloo tuppaa. Harsia-ukko jo siel hörppii čaijuu toisiin ukkoloin kans. Renk-Pekko käi rinnal, juot'ii ja kalkatelt'ii... Torkupäivä taitaa tulla hyvä, ei näy olkkuormiikaa. Viimisel isäntä sano renkil: "Pistäi katsomas hevosta!"

Renk pistäis ja tul' samas takasin ja kysy: "Missäs se mein hevonen on?" Isäntä sano, jot siulha mie sanoin, jot ota ruoska ja tule peräst.

Pekka sano jot ko et hevosest mittää mainint. Mie otin ruoskan ja tulin peräst, niinko sie sanoit.

Harsia sinjkaht: "Voi sie hallapiä! Hevonen sit seisookii rihtarhas". Isäntä äkkeissään tempas hattuun ja viittaa ja alko marssii kot'tii päin. Renk ot'ti ruoskan ja läks jälest. Toiset nauraa hoho'ttiit.

Ko tulliit kot'tii, ni emäntä sai pučkut: "Sie, hamesykerö, istut ja keträät koko päivän etkä niä jot hevonen seisoo ja silkkii keträjää koko päivän. Hot' oisit riisunt ja pant tallii".

HOMA-ÄIJÄN KUNIŇKAAN MATKA

Homa-äijä ol' jo vanha ja läks kunin'kaal, ko muas ol' Saksan sota ja pojat olliit sovas. Äijä tuumais: "Lähen kunin'kaal, pyyvän pensii. Läksin linnaa, kukalie hyvä ihminen näyt'ti kunin'kaan talon. Mänin portist sissää, puistelin lumiloi jaloistain. Sillaikaa kunin'kas sattuikii katsomaa ikkunast ja näk'kii miun."

– "Hoh, hoh, Homa-äijä" – sano kunin'kas – "tule sissää". Čas komeš akkaa: "Pistä samavara kiehumaa!" Heil ol' omenavatruskoi paistettu. Tarinoitii, hiä kysyi: "Kuin sie elät?" – "Mikäs täs elläis? No otit pojat sottaa, anna nyt pensii". Keisar tarttu olkapiähä, sano: "Hoh, hoh, kyl tälläne äijä viel ruataa". Pit' tulla tuaš paimeneks.

MIUN AKKAIN JA PERÄLAUTA

Matti-setä meinaš viijä akkais linnaa. Päivä ol' pakkane, pant'ii piäl ensittäin mekko, mekon piäl puol'turkki, sit pitkä turkki, turkin piäl markkinaviitta ja kussakal kii. Suur kalvaat [pääliina] pant'ii korvii, niskan takkaa kii. Ämmä käi istumaa suan'ii [rekeen] perälautaa vast. Hevonen läks juossa hölkyttämää Pietarin tietä pitkin. Viäräs polves suan' vieruš ja ämmä kellaht' perälavvan kans hankee ja jäi siihe muata kelluttelemaa. Ukko vua ajo etteepäi.

Ajo Ivan Nikkolaičan čainoihe, pistäis sissää ja sano:

– Annaha, Ivan Nikkolaič, čaijuu meil kahel, ko mie toin enš kerran akkainkii linnaa.

Ivan Nikkolaič kanto čaijut pöytää. Ukko istuu, uotteloo, ämmää vua ei kuulu. Ivan Nikkolaič alkaa jo kysellä, jot missäs se siun ämmäis niin kavvan viipyy. Jo läks ukko itseki katsomaa. Ei ole suanis ämmää eikä perälautaa. Ukko pyöräätti hevosen ympärsee ja läks etsimää ämmää. Jokahiselt vastaatulijalt kyssyy:

– Et sie näht miun ämmää ja perälautaa?

Ja ko ajo Viärää polvee, ni ämmä istuu han kes perälautaa vast ja makajaa. Ukko ol hyvillää ko löys ämmäas, nosti hänen suanii ja lähettii aijaa porottammaa Ivan Nikkolaičin čainoihe, jot ei čaiju jähtyś.

HELENA KELKKA, synt. 1889

Orava, Keltto

SIÄENTEITÄ JA VANHOI TAPPOI

Muarija ol kaksykmentviijeis päivä mualiskuuta. Jos sinä yön ei jätyttänyt, ni sit koko kevväis ei jätyttänyt. A jos jätyt'ti sinä ja toisel yöl, ni nel'kymen yötä jätyt'ti. Jos yhen yön jätyt'ti, sit kaksykment yötä jätyt'ti. A jos ei jätyttänt ensinkää, sit ko tul' kesä, ni ol' kesäpakkaset. Sellaantee ennevanhaa sannoit ihmiset. Hyö pänniit merkkii, ni sellain se tapahtu. Kaksykmentviijeis päivä marraskuuta ol' Katrinanpäivä. Sillo tuas ol' Katrinan suvet. Vaik olkoo kuim pakkane ilma, niihim päviin tulloo lämmi ihan jot vettä sattaa. Juhanuksenpäivä on kaksykment nel'jäis päivä kesäkuuta. Ja kaksykmentyheksäis päivä kesäkuuta ol' Pietarim päivä, ja niihim päviin sattaa vettä.

Jos kanat nokkiit nurmii, sanot'tii, jot nyt tulloo suaje, ko kanat nokkiit nurmii, ja se tul'. Ja sit ko sellaa sato, jot alko pullot nostaa viem piäl, sit sanotaa, nyt on pitkäline suaje. A jos koirat piehtarovat, sit tul' jaa huonot ilmat. A kuar ko ol', se ol' ukonilman aikaan, ko ol' pölkkipilvet, ni sanot'tii, jot nyt heittää satamast, ko kuar niät tul'.

Sanot'tii, ko mänt'ii uutee talloo ens kertaa: hyvä voint'i vierahaksi, jumala kävijäksi ja tyytyväisyys ja rakkaus pöyväm piähän.

Taurun härkä jäi metsää yöks, a toiseks yöks ennää ei jiänt, ni isäntä sano: "Sai se mein härkä ällyy piähäs, toisen yön ei jiänt ennää metsää". Ko sanoit mitä, ni se sil kertaa tul sananparreks. Eikä sitä pal'lon huolint, ko sananparret sai keksii. Sen perrää sanot'tii: "Saitpa ällyy piähäis, ko Taurun härkä".

HIÄRUOKII

Hiät on tulos talloo, leikat'tii mikänpuit elokas, kaikkiin pal'jo sika. Nyt täst sijast vuuvate't'tii ver tarkkaa kaik poikkee astijaaha. Ja mikält se ver vuos, sikält vatkat'tii, jot se ei piäst könttylöihe. No ja nyt tämä ver viel laset'tii siivilän lävitse. Pilkot'tii rasvaa, kuim pal'jo kuka ruatsis pilkkoo sitä. Ja nyt ote't'tii suolet, puhaste't'tii oikeim puhtais kaik ja köyte't'tii piäst kii. Sit ol' semmonen ratti, ratiņ kautta laset'tii sitä verta puol' suolta, ja sinne laset'tii rasvaa. Sit köyte't'tii kahel piäl kii, ja sit siint nuorast pant'tii keppiihe ja laset'tii kiehuva vettere, sukuņikka jo kiehekii. Ja se suol' tul' ihan täytee, vaik ol' puol' vua pantu. Se niin kovast turpos. Kahveliņ kans koitelt'tii, ko pistit, jos viel tul' verel, sit viel keitet'tii, a ko ei ennää lähtent verta, sit ol' hyvä. Verkalpassii teht'tii tälläintee.

Sisuksiist teht'tii sellaintee kalpassii. Sisukset ote't'tii kaik keitet'tii ja sit oikein hienoks jauhet'tii. Kel ei jolt mil jauhaa, ni se sit pilkkoo. Sit pant'tii sipulii sekkaa. No verkalpassii jaa pant'tii sipulii. Sipulit tahot'tii silputa kaik hienoks. Nyt siin ko tul' semmone liha, ni siihe siäset't'tii paksummat suolet. Sit ne suolet putsat'tii, jot se tul' semmone tasane ja lougha.

Sit paist'it varustet'tii kaik. Pant'tii sukuņikka täytee lihhaa, kuin vua sinne mahtuu. Ja sit pant'tii laurovanleht'ilöi ja sipulii ja vähäsein vettä, jot se liha siel kohoş pehmoseks ja kypsäks. Se kuulu paist'iks. Toises puas keitet'tii sit kuoritut omenat. Ja sit tämä liha pant'tii kesk lautasel, omenat ympärsee. Ei sillo syöty niin, jot jokahisel ol' oma lautasein, yhtöisist asteist syöt'tii.

No ja vitsinaa teht'ii. Vitsinat teht'ii sitä viisii. Ote't'ii sijan takapuol'palat suolat't'ii, oikein hierot't'ii kaik suolaṅ kans kuin vua sai. Paar päivää piet't'ii sellain. Sit ote't'ii ja pant'ii roppeel. Ensittäin teht'ii leipätaikinast, ruisjauhotaikinast sellanen kakkara, ja sit pant'ii siihe se sijanliha. Ja toine kakkara pant'ii siihe piäl, ja työnet't'ii oikeiṅ kuumaa kiukaahē. Vitsinaṅ kuor tul' oikein rasvane. Sit saijuṅ kans sitä söivät.

KATRI KUKKONEN, synt. 1900
Orava, Keltto

MEIN TALO OL' JUOSLA

- Mitä sie muistat suvustais?
- Mein talo ol' Oravan Juosla. Ensimmäine esi-isä minkā mie tiijän, se ol' Juoseppi. Juosepin poika ol' Hentrikki. Sil Hentrikil ol' kaks poikaa ja viis tytärtä. Miun äijäin ol' Juhana, toine poika ol' Simo, äijän veikko. Sen talo ol' Vanha Simo-setälä. Hänel ol' monta sissoo: Ieva-tät'i, se ol' koton, Kat-tät'i Suakrovas ol' toine, Helen-tät'i ol' Oraval, se ol' kolmais, Susan-tät'i ol' Oraval, se ol' neljäis ja An-tät'i ol' Juaniilas. Sit miun äijälläin ol' niät kolme poikaa ja kolm tytärtä: Simo-setä ol' vanhin, sit ol' miun issäin Matti, se ol' toine ja Juhan-setä, nuorin, ol' kolmais. Ja tyttärii ol' kolme: Susan-tät'i, An-tät'i ja Kat-tät'i. Tälläne ol' suvun kanta, mikäli mie muistan.
- Olik saku vahoi kylän eläjii?
- Ol', mikäli mie t'iesin. Hyö olliit ihan Oravan kantaeläjii, Mehiläisii. Koko se Mehiläissuku, ne olliit Oravan kanta-asukkaita. Oraval ol' Mehiläisii enne sottaa seitsämäntoist talloo, ne ellit kaik Oravan Yläkyläs.
- Mitä sukunimmii siel Alakyläs ol'?

– Siel ol' Pekkilöi ja Ollikaisii. Anttulan Kat'i ol' Anttonen, mut se ol' tullut sinne muuvalt.

– Se tein vanha talo ol' korkijal miäjel. Mikä mäk se ol'?

– Se ol' Hiismäk. Se pelto siin miäjel se ol' olt kaik metsän. Suvetkii hyppelelit siel metsäs.

Sussii siel ol' niim pal'jo, jot mie ko olin pieñ, ni isä ko läks viemää syksyl lampaita linnaa ja pañ rattail ne lampaat, itse tul' tuppaa panemaa piällee. Meil ol' oikein suur koira, ni koira jo huuš täysijää. Suvet jo tulliit siihe sil aikaa ko isä män tuppaa panemaa piällee. Mut sit se Hiismiäjen pelto ol' viljelty. Hiismäk ol' korkija, siint laset'ii kelkkamäkkii talvel. Ja veš viätti sielt miäjen alt.

– Minkälainen ol' kylän talous?

– Isä meil ol' tietonhalune ja hyvä talouven tuntija. Jo Japañin sovan jälkee Lyyssii tul'... (siel ol' ujestnoi) sinne tul' sellane muanviljelys-osasto, siihe pit' kävvä jäseneks. Isä liitty siihe jäseneks, sielt käy'ii lähettämää Suomee ekskurssil (sanottii ekskurssiks). Isä käi Suomes ekskurssil, käi Elisenvaaras ja Kurkijoel. Siel näydet'ii miten Suomen karjatalous kehitty. Siel ol'iiit lehmät ja liävät uutta mallii. Sit sinne Lyyssii tul' karjakko Ieva Humala, hiä ol' Suomen maatalousopiston käynt. Hiä käi käymää kyl'ii myötä, kuka kutsu, t'ilaš. Sint pit' jonkuverra maksaa. Hiä käi kerra kuukauves talolois. Oravan kyläst siihe liitty mont talloo: Henulaiset, Uollan Puavo, An-tä'in eno ja mein talo, Juosla.

– Tiesiitäks ihmiset sillo jotain orjuuven ajast?

– Mie t'ijän vua sen, mitä ämmä kerto. Hiä kerto jot kolme päivää viikos pit' tehä hovin pellol työtä. Pit' kävvä hovin työt tekemäs, ja omat työt jaa pit' tehä. Tyttölöil pit' suahha rahhaa, mil sitä orsikkoo hankkii. Ja raha ol' niin t'ukas, jot eihä sitä suant muul ko omeni ja maitoo viet'ii linnaa. Raha ol' oikein t'ukas. Ne työtöt ot'iiit kyläst niittämistä, urakkaa, ot'iiit niilt kenen pit' palkata päiväläisii. Mihi ol' kulin alus kylvetty tahi puolen kulin alus, sen kylvöksen mukkaa makset'ii. Sit ko ne työtöt ol'iiit sitä niittämäs, sanot'ii yöt'inkintää. Ko elokuus ol' kuutamo, ni kuutamol hyö määnniit niittämää, saivat itsellee rahhaa. Ämmä sano viel, jot pojat tul'iiit siihe pellon pienareel karmoni soittamaa.

– Mis kyläs se hov ol'?

– Ol' Kelton hov, se yletti sinne Suakrovaa, ja sit ol' alahov Suorannas.

– No ne hovin herrat olliit venäläisii?

– Venäläisii tietyst.

KYLÄN RIKKAAT JA KÖYHÄT

– Mist se riippu, jot toiset ol’iit kyläs rikkaita, toiset köyhii?

– Se riippu siint, millane ol’ pere. Jos ol’ läsivä isä tai äiti tai jos ol’ isä juomar, sit ol’ köyhyyttä. Mut niin köyhii ej_olt, jot ej_ois olt lehmää ja hevosta. Lehmä ja hevone ol’ kaikiil. Mein kyläs ol’ viiskymmänt talloo, vähä ol’ niitä, kel ol’ yks lehmä, mein kyläs ol’ yhtee aikaa kakssattaa seitsämänkymmänt lehmää.

– Ko piet’i renkilöi ja piikoi, mist ne ote’t’ii?

– Mis talos ol’ pieñ talous ja paljo tyttölöi, ni männiit sit piijaks. Sit meil Inkeriie tul’ paljo Suomen Karjalast, joka kevät sielt tul’iit. Miehet tul’iit viikatteet ja lapjat olal ojankaivoohee ja heinää niittämää. Monet tytöt ko tul’iit kesäks ruatamaa, ni jäivät sinne elämää. Jos ol’ viis lehmää talos ja lapsii, ni pakost pit’ ottaa piika. Ei ne piijat pahotelleet päivijää. Monet talontytöt, mitkä ol’iit pientalollissii, ne kateht’iit piikoi, hein ei kannattant orsikkoo ostaa. Piika ko ol’ vuuvun, ni hänel tul’ se rahapalkka puhtaan, talost ol’ arkvuatteet ja kenkät sekä ruoka.

– Ottiitko ne inkerläiset pojat piikatytölöi?

– Miks ei ottaneet? Eihä se sil olt piloil, jot ol’ piika. Ne ko männiit emännäks, ni monest tul’ oikein rikkaan talon emäntä. Talolois oppiit tekemää työtä, talon emäntä opet’i, ja ne kehtasiit tehä työtä.

KOULUNKÄYNTI

– Millaista oli Inkeris koulunkäynti?

– Miun aikanain ol’ kolmluokkane alkeiskoulu, opetet’ii kaik venäjän kielel, uskonto ol’ suomen kielel. Piplihistoria ja Katkismus ol’ kahist viikkoo. Suomen kielel lukemaa opetet’ii jo enne kouluu, vanhemmat opet’iit kotonnaa ja sit ol’ kirkon puolest kiertokoulu. Se ol’ nel’ä viikkoo kyläs ja sit muutti toisee kyllää. Kaikiil oset’i aapiset ja teht’ii puiset viivot’imet ja luvet’ii: “Ässä ii, ämmä ii, ee – sie, mie. Kuka ämmän vieres l’ie, sitä ei t’iijä issäin enkä mie”. Meil ol’ opettaja Ieva, yksjalkane. Sit ko myö oikein huuve’t’ii tavates, ni opettaja löi tahtii käsillää ja kiittel’: “Ai, varmat! Ai, varmat!”

Samas luokas ol' suomalaisii ja venäläisii oppilaita. Kolme luokkaa ol' iit kaik yhes luokkahuonees. Sillo ko mie käin kouluu, yhel opettajal ol' kaheksankymmänt viis lasta. Kolmee riätty ol' pulpetit, joka luokal er riäty. Venäläisii ol' noin neljäsosa. Venäläisiil käi uskontoo opettamas vennäin pappi.

– No kons ne suomenkieliset koulut tulliit?

– En muista. Se tais olla jo vallankumouksen jälkee. Mut suomalaiset sanomalehet ol' iit ennekii, "Inkeri" ja "Neva", ja "Hyvä sanoma" ol' henkeline lehti. Henkelissii lehtilöi ja kirjoi tuot'ii Suomest. Vaik kot'tii tilat'tii, ne tul' iit kerra kuukautee kirkkoo, isä toi suntain kirkost kot'tii. Meil tul' "Hyvä sanoma", se ol' inkeriläine leht'i, se Viipuris painet'tii. Sit tul' "Lasten lehti", "Kot'ilehti" ja "Nuorison ystävä". "Pellervo" ol' muanviljelysleht'i, ol' "Elämän kevät", "Sanansaattaja" ... Suntakpäin isä ko toi, niitä ol' iitkii penkit täynää, ja sit istut'tii eikä lähetty mihinkää. Äitin pit' huutaa: "Käykäi syömää, käykäi syömää! Pois kirjat! Pois kirjat!"

– Olik muuta kirjallisuutta?

– Ol'. Kirkos ol' hyvä kirjasto. Sielt sai suomalaisii klassikkoi, ja Leo Tolstoin kirjoikii ol' suomen kielel, mie kaik luvn. Juhañi Ahon ja Linnankosken kirjat, ja Päivärinta se ol' ensimmäine, Ja Minna Canth ja Aleksis Kivi ja mitä niit ol' viel ... Siel ol' viel ulkomaalaisii kirjoi, kiännettyi, oikein hyvvii.

– No mihin sit piäs etemmäks oppimaa?

– Riäpyväl ol' kaksluokkane koulu, sinne piäs jatkamaa alkeiskouluu, mut en mie sinne piäst, ei minnuu sinne kannattant laittaa. Miul ol' ykstoistais vuoš, ko lope'in koulun, parahiks koulunkävijä. No setän kans ko elet'tii yhes, ja meit ol' karja lapsii, hänel eij olt ko yks Mari, no mihi sie siin ... A sit ko myö erottii, sit isä alko käyttää meit kouluu. Sit Marsiso ja Susansiso käivät kutomakoulus (Keltos ol' oma kutomakoulu). Ansiso käi kansanopistos, sit miekii mänin kansanopistoo.

– Mis se kansanopisto ol'?

– Yks kansanopisto ol' Haapakankaal, mis Ansiso käi, a mie käin Toksovas.

– Mitä siel opetet'tii?

– Kaikkii talousasjoi, opetet'tii viel matemat'iikkaa, maant'ietettä, historijaa jonkuverran.

– Olik se opetus suomen kielel?

– Suomen kielel. Se keſt’i yhen talven. Haapakankaal ol’ kristil’ine kansanopisto, a Toksovas ol’ taval’ine.

– Olik se opetus maksullista?

– Eij_ollut. Niitä varroi jonkuverran ujeſt’ist annet’ii, ja sit oppilaat veivät oman ruuvan. Toksovan kyläläiset ol’iit asumaa. Se opisto keſti vua kaks vuotta ja sit se hajoſ.

– Käivätkö pojat kansanopistos?

– Käivät. Heil ol’ sit miehiin käſtyöt. Siel ol’ viel käſtyöopettaja Suomen punapakolaisii, oikein hyvyi käſtöitä tekkiit. Pojil opetet’ii voimistelluu, lauluu, matematiikkaa. Kansantaloutta ol’ opettamas Santeri Mäkelä. Piet’ii illanviettoloi, opetet’ii esiintymää ja kaikenlaisii käytöstappoi. Miten pittää puhtautta, miten kohtella vanhoi ihmisi ja miten yleensä ellää. Opettaja Paavo Lankinen ol’ Suomen yliopiston piättänt akronomi, ja hänen vaimoos ol’ saman yliopiston piättänt, Lahelt. Se rouva opet’i suomen kieltä, kirjallisuutta ja matematiikkaa ja voimistelluu.

– Olik se jo vallankumouksen jälkeen, ko ol’ jo punapakolaisii?

– Se ol’ yheksäntentoist ja kaksikymmänentèn vuon. Syksyl ko männiit oppilaat kolmatta vuotta alottammaa, ni sielt ol’ vankittu Lankinen, opiston johtaja, ja pantu Mäkelä johtajaks. Oppilaat ol’iit kaks-kolm viikkoo ja kaik läksiit pois. Siihe hajoſ se kansanopisto.

– Kons Kelton koululois alko suomenkieline opetus?

– Muistaaksein, se ol’ jo perrää vallankumouksen. Sit Suakrovas ol’ jo nel’luokkane koulu, ja venäläisiil tehti er koulu.

– Kuka tahto männä etemmäks oppimaa, mihi se piäs suomen kielel?

– No, katso, Heli-siso ol’ minnuu kuutta vuotta nuoremp, hiä käi Suakrovas nel’ luokkaa, sit ol’ kirkon vieres pappilas kaksluokkane koulu, sit män sinne. Siel olliit suomalaiset opettajat Aleksanteri ja Liisa Virolainen. Sen peräst Heli piäskii jo Hatsinan teknikummii, ja miekii läksin hänen kansaa, miul ol’ jo kaksikymmänt vuotta.

Kolppanas ol’ seminaari, sit se muutti Hatsinaa. Siel Hatsinas ol’ opettajiin punapakolaisii. Torniaiset ol’iit pariskunta, opet’iit Suomen historiaa. Airola ol’ matematiikan opettaja, Tuurala opet’i äitinkieltä. En muista, mitä se Vatane opet’i, mut se kerto, jot nyt tehää sellaintee, neuvostovalta ko alko, sukulaissuhteita ei tule. Lapset ko syntyyt, ne otetaa pois vanhemmil ja panna yhtee karjaa, ei ole tarvis tuntii vanhempii eikä sisarii eikä vel’jii, muailmas ovat kaik tasa-arvoisii.

Neuvostovalta kasvattaa kaik lapset yhes karjas. Se Vatane opet’i tällästä juttuu.

– Monta vuotta siel pit’ oppii, jot piäs opettajaks?

– Nel’ vuotta. Mie käin vua yhen vuuven ja läksin pois. Heli ko lopet’i, ni isä ei laskentkaa häntä opettajaks, hiä ol’ vuuven koton, mut sit valtio vuat’i työhöö, pit’ männä.

MITEN NUORISO VIETTI VAPAA-AIKAA

Jo enne ensimmäistä maailmansottaa Keltos olliit rait’iusseurat, rait’iusravintola ol’, mis nuoret miehet käivät. Opettajat ol’ järjestäneet laulukuoroloi. Kirkkokuoro toimi kansankuorona jaa. Autiol ja Virkkiläs ja Seltsois ol’ laulukuoro, ja Suakrovas. Opettajat ohjasiit. Jo enne maailmansottaa rakennet’ii kansantalo Kelttoo, siin piet’ii iltamii, eikä siel huolint olla mittää polisilloi eikä milisillöi, nuoriso ol’ oikein rauhallista.

– Mitä siel iltamiis teht’ii?

– Opettajat avasiit iltamat, pit’iit avajaispuhheen käytännön elämäst ja sivistyksest. Sit ol’ laulua ja runoloi, tavalisest ol’ näytelmäkappale.

– Mitä soittimii käytetti?

– Laval ol’ urku, sit ol’ viulu, mantoliini ja kart’eon. Kuplet’tilaululoi lauloit usjast Inkerin murteil. Pojat käivät pitkin kyl’i karmoñin kans, määñiit kyläst kyllää ja soit’iit.

Sit kesäl piet’ii kansanjuhlii Papinhuas, se ol’ likel kirkkoo. On se koivikko nytkii siel. Siel ol’ sellane mukava rinne, lava ol’ alempaal, a rinteel ol’iit penkit. Lava ol’ oikein suur.

– Kuka ne kansanjuhlat järjesti?

– Seurakunnan opettajat. Enne vallankumousta papitkii ot’iit ossaa. Pappi pit’ avajaispuhheen ja läks pois. Sit opettajat alo’t’iit valtakunnalliset juhlat, siel laulukuorot lauloit, lausut’ii runoloi, ol’ näytelmäkappale.

– Piet’iiks juhliis kansallispukuloi?

– Piet’ii.

– Mis niitä viel piet’ii?

– Kirkos ja pyhäpäin.

– Millaiset yhteyvet olliit muihin seurakuntiin, oliko mitä kanssakäymistä?

– Eij_olt muihin ko Riäpyväisiin. Muut seurakunnat olliit ettääl. No tietyst suuret henkeliset juhlat olliit koko Inkerinmaan yhteiset. Niitä piet’ii eri seurakunniis. Seitsemäntëntoist vuon mie olin Venjoel, siel olliit suuret juhlat, šit olin Haapakankaal yheksäntëntoist vuon.

ELET’T’II KANSALAISSOVAN AIKAA

– No, sehän oli kansalaissovan aikaa. Miten se vallankumous ja kansalaissota tuntui kyläs?

– Ei myö sitä oikein ymmärretty eikä osattu pelätä. No kuuluha se, ko linna ol’ niin likel, jot siel käyt’ii ampumaa. Linnas ammutaa, mikä nyt on? Mari ol’ linnas sikkoin ruokaa ottamas hevosel. Ko tul’ pois iltasiil, ni sano, jot linnas on täys_sota. Sano: “Mie ko kerkesin vua Nevan sillast ylitse, sillo silta avattii auk”. Isä jaa tul’ pitkin yötä pois. Ei se sillo sen enempää, mut ne jälkiseuraukset, ne kiusasiit.

Veikkoin (niät issäis) ol’ Preoprasenskoi polkas, se ol’ keisarin henkivartijapolkkaa ja ol’ siin Talvipalatsin vieres. Mie käin viemäs hänel evästä, mänin siihe Ermitaasi. Ei sitä sillo kukkaa kieltänt; rupla pit’ maksaa. Mie istuin niil tuoliloil ja sōin evväitäin ja katselin niitä kuvvii.

– Mitä vart hänel pit’ evväitä viijä?

– Kyl niitä sotamiehii syötet’ii, no viet’ii niät piirkkaa ja jotakii parempaa.

Tähä Preoprasenskoi polkkaa val’it’ii suuret ja sorjat miehet. Issäis kans ol’ mein Kelton miehii monta: Porult Jakosen Matti, Seltsoin Vañasimo ol’, ja Kankurmiäjelt ol’ Sakarlan Simo, ja sit ol’ metsävahin Saska. Hyö olliit oppimas ahvitserloiks. Mie mänin uamusil varrain, kaik pojat tulliit kyselemmää, mitä sinne kyllää kuuluu. Mitä mie kesenkasvone tyttö osasin sannoo? Vāl’ii istuin siel kasarmin portin luon, uottel’in heitä. Oikein ko torkutti, sotamiehet männiit sivutse ja näyt’iit minnuu sormellaa. Ko sie oist näht, millane mie olin: ämmän sinine verkaturkki piäl, suur lankahame piäl, usoroin kans peretniekka, suuret äit’in huopaset jalas ja suur kalvaat pantu korvii ja selän takkaa

Katri Kukkosen veli Juhana
Mehiläinen ensimmäisen
maailmansodan aikana Pietarissa.

kii, oikein punaset poset. Istun ja torkun. Sotamiehet männööt ja näyttääat sormellaa: katsokai tuota peletöstä.

– Mis se veikkois ol' sit vallankumouksen jälkee?

– Sit hiä ol' puna-armejas. Hiä ol' jalkavikahine ko liukahti siel kasarmin lattijal, jalka kiertäyty. Hänt laset'tii kot'tii, koton sit hoijet'tii se jalka. Lopun ajan ol' puna-armejas, rintamal ei joutunt.

Se vallankumous läks sit mänemää sitä viisi, jot Venäjäl ko ol' sota, ni sielt ei tult ruokatarpeita eikä viljaa. Pietarist tull'it ryöstämää meilt, ko myö ol'tii siin likkeel. Omenaa ko kaivet'tii pellol, ni sikält pit' kaik viijä Myllyojal, antaa valtijol. Itsel vart sit peitet'tii, iltasil ko tul' pimijä, kaivet'tii pellol syvä kuoppa (meil ol' hiekkamuat), pant'ii seitsemän – kaheksan säkkiä sinne kuoppaa, sit pant'ii olkii piäl ja muata, ja tallottii. Omenavarsii viel visattii piäl. Kellariihe jaa pit' tehä peittoloi, muuten tull'it ja kaik veivät pois. Lehmii sillo viel ei ottaneet pois, mut sit

miärättii lehmätkii. Meiltkii miärättii yks lehmä pois, ni isä anto sen lehmän Saskan Kat'il, hiä ol' köyhä.

Taloloist tul'it ryöstämää. Yhen kerran kesäl tul'it, veikko ol' sillo armejas. Kyläneuvoston piälikkö ol' Jokorova, yöl tul' tuppaa tarhan puolelt ovensuun ikkunast sissää ja huuš jot "Kaik ammun ketä t'äl on". Myö tytöt ol'tii sertakas makkaamas, a isä ja äit' olliit siel allaal. Hiä ko käi ruijuumaa etsimää ... Mar-sisol juohtu mielee, jot meil ol' tapettu sika ja liha ol' pytyt sulanas. Mari lassei hiljaa sielt sertakast allaa, otti sen lihapytyn sulanast ja vei tarhaa puomenapuun juurel ja kykki siel sen lihapytyn kans peitos.

Se Jokorova tul' sertakkaa ja puhasti kaik. Siel ol' veikon polkupyörä, oikein hyvä ruotsalaine pyörä. Sen vei, maitopittonat ja mitä tapaš, sen otti. Rattaat olliit ulkõn, sinne pañ kuormaa ja vei. Kysymätõn asja. Juhana-setäl ol' uutee tuppaa vart varustettu sement'it ja kaik, ni kaik veivät pois, rakennustarpeetkii.

– Eiks kukkaa vastustant?

– Ei kukkaa sanont mittää vastaa, ol'tii niinko hiiret hiljaa. Heil ol' asseet.

– Eikö kukkaa käynt mihinkää kaipaamas?

– No miten se sil suvel miät kaipaamaa, mikä lampaan söi? Ko hiä ol' kyläneuvoston esimies, ni kel sie kaipaamaa mänit?

Sit tul' se vankitseminen, miehet vankit'tii, sanot'tii, jot panttivakiloiks viet'ii. Mein kylästkii viet'ii Uollan Puavo ja Polakan Juhana. Miun isäjän ja settää ei viety. No pal'lo Kelton miehii viet'ii Lyyssii. Sit kirjoit'tiit Smol'noihe Leninil kirjeen (sillo jo kyläneuvoston esimiehen ol' virolaine Mertsi), ja miehet laset'tii sielt pois.

– Kons se ol'?

– Muistaakse in se ol' yheksäntõntoist vuon. Miun lankoin Vanhast Kyläst muistel', ko heil ol'it Juhanan kans vast olleet hiät, nuor pariskunta, ja Juhana vankit'tii. Juhanan isä sano: "Miä sie, nuorikko, sitä Mertsi puistamaa, ko työ vast käittä yhtee. Most se Mertsi laskis pois. Mitä pahhaa t'ia Juhana on tehnyt?" No, lanko män. Mertsi sano: "Ko tuot rahhaa sellasen summan ni suat mieheis pois". Hiä tul' kot'tii ja sano isäl, jot rahat pittää maksaa miehest, mies on kalleemp rahhaa. Vanhemp veikko Matti sano, jot meil ei ole niim pal'lo rahhaa. Isä sano, jot rahat pittää suahha. Rahat etsit'tii velaks, viet'ii Mertsil, ja Juhana piäs pois, mut sit yhellain kaik miehet tulliit pois.

– Olik^s siel kyläneuvostos paikallissii, inkeriläisii?

– Eij^s olt kettää, ei ne omat ois sellain menetelleet.

Mie ko käin kansanopistos yheksänt^{to}toist vuon, sinne pit^t ottaa kotont evvää^t keral. Niin ol^t tiukka, jot ohranat ol^tiit Kalaⁿistol ja joka paikas, kaik ruokatarpeet ol^tiit pois. Miun pit^t kävvä aina kyläneuvostost ottamas paper, jot mie sain viijä evästä sinne Toksovaa.

– Veikollais olliit hiät kaheksant^{to}tois vuon, ko ol^t oikein nälkäaika. Miten niitä häitä piet^ti sellasee aikaa?

– No, ko meil ol^t muat ja lehmät ja sijat, ol^tha meil ruokaa. Leipä ol^t loppunt ko se ol^t jo loppukesä. Häitä pitkitet^ti, uotelt^ti ko ruis valmistuu. Sit käyt^ti valmeita paikkoi niittämäs, lyhteet kuivate^ti kiukaam piäl ja puit^ti ja suat^ti leipää. Linnast mist lie suat^ti vehnäⁿjauhoi, ja niitäk^ö ei mitenkää suatu tuuva pois. Isä ja äit^t mänⁿiit kiessis linnaa ja ympärsee, Tulokkaan kautta tul^tiit pois, paⁿniit jauhosäkin kiessin penkin ale.

Isäl ol^t tuttava kalamies, isä toi sitä setrina-kallaa, koko pytty suolat^ti. Sika tape^ti ja teht^ti makkaraa ja vitsinaa ja sylt^tyy. Kalamies kapsi siikaa ja kokonaiset kapsitut kalat pant^ti pöytää, viel ruoholoil koristet^ti. Vehnäset paistet^ti koton. Oikein ol^t pal^{lo} väkkii. Sarrais olliit pöyvät, ni omenanostajatkii kaik pant^ti syömää. Monen kylän väk ol^t häis.

MARI MEHILÄINEN, synt. 1896

Hirvosii, Keltto

EN JOUTANT KÄYMÄÄ KOULUU

Miun oma sukuⁿim on Myllär. Mein kyläs ol^t pal^{jo} Myllärlöi. Meil ol^t suur pere: veljii ol^t nel^t ja yks sisar. Mie olin vast toisel vuuv^{el}, ko sisar mänⁿ naimisii. Vanhemmal veljel ol^t pal^{jo} lapsii, tais olla seitsemän, mie niitä likoitsin, ja viel nuorempaa veljejään likoitsin. Hänel ol^t akliskoi taut, hiä käi vast kolmvuotisen kävelemmää.

– Miten hiä lä^s sitä tautii?

– Vatsa ol^t suur ja jalat hoikat, se ol^t niinko jäsentaut. Sit ol^t vel^{jen} poika, sil ol^t toinen puol^t halttaint, se ol^t oikein lihava, se jaa käi

kolmivuotisen kävelemmää. Miun pit' niitä hoitaa, pañin ka'askaa ja telläsin. Monta kertaa kuasin nurin heit, molloot suuret ja lihavat. Mie olin suurkasvone, nel'toisvuotisen olin jo tälläne ko nytkii, ja varrain aloin tehdä kaik talon työt.

Kouluu mie käin vua kaks talvii. Viel oisin käynt, ni äit' sano, jot enempää ei jovva käymää. Pojat männööt armijaa, hein pittää kävvä kouluu, jot osajaat vaik kirjeen kiruttaa kot'tii. Ei niä tytöt armijaa mäne. Ko osajaat lukkii ja oman nimmeis kiruttaa, ni hyvä on.

Lehmii ol' pal'jo ja muata ol' pal'jo, työtä riit'ii.

– Mil kielel teitä koulus opetettii?

– Vennäitä opetet'tii vähä, kaks tuntii viikkaaves, muuten kaik suomeita. Meil ol' seurakunnan lukkar Parkkinen, Kolpinan kyläst, se ol' meil opettajan. Talvel kualet'tii kouluu hankiloi myötä, ei ollut huopašii eikä päten housuloi. Nahkakenkät nappiloin kans, puolta siärtä myötä. Kevvžil notkot olliit vettä täynä, ne muat olliit mäkiset. Sit yks suur poika kanto pieñii tyttölöi selässää vien ylitse. Pojil olliit suappaat jalas.

Koton ol' pal'jo omenan valitsemista, siel omenakelleris sai istuu koko talvet. Ei joutant käymää kouluu.

MEIL KASVATET'TII PAL'JO OMEÑII

Omeñii istutet'tii kevvžil kaks viikkoo yhtä kyyt'ii. Siemeomenat kaik valit'tii. Kellerit olliit suuret. Meil ol' kaksikymment taset'tii muata. Ostomuat olliit kivikkoo, sielt kaivet'tii kivet ja teht'ii kiviset kellerit, seinät ol' tehty kivist ja lautoist tehty purnut, sellaset, jot mahtu sata säkkii omeñii. Talvel viet'ii linnaa. Ko ol' pakkaset, ni etempäält tuot'ii vähä omeñii, sit männiit omenat hyväst kaupaks. A mein kylä ol' likel linnaa. Sit pant'ii viistoist säkkii kuormaa ja viet'ii joka päivä. Meil ol' aina kolme hevosta: yks vei omeñii linnaa, toiset käivät tatteem peräs.

Meil Hirvosiil olliit huonot muat, niitä pit' kovast voimittaa. Jos pant'ii hyvä tuaje, ni kaks omenasaattoo kasvo, sit pant'ii kaura tai ruis peräst. Kolme viljaa kasvo vua, enempää ei kasvant.

Heinä ja kaura lyöt'ii konneel ja puit'ii konneel, olliit omat konneet. Sitä kylvöheinää ol' niim pal'jo jot ... Kaksikymment taset'tii ol' ostettu

muata suuren t'ien varrel. Sit miun aikanain ostettii toisest kohast seitsemän treset'tii. Niis ol' niim pal'jo kivilöi, jot niitä ain korjat'tii. Ko loppu touko aika, sillo lähet'tii korjaamaa kivilöi ja sit niitä viät'tii joka paikkaa.

– Mihi ne viät'tii, mitä niist teht'ii?

– Viät'tii Ruutmyllyn savotaa, sit viät'tii muant'iel, teht'ii kivit'ietä. Peltoloilt korjattii kivet pois. Peräst toukoajan käimmä yön aikan, ko päivil ol' pal'jo puarmoi, söivät hevosta. Ajet'tii sakonan pohjaa myötä hevonen ja siint vua mätet'tii kivilöi rattail ja viet'ii pois.

– Miten teil omenat kaivet'tii?

– Meil kaivet'tii kaik kolmsorppasil kokil. Ol' omenankaivokonekii, mut kepyväs muas se peit'ti lopen pal'jo omeñii. Meil olliit omenakorit, pärreest tehty. Talvel käi korinkauppias, Järvsuarest ja Markkovast käivät kauppiaat, toivat suuret rekkuormat koriloi, sellasii puuvan koriloi. Niitä ol' meil sattoi koriloi. Kevvžil kannet'tii kaik varraiset omenat tuppaa itämää suuriis korilois. Myöhäiset nostet'tii kellärin piäl, jot lähtisiit ijut.

Omenankaivajii piet'tii pal'jo, päiviläisii. Viis treset'tii ol' omenaa, se pit' suahha välellin kaivetuks, kahes viikos pit' olla kaik kaivettu.

– Mist ne tulliit, ne kaivajat?

– Linnast tulliit suntakpäin kirkkomiäel passatskoit, repaleita ja juoppoloi. Kel ol' pal'jo omenan kaivamista, ni suntain, perrää jumalanpalveluksen isännät toivat sielt kirkkomiäelt kaivajii, palkkasiit. Sit viel muistan, ko mie olin pienen, ni annet'tii sotamiehii omenaa kaivamaa. Meil ko ol' kaks tuppaa – kesätupa ja talvitupa, ni ne olliitkii siel kesätuvas. Tuot'ii heil pal'jo ruisolkii, mis makasiit. Valtijon puolt ol' kaik muu ruoka, omenat ol'tiit vua talon puolt. Heil ol' keittäjä keral ja kamant'iir. Sit kuka jäi pellol jälel, ni kamant'iir huuś “Ravnais!”), kaikkiin pit' olla rinnakkain. Sit rahat makset'tii valtijol t'ietyst. Niitä tuot'ii viistoist – kaksikymment sotamiestä, ne pit' kävvä ottamas linnast. A ne passatskoit ko olliit, ne makasiit saunas, itse lämmit'tiit sitä ja veivät sinne ruisolkii.

Sit käi omenankaivajii Suomest, tyttölöi ja poikii, Kivennavalt ja Ravvust.

– Miten ne sielt piäsiit?

– Sillo ol' vapaa piäsy, ko Suomi ol' Venäjän alamaine. Meiltkii ko mänd'ii Suomee, ni otet'tii vua pravlenjast passi. Ja toksovaiset,

lempaalaiset, vuoloiset, järvsuarelaiset – kaik käivät Keltos omenankaivos. Miun nattoin huasto, jot hiä käi ottamas Järvsuarelt tyttölöi omenankaivoo.

– Syöte’'iiks niitä?

– Kolm kertaa päiväs syöte’'ii ja kolm kertaa juote’'ii çaiju ja palkka makse’'ii. Kaks riunaa tai kakskymmänt viis ol’ päiväpalkka.

– Olikse suur raha?

– No, omenasäkki makso kaheksankymmänt kopekkaa. Yhten vuon käivät Suomest miehet ostamas omenii, ni hyö antoit ruplan säkki, käyt’ii viemäs Suomenasemal säkkine päivinee. Sit koko Kelton valta ol’ viemäs sinne omenii, pant’ii koko junalasti. Se ol’ hyvä hinta – rupla säkki. Veikkoin toi linnast säkkilöi viis kopekkaa säkki, koko kuorman.

VIL’JAN PUIMINEN

– Mitä viljaa teil piettii?

– Ruista piet’'ii vähä, meil huonost kasvo ruis. Piet’'ii kauraa ja omenaa ja heinää. Joka talos ei pietty heinää, jos ol’ vähä muata. Meil isä ol’ ostant muata niin pal’jo, jot meil piet’'ii pal’jo kylvöheinää. Sitä myöt’iikii pal’jo. Itsellää ol’ kolm hevosta ja yheksän lehmää, niil syöte’'ii ja viel enemmän myöt’ii. Ja kuroi myöt’ii. Ensimmäine saksansota ko alko, ni nel’jä päivää puit’ii massinal kuroi. Pellol ol’ suur sarrai, sinne korjat’ii vil’jat ja siel puit’ii. Hevosmassina ol’, nel’jä hevosta pit’ olla, ne pant’ii val’jaihe yksittäin, nel’jä tislää ol’ ja joka tislää hevone. Hyvin tahallee ne määnniit. Puijii pit’ olla pal’jo. Lyhteen avvailijoi pit’ olla nel’jä, hevosiin ajaja pit’ olla ja massinista. Ol’ puiset häkit, mihi tulliit olet, sit ol’ puiset kakssorppaset hañkot, niil puistelt’ii olet, jot jyvät karisiit pois olkiloist. Yks telläs niit häkkilöi ja kuus henkii ol’ puistelijjoi, ja viel olenkantajii pit’ olla. Sit olet pant’ii takasii sarraihe. Sarrais ol’ puusilta. Sit kaik jyvät visattii viskoomassinal.

– Jos eij_olt niim_ paljo ommaa perettä, mist saatii puijii?

– Sit käyt’ii väkluaniii. Jokahisel ol’ tarvis puijii.

Meil ol’ oma riih ja kuomina, mis puit’ii rukkiit. Hirvosiil puit’ii mutkil, a monis kylis olliit ruat, ruakoil puit’ii.

– Mikä ero niis ol’?

– Ruas on helmi lyhyt ja vars pitkä, siin välis on remel’, se helmi siin remelis pyöri. Mutkas helmi on pitkä, vähän lyhemp vartta, ja välis on puunapa, se helmi siin puunavas pyörii.

Riihes kuivatelt’ii lyhteet ja kuominas puit’ii. Riihes olliit parret, lyhteet luavottii parsiim piäl, pant’ii pystyy. Ensittäin pant’ii kaks partta ja alet’ii ahtaa niitä lyhteitä. Yks ol’ ahtaja. Ne parret ko tulliit täytee, pant’ii viel kaks partta ... Kivvasta lämmitet’ii kahten päin, yhes päiväs ei kerent lämmittää.

Kuominas ol’ muakivest tehty silta. Ko käyt’ii puimaa, lyhteet hajotet’ii kuominan sillal riätylöihe ja puijat määnniit ympärsee. Neljä henkii ko pui, ja jos kuka ei osant puija, ajet’ii pois puimastkii. Se pit’ osata nel’änkese iskii vuorotellen, se määnkii nuotillee, vaik miä tantsimaa sem mukkaa. Jos kuka sekoitti sen vuoron, sillo nuotti hämmenty.

Ensittäin puit’ii yks puol’, sit kiänet’ii toine puol’ ja tuaš pulikoit’ii. Sit ko katsottii, jot lyhteet on jo puhtaat, sit kaik käsil puistelt’ii ja olet köytet’ii kupoloil. Haraval selitet’ii rujut pois, sit viskoomassinal visattii. Visates rummenet määnniit toiseepäi, jäivät puhtaat jyvät. Rummenet pant’ii lehmil hauteeks. Teht’ii havvetta lehmil sekä hevosil, liivii pant’ii sekkaa.

Ennempää ko eij olt viskoomassinoin, ni lapjan kans visattii jyvät seinää. Mein nuapurin naine ko käi yksinnää viskaamas, hiä ain visates laulo, sit ol’ rattosamp.

Uamusil mänt’ii puimaa varrain, nel’ tuntii. Riihet olliit etempääl, pellol. Yhen kert lähet’ii puimaa syksyl, ko oikein tuul’ ja sato. Renki otti vanarin ja läks tallii hevosii syöttämää. Mie uattelin, jot hiä läks riihel. Toiset kuñis joutuut, miekii läksin sinne riihel. Ko tulin riihel luoks, ei olekaa kettää. Pimijä ja tuuloo ja sattaa taivaan tävvelt. Kuuntelin, jot mikä lie juoksentelloo riihes, kuivat olet suhajaat. Mäñin kuominan takkaa, sielt ko alkoit vonkuu niim pahal iänel jotta ... Kissat olliit männeet sinne riihee kuominan kautta reppänäst sissää.

Mie mäñin riihee ja käin kiukaam piäl vatsallein. A enne ain sanottii, jot riihes kummitteloo. Toiset ko tulliit ja ihmettelliit: “Sie hirvisit tulla pimijää riihee yksinnäis”. Mie sanoin, jot kissat hirvittelliit vähä, en näht, kuulin vua, jot olet suhajiit, a kummitoksii en näht.

Miun syntymäkotonnain ol' kaks tuppaa. Kattuu vast ol' kesätupa kakspuoline, porstuva ol' välis, sit ol' talvitupa. Ja sit porstuvam piäl ja kesätuvam piäl ol' sertakka suuriin ikkunoiḡ kans. A sit talvituvam piäl piet'tii vastat ja kaik sellaset vanhat nutut. Sit ol' niim pitkä ko tupakii kuja, siin ol' katto piäl. Toises piäs ol' luhti, siel piet'tii heinät. Sit siel kaum puolel piäs ol' huone, siel sitte kons kuka makas kesäl. Se ol' yllääl kujam piäl. Kujam puolt rappusilt männiit sinne raput, ja siint mänt'ii luhtii heinii laskemaa.

Sit kujam piäs ol' talli. Sit ol' liävä. Sit ol' kyökki siin välis. Kyökis varistet'tii vettä, ol' suur kattila, mis poukkuu pest'ii. Sit ol' viel pien liävä, mis piet'tii lampaita ja vasikkoi. Ja ol' sikopahna siin talliḡ kuppeel, ja sem pienel liäväm peräl, sikopahnan al ol' suur mak, mihi kaik virtsaviet männiit. Talvituvan rinnal meil ol' kiv'tie, ja siin ol' riihaitta, mis vil'jat piet'tii. Sit vil'ja-aitan peräs ol' sarrai, siel ol' lanġkusilta. Sit luhti ol' suur, siel piet'tii heinii. Sit siel sarraim piäs ol' maitokeller. Ol' viel omenakeller sen rinnal. Sillanalus ol' oikein suur, siel piet'tii omenii. Tuvast ol' sin runtukka ja kujam puolt ol' kiviset raput tehty.

Kelton tyypillistä arkkitehtuuria. Vanhakylä 1958. Vladimir Kokon kokoelmasta.

KÄYT'II TATTEEM PERÄS

Vanhemp vel' käi omeñiij kans linnas. A sit kaks nuorempaa vel'jii, vähä vanhemmat minnuu, ne käivät tatteem peräs. Tuajetta linnast tuot'ii pellol joka päivä. Yhtä yötä ne miehet ei muanneet. Yhen kert ol' viel sellane siäntö, jot yl' Ohansillan perrää yheksän tunnin ei suant ajjaa tuajekuorman kans. Pit' läht'ii jo varrain, jot enne yheksää olit jo toisel puol Nevvaa. Sielt yl' Nevan käyt'ii ottamas, a myö olt'ii t'ial Oham puol. Siel pit' kävvä yöl. T'iinut olliit talvel, no ei kesäl viättykää. T'iinu ol' korkija ympyrläine, oikein suur. Kannet pant'ii ja siihe kanjki ja nuoriij kans iest ja takant kii.

Sit miehet ko läksiit, ni pant'ii turkki piäl ja turkim piäl sarkane viitta, siin korkija kaulus. Sinne t'iinuu pant'ii heinät, kannet pant'ii sinne pystyy. A itse makasiit siel t'iinun sisäs. Se tuaje ko levitet'ii pellol, ni se t'iinun sisus puhastet'ii niin puhtaaks, lapijaj kans mätet'ii lunta ja metlal puhastet'ii, jot se ol' ihan valkija. Ei sitä jätetty likaseks, vaik ol' mitä jäättyntkii kuppeehee, ni se kuavit'ii niim puhtaaks jot ... Ol'kii sellaset paikat, mist tuot'ii, isvossikkoiñ kujast, jot ei huol'int etsii. Sit makset'ii siint tatteest, ja sielt mänt'iiikki ottamaa joka päivä samast kohta.

HIRVOSIIN KYLÄN LÄHE

Lähe ol' kilometrim piäs miäjen al. Kaivet'ii kyllää kaivo niin syvä, ja se veš tul' valkijaa ja suolasta. Ja siint ei suant vettä. Kaik veš pit' hevosel vettää kilometrin verra miäjen alt. Oikein ol' suuret počkat, rien pittuiset, män kaheksantoist suavii. Kaik veš veät'ii sielt suuren t'ien varrelt. Siel ol' vua oikein hyvä veš. Joka päivä pit' tuuvva počka, a kons ol' poukkupäivä tai saunapäivä, sit pit' tuuvva kaks.

Mont kertaa minnuu laittoit ottamaa vettä sielt. Talvel ol' kasvettunt jiä korkijaks. Hevoset ol' meil sellaset, jot kuul'it ko pañit leikan počkaa, ni sillo ne läksiit. A siin ol' viel pyörähys, mont kertaa ajattelit, jot nyt on nurin. Ol' tammileikat oikein suuret, sil otet'ii vettä, a sit miekkii

muiten ko en tavannut, toisen jalam pañin rattaan rummum piäl, a toisen jalam pañin siihe lähteen puitteem piäl, jot ei tult niin yllää kohottaa, ko počka ol' korkija oikein. Leikka ol' tehty tammilavvast, ja hienot rautavanteet. Viel ol' sellane keskkohast vähä puarallaa ja ol' pitkä paksu vars. No mää siihe vissii par ämpärii vettä. Miehen voimiilha se ol' tehty, ei se olt naisii vart tehty. Talvel sai seissa muaskii, tapaš panna. A kesäl pit' noussa ylemmäks seisomaa, jot tapaš. Siin ol' mättämistä enne ko mät'it kaheksantoist suavii sil leikal.

KOTON TEHT'II NAHKAA

Koton teht'ii nahkaa. Käyt'ii kettämäs parkkii, ne hakat'ii hienoks, pant'ii ruisjauhoi ja hapatet'ii pytyt. Lehmännahkoi ko ei suant, pit' ommiikii lehmii leikata ja vašikkoi. Sit meil ol' yks sellane ukko linnast, saposniekka, hiä tek meil kenkii, saunas. Hiä osaš tehä sellasta mustetta. Se valkija koton tehty lehmännahka, ni hiä sen mustaš. Sit pañ kuivamaa. En tiiä, kuiñ kavva niitä pit' hapattaa. Sanot'ii, jot pittää nahkoi parkita.

Lampainnahkasii turkkiloi teht'ii. Meil käi Vennäin mualt ukko joka talvi ompelemas turkit. Ompel' pal'tot ja pöksyt ja kaik. Hänel ol' oma kääsmassina, käi taloloi myötä ja ompel' kaik, kel mitä ol' tarvis. Sitä sanot'ii portnoiks.

Miul rippikoulus kävves tietet'ii roomuskoinahkaset pyhäpäiväset kenkät, nappiloin kans. Lakernahkaa olliit piälykset ja nahkapohjat. Pasmakkaat piet'ii nappiloin kans, nel' nappii ol', teräväkärkiset.

Talvel käi holotnoi saposniekka taloloi myötä, tek jokapäiväsii kenkii. Tietet'ii liäväpasmakkaat prostoi nahast. Ne olliit matalat nauhoin kans, silmät olliit kahen puolen ja nauhat. Ne heitet'ii kujan rappusil, ko tul'tii tuppaa. Ne sai vällein jalkaa ja vällein jalast pois. Sukat olliit talvel lankaset, a huopasii oikein vähä piet'ii.

Monijaat ostiit valkeita suappaita, niitä sannoit pulkiks. Ostiit ihan valkeita, sit ne koton tervat'ii. Pojil olliit pyhäpäin lakersuappaat ja silkkihuraskat ja usorañ kans paijat. Pinsakit olliit ja puumel'pal'tot lyhvät, a turkit olliit pitkät. Pyhäpäiväset ja arkpäiväset turkit olliit lammasnahkaset, ja sit viel viitta ol' joka michel.

– Millaset turkit olliit naisil?

– Naisil olliit pyhäpäivin jänisnahkaset turkit, oikein läikkyvää ruohompäistä verkkaa olliit piälykset. Ne olliit tuolain polvii myötä. Arkpäin piet’ii turkit tummansinistä sat’inaa. Niis ol’ yläpuol’ kiint’ijä, yllääl ol’ hakane ja vyön kohas hakane ja kahem puolen olliit roihkat.

KELTTOLAINE JUHLAPUKU

Tyypillinen kelttolainen kesäpuku. Mari Mehiläisen anoppi Susanna 1920-luvulla.

Meil ol’ oikein komija kansalispuku. Kirssihame ol’ levjä ja pitkä, jalkaterrää myötä. Kalahännikköo ol’ se sarka ja silkkiset viirut. Se ol’ rupla arssina. Pit’ olla kohtu ja hame, yhtä lajjii. Kohtu ol’ kiint’ijä, pintaa myötä, a hame ol’ pitkä ja levjä, ja sit silkkine esliina. Hammees ol’ viel pupra helmas, samavvärine ko hamekii. Pajjan hihat ol’ levjät, karttuunii pant’ii koko pie in hihhaahe, punasta usoraa pant’ii piänt’iehe. Piänt’ie kurot’ii, jot se tul’ parahiks. Liivit ol’ pitkät, niis ol’ ryntäil hakane ja vyön kohas kaks hakasta. Yläpuol’ ol’ kiint’ijä ja helmast levjä, tuannappäi ol’ roihka ja kuppeel roihkat. Liivilöi pit’ olla monet.

Kaulas piet’ii hienot helmet, niitä ol’ kymmänän - kakstoist rihmaa. Sit piet’ii kaks silkkinauhaa tuannappäi, niis ol’ valkija pohja ja punaset tai

rosovoiset reunat, ja keskkohal kaikellaiset sorjat kukat. Piähää pant'ii pintel', sitä ostet't'ii kaks arssinaa, se pant'ii otsal ja takant kii. Pintel' ol' punane, levjä, siin ol' valkijat pienet kukat ja ruohompäiset lehet. Se selkä ol'kii silkkinauhoi täynä.

Tuvan piäl ol' sertakka, mis piet't'ii nutut. Siel ol' orret, kolm ortta ol' piälläkkäin: alaorrel piet't'ii hammeet, yläorsil yliset ja liivit.

Talvihammeet ol' kaik koton kuottu, kuottii kuvaniekkoi ja silmäniekkoi, sit teht'ii pitkäviirusii hammeita ja sijontaisii, punasii. Valkija vyyht'ii sijot't'ii niin vahvast, jot siihe ei mänt punane vär sissää, ko värjät't'ii, sit ne lanjat tulliit sijontaisii. Mikä ol' sijottu, se jäi valkijaks, ei värjäytynt. Sit teht'ii hampaakkoo, toine hammas valkijaa ja toine sinistä. Niis ol' pal'jo asjaa. Miun aikanain linnast ostet't'ii puumelist loimet ja lanjaset kutteet, a ennempää teht'ii kaik kot'lanjast, keträt't'ii kaik koton. Se ei tult niin hienoo ko ostolanjast. Kesäl piet't'ii sitsihammeita, sitsii ostet't'ii linnast. Kesäl ol' valkija paita ja silkkihiivit ja kalvaat. Tytöt pit't'iiit kossaa, a sit ko männiit naimisii, teht'ii sykeröt piähä. T'ikutet't'ii otsan kahel puolel kossat ja kieret't'ii niist sykeröt, niinjo sarvet piähä. Arkpäin naiset pit't'iiit myssylöi, a pyhäpäin lakkiloi. Pyhäpäiväseks lakiks ostet't'ii valkijaa silkkiä, ja siihe lakkii ommeltii pitsi reunaa. Sykeröin piäl pant'ii lakkii ja lakin piäl kalvaat niin, jot sen alt jäi vua se pitsine lakinreuna näkymää. Miun anoppiin pit' niitä sykeröi ja lakkii koko ikkäis, hiä kuol' vast sota-aikan. A miun aikanain en ennää sykeröi pietty, piet't'ii nuppuu, hiukset kieret't'ii nupul.

PEŠSETAS TANTSIT'T'II

Pyhäpäivän käyt'ii kuominas tantsimas. Pojat käivät joukollaa kyllii myötä. Pojil ol' ostettu kylän yhteine karmoñ, soit't'iiit ja männiit kyläst kyllää, käivät tantsupaikois. Joulun ajeliit hevosel. Yhen kylän pojat ko läksiit pois, ni toisen tul't'iiit. Meil Kelton vallas ol' nel'kymmänt kyllää. Välist olliit monen kylän pojat yhtäikaa. Joulun tytöt palkkasiit tuvan, siel piet't'ii pešsetaa. Sit pojat käivät tyttölöi hevosiil livvuttelemas, veivät kyläst kyllää ja toivat takasii.

- Mitä tantsuloi sillo tantsit’ii?
- Enemmiten tantsit’ii katrellii ja lantsee.
- Miten sitä lantseeta tantsit’ii?
- Sitä ol’ monta lajjii. Kaik käyt’ii riinkii ja juostii vastakkain ja juostii rist’ii. Mie ko olin pienen tyttön, myö käimmä katsomas miten suuremmat tantsiit. Sillo tantsit’ii ripaskaa ja kasačkaa, tantsiit niin jot silta jyski, niinko nyt tantsiit tätä ruskovaa.
- Olik tapana jot pojat lauletti morsija vai löys itse?
- Kuka mitenkii, kuka ol’ utala, ni sai itse, a kuka ei suant, sil pit’

Mari Mehiläisen perhe v. 1935. Kuva oli otettu varta vasten lähetettäväksi perheen isälle, joka oli vangittu v. 1934 ja tuomittu syyttömästi 10 vuodeksi pakkotöihin Kauko-Itään, Kolymaan, josta ei enää palannut.

laulaa. Jos poika ol' vieraast kylästä, se sai tulla tytön sertiakkaa oman kylän poikiin kans, muuten siint tulliit viel vihat. Käivät lavvantakiltoin. Sit käivät tantsutuvass tantsittamas. Sit poika tul' kysymää tytön vanhemmilt, ko tahto männä naimisii.

Mie olin tuttava sulhasein kans kuus vuotta. Siin välil ol' Saksansota, pojat olliit armijas, sit perrää sovan piet'ii pal'jo häitä. Miul ol' hiät kaheksantentoist vuon, nyt ois tult justiin viiskymmänt vuotta, ois suant jo pittää kultahiät.

Marin mies Juhana vähän ennen vangitsemista v. 1934.

MORSIJA KÄI SUSIMAS

Meil ol' sellane muot', jot enne häitä morsijat käivät susimas ympär kyllii, korjasiit rahhaa lahjoihe. Miul vaik ej jolt tarviskaa, ko olin rikkaan talon ainova tytär, nii omas kyläs käin sukulaisil ja sulhasen koton käin. Morsija käi savvan kans, savvaks otet'ii morsijan ommaine, naine. Ko tul'tii talloo, morsija seiso ovesuus savvan takan. Sit savva sano: "Mänkäi etsimää morsija". Morsijal annet'ii rahhaa, ommaiset antoit enemmän, vieraat vähemmän. Viikkoo enne häitä käyt'ii sulhasen talos susimas.

Miun pit' viijä pal'jo lahjoi, ko miul ol' viis nattoo, kaikil pit' viijä silkkiesliina ja anopil paita ja apel paita, ja hursti ja silmäriepu.

– Miten käyt'ii liitol?

– Ennempää käyt'ii liitol, miun aikanain ei ennää käyty. Sulhasen isä ja äit' määniit morsijan kot'ii, tekkiit liiton. Morsija osti tuleval anopil liiton kalvaatteen ja esnan. Sit viel hiäpäin tuot'ii lahjoi koko sulhasen perreel.

– Kons se liitto teht'ii?

– Liitto ol' peräst lukemisen. Lukemas käyt'ii perentain. Sulhanen

ajo morsijan talloo ja sielt sit ajjoit pappilaa lukemaa. Ko et osant lukkii, ni ei vihitty. Sit suntain kuulotet'ii kirkos kolm kertaa, kolmen suntain peräkkäin, sit vast vihit'ii.

Sit viikko pärast häihen ol' jälkjuomat. Jälkjuomii tulliit morsijan isä ja äit', sulhane ja morsija ajjoit ottamaa issää ja äit'ii, ja ristemo tuot'ii.

No mitäs sit? Sit ei muuta ko töihe ja töihe. Ja minjan pit' hoksata kaik itsestää, ei uotella käskyy. Minjan pit' olla hoksaava.

SIMO RUOTSI, synt. 1896

Virkkilä, Keltto

SEURAKUNNAS OL' URATNIKKA

Ennevanhaa seurakunnas ol' uratnikka, hiä ol' palkalline eläjä. A pristava ol' usjamman seurakunnan piäl, hiä ajo paril hevosii, ja kello ol' vemppees. Hänel ol' kučer, ja vastaatulijan pit' antaa hänel tietä. Meijän talos ol' sellane tapaus: setä vei tuajetta pellol ja pristava ajo talvit'iel vastaa. Setä ajo kuorman kans, lunta ol' paljo, ni hiä ei tahtont antaa pristaval t'ietä, ja siint joutu suuvon ettee. Hänt suvit'ii maksamaa sakko. Sellaset olliit entiset herrat.

Kevätpuol' talvii oset'ii herran metsäst puita, sit veätet'ii kot'ii rekpelin aikan. Ko suat'ii ne veätetyks, sit kevväil kelirikon aikan, ko ennää ei piäst linnaa ajamaa, sit ne puut sahat'ii ja halot'ii, pant'ii vuuvven puut kaik. Sahat'ii kässahal, se ol' kaksručkane. Yksručkane sahakii ol', sanot'ii puukkosahaks. Jännesahhoi meil ol' vähä. Puut halot'ii kirveel, kolunakkii ol', mut joka talos ei sitäkkää ollut. Ko ol' oksane puu, sit teh'ii koivupuust kiila. Ol' sallastakkii, jot pere't'ii metsäst kämärii, kuusakantoloi ja niitä kämärii halot'ii polttopuiks, no ne ol' kovat halkoo.

NUORISON HARRASTUKSII

– Millasii harrastuksii ol nuorisol ennen?

– Ihan ennenaikajaa ei ollut mittää suurii harrastuksii. No koulut ol'liit. Ensimmäine ol' kiertokoulu, mihi määnniit viisvuot'iset tai kuusvuot'iset lapset. Siel opetet'tii lukemaa ja laulamaa. Sit olliit kylälluvut, pappi käi pitämäs kylällukuloi, opetet'tii ne käskyt ja ne rukoukset. Sit mänt'tii kansakouluu. Kansakoulust päästyy, ko tul' kuustoist–seitsemäntoist vuotta, sit mänt'tii rippikouluu. Sen peräst sie tulitkii oikein lailliseks holostoiks.

No mejän aikan, mitä mie muistan, siel seitsemänteentoist–kaheksanteentoist vuon, meil ol' perustettu laulukuoro. Johtajan ol' mies mejän kyläst, Matti Ruotsi, ennempää hiä ol' Aution kyläs opettajan, a viimeeks hiä ol' lukkar. Hiä ol' käynt Kolppanan seminaarin, hiä soit'ti urkuu ja myö laulet'tii paljo kansanlaululoi. Kolmkymment viijenteen vuon hänet viet'tii perreinee Keski–Aasiaa. Hänen tytär Aino ja Ainon mies Antti olliit opettajina Kelton koulus.

Kelton Virkkilän kylän Pukin talo. Valok. Matti Pukki v. 1934.
Kuva Helmi Pukin perhealbumista.

Sit ol' sellane näytelmäkerho. Matti Ruotsi ol' sen näytelmäkerhon ohjaajan jaa. Sit ol' hänen kiruttammaas muutama näytelmäkappale, ne ol' entisest ajast. Yks ol' nimeltää "Orjuuven aikanna", miten ennenaikajaa mejän esi-isät olliit orjanna. Se esitet'ii meil Keltos Korkkinan järvel. Sit toine ol' hänen kiruttamaas "Sinne naula männöö, mihi kurikka ajjaa". Se tarkoit'ii, jot tyttö männöö naimisiihe sinne, mihi vanhemmat laittaaat. Kolmas kappale ol' nimeltää "Tuli on irti", se ol' sellane rakkaustarina.

Perrää vallankumouksen, alkuvuosiin, perustet'ii vapaaehtone palokunta, sit ol' vapaaehtone koperatiivi, se ol' jo vanhan hallituksen aikan perustettu. Mie olin yhtee aikaa koperatiivin johtajan. Tuot'ii kyllää kaik tarvittavat ruokatavarat: sokurit ja sajjut ja vehnäjahot ja suurmat kaikellaiset. Pyhäks tuot'ii kalpassii. Ol' sellane sananpars: "Pyhät tuloot, suat puatakkaa ja kuakkuu". Pyhäks ostet'ii puatakkaa, sit siihee kastet'ii kuakkuu. Pyhäks joka talos keitet'ii sylttyy. Usja tappo sijan, sit teht'ii viel vitsinatkaa koton.

Suuremmat pyhät olliit joulu, uusvuos, loppijaine, piäsiäine, nellätpyhät ja juhannus. No sit ol' viel elojuhla syksyl, ko ol' elot kaik korjattu. Sitä piet'ii kaks päivää. Nuoriso kokkootu tantsuloihe. Omas kyläs piet'ii tantsut ja pojat männiit viel toisee kyllää, jos siel ol' se mielt'ietty.

SIMO KAJAVA, synt. 1916

Seltsoi, Keltto

TAVALLINEN ELÄMÄNTARINA

- Kuin kavvan sie olet elänt täs Tšalnas?
- Mie olen elänt Tšalnas jo nel'kymment viis vuotta.
- Muistatko miten siel siun kot'kyläs Seltsois eletti siun nuoruuvessais?
- Muistan. Se ol' alus hyvin hauskaa se talonpojan elämä, kunnes tulliit ne myrskyvuuvet ja rikkoiit koko elämän.
- Kuinka paljon teil ol' muata?

Kelton Jaanilan kylän soittokunta v. 1937. Keskellä johtaja Matti Kiuru.
Kuva Vladimir Kokon kokoelmasta.

– Muata meil ol’ vua kolm taset’ii tai kolm hehtaarii. Kasvate’ii perunaa (tai meil sanot’ii omenaa), kauraa ja kylvöheinää elokkaita vart. Meil ol’ kolm lehmää ja hevone.

– Miten nuoriso vietti vapaa-aikaa?

– Mein kyläs nuoret urheiliit paljo, piet’ii iltamii. Meil ol’ rakennettu nuorison voimil nuorisotalo, koperat’iivi autto, siel tantsit’ii ja piet’ii iltamii. Kylän opettajat olliit ohjaamas, ja löyty niitä toisiikii ohjaajii.

– Olikse toiminta suomenkielistä?

– Kaik oli suomenkielistä.

– Mis kyläs se nuorisotalo ol’?

– Se ol’ mein kyläs, keskel kyllää. Sinne suntakiltan kokkoitu nuoriso toisiistkii kylist.

– Kuka sitä ylläpiti?

– Kylän koperat’iivi. Koperat’iivin varoil se ol’ rakennettu, nuoriso ol’ tietyst talkootoil auttamas. Koperat’iivi alko toimii noin kaksikymment viijenteen tai kuuventeen vuon. Sit ol’ maitoyht’iö, mihi maijot viet’ii, sielt sit viet’ii linnaa, Leninkraatii. Koperat’iivi möi kaikkii ruokatavaro, mitä talonpojat tarvitsiit.

– Kasvatettiiks teil marjoi tarhas?
– Joka talos ol' marjatarha ja puomenapuita kasvatet'ii pal'jo, viet'ii linnaakii ihan kuormittain.

– No, eihän sillo kyläläiset linnas työs käyneet?
– Ei, kyläst ei kettää käynt linnas työs, vaik linna ol' likel. Päinvastoin linnast työttömät tulliit kyllää töihe, omenankaivuuaikan piet'ii päiväläisii.

Viljat puit'ii koneil, ol' hevoskonneet, neljä hevosta pyöritti sitä konetta. Se ol' koperat'iivin kone, mut ol' sellasiikii taloloi, kel ol' omat puintikonneet.

– Oliko muita konneita?
– Ol', koperat'iivil ol' niittokone, kaik kyläläiset saivat käyttää. Sit ko elämä muuttu, käytii hävittämmää talonpoikaistaloutta, sit ne kaik konneet korjattii poikkee ja alettii ajjaa ihmisii kolhoosii.

– Mäniks tein kyläst paljo kolhoosii?
– Kolmkymment viijentee vuote ast ej jolt kyläs kolhoosii olleenkaa. Kyläläiset taisteliit sitä vastaa. Monet kokoukset piettii, ol' sellasiikii päivii, jot kaks kertaa päiväs ol' kyläs kokous, jot kolhoosii pittää männä. Nuoret alkoit männä linnaa valtion töihe.

Kolmkymment viijenteen vuon ol' järjestetty pieñ kolhoosi, siihen ol' tullut enemäksee sielt rajaseutult pois laitettui suomalaisii. Heitä ol' laitettu Keski-Venäjäl, sit ne tulliit sielt Kelton kolhoosilloihe, mones kyläs ol' niitä, ketkä olliit rajaseutult tulleet.

– Kuim paljo sil talonpojal jätettii muata, kuka ei mänt kolhoosii?
– Yksityisel talonpojal jätettii viistoist sotkaa muata perettä koht, kaik muat männiit kolhoosil.

– No kuka ne sit kerkis ruataa, ko ol' niin vähän väkkii?
– No sellain ne sit tulliit ruavetukskii, paljom muata jäi ruatamatta, pellot jäivät puarnioks. Traktorloi kyläs ej jolt, hevosil kynnettii.

– Milloin sitten alettii viijä ihmisii Keski-Aasiaan?
– Ensimmäiset talonpojat viet'ii meij kyläst Siperii kolmkymment ensimmäisen vuon, huhtikuus. Viet'ii usja pere kulakkilloi. Sit kolmkymment viijentèn vuon ol' toine vuoro, meij kyläst viet'ii toine vuoro Keski-Aasiaa kuus perettä kulakkilloi. Meim perekii joutu sillo. Kot' meilt ol' otettu pois jo kolmkymment kolmantèn. Meil ol' kaks tuppaa ja liävä ja talli ja sauna ja kaik mitä kuuluu talloo. Meil ol' sillo ennää yks lehmä ja hevone.

– Ketä siihe talloo sit tul’ elämää?

– Mein kyllää teht’ii sit sovhoosi, ja sovhoosin eläjät tulliit siihe. Meil sanottii: “Talo eij ole teijän, mänkäi mihi tahotta”.

– No lasettiiks jot työ oletta velkaa valtiol?

– Nii, sillo ko tehtii kulakiks, kirutettii kaik koko talous ja tuotii kahta viikkoo enne nalokupaper (veropaper). Yksityisel pantii niin suuret verot, jot se talous ei maksant sitä, mitä ne verot olliit. Niist veroloist otett’ii koko talous.

– Mihin työ sit mänittä?

– Myö piäsimmä kortteerii yhen sukulaisen luo. Meil ol’ sillo seitsemänhenkine pere. Myö elet’ii siin kaks vuotta. Kolmkymment viijentèn korjattii miehet ensiks. Eikä meit otettu mihinkää muuval töihe ko metsätöihe. Siso ol’ vähä vanhemp minnuu, hiä piäs siivoojaks Kelton kyllää akateemikko Pavlovan instituuttii. Hänel alkoit siel sannoo, ko sillo leipä ol’ kortil, jot tuo selsovetust sprafka, ni suat leipäkortin. Hiä mää kyläneuvostoo ja sikrettaar anto hänel sprafkan, jot hiä onkii kulakin perreest. Asja annettii suutoo, ja sisko sai kahen vuuvun tuomion siint leipäkortist. Ja sikrettaaril annettii nel’ kuukautta pakkotöitä. Sit otettii asjanajaja ja annettii toisee suutoo. Tämä asjanajaja ol’ niin louhka, sano jot miten tämä kylän nuor tyttö voi petkuttaa kyläneuvostoo nii jot ol’ petkutuksel ottant sen sprafkan. Sit se toine tuomio armahti, jot ei huolint mäännä istumaa, mut työst joutu pois.

– No, kuij kauan se leipä ol’ kortil?

– Se alko muistaakse kolmkymmenentèn vuon (en ole ihan varma) ja loppu sit kolmkymment viijentèn.

– Oliko muukin ruoka kortil?

– Kaik ruuvat ol’ kortil, suurmat ja jauhot ja muu.

Kolmkymment neljätèn mie piäsin sovhoosii työhö, kaks kilometrii meilt ol’ Porun kyläs aputalous. Siin olliit suomalaiset isännät Pietarist, suomalaiset komunistit. Porun ja Kolpinan muat olliit hein käytettävis. Miun onnistu piässä sinne hevosmieheks, miul ol’ sillo jo kaheksantoist vuotta. Mie vein hevosel kaik, mitä hyö siel kasvattiit, omenat ja porkkanat ja kualit, vein linnaa opiston ruokalaah.

– No sitten, ko käytii Aasiaan laittamaa, ni kuka sinne joutu?

– Kulakkilloin perreet, miehet ol’ korjattu jo ennempää. Isä meilt ol’ jo kuollut, a vanhemp veikko ol’ metsätöis, se sielt viet’ii.

Pojat, kutka olliit miun kans työs, tulliit kyläst ja sannoit, jot kaik

miehet korjattii, mihin käytänöö laittamaa. Mie arvelin, jot pitäisiks männä kot'ii käymää. Mänin tallii, en kerent lähtii töihinkää, ko tultii kutsumaa konttooraa. Mie jäpsähin, ajattelin jot nyt on asjat huonost. Tulin konttooraa, kirjanpitäjä seiso ovel ja pañ oven lukkoohe. Sotilaat suattoit minnuu Kelttoohe. Siel sanottii, jot tein perreet muutetaa pois t'ialt paikkakunnalt, mut ei sanottu mihi. Miehet pie't'ii siel Keltos, ei lasettu pois. Sil aikaa koton perreet varustautuit matkaa. Se Kelton kansantalo ol' täynä miehii, ja sotilaat vahtiit. Siel ol' miunkii veli ja eno ja toisiikii mein kylän miehii.

Kakstoistais päivä huhtikuuta meit viet'ii Myllyojan asemal (siel ol' rautatie). Perreet ol' jo tuotu sinne. Ämmä meil kerkes kuolla enne lähtöö, meit ol' sit äitin kans kuushenkinen pere. Myllyojal pantii vaunuloihe, pois ei piäst, sotilaat vahtiit. Ne olliit tavaliset tavaravaunut, niihe ol' tehty kaksinkertaset naarit, niis muattii. Kaks viikkoo olimma matkal, sit tultii Keski-Aasiaa, Sisrañin asemal. Sielt autoloil viet'ii sovhoosis. Sin yhes junas meit ol' nel'tuhatta henkii. Siel meil sanottii, jot teit on tuotu tänne ijäks kaikeks. Siel olliit jo pellot kaik kylvetty puuvillaa. Meil annet'ii suuret kokat, viijen kilon painoset ja laitet'ii sitä puuvillaa kokkimaa. Siel ol' kauhijan kuuma, kesäl kuumuus nous neljääkymmenee. Tuoresta vettä ei suant juuva, muuta ko keitettyy. Ihmiset alkoit lässäi, vanhukset ja lapset kuoliit vatsantautii. Sellain mäñ miunkii äit'i, kuus kuukautta kest'i vua sitä ilmaa ja kuol'.

– Mis työ siel elittä?

– Se ol' suur parakki, mihi myö tultii. Niit parakkiloi ol' paljo. Sovhoosis ol' seitsemän osastoo ja kaksikymment viis' tuhatta hehtaarii muata, kasvatettii puuvillaa ja heinää. Hevosii ol' paljo. Mein ot'eleñnas (osastos) ol' yhes tallis sata hevosta, ja juoksijat hevoset viel eriksee.

– Joutuiko ne suomalaiset kaik yhtee sovhoosis?

– Koko se salona kaik yhtee sovhoosis, joka osastoo, meitä ol' mont' tuhatta.

– Olliitko ne kaik Keltost vai olik muuvaltkii Inkerist?

– Toksovast ol' ja Riäpyvält ja Lempaalast ja Tuutarin puoleltkii sattuit siihe salonaa. Enemmän kaik Pohjois-Inkerist.

– Tietääkse sielt monet nuoret pakeniit pois?

– Nii. Miekii kaks vuotta olin siel ja sit karkasin, tulin kot'puolel, ol' kova ikävä ja kaiho kotipuolta.

– Miten sit pakolaisen olit?

– No se ol' sellasta, jot ain ol' pelko. Kolmkymment seitsemäs ol' sellane hirmuvuoš, joka yö käivät vankitsemas ihmisii, ni yöks ei ollut mihi männä.

– Oliko siul jonkinlainen passi?

– Ei meil ollut mittää passiloi. Miul onnistui nii jot mejän kylän mies ol' passipövvän načal'nikkan Keltos, hiä tek miul passin. Mut ei pant mihinkää kirjoil. Mie piäsin kesäks töihe, olin kirpitsoi käräämäs laivoihe Nevan rannal kirpitsatehtaal. Meil ol' sellane hukkaprikata, siel ol' muitaki karanneita. Mon puuttui kii ja sai kymmenen vuotta vankilaa. Mie olin kaks vuotta kot'puolel, sit tul' niin t'rukka, jot pit' männä takasii sinne Keski-Aasiaa. Sill' aikaa mein perhe ol' muutettu Itä-Kasakstaani Irtišan rannal. Mie mänin sinne justii talvisovan iel'. Siel mie piäsin tehtahe työhö sl'esariiks. Siin ol' vaskisulatustehas.

– Entä sit, ko Saksansota alko?

– Nel'kymment toisen vuon kaik suomalaiset miehet korjattii ja vietii Tšel'apinskiöhe. Meit ol' kolm veljestä, meit otettii kaik yhtäikaa, kaik olimma samas tehtaas työs mantas'nikkoin. Siel oltii suuren valvonnan alaisen piikkilankoin takan, ja karkaamisest kuolemantuomio. Kymmenentuntine työpäivä ilman vapaapäivittä kaik nel' vuotta, mitä siel olimma. Ja ruoka ol' oikein huono.

– Miten ne miehet jaksoit työtä tehä?

– No miten se nälkäine jaksoi työtä tehä, ko ain ol' leipä mieles, oikein pal'jo kuol' nälkää.

Nyt jälkeempäin on lasettu, jot sinne on havvattu nel'kymment tuhatta miestä – saksalaisii, suomalaisii, italialaisii... Ihmisii kuol' joka päivä. Usjal tul' verine vatsantaut, siihe kuol' pal'jo.

– Kons sielt sit pois päästettii?

– Sota ko ol' piätynt, ni myö oltii viel vuoš sen jälkee. Nel'kymment kuuventeen justii vappujuhliks sanottii, jot nyt oletta vappaat, suatta männä töihe vappaast, että ole ennää vahinalasii, mut jiättä sammaa työhö, kunnes suatta passit. Sit heinäkuus meil annettii sprafkat, jot myö ollaa niin kavva olleet työs. Niihen sprafkoin kans myö karkasimma sielt Leninkraatii.

– Maksettiiks teil sev' verran, jot oli matkarahaa?

– No severtt ol' rahhaa, mut sit ko viimisen kesän teimmä vappaast töitä, alettii siästää rahhaa, jot sai vähäsen vuatteita piäl. Meil olliit rikkinäiset sotilasvuatteet, rintamalt tuotu.

– Entä ne perreet siel Keski Aasias, kons ne piäsiit sielt pois?
– Vast nel’kymment kaheksanteen vuon heil annettii passit ja piäsiit vappaaks. Kolmtoist vuotta joutuit olemaa siel, tekemää sitä työtä, mitä käsettii, ja viel viis prosenttii palkast otettii enkoveteen palveluksee.

– No työ tulitta suoraa kot’mual?

– Myö tulimma kot’mual, mut ei meit otettu siel vastaa, siel jo tiijettii, jot myö olemma karanneet Tšel’apinskoist ja sanottii jot tein pittää männä takasii mist uotta tulleetkii. No myö mähimmä Virroohe.

– Ilman passiloita?

– Ni, ilman passiloita. Sit Viros teht’ii passit, siel sillo rahal sai passin. Viros olliit yksityistalonpojat, piäsimmä talonpojil tõihe ja aloimma t’ienata. Se ol’ syyskesä, korjattii viljaa. Myö olimma veljen kans yhes tulleet. Hiä sattu Viljandin kaupunkii, heitä korjaitu siel usja poika, kaik Tšel’apinskist karanneet, etsiit töitä. Heil sattu toril yks venäläine mies, kysy: “Mis työ pojat oletta töis?” – Ei olla viel missää. – Mitä työ ossaatta tehä? – Vaik mitä, myö ollaa ammattimiehii, mantasnikkoi.
– Meil on tarvis työmiehii, kaupunkin vešjohto on epäkunnos, tulkai meil tõihe. – Meil ei ole passiloi, on vua sprafkat. Mies käi kysymäs passipövvän načal’nikalt, antaaks hiä niil sprafkoil passit. Se sano, jot tehää passit, tietenkii rahan iest. Vel’ piäs tõihe Viljantii, sit miulkii hommattii samaten passi, ja mänin stroikal tõihe. Suaf’ii kahtee miehee pieñ kortteerki stroikan puolest.

– Kuin kavva työ siel Viros elittä?

– Viros kerkisimmä olla puol’toist vuotta, ko meit tuas kutsuttii milisii ja pantii passiloihe rist’it propiskan piäl, sanot’ii, jot pittää tuas männä Siperii. No Siperii myö ei lähetty, a mähnt’ii Pskoovii. Se ol’ likel Virroo, ja sinne män pal’lo meikäläisii, ko Virost käyt’ii laittamaa pois. Sinne otettii mielellää vastaa rakennustöihe, ko Pskov ol’ sovan aikaan oikein hajotettu.

– Mis työ siel elittä?

– Elet’ii asuntolois ja vanhois kirkkolois. Palkat siel olliit oikein pienet. No ruoka sillo eij_olt ennää kortil, se ol’ nel’kymment kaheksanteen, ja ruoka siel ol’ huotavaa, ainakii leipä ja omenat ja kualit. Ja kallaa siel ol’ pal’jo, sielt Tšutskoi-järvelt tuotii. Mut liha ol’ niin kallista, jot ei sitä mein palkoil kannattant ostaa.

Vuuvun kerkisimmā olla Pskoovis, ko tultii kutsumaa Karjalaa. Herra Manninen tul' Petroskoist, ja hänel ol' hallituksen lupa värvätä suomalaisii Karjalaa metsätöihe. Sit kaik suomalaiset olliit sen kintereel, kaik olliit valmiit lähtemää Karjalaa.

– Miks ne ihmiset tahtoit lähtii sielt Pskoovist pois?

– No ko ei t'ijetty kuin kavva siel ois annettu ellää, ko omin luvvin tultii sinne. Se elämä siel ol' sellasta niinko vä'laikasta. Kortteerloi ej jolt, palkat pienet. Sanottii, jot Karjalas on metsätöis hyvät palkat ja luvattii, jot jokahine voip tehä itsellee talon, annetaa puutavaraa talloo vart ja suutaa annetaa ja muatakii luvattii. Virost ko tulliit, ni saivat ottaa lehmän ja heinätkii keral, ja matka ol' ilmane.

Ja sit sanottii, jot Karjalas on muitakii suomalaisii ja siel suap vappaast käyttää suomen kieltä. Se Manninen näytti suomalaisii sanomalehtilöi ja sano, jot siel on suomenkieline ra'io ja suomen kieltä opetettaa koululois. No se tietyst ihmisii mielytti.

Monet perreet olliit hajallaa, kuka miskii Venäjän kolkas, sukulaiset tahtoit piässä yhtee. Myö ko lähet'tii Karjalaa, ni sanottii, jot tahotaa piässä koko suku yhtee paikkaa. Vaik tämä Tšalna ol' sillo oikeen kurjas kunnos, mut myö katsottii, jot tämä on likel Petroskoita, ja ko myö ollaa rakentajjii, mein tulloo rakentaa tämä Tšalna.

– Ja kyllä se asutus sillo alkokii kasvaa ihan silmäs, tehtii ihan uuvet kaut.

– Nii, katsoha ko mein kaulkii ol' kerrallaa männeillää kaheksantoist talloo. Kaik tahtoit oman koin, ko monet vuuvet sai ellää kaikellaises ahinkos. Metsää annettii siint likelt. Mein pit' tehä talo pruussiloist, a sit ko vanhemp vel' Matti tul' perreinee Kasakstañist, kahen vuuvun pääst, ni sillo sai rakentaa ympäräisist hirsist. Itse käytii kuatamas puut ja kaik veljet ja sison mies yhes niin välleen, jot yheksäs päiväs pantii puikot piäl nel'än kese. Matti sano: "En ois ikinä uskont, jot mie suan viel oman koin". Hänel ol' suur pere, nel' lasta.

Se mein kaun paikka ol' alus ihan suota. Ko alettii rakentaa, ni ihmiset sannoit, jot ketä hulluloi lie tult tälläsee metsää tekemää talot. Mut sit ko kaks vuotta män aikaa, pošelkovoin pretsetatel' (kyläneuvoston puheenjohtaja) Truunin ko män mein kattuu myötä ja näk millaset perunapellot siel on, ni sano, jot näil pittää kaikil panna naloku.

Metsätöis olliit alus hyvät palkat. Mut sit ko tul' pal'jo työläisii, ni palkat leikattii.

Simo Kajava ja hänen vaimonsa Susanna v. 1977 Tšalnassa (Karjala).

– No eihän ne kaik metsätöihe männeet, monet jäivät Petroskoita rakentammaa.

– Ni, Petroskoihe jäi pal’jo, usjat olliit suaneet Pskoovis rakentajan ammatin, ja Petroskois rakentajii ol’ tarvis. Minnuukii oikein kutsuttii votoprovočikan töihe, mut myö tahottii männä mual ja kaik veljet yhtee.

– Mis työ mänittä Susanan kans naimisii?

– Myö seurustelimma jo Pskoovis olles, sielt tultii yhes Tšalnaa ja tiäl alettii yhes rakentaa ko’tti. Susanan sukulaisetikii tekkiit talot tähä samal kaul. Sit viiskymment toisen vuon tul’ tänne sison pere, yhes tehtii nell’än miehen heinkii talo.

– Teilhå ol’ lehmå ihan alusta alkain.

– Ni, sillo anneettii lainaa lehmån ostoo. Lehmii tuotii Latvijast monta vaunuu, Susana käi Petroskoist ottamas. Kaksikymment kaheksan vuotta piet’tii lehmää.

– Mist ne heinät sai lehmäl?

– Kesäl käy’tii hakkijoilt lyömäs. Mist ol’ metsä kuavettu pois, sinne kasvo sellane pitkä heinä, niinko kylvöheinä. Kantoloin välist niitettii, mist viikatteel, mist sirpil, sai niittää kuka mist löys. Talvel tuotii traktoril pois. Se heinä kasvo samas paikas vua kaks – kolm vuotta, sit

pit' etsii uus kohta. Niil hakkijoil kasvo pal'jo mantsikkoi ja vuapukkoi, mut oikeen ettää pit' kävellä. Ensimmäisen vuon ko ol' oikeen satteine kesä, ni kasvo pal'jo tattiloi, niitä kannettii metsäst, minkä jaksettii.

– Ni milt t'ia Karjala näytti Pskoovin jälkee?

– Pskoovis ol' lämmi talvi, sielt ko lähettii, se ol' huhtikuu, ni käveltii jo pajjat piäl, a ko tultii Karjalaa, t'ial ol' viel lunta muas, se ol' Vapun uatto. Ja ensimmäiset talvet olliit hirvijän pakkaset. Ol' niin pakkane, jot metsäs ko puu kuatu ja sattu kannon piäl, ni moneks palaks taittu, ei huolint palotellakaa.

– Olitko sie t'ial koko ajan metsätöis?

– Ensimmäiset vuuvet käin metsäs, sit olin Tšalnan pirsal metsää palottelemas ihan niin kavva kunnes piäsin pensijal.

– Eihä tein lapset metsätöis käyneet?

– Ei. Myö tahottii kouluttaa lapset. Vanhemp poika piätti yliopiston Petroskois, nuoremp piätti musiikkiopiston.

MIUL ON AKKA T'EL'EKATKA

– Simo, sie kerroit, jot tein kyläs ol' nuorisotalo, mis piettii iltamii. Muistat sie jottain iltamiin ohjelmiist?

– Siel näytettii suomalaisii näytelmäkappaleita ja usjast ohjelas ol' kaikellaisii murrejuttuloi ja sellasii humoristisii runoloi ja laululoi kansan elämäst. Oikein tunnettu laulu ol' siint ko mies jäi kot'töitä tekemää ja naine män kokouksee.

– Ehkä muistat sanat.

– Mie en oikein muista, most Susana muistaa paremmast.

– No, muistelkaa yhes ja otamma nauhal.

Nythä tulliit ajat ettee,
vaik jo viskaa itseis vettee,
muu ei auta.

Kurjaks käi t'ia elon matka,
miul on akka t'el'ekatka,
pol'sevikka.

Lurjukseks hiä minnuu sätf'i,
tontin verran työtä jätf'i,
mää kokouksee.

Tänä uamûn kolmelt nousin,
pimjämpäis mie töilläin sousin
ja koko päivän.

Lehmän luntti liäväs potkii,
hännällää kaik silmät sotkii,
miäppäs lypsä.

Kiersin ettee havveammeen,
panin piällein akan hammeen,
jottei tuntiš.

Pieksin lapsii penteleitä,
soŋkin kiukaast kekäleitä,
nenä nuoges.

Samavaran tyhjän keif'in,
siihen saijuhommat heif'in,
latkin vettä.

Keitospata kiukaas kuatu,
siivollaa ei syyvä suatu
lounattakkaa.

Pesin pytyt, kirnut, kannut,
tupakkaa en suuhuin pannut,
niin ol' kiire.

Nyt viel kaulaan lapsen paijan,
sit jo viimein jättää taijan
koko hommat.

Olkai hiljaa, pikkuseini,
nyt jo tulloo kultaseini
kokouksest.

Joha täs nyt elo alkaa,
hyväst mielest polen jalkaa:
akkain tulloo!

(Kirjoitettu Susanna Kajavan muistista)

MATTI MEHILÄINEN, synt. 1923
Orava, Keltto

Matti Mehiläinen 1980-luvulla Tsalnassa (Karjala).

LENINKRAATIN PIIRITYKSES

– Matti, sie olet täyttänt jo kaheksankymment vuotta ja aina viel t'iet töitä ja ajat autoo. Minkä ikäine sie olit, ko aloit tehä töitä?

– Miul tais olla kymmenen vuotta, ko olin jo aikuisiin kans pelloi omenaa kaivamas ja heinäniityl. Äijä tek miul varta vasten pienen viikatteen. Omenaa ko mullate't'ii, mie istuin hevosseläs. Ei sillo lapset kesäl pitkin kyllää juoksennelleet, kaik olliit pelloi.

– Miten sie sit jovvuit linnaa töihe, ko elit kyläs?

– Mie lope't'in Kelton koulus seitsemän luokkaa ja mänin kerras työhö, Leninkraatii. Joka päivä pit' ajjaa iestakasii. Passii ei viel olt, ei tahottu ottaa mihinkää työhö. Sit ko vanhemp siso Susa ol' autopussiparkas kontuktoorin, hiä käi pyytämäs, jot otetta's siihe sammaa parkkaa. Issää ennää ej_olt, isä ol' jo van'kittu, a pere ol' suur, äit' ja kuus lasta, pit' piässä työhö. Sit ot't'iit miut prikataa oppipojaks. Opin sliessariks. Siel rakennet't'ii vanhoi autopussiloi. Siin prikatas opinkii. Suomen sovan aikaan meil jo tuot'ii autoloi rintamalt.

Sit ko alko Saksan sota, myö pojat ol't'ii jo niinko sotapalvelukses. Meit ol' siel monta poikaa Keltost. Kot't'ii laset't'ii kerra kuukaaves. Jalkasin pit' tulla Kušel'ovkast ast, junat eivät ennää käyneet alkutalvest. Rintama ol' ihan Leninkraatin kuppeel.

– Kuin pitkä matka sielt ol' kot't'ii?

– Onha se siin ainakii kaksikymmänt kilometrii. Siel työmuual elet't'ii. Autoloi peitet't'ii sinne Parkalaa päi, metsäähe, kua_ettii puut

piäl, jot ei näkynt. Sit ko talvel Leninkraat joutu piirityksee, Luatokan ylitse tekkiit t'ien. Tul' käsky tuuva kaik autot sielt metsäst pois. Sit meit ol' sellasii poikii viis henkii, myö varistet'ii niitä autopussiloi siel metsäs ja ajet'ii parkkaa, ote't'ii kaik penkit pois ja lähetet'ii autot Luatokal. Sit ne tulliit sielt remonttii aina ommaa karasuu, vaik mihi aikaa, yöl tai päiväl. Myö ko siel työpaikal muat'iiikii, ni aina ko kello soi yöl, pit' kerras männä työhö, välist ol'ii työs kahet sutkat peräkkäin. Ne autot vet'iiit Luatokalt tavaraa linnaa, a t'ialt rannalt veivät ihmisii yl' Luatokan, linnast pois. Sinne ol' tehty rautt'ie ihan rantaa ast.

– Ko saksalaiset pommittiit linnaa aina yön aikan, ni pitiks tein olla työs?

– Ko vua ol' trevoka (hälytys), sillo mein pit' olla katol. Siel ol' suuret tynnyrit hiekkaa ja lapijat. Jos putoš palopommi, se pit' heittää sinne hiekkaa.

– Sattuiks jot pommi putoš katol?

– Miun aikanain ei sattunt. Sielt katolt hyväst näky yöl ko ympärsee pommit palloit niinjo kynttelit. Mein parkkaahe kaks pommii laskiit. Yks putoš portin luo muaha, ei räjähtänt, sit käivät kaivamas sem pois. Yks Manus kalan poika ol' mein parkan palokunnas, se toine pommi ko putoš, se räjähti sen portin ies, se poika ol' justii mänemäs ulos, ni silt vei kiä en pois, ja pari autopussii särki.

Sit ko alkoit ampuu ne tal'NOPoinoit tykit (kaukotoimintatykit) pitkän matkan piäst, ne ampuit niinjo po raspisaañiju (aikataulun mukaan). Myö ol't'ii Leninkraatin pohjoisel puolel, sinne ne ei tavanneet. T'ialt Suomen puolt ampu mein tal'NOPoinoi heitä vastaa, yl' Leninkraatin. Myö ol't'ii siel kahen tulen al. Sit ko ne tykit alkoit ampuu, sit ei ennää pommitettu.

– Ko Leninkraatis ol' sillo oikein nälkä, ni mitä ruokaa teil siel ol'?

– Annet'iiha meil leipänormi, kakssattaa viiskymment krammaa päiväs, ja hiivakeitosta ruokalas. Joulukuus nel'kymmänt ensimmäisen ei paljo muuta mittää olt. Sit meil alkoit antaa pajokan viikoks, niinjo rintamal. Viikoks ko annet'ii, sellasii amerikkalaisii pantkoi antoit, ni välist yhes päiväs kaik syöt'ii. Työtä pit' tehä kovast, autoiloi tul' yöt ja päivät.

Sit ko kerra kuukaaves piäsit kot't'ii, ne kakskymment kilometrii pit' kävellä jalkasin. Oikein ol' kova pakkane sinä talven, sormet kaik pöhös. Rautt'ietä myötä pit' kävellä, se män kumminkii suurempaa ko

muant'ie. Näit jot ihminen männöö tuos sata metrii miun iessäin, katsot – jo kuatu eikä nouse. Mie ko tulin luo, ni hiä on jo valmis. Nälkäiset ihmiset kuatuit ja kuoliit kupertuit siin pakkases het'i. Niitä palentuneita sattu siel pitkin rautt'ietä hyvin usjast. Siel Piskafovkan ja Orsiskoin välil näin enš kertaa, jot jiättyneest ruumiist ol' hakattu kirveel palasii... hakkasiit ja söivät.

– Eiks kukkaa korjant ruumiita pois?

– Niitä alet'tii korjata vast maaliskuu, ko alko lum sullaa. Vainaat viet'ii Piskafovkaa, ne mätet'tii kuorma-autoo ja viet'ii sinne yhteisee hautaa. Siel olliit ekskavaattorit (kaivinkoneet), mitkä kaivoit suuri hautoi. Sinne pant'ii ruumiita kuormittain. Monet olliit hyväs nutus ja ... voi jolkki-palkki.

Ko tulit kot'tii, sait vaik lämmitellä ja pesseijä, a linnas eij_olt mittää lämmitystä, ei vettä, ei valoloi. Linnan kortteerlois ihmiset loikoit peitteen al ja sinne ne kupertuit. Ei ne jaksaneet männä sitä leipäpajokkakaa ottamaa.

– Miten tultii toimee ilman vettä?

– Vettä ei suant muuvalt ko Nevalt. Neval olliit avannot, sielt kelkoil vet'tiit kuka jakso. Vaik oist lumest sulattant, ni eij_olt mil lämmittää lunta. Kaik ne suuret ruokavarastot saksalaiset pommit'tiit ihan ensimmäiseks. Myö käyt'ii mañerkoil ottamas sokurii. Se ko pommitukses ol' sulant, ni virtas kaik kaul.

Tranvait ei käyneet, sähköö eij_olt. Kaik kaut olliit lumen peitos. Nevskin kaulkii ol' niim_paljo lunta, jot pikkaraiset ropat vua määñiit. Kaik ol' lumen vallas. Ja ihan pimijä.

– Eihä ne junatkaa käyneet.

– Yks rata ol' vua auk, Suomen asemalt Luatokal. Länteenpäi ol' rintama ihan linnan reunas. Nevan alus ol'tiit suuret taistelut, etemmäks saksalaiset ennää ei piässeet. Monta kertaa yrit'tiit piässä yl' Nevan, sinne määñ niim_paljo miehii kummaltakin puolt, jot veskii ol' punane. Sit pit'tiit linnaa piiritykses kaks ja puol' vuotta, meinasit tappaa kaik ihmiset nälkää. Sit kevväil vietii meit pois Leninkraatist, Luatokan ylitse, jäätä myötä, se ol' jo ensimmäine päivä huhtikuuta.

POJAT PAKENIIT SIPERIST

– Ko sie jovvuit Siperii, ni siel siun pit' vaihtaa ammattii.

– Siel pant'ii nuoret kerras kalastammaa, vaik mie en olt elläissää kalastant. No kaikkiiha sitä ihminen oppii. Kalastamas mie olin ainakii pari vuotta, kesät ja talvet. Sit myö kalastajat siel muakämpii ko kaik yhes muattii, ni sairastuttii t'ihviihe. Sit perrää t'ihvin mie en ennää kalastammaa männyt, tein muita töitä.

Sit ko sota ol' loppunt, käyt'ii ajattelemaa, miten piässä tiält Siperist pois. Yhten suntakiltan myö pojat istuttii parakin luon, kaik elet'ii yhes parakis, siin ol' Suokas Simo, Pajusen Matti ja muita meikäläisii. Se ol' jo nel'kymment kuuveis vuot, kesä. A se NKVT:n načal'nikka, minkä valvonnan al myö ol'tii, se ol' sanont meil, jot nyt myö ennää teitä ei vahita. Jos teit työpaikast lasetaa pois, ni sillo piäsettä vappaaks. A herjoi hyö laskiit! Eivät tahtoneet antaa meil lommakaa kesäl, pelkäsiit jot pakenemma.

No myö pojat siin keskennää miet'it'ii asjaa. Simo sano: "Pojat, eiks myö lähettäkii kot'ii." Myö käyt'ii työs kaksikymmänt viis kilometrii siint Larjakist, mis elet'ii. Mein pit' tehä sinne zasol'noi punkt.

– Mikä se sellanen ol'?

– No sinne teht'ii juo, en rannal sellane tupa ja sarrai, mis ote't'ii vastaa kallaa kalastajilt, hanttiloilt. Siel sit kalat suolattii pyttylöihe ja viet'ii kaat'teril tai suurel venneel Larjakkii, kalatehtaahe. Meitä läks sinne ainakii kuus hevkii, viikko teht'ii töitä, sit lavvantain tul'tii kot'ii.

Sit myö kolmen pojan piätet'ii, jot lähettää t'ialt Siperist pois. Pajusen Matti ol' pontarkas työs, kalapyttylöi tekemäs. Hiä tul' jo suntakiltan sinne metsää, mis myö rua, ettii, venneel, tul' meitä uottelemmaa, a myö ote't'ii muantakuamun myyskyt selkää ja suurel venneel sinne työmul. Mein kans läks viel niinko synniks se prorap (työnjohtaja) tarkastammaa niitä töitä. Myö siel päivä rua, et'ii ja iltasil ote't'ii pyssyt kättee, sanottii jot myö lähettää metsästämmää. Myö Simon kans lähett'ii sil suurel venneel, a Matti ol' jo toisel rannal uottelemas, hänel ol' toine vene, sellane pien jot meitä kolmen kese vua kannatti.

Ne toiset jäivät sinne toisel rannal ilman venettä. Sit se prorap pyys hanttiloi viemää heitä Larjakkii, sinne et jalkasin piäse, muutko venneel.

Se t'ietyst ymmärs jot pojat pakeñiit. Siel kalatehtaas načal'nikka ko sai t'ietää, tul' miun sison pell'ii, jot sie t'iesit etkä mittää sanont. Susanaso ol' siel konttooras työš. Hiä sano jot ei t'ietänt mittää. Sit mein viimisist palkoist, ne jäivät suamatta, ni oteť'ii sen venneen hinta.

Sit myö ajet'ii Vah-jokkii myötä viissattaa kilometrii myöten virtaa, se on Ob'-juoen huara. Tul'tii Niižñii-Vartovskii, se on Obin rannal, eikä hirvitty seisattuu siihe Vartovskiihe. Siint ois pitänt läht'ii Omskii päi, a myö pelät'ii jot sielt otetaa meit kii, ko kävvää laivaa. Myö lähet'ii Ob'-jokkii myötä vasten virtaa, Novosipirskii päi, ajateltii jot vasten virtaa meitä ei kävvä etsimää.

Tul'tii Obin rannal, sellane kova tuul' ja suuret aallot, syyskuus. Ob'-jok on siin kohtaa monta kilometrii levijä. Itse jo väsyksiis, kolmet sutkat sovvetu yötä päivää, jolkki-palkki, siin ol' rannal heinäkievot, tassit'ii vene kievon takkaa. Myö Matin kans tahot'ii ajjaa viel etteepäi, Simo rukkoil', jot älkäi hyvät pojat, ei pie läht'ii, pittää levätä, hukutaa näihe aaltoloihe. Sit myö siin heinäkievos muat'ii sutkat, ol' jo toine päivä lounais ko myö havat'ii yllää. Sit se tuul' ol' jo sev_vert tyyntynt, jot myö piästii Obin ylitse toisee rantaa.

Ajet'ii viel kakssattaa kilometrii vasten virtaa enneko piäst'ii kyllää, mis seisattuit laivat. Ajet'ii rantaa. Mitäs nyt kävvää tekemää? Pitäs suahha t'ietää, kons se laiva tulloo. Hirvittää männä kyllää, ihmisiin ilmoihe. Sit tul' naine rannal, vettä ottamaa. Kysyt'ii hänelt. Se sano, jot laiva vast tänäpäin läks, nyt tulloo vast viijen päivän peräst. Mie kysyin, eiks t'ial sais missää olla yötä, kuñis uotellaa laivaa. Se naine katsel' meitä ja kysy, emmäks myö ole saksalaisii. Mie sanoin: "Mitä saksalaisii? Myö mäнемmä lomal Novosibirskii." –"No, tulkai meil, ko miun pojat tulloot työšt, jos hyö suostuut..." Mänt'ii häneñ_kans heil, iltasil pojat tulliit työšt, puhelt'ii siin. Sannoit, jot hyö ovat saksalaisii, samaten sinne tuotu. No, myö sanot'ii heil, jot ollaa matkal Leninkraatii. Hyö sannoit: "Дурные вы (hulluja olette), kuka teitä sinne laskoo? Myö ei suahha toisee kyllääkää männä ilman luppaa."

Sit viel viis päivää ol'tii siin heil lukkoloin tuan, vuorotellee käyt'ii leipää ostamas rintkast. Sit tul' laiva, myö pitkin rantaa, jot ei kukkaa näht, mänt'ii laivaa. Pileťit oteť'ii. Mänt'ii kolmantee luokkaa, ihan laivan peräl. Simo jäi vahtimaa mein tavaroil, myö Matin kans lähet'ii kävelemmää pitkin laivaa. Sit mie läksin vaihtamaa Simmoo, hiä jo tul' vastaa, sano, jot tul' miliisi ja käski männä laivast pois ja viel kysy,

kenen nämä toiset kapsäkit ovat. Simo sano, jot ei t'ijä kenen, kuka lie jättänt siihe. Niin Simon ottiit laivast pois. Sit ko laiva läks, myö mänt'ii paikallee, mein tavarat olliit paikallaa. Kaks milisii tul' tarkastammaa tokument'it. Meil olliit kaik tokument'it kunnos, passit ja pilet'it.

– Куда едете? (Mihin matkustatte?)

– Едем в Новосибирск, в отпуск (Matkustamme Novosibirskiin, lomalle).

Meil ol' sprafka, jot myö männää lomal, Susana-siso sielt konttoorast anto ja löi leiman piäl.

Meit vie'tii yläkerta miliišinačal'nikan luo, käse't'ii riisumaa kaik vuatteet pois, ihan paljaiks, kaik tarkastiit ja laskiit pois, suatta männä paikallee, a passin ot'it pois.

Myö pelä't'ii, jot nyt seuraavan kerran ko laiva seisattuu, meit passitettaa rannal ilman passiloi. Yö ajet'ii, uamusil laiva seisattu puita ottamaa rannalt ja tuaś läks. Toisen päin meil eij_olt ennää mittää rauhaa, mänt'ii kysymää silt načal'nikalt, minkä takia meilt ote't'ii passit pois, eihä myö mittää rikollissii olla. Se sano, jot löytäkäi miliisi, se istuu aina puhvet'is piivaa juomas, ja kysykäi hänelt.

Myö lövvet'ii se puhvet'ii, siel se istu. Mie mänin luo ja sanoin: "Начальник велел наши паспорта отдать (Načal'nikka käski palauttamaan meidän passit)". Se ei sanont meil mittää, otti rinnuskormonostaa passit ja viskaś meil nenän ettee. Sit piästii rauhaa.

– Mitens se Simo? Eiks se ennää piästkää siihe laivaa?

– Ei, Simo jäi rannal. No siel militsaosastos tarkastiit kaik hänen paperit ja laskiit pois. Hiä män tuaś siihe sammaa talloo, mis myö ol'tii yötä ja el' viel viis päivää siel, kuńis tul' seuraava laiva. Myö ei nähtykää Simmoo ennenko Petroskois monen vuuvun piäst.

Sit myö ajet'ii kaikes rauhas Novosibirskii ast. Sinne tul'tii, mänt'ii rautaieasemal. Siel on oikein suur asema, monta suurta saalii ja kaik tupaten täynää ihmisii, kukkaa ei piäse mihinkää, pilet'tillöi ei ole. Meil on rahat jo ihan vähis. En muista kuim paljo myö makse't'ii kantajiil, ne työnsiit meit vaunuu, ei meil mittää pilet'tillöi olt. Ihmisii niim paljo, minkä mahtu. Ne olliit tavaravaunuloi, siel olliit kahet naarit, myö ol'tii siel ihan peräl, ei hirvitty sielt tulla poikkeekaa, jot ei piässä takasii. Mie käin viel läht'iiis ostamas puhantkan leipää pasarul, maksoin sata ruplaa. Matti jaa läks ostamaa leipää. Vähän ajan piäst tulloo, sanno: "Kaik rahat ryöset'ii".

– No miten niin?

– No hiä hölmö otti kaik rahat näkyviihe, ko käi maksamaa leiväst. Siin ryöste't'ii kaik pois. Mitäs t'iet? Perrää sovan suures kaupunkis varaste't'ii ja ryöste't'ii kaik kässiin keskel. Sellane ol' aika.

No miul ol' viel sev verran rahhaa, jot jotenkuten piässää kot'ii. Vetetää remel' t'ukemmaks. Juna ko seisattel' asemiil, siel ämmät möivät paistoksii, Matti käi välist nykäsemäs sielt piirkan suuhu ko ol' oikein nälkä.

Tul't'ii Moskovaa puhvaikat piäl, täitä täynää, vaik lapijal aja. A Moskovast Leninkraatii pit' ajjaa jo tavalises junas, puhtaas. Sit käyt'ii vuorotellen siin Moskovan aseman ulkohuonees karistelemas niitä täitä. Kaikkein tuskallinen ol' loppumatka Moskovast Leninkraatii, ko toista kuukautta ol't'ii jo saunatta ja nälissää.

Tul't'ii Leninkraatii, ajet't'ii suoraa Myllyojal, se ol' siin ihan likel linnaa. Siel ol' Pajusen Matin siso Änni, hiä ol' lähtent Siperist jo ennempää ja ol' Myllyojal naimisiis, hänen mies Simo ol' sotainvaliit'i, hänel ol' lupa ellää koton. Siel kerrast lämmitet't'ii sauna, pesseit'ii ja levät't'ii.

Sit vast toisen päin mänin kot't'ii, tulin niijko taivaast tipahin, kukkaa ei t'ietänt uotellakkaa. Sisot ellit jo koton, kaks sissoo, olliit tulleet sinä kesän, vähä ennempää.

Sit ko myö Matin kans mänt'ii Seuluskoihe passiosastoo, siel meil annet't'ii kerrast 24 tuntii. Sit ennää kettää ei otettu vastaa, ja seuraavan kevväin sisotkii passitettii pois, kaikil annettii kaksikymmänt nel' tuntii.

– Mitä se merkitsi?

– Se merkitsi sitä, jot vuorokavven sisäl pit' männä pois Leninkraatist vähintäin suan kilometrin piähä.

– Eiks se oikein harmittant ko olitta niim pitkän matkan piäst tulleet kot't'ii eikä otettu vastaa?

– Ol'ha se paha miel', no mitäs t'iet? Mihin nyt? Rahatkii olliit jo lopus, ettää et mäne, eikä missää uotella. Miun äit' ja nuoremp veikko Juhañi olliit tulleet jo enne meitä ja männeet Virroo, olliit siel töis yksityisil isänniil, talonpojil. Myökii Pajusen Matin kans lähet't'ii etsimää työtä ja leipää Virost.

Tul'tii Rakverehe marraskuun alus, mänd'ii pyrkimää työhö. No mihi männä? Sannoit jot siel on kalatehtas, mänd'ii sinne, tuttu asja. Sielt laitet'tii Vask Narvaa, se ol' Narva-joen suus. Sannoit jot huomèn lähtöö auto sinne. Tul'tii sinne kyllää – kyläs eij_uo yhtäkää talloo, paljaat savupiiput seisoot, ja penkerees on muatuvat. Mihi myö tul'tii? T'ia on huonomp_paikka ko Siperi. Siel ol' putka mis kallaa ote't'ii vastaa. Siel ol't'ii yötä, siel ol' kallaa, syöt'tiit meit. Matti män sinne pontariks, kalapyttylöi tekemää. Mie mänin mehańikaks mottoorvenneitä rakentammaa (korjaamaa). Mie ko uamusil nousin, katson – jo ranta on täynää venneitä, työ jo uotteloo.

Mie ajattelin jot tälläsee paikkaa mie kyll_en jää. Mie sanoin jot myö tul'tii vua katsomaa paikkaa, mie en ole viel työs, pittää kävvä viel Rakveres. Käin laivaa ja ajoin Narvaa, sielt Rakveree. Tiesin jot äit' on Rakverest kolmkymment kilometrii kyläs, tiesin kylän nimen. Miten sinne piässä, mitä tietä? Eestiläist neuvoit. Tulin Annikveren

Matti Mehiläisen perhe kotitalonsa luona Tšalnassa 1960-luvulla.

kyllää jo iltasil myöhää, ihan pimijä, valot näkkyit ikkunois. Millasee talloo männä? Mie kurkistelin ikkunoihe, sanaveskat on ies, ei näy mittää, jolkki-palkki. Sit ol' yks pikkaraine mökki, siin ei olt sanaveskoi ies. Mie ko pistin piähäin ikkunaa, katson – mein Juhañi istuu pövvän tuan, jolkki-palkki.

– No ol'pa se sattuma! Ikkunoist kurkistelit ja sellain löysit.

– Koput'in ovvee, ko tulliit avvamaa, ñi Juhañil jäi suukii auk. Mist sie siihe tipahit? Hiä ei tietänt jot mie olin Siperist pois lähtent.

Sit ajattelin jot lähen työhö sovhoosii, siint kaks kilometrii ol' sovhoosi, en lähe isänniil. Mäñin sinne Vihulan sovhoosii (Matti jäi sinne Vask-Narvaa). Ol' joulukuu, ja mie kynsin kahel hevosel, siel ol' talvi lyhvä, jouluun ast kynnet'tii.

Sit ol' mikälie pyhä, valistustalol olliit tantsut. Siin samas sovhoosis ol' meikäläisii poikii, työarmijast tulleita. Mie kuulin, mikä lie huuto siel ulkõn on. Mäñin ulos, siel meikäläinen poika Valtter tappeloo eestiläisiin kans, humalas tietyst. Mie sain hänen kojekak (jotenkuten) pois siint joukust, tytõt tulliit auks, vietii pois. Mut hiä kerkiä siel jo napukoija, yhelt rep sinelin. Uamusiil myö mäñtii häneñ kans työhö, ko tultii lounail, naiset sannoit jot teitä käyt'ii etsimäs, ja yhel ol' silmä mustan. Mie sanoin Valtteril: "Nyt mein pittää läh'tii talost hyvin ruttoo". Hiä sano, jot hänel on veli Viljan'tis, mie sanoin, jot miul on äit' täst kaks kilometrii. Sit mie olin siin samas talos työs, mis äit'kii.

Juhañi ol' toises talos lehmii paimentamas, hänel ol' vast nel'toist vuotta, a äit' tek talon töitä. Siin oltii kevväiheñ ast.

Sit kevväil ko sisot ajet'tii kotont pois, hyö löysiit työpaikan Sootagan sovhoosist likel Tarttuu ja kutsuit meit äit'ing kans sinne, jot ollaa kaik yhes.

– Mitä töitä sie siel talos teit?

– Renkin töitä. Käin hevosel ottamas heinää ja puita, ja muita miehen töitä. Emäntä ol' opettaja. Eikä siint työst miul mittää maksettu, koha vua syöt'tiit ja juot'tiit.

– Mitäs töitä sie siel Sootagas teit?

– Mie ko tulin sinne, mäñin tirehtöriin puhheel, se kysy: "Mitä sie ossaat tehdä?" – "Mitä panetta tekemää, sitä t'ien". – "Voit sie panna auton kunto?" – "Voin". Auto ol' niin huonos kunnos, jot puolet ajat ol' remontis, ja sellane ajaja, mikä tuskin osaä ajjaa. Sit mie sen auton kaik hajotin ja tein sen uuestaa, kapinkka tuot'ii Tallinast, muut osat

ja kuusova teht'ii koton. Mie tein sitä melkein koko kesän. Se ol' lavvantakpäivä, ko mie sen lopet'in, sain valmeeks. Suntakuamun jo tulliit kutsumaa tirehtörin luo. Ja siint_uast mie siel Sootagas muuta en teht, ko joka paikas tirehtörin kans sil autol ajelin. Ko lähtööt viinaa juomaa, miun pit' olla aina ratis, sit viel yöl viijä jokahine kot'ihen. Käyt'ii hevosii ostamas pitkin Eestin muata, mie ain keral. Peltotöis en käynt. Kaks vuotta olin siel töis, kunis suomalaisiil annet't'ii Eestist matkapassit. Sit tulin tänne Karjalaa metsätöihe.

EINO KIURU, synt. 1929
Pukero, Rääpyvä

Eino Kiuru v. 1986.

PUKERO OL' PIEŇ KYLÄ

Pukeron kylä ol' pieŇ, seitsemän tai kaheksan talloo. Kylä ol' loivan miäen rinteis. Siel yllääl elliit Yläaholaiset, Kiuruloi nekkii.

– Mikäs tein talon nim ol'?

– No, se ol' Kiurun talo. Sit ol' Antrein Matin talo, sit Vesikon talo, niitä sanottii Karmattilaisiks. Meijän talo ol' pieŇ, mut siin ol' suur tarha, yks puomenapuu nytkii viel seisoo, vanha runko ja siihe on kasvant uusii vessoi. Sit ol' virolaisiin talo, ne ol' Savolaiset, ja seuraava Jokorin talo. Savolaiset, Jokorit tai Tatit tehtii kulakiks jo kolmkymmenenteen vuon ja laitettii Hiipinää.

Kylän lähel ol' Pukeron järvi, siin rannal lehmät käivät kuumal ajal juomas. Siint samast järvest otettii juomaveš, hevosel viättii počkas.

Siin likel mein kyllää män ruunun tie, se tul' Orskoist ja män Luatokal. Ja ihan likel ol' polikona. Siel polikonan puolel paimenettii lehmii ja tehtii heinäää. Kerran ko polikonal alettii ampuu, karja ei kerent läh'tii pois, ni lehmää sattu luot'.

Vähä etempääl, Luatokkaa päin, ol' olt ennempää Purnun kylä, se joutu polikonan al.

– Siun lapsuueis ol' jo kolhoosin aikaa. Olik tein pere kolhoosis?

– Eij_olt. Mie muistan mein hevosen, joka otettii kolhoosii, sen_nim ol' MaŇkka. Äit' käi silloin tällöin kolhoosin töis, sit annettii sielt hevosta, ko pit' tuuva puita tai heiniä. Isä ol' linnas töis, kävel' joka

päivä Seuluskoin asemal viis kilometrii, sielt sit piäs junas linnaa. Äit' ol' koton, hoiti lapsii ja pit' lehmää. Meit ol' kolm lasta. Se lehmä ol' elättäjä. Äit' kai kaks kertaa viikos viemäs maitoo linnaa, maitokuksinat seläs, sit linnast toi ruokaa.

– Kuin ettääl teist ol' linna?

– Suomen asemal ol' noin kaksikymment viis kilometrii, Orskoi ol' puolta likempääl, se ol' jo linnan reunaa, siel kai tranvai.

– Eiks teil leipää koton paistettu?

– Ei. Eihä meil viljapeltoloi olt. Ol' vua pieñ t'ilkku omenamuata ja marjatarha. En t'iijä miten se isä osaś välttää sen kolhoosii mänemisen, mäh linnan työläiseks. Sit kolmkymment seitsemänteen syksyl isä vanjittii. Vanjittesmaa tulliit aina sallaa, yöl tai myöhää iltasil. Muistan jot kuapin piält ottiit kotitekoisen veitsen, jot se on kylmä ase. Ei se mikkää puukko olt, ihan tavalline veits. Sit löysiit kiärön, äit'il ol' leikattu sanomalehtipaperist ompelumalliloi, ko hiä ompel' itsellee vuateita, niitä tutkiit. Sellain sit isä viet'ii, hävis niinko tuhka tuulee.

– No mitä syytöksii isäl ol'?

– Ei sillo olt siint mittää tietoo, mut sit jo kymmeniin vuosiin piäst, ko kaikilt otettii syytökset pois, mie käin prokkurorin luon ja miul näytettii ne paperit, ni siel ol' semmone syy, jot isä ja viel kolme miestä istuit saunas pellaamas korttii ja isä ol' sanont jot ei niä kolhoosit kavva kestä. Se ol' ihan keksitty syytös, isä ei eläissään ottanut korttiloi kättee, hiä pit' sitä syntinä, ko ol' uskovaine mies.

– Tein kylä kuulu Riäpyvän valtaa. Mis se itse valta ol'?

– Se ol' Huvan kyläs, mut kirkonkylä ol' Rumpal', se ol' kolmen kilometrin piäs mein kylästä.

– Ko sie läksit kouluu kolmkymment seitsemänteen, oliko teil viel sillo suomenkieline koulu?

– Ol'. Koulu ol' Rumpalil, se ol' kokonaa suomenkieline, ei siel venättä huastettu. Sit jo enne talvilommaa käsettii tuomaa kaik oppikirjat kouluu ja ne otettii pois, jätettii vua aakkoset, niist sit teht'ii sanoi. Sit ko mänf'ii talviloman jälkee kouluu, meil ol'kii jo uus opettaja, venäläinen, eikä monet meist osanneet yhtä sanna venäiks. Koulun johtaja Husu vanjittii.

– Mihi ne tein suomalaiset opettajat joutuut?

– Monet opettiit sit venäjän kieltä. Meil ol' opettaja Inki Olkkonen, hiä opetti sit venäjän kielel.

– Miks se tein kylä sit muutettii sielt pois?

– No, sanottii jot se on liijan likel polikonaa, siin on vuorallista ellää. Mein Pukero ja Ylä-Kässylä muutettii pois, Ala-Kässyläs el' venäläisii, ne jäivät paikallee, niil ei jolt vuorallista.

– Miärättiiks teil paikka, mihi muuttaa?

– Se ol' niin jot kolhoosilaiset siirtyit kaik Kal't'inaa, se ol' noin viijen kilometrin piäs, siel el' suomalaisii. Muil annettii paikka Perkartovkast, se ol' ihan venäläinen paikka, noin seitsemän kilometrin piäs mein kyläst, ja se kohta mihin talot tehtii, ol' ihan metsää.

– Olikse vaikirjaa, ko pit' aloittaa oppiminen venäjän kielel?

– Mie jo osasin vähäsen venättä, meil ol' kesäl tačnikkoi, heilt opin. Minnuu vua ihmetytti monet asiat venäjän kielel, niinko se, jot miks pöytä on miespuolinen sana ja sänky on naispuolinen.

– Nii, nii, ol'ha siin vieraas kielel monta kummaa.

– Sit ko muutettii sinne Perkartovkaa, siel ol' venäläine ympäristö ja venäläine koulu. Se opettaja oikein suatsi meitä, suomalaisii oppilaita.

– Olikse siel muitakii suomalaisii lapsii?

– Ol', mein sukulaisii, meitä ol' viis suomalaista ja kaik oppiit hyväst. Kaks vuotta mie käin sitä kouluu, sit alkokii sota ja koulu pantii kii. Sit mie käin äitin kans tatis, siel polikonal kasvo paljo tattiloi. Joka päivä tuotii kannelmus, ja saman päin äit' män linnaa myömää niitä tattiloi.

– Olikse teil siel uuves paikaskii lehmä?

– Ol', sil lehmäl elettiikii. Ol' meil siel istutettu omenaa pieh tilkku, se ol' jo mullatettukii, no elokuus ko mänd'ii katsomaa, kaik ol' kaivettu pois. Sielt Karjalan kannakselt ko tulliit sotapakolaiset, ne tietyst kaivoit. Ne ajjoit kolhoosin karjaa ja sit möivät niitä lehmii. Myökii ostettii lähtämä ja lammas, suatii talveks lihhaa. Sillo ei olt lupa teurastaa mittää elläimii, mitkä olliit valtion kirjoil, mut nämä ko olliit vast ostettu, ne eivät olleet viel millää kirjoil. No jälet pit' kaik peittää. Nahka kaivettii tuajeläjää, sit talvel ko tul' oikein nälkä, ni penkottii se nahka sielt pois ja keitetii sylttyy.

– No miten se kotont lähtemine tapahtu?

– Se oli maaliskuun loppupäivin, ko tul' käsky läht'ii kotont pois. Ennen lähtöö pit' luovuttaa lehmä valtiol.

– Niin ol' nälkä siihen aikaan, sen lehmän olis voint syyvä.

– Lehmä ol' vast poikinut, vasikka tietyst leikattii ja syötii, ja otettii viel matkalkii lihhaa. Muuten meil ol' viel kissakii, sehä ol' harva tapaus, jot kissa ol' viel syömättä. Meil ol' tuttavii amerikansuomalaisii sielt kommunast, sielt tul' naine ja pyys meilt sen kissan. Sit ko perrää sovan tavattii, ni viel kiitti siint kissast.

– No eikös heitä sitten viety pois?

– Vietii, vietii, mut ko hyö tiesiit, jot myö emmä syö sitä kissaa, ni tulliit pyytämää.

Kelkal vietii vähät tavarat Myllyojan asemal, siel pit' uotella junnaa monta päivää. Se asema ol' täynnä ihmisii kampeinee, nälissää ja viluissaa. Sit juna vei Luatokan rantaan, siel pantii ihmiset auton laval ja vietii jäätä myöten yl' Luatokan. Jäl ol' jo vettä ja pommiaukkoloi. Siel toisel rannal sai viel olla pari päivää ennenko piästii oikein pitkää junnaa, lähes sata vaunuu. Ne olliit sellaisii härkävaunuloi, keskel ol' rautkivvas ja kahen puolen laverit, kakskerroksiset. Meitä ol' pienes vaunus viiskymment henkii, ei ne kaik mahtuneet yhtäikaa laveril makkaamaa, eikä siel voint yöl kiäntyy toisel kuppeelkaa muuten ko kaik yhtäikaa.

Ihmisiil olliit niävöt pöhöttyneet ja mustat. Sit ko ajettii jo etemmäks, meist ol' ihmeellistä ko näimmä elävän koiran ja vuohen (mein viisii pukin). Leninkraatis ol' jo kaik koirat ja kissat syöty.

– Mie olin samal matkal, ehkä vua toises junas. Muistan, jot sil matkal kuol' paljo ihmisii. Joka uamu ko juna seisattu, sanitaarit tulliit kysymää, onks vaunus kuolleita ja veivät ruumiit pois. Kuka ties, mihin ne on havvattu. Monet lapset jäivät armottomaks, ko äit'it kuoliit matkal.

– Se matka kesti toista kuukautta. Sit kaks vaunuu jätettii Ačnskin asemal, se ol' jo likel Krasnojarskii, Siperis. Siin pit' viel uotella kuñis tultii ottamaa. Myö lähet'tii äit'in kans katsomaa kaupunkii. Kaks naista tul' vastaa ja kyssyit vennäiks: ”Tulettaks työ asemalt? – Tulemma. –

Onks se totta jot sinne tuotii suomalaisii? – On, totta on. – No millasii ne ovat? – Tälläsii ko myö”, äit’ sano. Ei ne uskoneet, sannoit: ”Lasetta leikkii” ja läksiit juoksemaa asemal suomalaisii katsomaa.

– Sit tulliit hevosii meit ottamaa ja veivät kolmenkymmenen kilometrin piähä kolhoosii.

Ensimmäine talvi ol’ oikein kurja. Syksyl korjattii pellolt kualin räismii ja suolattii talveks. Viljan niittämisen jälelt korjattii tähkii. Vilja ko puitii suoraa pellol, ni siihe kariš jyyvii, niit’ä korjattii. Kerran onnistu löytää olkiläjäst koko kopare puhasta viljaa, vehnää. Myö lapset pistimmä reput täytee, mein lapset ja enon lapset, yhes käyttii niit’ä tähkii korjaamas. Sielhä ol’ tapa jot varastettii kolhoosist niim paljo ko suatii. Ne viljan vetäjät ajjoit usjast kuorman kotihen eikä kolhoosin aittaa. Talvel kolhoosit varastiit toine toisiltaa heinii. Se varastamine ol’ ihan tavallista, ei se olt mittää syntii. Yhteistalousha se ol’kii.

– Saittaks työ sen koton luovutetun lehmän tilal toisen?

– Suatii, se ol’ oikein huonos kunnos, mie koko kesän paimentelin sitä. Siel ei lehmii pietty liäväs talvel, ne käveliit ulkõn ja etsiit itsellee ruokaa. Nuapurin naine anto meil käyttöö vanhan aitan, ja myö tehti siint lehmäl liävä. Kyl siint sit tul’ ihan hyvä lehmä.

SIPERIST KARJALAA

Sit ko sota ol’ loppunut, myö alettii pyrkii kot’i. Kettää ei päästetty. Siel ol’ mein kans yks sellane suomalainen mies, Huuko-nimine. Hiä ol’ lukent mies ja ties asjoi. Hiä sano jot pittää kirjoittaa Karjalaa Kuusisel. Myö kirjoitettii Kuusisel, ja Karjalast tul’ kutsu, siin ol’ sanottu jot Karjalan hallitus ottaa vastaa, mut pittää olla paikallisen hallinnon lupa lähtii sielt pois.

Mie ajoin Krasnojarskii, mis ol’ paikalline hallinto, mut mie olin viel niin kokematon jot en pääst sinne essii. Ko tul’ miun vuoro, pit’ puhelimes kertoo, mit’ä asjaa miul on ja kenen luo pyrin. Mie ko otin kuulokkeen, sielt jottain kysyttii, mie en osant mittää vastata, ko ei näkynt kettää, kel pit’ vastata. En osant käyttää puhelinta, ko en olt konsaa käyttänt.

Läksin sielt pois, mänin asemal lippujonnoo, sitä pit' jonottaa koko yö. Kassat olliit aseman kujas, se ol' oikein kuiva aika, siin kujas ol' paksult pöllyy. Yöl ko tul' vilu, mie käin pitkällee seinää vast lämmin pölyn sissää ja makasin siin yön.

Sit myö lähet'ii sielt ilman mittää luppaa. Äit' sano, jot lapset pittää viijä jatkamaa kouluu ja otti omat lapset sekä enon lapset. Aikuisii ei tietyst työst päästetty. Eno ko ol' sohverin, hiä otti auton ja vei meit kaik Ačinskin asemal. Eno pañ' meit kaik junnaa, itse kavvan epäröi ja lopuks piätti lähtii mein kans. Auton jätti yhen talon luo, mis hiä aina pit' autoo, ko käi pensiinii ottamas. Eikä häntä kukkaa sen peräst etsint.

Matkustettii tavarajunas. Perrää sovan tuhansii ihmisii matkusti Siperist Euroopan puolel, kuka miten piäs, pitkät tavarajunat kuljettiit ihmisii, ja lippuloi pit' jonottaa välist viikkokaupal.

Myö tultii Sortavallaa, siel ol' mein tuttavii ja sukulaisiikii. Myö serkkuin Vienon kans mäntii suoraa finanssiteknikumii, sillo piäs seitsemännen luokan totistuksel, meit otettii sinne vastaa. Kolmen vuuen piäst lopetimma teknikumin, ja mie jovvuin työhön piäkirjan-pitäjäks Petrovskin piirii, sen piirikeskus ol' sillo Munjärvenlahes. Ja siint ast olen elänt t'ial Karjalas. Vähän ajan piäst miut siirrettii Petroskoihe, finanssiministeriöön. Sit viiškymment toisen vuon piäsin yliopistoon. Niin Karjalast tul' toine kot'mua.

*PIETARI HAPONEN, synt. 1890,
Läskelä, Järvisaari*

NUIJAT JA HAPOSET

Meil ol' kaks sukunimmii koko kyläs: Nuija ja Haponen. Ol' niim pal'lo taloloi, a kaks sukunimmii. Kaik ol' sukulaisii. Kahest ukost ol' koko kylä alkunt. Hyö tul'liit kons l'ien, enem kolmie sattua vuotta siint jo ol' aikua. Hyö läksiit Nevalt ja sit tul'liit siinis kuñis piäsiit. Ja sit tul' suo et'ie, etemmäks enñiä ei piässiet, ja vot hyö nyt siihe seisattuit. Sit hyö löysiit sen lähekaivon hyvän. Ja sit yks käi yhel puol t'ietä, ñiinku tuo Hapone käi yhel puol, a Nuija käi toisel puolel. Ja siint se on lähtient koko kylä, jot sitä kaheksanjyment talluo jo ol' väkkie.

Meil eij olt järvilöi eikä olt jokiekua. Ol' sellasii pienempii ojji. Moika, most uot kuult nytkii männyö. Hiä lähtyö Nevast ja sit männyö iham meij kylliän ast. No se ov vua sellasii pikkaraishii polviloij kans ojji, a jokie eij ollut l'ikël.

Meil ol'liit kaivot kaivettu. Ol syvviikii kaivoloi, no miten nyt sannuo, keskkertahesse viijej kuuvem metrim paikoil. Sit ol' läht'iet. Miäje al ol' alakaivo, siel ihan sai ottua koukkuamal koukata. Siin ol' oikei hyvä veś.

Oma sauna ol', itse teimmä. No mitä siin on tarvis? Siin on ensimmäiseks tarvis hirsii. Ielpäim_ pannua kivet ala, mist aletua sit tehä saunua. Hirsist pantii ensimmäine riäty, ja sit nostettii sitä niim_pal'jon kuim_pal'jo ol' tarvis. Sit katettii pärreil. Pärriet pit' itse ket'tiä. Noh, sit kiukuat ol' tehty, ennempia viel ol' niät ilman toriloita. Ol' vua sellai mustat kiukuat, kivilöist vua luavottu. A nyt viime aikoiņ_kyl ol' toriloin_kans, savum_mist vet' pois. Noh, sit ol' tehty muarut sellaset mis kylvet'tii, saunamuarut. Ni vot sil' viisi meil ol'liit ne. Noh kiukua ol' tehty, ielepäi luavottii seinät kirpitsiost, siihe pantii ravvat piälle, a sit luavottii kivet piälle. Sit ol' kattila, mis veś varistettii. Se ol' kiukuam_piäl. Hyvä löyly ol' saunas. Sil viisi sitä käyt'tii saunas ennevanhua.

PÄRREITÄ KETET'TII

Pärreitä ketet'tii, ol' semmone hövel', pitkä puukone. Keskkohas siin_ol' rauta. Ja sit ol' sellane stanokka pantu näinikkiä, mihi se pölkkyy pantii mist ketet'tii. Ja sit viis miestä ol' kettäjii. Viijem_miehen, kaks ol' yhel puolel, kaks ol' toisel puolel, sit piäs ol' viel viijeis mies. Sil viisii kone käi. Yhet lykkäsiit, toiset tassiit itseheim_päin. Sitä t'yötä mie kyl tein kyllitel monta aikua.

Petäjäpuist ketet'tii. Puut pit' ostua, ommii puita eij_ollut, ne pit' ostua herram_metsäst. Jussupov ol' meil krahv. Sillo hänel ol' nel'kyment imeñnuo, se ol' niin rikas mies. Noh sit sielt osetet'tii. Metsä pit' itsein sahata. Panit pinnuo ja sit siint maksoit rahat kuim_pal'lo se tul' maksamua.

Pyhäsìn aikoin näin suntakpäivìn korjahussiit yht'ie mihiñepuit' ja "no lähēt'ia pual'ikkua lyömiä". Pual'ikat ol' valmeeks sahattu, ja ne ol' korjattu mihe_ikkää sellasii paikkoihe. Sit yhet löivät yhelt päin ja toiset toiselt päin, sai olla monta henkie. Kahen lipo kolmen yhelt päi, kolmen toiselt. Ne ol' kahtie piähä pantu, pual'ikat ol'fiit t'ial piäs, no metrin viijen lipo kuuvvem piäs, sellane ol' väl'.

A poppi, se ol' vua niinku yks poppi pantii seisomua ja sit sitä lyöt'ii. A toine sit ol' siel mikä aim_pan seisomua ja sit kuka tarkkaš ja kuka ei, kaikel viisii.

Sarruo lyöt'ii. Kukutet'fii puine saro, semmone ol' tehty. Kukutet'fii yllia ja sit toiset savvoil sitä löivät niinku nyt lyyvviä tätä pallii. Sillo palliloi ei ollut, ol' puist tehty ympyräline. Yks kukuttua ja toine sitä ain siihe tarkoitt'ii. Kuka sai lyyvvä sen etemmäks, sit sem_pit' tuaš hypätä ja tuuvva siihe. Sitä sanot'fii sarruo lyömiä.

Sirkkua löivät viel t'ytöt, pienet t'ytöt. Teht'ii tuommone sirkka, piem_pal'ikka ja sit pant'ii halko poikittain siihe, ja sit se pal'ikka siihe, ja sit kepil_lyöt'ii sitä. Sit sitä laset'fii kuin et'fii se män'. Se ol' vot viel ennevanhaist t'iukkuu. Sitä sanot'fii sirkaks. Jokahisel ol' sit keppi kiäjes sellane, jokahine löi omal kepilliän. Ja sit ku häi löi, se nous yll'ia. Sit viel kepil_löi poikittain, kuin et'fii hiä sen sirkan sai aijua. A sit siel ol' se yks henkilö, sem_pit' tuaš tuuvva sirkka siihe paikallie. Ja sit tuaš löi toine ja sit kolmais. Sellaist t'iukkuu ol'.

Voittosil olt'ii. Yks otti yhtä rist'ii ja toine toista, ja sit kumman läks voitto. Se ol' ennevanhua kesäaikuan. Mäntii riihtarhua. Nyt on n'iat kaik paikat mis kul'laija, a silloi ol' vua mis ol'fiit sarrait ja riihet siel ympiär. Sit ol' sellain kesikkohta tyhjä. No vot sit korjahuttii sin sellasihe paikkoihe ja sit siel oltii voittosilkii.

SOTA ON POLTTANT JÄRVISUAREN KYLÄT

Mein kylä on Mujan kylä. Meil ol' suur kylä ja oikein sorja, levjää katu ja kahen puolen suuret koivut. Sit ol' kuus kilometrii Nuatina, sit yks kilometri Siikala ja viis kilometrii Kanttinan kylä ja Piilovan kylä. Sit ol' Korkka ja Savota ja Hovinpelto. Ne on kaik mein Järvisuaren seurakuntua.

Kylse ol' enne mukava elliä siel kot'paikal. Mut nyt ko käin peräst, ni ei se ole enniä sitä lajjiikkua. Siel on toiset eläjät, ja ne sorjat koivut kaik on palaneet. Mein entiset talot ei ensinkää muistuta, jot se ol' mein syntymäkylä. Sota on polttant kaik kylät. Se syntymäpaikka on tult jo ihan vieraaks. Nyt meil on t'ial Karjalas oma kot', omempua ko Karjala nyt ei olekkua. Tulim Karjalua viiskymment kolmanteen vuon, meit ol' viis henjee perettä. Työtä ol', a eij_olt mis elliä. Tulim Petroskoihe, ot'im časnoi kortterin, sit muutet'tii Säpsää ja teht'ii oma talo.

ENNEVVANHUA NAISEL OL' PAL'L'O TYÖTÄ

Naisel ol' mont last, lapset pit' syöt'tiä ja hoitua. Ja mont lehmiä ol' ja lampait ja sikkoi ja kannoi. Kesäl olliit peltot'ytöt, pit' kävvä niittämäs ja heiniä lyömäs ja haravoimas ja puimas. Ja viel linnas pit' kävvä, Leninkratis.

Kesäl ol' oikeim_pal'l'o t'ytötä ja kiire. Ko tulit niitylt kot'tii, lapset jo huusiit: "Äit'an_syyvvä!" Ruavuat olliit liävas, niil pit' keritä antamua syyvvä ja itselleis pit' suahha syyvvä. Äitin pit' keritä joka paikkua. Ja uamusil pit' keritä heinämuual. Miehet olliit yötä heinämuual, ko ol' ettääl, a naiset tulliit yöks kot'tii, pit' tehä kot't'ytöt ja viijä miehel eväst toisem_päin. Uamusiil pit' joutuu sin heinämuual jo nel' tuntii. Sit kysyt nuapurii jot laskisiit lehmät karjua.

Uamusil jouvduit heinämuul niiv varrain kuñis on kaste, jot viikate leikkaš. Sit päiväl ei jaksant lyyvvä eikä joutant lyömiä, sit pit' kuivata. Naiset pöyhöt'tiit sel luuvon, mitä miehet löivät, kel ol' mont miestä. Sit viät'tii hevosel suatot sarrain et'tie, siin hajotet'tii. Sit määnt'ii haravoomua pehkoloist tuoreit heinii pois, jot ne kuivasiit. Heinät ko kuiviit, sit ajet'tii karhiel. Hevone pantii val'laihe ja pantii sellane riuku. Naine seiso rivvum piäl ja vet' heinät sarraihen. Sil viisii korjat'tii meil heinät. Pit' katsuo aina, jot ei tulis pilvi, jottei kastelis heinii. Ko tul' pilvi, sit ol' kiire korjata. Iltasil pantii tuaš hevone val'laihe ja emäntä läks kot'tii. Toisem päin toi vettä počkallisen ja syyvvä, koton pit' keit'tiä. Keitet'tii tattarputruo, heinämuul sit keitet'tii mannavel'tii, sit jo joutuut okurtsat ja perunat, niitä syöt'ii.

KYLVET'TII PELLOVAST JA KUOTTII KAŇKAIT

Miehet ko määnniit pellovast kylvämiä, emäntä uamusil oikein kovast suututti isännän ja pañ pellovan siemenet konttii, keit'ti munan ja pañ sinne konttii. Isäntä sitä ei t'ietänt, ja sit ko se mää kylvämiä äkkeissä, oikein ol' äkäne. Sit ko otti siemenii ja sattu muna, ni sit hiä leppy. Sanottii jot sit kasvo hyvä pellovas.

Ennevanhua kaik käsil kylvet'tii, ei vua pellovas, a kaik muutkii – kaura ja ruis ja otra... Kylväjäl ol' sitkain, sitä sitkaint viet'tii. Vanhat kylväjät kyl tarkkasiit niin jot se mää suorua.

Pellovast ko puit'ii, ne pant'ii raippiloil pitkin kuominan siltua. Mont henkii ol' puimas. Sit visattii konneel, viskoomassinal. Siemenet viet'tii kot'tii ja niist teht'tii siemvoita.

Pellovast kuottii kaŇkaita, niitä ol' hienompua ja paksumpua sorttuu. Pantii tuppua pelsimet ja kuottii ensittäin oikein hienuo kaŇkast, niin hienuo jot naiset tekkiit aluspajjat itsellee ja miehil teht'tii paitoi ja lapsilkii. Käsrievut ja pöytävuattiet kuottii kaikellaisii kuvakkaisii. Kuottii siltavuatteit ja kuottii miehil räät'ilöi. Miehet ko määnniit kevväil pellol kylvämiä, heil olliit perethiekat valkijast hienost vaat'tiest. Ne ol' kaik oma kutoma ja oma teko. Jokainoval miehel olliit valkijat perethiekat.

SUNTAKPÄIN KÄYT'II KIRKOS JA TANTSIT'T'II

Suntakpäin lounaihen ast ei lasettu mihinkiä, käyt'ii kirkos. Kirkkuo ol' seitsemän kilometrii ja kirkos käyt'ii joka suntak. Se ol' häpijä, jos kuka jäi kot'tii, sit sanottii jot mikä sil nyt on, onks se läsivä vain mitä, ko kirkkuo ei mänt. Kirkkuo ol' seitsemän virstua, ja kesäl mänt'ii kirkkuo pal'lain jaloin. Kenkät pantii pussii, sit kirkom pettäikös pantii kenkät jalkua ja mänt'ii kirkkuo. Tuas kirkost pois tulles samas pettäikös kenkät pussii ja hammien helmat nostet'tii ylemäks, jot ne ei likahunnet. Sit ko tultii tytöt ja pojat yhes, pal'lain jaloin, ni ei muuta ko jalat lipajiit.

Peräst lounain sit karmon soi, pojat männyöt ja laulua pitkin kattuu. Tytöt ei hirvii män jot äitit torruut, jot mihin teitä ain viijiä. Sit yhellain mänt'ii kuominal kaik jälekkäin, sit siel ol' piirileikkii ielepäi, sit ol' tantsuu, ja ko alotet'tii se tantsimine, ni ain ol' ielepäi katrel'ii, sit ol' toisii tantsuloi ja sit katrel'il se loppu. Silloin tantsit'tii niit krakkov'ak ja tustee ja pol'kkua ja karopočkua ja ruskovua.

Kenkät olliit sellaset tyt'ölöi, niis ol' pitkät varret, ihan polviin ast, nauhoij kans. Hammiet olliit lyhyvät, sit hammien alt viel housun pitsit näkkyit ja alushammien pitsit.

MITEN MÄNIN NAIMISII

Kerron omast elämästäin, miten viet'in nuoruuden ajan. Ol' miul tuttu poika, ja kaks vuotta olin tuttu. Ja sit tahoimma männä naimisii. Isä ja äit' olliit vihasii. Ja myö olim rakastunniet niin jot myö em voiniet erota. Äit' ajel ajel pois sulhaist, mut ei siint tult mit'tiä. Ja sit yks kerta sulhanen tul' jot no, nyt kävvyä yht'ie, tul' äit'ilt kysymiä luppua. Äit' ol' niin äkäne, sano jot: "Ei millasikkua morsiammii eikä sulhasii, viel oletta nuoret, kerkiittä, aikua on. Ja siel om pal'lo tyt'ölöi, mitä sie näin et'tiä tul'it? Siel on siul rinnal tyt'ölöi". "Ei, ne ei kelpua", sulhane sano jot "ne ei kelpua, mie tahon justiin tämän. Mie laitan isän ja äit'in kysymiä, lavvantakiltan suap tul'?" "Ei millasiikkua kysyjii",

äit' ol' ain äkäne, ei lase morsiant. Sulhane sano: "Yks kaik myö ...".
"No pit'tiä teil sit luvata".

Lavvantakiltan tulliit isä ja äit' sit kysymiä. Morsian hyppäs perriä peittuo, morsiant eij_olt siin, sannoit: "No missäs morsian on". No morsian tul' peräst pois. Sit kyssyt ja sannoit: "No mitäs näist tulluo ko nämä on näin nuorii, yheksäntoist vuotta vast molommil". Sulhasen isä sano jot : "Noh ostan sit l'innast, mie lähen l'innua, ostan heil lelusii, laha hyö t'iukkuat sit. Ei heit sua kielt'iä ko hyö tahtuot käv yht'ie". Sit kysyjät männiit pois, asja ol' kaik tehty valmies, ja no nyt uamul männiä kihlal. Sulhane ajo hevosel morsiammen et'ie kiesil, morsian_käi istumua, ja ajet'ii kirkol. Sulhasev_veikko viel ol' kučarin. Sit män sulhasev_veikko kirkkotuppua, kirutti nimen sulhasen ja morsiammen ja sit kirkos kuuloitetii. Ja sit viel kolme kertua kuuloitet'ii ja sit vihit'ii. Ja sit sinäpäin olliit hiät, se ol' juhanus. Sit ol' troikka hevosii ies ko viet'ii morsiant ja sulhaist, eriksee vietii meil vihil. Morsiammel ol' kolme hevosta ja sulhasel ol' kolme hevosta, troikka ol'. Ja niil tultii sit ottamua. Kirkost ajet'ii kot'ii. Morsian tuotii ommua kot'ii ja sulhane ommua kot'ii. Ja sit sulhasen omat ja sulhane tulliit tuas ottamua morsianta, tuas ol' troikka ies. Syötii ja juotii ja ote't'ii morsian ja vietii sulhasen talluo ja sit piet'tii siel hiät.

Sulhasel ol' kast'uma piäl, ja morsiammel olliit kukkasat piäs valkijat ja valkijat plat'jat. Kuaseet olliit ja puhemiehet ja nuuvvemiehet, morsiam_puolelt on_nuuvvemies, a sulhasem_puolelt on puhemiehet. Ne on_kaik hiävierait. Morsiammel ol' kotont annettu pritanoi, vuuvvenutut ja rovat'ti ja kamotti ja. Sulhasen setä toi ne pritanut, ja sit ne viet'ii kaik sertakal ja siin teht'ii tila sulhasel ja morsiamel. Ja sit ne siel makasiit. Sit uamusil ajet'ii yllä, ennempiä ei suant tul, kuñis ei kutsuttu pois, jot tulkai nyt. Sit ol' pövvät tuas tehty, ja sit ol' toisem_päin viel hiät. Silloin piet'tii kaks päiviä häitä. Sit ko yön makasiit, sit toisem_päin pantii morsiammel piäsilkki, l'intit olliit takam_päin nisas. Sit ol' nuorikko, enniä eij_olt morsian. Toisem_päin kaik tulliit koko kylä katsomua nuorikkuo.

Yhten syksyn mieheij kans myö mänim marjua. T'yöautos läksim ja ihan sin piärajoil mist metsiä viätää. Ja mänim, marjoi sinä vuon ol oikeiv vähän. Ja myö läksim niit marjoi etsimiä, vastumaine paikka, mänim mänim kaik metsät, aiv vähäl löysim. "No lähem viel etemäks". Ja myö mänim sitä vähittäin niin et'fiä jot siin tul' jo niin suur metsä, ja muuta eij ole mit'fiä ko metsä ja metsä. Ja mie ko kuntelen ni mikä lie ruskua, no niin ruskua. Sanon miehellein: "No kuulet ko ruskua?" Hiä sano: "Mikä siul siin ruskua". Mie sanon: "No kuuntele ihan onkii likkiel ja ruskua niin kovast jot ainakkii karhu nyt tulluo". Mies käi katsomua niit jälkii, hiä sano jot: "Älä pelkiä, nämä on hirven jälet". Ja ko tul' pimijä, ja ko alko hirvit'fiä meit kumpuakkii jot em ossua pois, em tiije mihim päi män. Päivä ol pilvine, ja kaik sellaiست metsiä ja metsiä ja suota, ei millaistakkua tietä. Emkä muista mihim päi män. Ja minkä lie prošsekan löysim ja läksim tulemua. Visirkka se ol, ei prošsekkä. Tulim tulim ja katsoim, tunnit olliit keral käšvarres, jot no kerkiimmäks myö viel iltasil, jot piäsem tiält pois, vaim pit'fiä mein jähhä yöks, jot myö em jaksa tul. Sin ol kilometrii viistoist, niin et'fiäl ol'im. No jo myö piäsim tiel, no kyl mie ol'in väsyksis. Hyvänen aika, en jaksa tulla. En jaksa tul. Mies tulluo iel ja ain huutua: "No tulet sie vain et". Mie sanon: "Miten jaksan niin tulen, a mie en enniä jaksa tul". Marjoi saim, mut em suaniet pal'lon. Tulim, kerkisim viel autuo, tulim kot'fi, sanoim jot: "Enniä em lähe marjua. Näin kovast väsyim ja viel öksyim, ja näin vähä marjua. Onkos meil tarvis? Meil itsijäiv vart jo tapajua, a lapset nyt kuin tahtuot. Myö em jaksa suah heil marjoi".

Yön ko lepäsim, uamusil mie sanon meihellein jot : "Eiks myö tänäpäin lähetä, ihmeen on hyvä päivä". Hiä sano: "Joks siul tahottua tuas?" -"Miul tahottaš tuas". -"No lähem". Läksim päiväl, vua viis kilometrii ajoim ja ko satuim marjikkua, myö saim suuret merssit marjoi. Tulim sinä iltan kot'fi. Ja sit ko meit alko toisem päin viel tahottua, ja sit myö käyt'fi niin kavva jot, meil tul' niim pal'lo marjoi, enniä ej jole mihim pan. Ja sit unohtu kaik se väsyminen ja öksyminen. Ja sit viel käyt'fi karpalos ja niin jot suatii kaikkii marjoi. Ja sit tul' tattiaika, ja tattiloil viel ol. Ja tattiloil kuivatet'fi ja suolat'fi. Sienii suolat'fi, ja sit toisii niit punakuorii ja valkeit tattiloil kuivatet'fi.

MARI SARVI, synt. 1902
Uuskylä, Markkova

KÄIMMÄ PIHKUA KORJUAMAS

Myö vuuvven päivät ruavoim metsätöis. Sit myö määntii pihkua korjuamua ja valuttamua. Siin myö pihkatyös olimma niin kavvan, kunis sota loppu. Siel pihkua leikattii petäjämetsäst. Meil ol' sellaset tameskat annettu ja siihem puuhun teht'ii sellasii solupoi. Sit t'ippu se pihka sitä soluppua myöten, niit loukkuloi myöt, mitä myö leikattii. A meil ol' ratit siihe puuhu pantu, sellaset puupalikat ol' kaks näim pantu, a siihen ol' lasine ratti pantu, siihe t'ippu pihkua.

Siihe rattii mahtu nel'sattua krammii. Kolmes päiväs se t'ippu täytee. Sit ain kolmem päiväm piäst käimmä korjuamas, ämpärilöihen korjasimma. Ol' meil norma mont killuo päiväs korjata. Ämpärit käsvarrel kävelim sitä metsiä myöt, korjasim niit rattiloi ja pyttylöihen kuahettii. Mitattii ämpärist aim pihka, kuin äi myö korjasim päiväs, a sit pyttyyhe pantii. Pihkua sillo ol' tarvis pal'jo, sota-aikan. Siihen kaik niät liäkkiehe ja joka paikkua on tarvis pihkua. Siel maksettii hyväst pihkatyös keral meil. Se ol' raskast työtä. No katsoha nyt, kävele koko päivä. Tuores pihka, se on raskas kannella. Kantele koko päivä rettuuttele sitä ämpärii. Ja väsyttii niin jotta, iltasill et jalkojais jaksa enniä nostella.

PULKIIST SAI KAIKELLAIST RUOKAA

Talvel keitettii tattirokkua, tattirokka ol' hyyyviä. Suolattii sienii, riisikkoi ja mitä ne siel ol' kruustii ja kaik sellasii. Niit suolattii pyttylöihen, pantii talveks, ja niit syötii pulkkiin kans [perunoiden kera].

Tattirokkua keitettii, pantii pulkkii, pilkottii tuoreit ja keitettii ja pantii tattiloi sekkua. Tatit lijotettii ja hakattii hienoks, ja sit ne pantii sinne sekkua. Ja sit pantii liha ja sit ol' hyvä tattirokka. Lihhuakii pantii. Erriät keittiit piälisen kans.

Pulkiist sai kaikellaist ruokua. Pulkiist keitettii suppii ja pulkkaputruo tehtii. Pulkkaputro hillottii ja sit maijon kans syötii sellain, ja se ol' hyyyviä. No ja pulkiist sai kaikellaist, sai keit'tiä kuoren kans, kuorittii ja kastettii, kuka mitä tahto, sievvoin tai oikeav voij kans. Pulkkiin kans kaikellaist ruokua sai laittua. Piirakkoi paistettii, pulkkapiirakkoi, ne olliitkii hyyyvii.

Meil tehtii ruistaikinast pulkkapiirakat, siihe pantii maituo, ja voita siihe pantii. Sit ko tehtii se piällys, pulkat kiehuu, hillottii, sit sinne pantii maituo ja voita. Sit viel munni siihe pantii. Ne olliit niin hyyyvii, jot parempii ku vehnaset. Kakkara kaulattii pöyväl, ja siihe piällys pantii roppiel. Munal ku voitelit viel, ni sit ne paistuit niim punaseks jottaha. Ne olliit niin sorjii ja hyyyvii, ne piirakat.

ENNEVANHUA PAISTETTII PIIRAKKOI

Marjapiirakkua tehtii, rahkapiirakkoi paistettii, riispiirakkoi tehtii, ja kaikellaisii piirakkoi ol' ennevanhua. Murkinaks ol' putruo keitetty, kons millaistakkii, ei joka päivä olt ain yhellaista. Ol' valkjua putruo ja jaatritsua, sitä tehtii jaa vuorotellen ain kons millaistakkii. Syötii maijon kans, maituo piäl otettii. Maito valettii kuppii jokahisel. Lounaiks sit suppi varustettii, ja riehtiläl pantii pulkkii kiukuahan. Ne keitettii kuoren kans ja kuorittii ja sit pantii kiukuahan. Lounail tultii ja sit kiukuast otettii. Olliit saviset luokat, sellaset meil olliit vajit. Se

vajallinen ko ain kuorittii, sit siihem pantii voita sekkua ja maijon kans keral syötii. Pulkkiin kans ol' paremp hapamaito.

Pyhän al tehtii sviesoi kalapiirakkoi, meil eij_olt jok koton, meil kalastamas käytii et'ääl, muuvval. Meil ol' jok, se ol' pien, kalloi meil eij_olt. Nuaşjan kylä ol' se mis käytii kalastamas, suur kylä, vennäin kylä, siel ol' suur jok. Haukiloi tuot'ii sielt ain pyhhiä vart, a sit puot'iloist ostettii näit suolasii. No ennempiä olliit pyhäruuvat, a nyt on jokapäiväist ruuvat. Nyt syyvviä kaik, mitä ennevanhua pyhän syöt'ii, nyt on jokapäivän ruokaa, kalpassut ja makkaronit ja komppotit ja kaik kiisselit, nyt keitet'ia joka päivä. Nyt on ruokii kaikellaisii, a ennevanhua ne olliit ain pyhäruokii vua.

Keitettii harvikkaisee hernerokkua. Kual'loist kualii keitettii ja pulkiist lohkuo, lihan kans.

KEVVÄIL VIETII TUA,ETTA PELLOL

Kevväil se ol'kii ain mein aşja tuaetta vet'ä, ku olimma viel nuorii ni. Vanhemmat panñiit tuaetta rattail, mättiit liäväst, a myö sit ajettii ja viet'ii pellol. Ennevanhua seisoi tattiem piäl lehmät, eij_olt siltoi ku nyt on. Nyt puhastettua kaik, a meil siel silloin tattiem piäl lehmät. Sinne vua aim pantii kuivii olkii alukkeiks. Kevväil viättii peltoloil, sit levitettii ja kynnettii, ja kylvettii leipiä. Kylvettii otrua ja kakrua ja kaik, vähittäim piettii meil kaikellaist kylvyy, vua meil ej_jolt aivan suuret ne muat, itsijää varten ol', tapas.

PUATTA TAITETTII

Ennempiä meil eij_olt syrjätöitä keral siin, muuta ku se pua_en taitto. Puatta taitettii meil. Siin rua_ettii, ja talviloil puatta vet'it miehet hevosiin kans, a kesäl taitettii sitä puatta. Sitä tehtii nii, jot mua viättii pois, muata tačkoil mätettii, miehet vet'it, a naiset mät'it. A sit ko

suatii se mua pois kaik siihen pua il asten, mis puaš jo alko olla, sit siint alkoit miten se ain sanottii, puriit'. Ja ampuit sitä puatta, se ain lohkeil' ja halkeil' slojittain, se läks niil louhkast aim poikkee. Sit keral staapel'poiheen ne pua et lua ottii. Ja sit valtijol laitettii joka paikkua heit mihin ol' tarvis.

KATRI TUUKKANEN, synt. 1898
Sopola, Venjoki

Kuva 1960-luvulta.

MITEN VALITTII MINJOI

Mie muistav viel hyväst sitä aikaa, ko Inkeris silloiv valittii niitä minjoi. Mein nuapuriskii ko sitä valittii oikein kovast. Se nuapür ko tul' meil yhten iltan ja sanoi jot "Laulaha Helen kuoma meim Matil morsija. Kesäl pitäis naittaa, ni morsijanta eij ole katsottu". No äitiin sanoi jot tuo Salomonin Ievan tyttö on oikein molotsa tyttö. Hiä sanoi: "Em mie sitä meim Matil taho, sellanen huntsamo. Talvel ko tulimma kirköst, mie tulin hänen jälestään ni, katsoin onkii ko sev vanttu, sukat makkaräs, vikkël viärällään, piäkii ko Purkan takapuol'. Em mie tälläist taho. Meim Matil pittää olla molotsa ja napakka. Meim Matti ko pannoo ne kastooroivoist troikat piälleen ja lakkirouhkasuappaat ja viel pannoo kormanotunnit siletkan kormanoo ni, ko katsot piält ni naurattaa. Onkii ko herrav veitsem piä. Sil pittääkii etsii oikein nenäl haistain". No sitä ko etsittii etsittii joka paikäst.

Sit tul' yhten kerran se Skuoritsan Helen-tät'i ja nevvoi jot siel on sellanen tyttö, jot sellaista että lövvä mistää. No, sitä ko kiiteltii kiiteltii, sil annetaakii paras lehmä pritanuks, sil ko on niim paljo lanĵapariloi, ja ko kuttoo. Sil on jo kuuskymment paitaakii valmën kaik orrël. No laitettii Matti rahomaa sitä. No Matist oikein ei näy't'iist, se ol' sellanen pieñ ja paksu, sellanen huntsamo. No tuot'iiha se. Eistäin ko männiit kartanoo katsomaa, "em myö viel taho laittaakaa tänä vuon, laha viel on koton ja kuttoo itsellee viel pritanuloi". Anoppi sanoi: "Kyl hiä

suap kuttoo meilkii, eihä meilkää täs ole perreem pal'joutta, tulkoo vua". No, sellain niit pitoloi sit käytii pitämää. Matist eij oikein näyt'tiist. Matti ois tahtont sitä Koiroin Ievaa, se ol' sellanen suur ja solakka. Noh, pit'hä se männä.

Käytii kesellisël, sit käytii rahomäs ja piettii hiät. No nelliimpyhinhä niitä ain häitä piettii, sitävalt jot tuotii kesäks se minja ruatamaa, jot ain sitä kevväil tuotii, ei tuotu talvëks turhaa syömää. Nelliimpyhin piettii hiät. Perrää nelliimpyhiin ko käytii siivoomaa, ko katsotaa, minja pessöökii siltaa yhel kiä ellää. Mikäs täl ov vika? Sil ol'kii toinen käs sellanen vaivanen. Ni, katsottii jot mitenikkää pittäähä se kärsii. Ko män lehmää lypsämää, ni anoppi män jälëst ni hiä ol'kii mikä tie sellanen vähä vikanen. Hiä istuukii liävän sillal, ja alushamekii tattees.

Tul' heinä-aika. Ko mäntii heinää lyömää, hiä ei ossaa viikatettakaa luiskata. No Matti sit ain sel luiskäs ja anto hänel kättee. A ko tul' niitto aika, ko männiit niittämää, ni se minja sai yhel lyhteen, a anoppi jo siihen sai kaks. Ja nekkii ol' niim pörhöpäitä, jot anoppi sanoi jot ei meim Matti ole yllää noussessaankaa näim piä pörhiillään, vaik ois pohmeloissaan, ko niä siul lyhteis. No ei se Matistkaa alkant näyt'tiissä.

Sit tul' eno. Sit katsottii niitä pritanulloi. Luvattii paras lehmä pritanuks ni ei annettukkaa ko vasikka. Lan'kapariloikaa eij olleetkaa ko kahet lan'kaparit. Eikä siel'olt paitoi eikä siel'olt turkkiikaa viel. No tuot'iiha se sellain sit ja. Alkoit katsoo luatuu. Äit' sit jo sannoo, jot: "A voi voi ko meim Matti talläs lehmäm paskaa. Kiitel'tii kiitel'tii niin jot, ei t'ia ole ..." Matti sano itse jot: "Ei t'ia ois maksant mein hevosev vetämist". Kaks kymmentseitsemän virstaa pit' ajjaa. Sormus makso viis ruplaa, sekkii on suur, ei sovi kättee, aim pittää kiärii rötökö väl'tii.

No peräst sit vaik mitä tie, no mitä sie tiet. Pit'hä se kaik katsoo. Ei se sellain nyt ole, a ko ol' vihitty ni mihi sie sem panet, pit'hä sen kans ellää. Totta se Matti ol'kii niinku herrav veitsem piä, suur ja sorja. A ko se Liisa, se ol' sellanen vanuke, jot ei siint oikein olt mihin'kää. Käi sotkuukii pesemää, ko laitto ai'jal kuivamaa, ni aita ja paita yhellaisii. Anoppi katsoi ja sanoi: "Ei meim Matti tälläist paitaa piälleem pane, enkä mie itse". Hiä otti Matim paijan ja ommaasen aijam piält ja peš uuvestaa. Ei se Matti mittää voint sil tehä. Ennevanhaa niäts ol' sellain. Sanottii jot noh, ko ov vihitty, ni mihin siint piäset. Sellainha se pit' ellää. Ainha se pahottel'.

No sai se Liisa ensimmäisen lapsen, mut ei hiä kavvan elänt. Sit ko eno tul' käymää, ja sit sanoi Matil: "No nyt katso, pie silmäis auk, jot älä ennää mäne ämmiil lauluu myöten, jot aikapojat itse naivat, nul'ikat ne naitetaa. Sie kuuntelet ämmiil lauluu, läksit". No sit, sellain se Matti sit jäi leskëks ja sit alkoi itse etsii mieltään myötä.

TUVAM PESU

Ne tuvam pesut. Ajatteleha ko nyt valkijaa lakkee kuus henjee ko lykkäsiit hiekäl. Eih' t'ial lua es kävelty, ni eiks sitä nyt ois suant sotkäl ja saippuväl pessä. Sitä ko lykättii hiekäl, sit ko sitä huuhottii, sit lykättii sotkäl ja saippuväl. Uamusil kuus tuntii ko alotettii, iltaa yheksäähent ast kuus ihmistä. Ja yks puol' yhtem päivän. No sit monja päivä levättii. Kaikha se tul' nilël. Eihä sitä paitaa pantukaa piäl, millanen ikkää kouhtu räpäle ja hame, ni hiekka ko män tänne välili, ni kaik ol' nilël t'ia keskpaikka. Kohallee iltasil röpsytettiin saunaa.

No mitä sitä olis pitänt nylkee lakkee ja seinii hiekäl? Nyt ko mie oikein ajattelen, kuin hulluutta se ol'. Kerta vuuvvës. No se ain sellain kaikkiin lämpösee aikaa. Jos kons nelliimpyhiin al ol' kylmä, ni sit jäi siihen ko heinä-aika loppui, sit rukkeen niiton välil. No jok meil ol' takan. Ni joest kannettii toisen iltan jo suuret pytyt vettä kaik portin ettee, siint vaa otettii sitä huuhovettä. No sit sitä virtais, minnuu suututti niinku. Ei mein koton ennää sellain olt, mein koton olliit paperit. Miust ko ol'kii vaikijaa siel niinku. Nyletää, uatleha, joka paikka kipjän toisem päivän. Ja sitä myllyy sit, kaik kuapit, kamotit, kaik naulat nyhettii seinist pois puhtaaks joka ainova naula, jot et ois käsijäis repint. Yks päivä mänkii siin, ko kannettii kaik ulos. Toinem päivä ko män pessës. Noh, koko ajan se anoppi varist vettä ja porolip' jää tek. Seulottii porot suuree pyttyy ja sit hämmenettii kepil ja sit sil lip'jäl nylettii. No ja sit kolmais päivä män, ko et sietänt ennää itsjäis liikutella. Ja sit laiteltii paikallee takasin kaik. Se ol' oikee minust hulluutta. No ei sit ennää ko mie oikeem piäsin emännäks ni ei myö sit ennää. Mie kaik kruassin lua et ja seinil paanim paperit ja sillat kruassin.

EMÄNNÄN NOSTAJAISET

Ko olliit hiät, iltasil tuotii morsia. Sit toisen uamun ol' ne nostajaiset. Toisen uamun kutsuttii kylä kaik, ja iltapuol sit tytöt ja pojat viel pöytään. Sit siin nostajaisis viel pojat tulliit ja soittiit ja lauloit:

Myö tulimma Sopolaa, ni pyörät löivät tulta,
siin_nuo näkkiit sopolaiset, mis_ol' Pekon_kulta.

Uotteliit, aina sannoit: millasempas tuo oikein tuop. No, ko mie en olt niim_molotsa, ko ois pitänt olla. Vähänks niitä laulettii, kaikha se laulettii pöyväs morsiammël:

Minja raiskaa torutaa ja minja raiskaa lyyvvää,
minjan tähhem_mones talos salapalloi syyvvää.
Palvelija palkan suapi, piika taikka reiki,
minja ko ov_vuuen talos, viel ei maksa kekii.
Anoppijais palvele, palvele, minkä jaksat,
anoppijais palvelet, ni äitiis vaivoi maksat.
Mäne saunaa lämmittämmää, älä savvuu pelkää,
joka kerta anopiltais saunäs pese selkä.
Anoppijais palvele, älä kettää muita,
pöyhytä vuuve pehmoisëks, jot ei painais luita.

Kuin tultii, kuin käytii pöytää laulamaa, ensimmäisëks kutsuttii se sulhanen:

Sulhokkaine kaunokkaine, pane rupla meile,
sit myö annamma pöyväm_piäst t'ian Kati seukon teille.
Sulhokkaine kaunokkaine, rupla pittää panna,
ko et pane ruplajais, ni morsianta emmä anna.
Ko et pane ruplajais, ni kyl myö tempu'tiemmä,
tulovän yön morsiammev_vierestäis pois viemmä.

Sit ko alettii sitä sulhaista narrii. Sit ko kaikellain laulettii, miulkii laulettii jot:

Eij_uo Pekol samavarraa eikä ole turkkii,
Pekko viep siun_katselemmaa tyhjii tuvannurkkii.

Eij_uo Pekol tupaista eikä ole aittaa,
täytyy,sorjat langkarit kuusel_latvaa laittaa.

Ja sit ko sitä narrittii kaikellaig_kaikellain, sit viel_lauloit jot:

Katso Katri Pekkojais, kuin om_Pekko kaunis,
huulet on_ko huopasuappaat, nenä on_ko nauris.

A se minjan elämä, se kaik laulettiikii tottee. Ja totta se ol'kii, jot:

Joha siult nyt Kat'u seukko ko'elämä jäikii,
appeukko eij_uo isä, anoppi ei äiti.

Totta se ol', jot mones talos minja raiskaa torutaa ja minja raiskaa
lyyvvää. Mones talos syötii niitä salapalloi minjan taketta. Ja sitä
pritanuu pit' olla niim_paljon.

No pöyväš laulettii kaik jo etteepäin, miten sium_pittää ellää. Joka
ilta anopilleis vuuve pöyhettele ja pese saunäs selkä.

Anoppiis ko mainitsoo, jot pitäis tuuva puita,
sie jo juokse iel'imäiseks, älä uottele muita.
Anoppiis ko mainitsoo, jot pitäis tuuva vettä,
sie jo juokse ämpär kiä_ēs, älä uottele kettää.

Ne kaik laulettii pöyväš, miten pittää minjan ellää. Narrittii sitä
sulhaistakkii kaikellaiseks, ja sit viel sanottii:

Suotta moit'in, totta kiitän, siun'kii Pekkojaisi,
Koha tuo viel joka tyttö tälläsem_Pekon saisi.

Ja sit tuas toiseepäin kiiteltii. A eistäin_kaik jot kuiñ_köyhä se on jot:

Eij_juo Pekol hevosta, se on ihan totta,
Ko käi kihläl ottamäs, ni val'jais ol' ko rotta.

No ja tietyst, ei se elämä sellaista olt ennää siel toisēs talos ko se
ko'elämä. Äit'iin sanoi: "Toisin siellä torvet soivat, toisin sanovat
sarenat". Ja anopin sana koskoo kovemmäst ko äit'ing_keppi. Äit'iin
antoi keppii, se eij_olt mittää, läksit tuvast pois. Anoppi ko sanoi sanan,

ni itkit. Oikein ol' vaiki ja taipuu siihen toisen talon, vieraan talon elämää ja tappoihen.

Laulettii pöyvä, ja natot ja kaik siihev veettii:

Kuuluu olevan täs talos nato, tyttö huima,
ei se taho riihellekkää rinnalleese puimaa.
Kuuluu olevan täs talos nato, tyttö nä't'i,
ko eij uo mikä mieltä myötä, ni alkaa sinnuu sä't'ii.

Se kaik ol' totta, ne kaik ihan totta olliit keksitty. Se ol' sanakii jot "paremp kymmenen kyttyy, ko yks nato napero. Kyty männöö kyntämää, nato torruu nappajaa". Se ol' totta. Ei, kuka ei elänt sitä minjan elämää ni ei sitä t'ijekkää. Ja laulettii sitä:

Anoppiis on hyvä ämmä, antaa kavvam muata,
männöö kyllää puaraamaa, jot minja ei kehtaa ruataa.
Ko käyt tuppaa pesemää, ni pese eistäim pöytä,
anoppiis sit kiittelöö, jot miul on minja nöyrä.
Ko käyt tuppaa pesemää, ni pese eistäin lakkee,
anoppiis sit kiittelöö, jot miul on minja nakkee.

MEIL POLTETTII KOKKOO

Meil poltettii kokkoo. Viel ko mie ol'in nuor, ol'in sellane pienemp tyttö, ni se iltapuolël päivää jo teht'ii valmeeks. Eistäin pantii kaks puuta sellasii huarakkaita jot rist'ii, jot tul' tällanen pesä sissää. Sit laitettii pienet tytöt ja pojat kaik korjaamaa saunoil luont vastoi ja olkii ja pellovaita mist sai, ja sytykkeiks kaik etsittii kuivii puita. A sit piäl alettii sahata niin suurii paksui leppii, jot se ol' niin, jot kaikkiin korkijamman metsän korkuus. No ja sit nuapurkylis, sielt ko näkkiit mist savu tul' ja mist tulta lens ni, nuapurkylän pojat kaik tulliit sit, kaik karmooniloin kans. Ja siel tantsittii ja oltii piirleikkii ja siin koko yön kokkokennäl.

Silloim piettii hammeet pitkii. Noh, päiväl ko käit kirkos ja siel hyvät lanĳaparit piäl, ni eihä sinne kokol kelvânt männä. No mie tein sellail, jot panin sellasen arkipäiväsen hammeen piällein, ja sit ko siel kastees helmat ko likahuisiit ja tulliit märäks, ni toisem päivän nuapurin

tyttö tulloo meil sannoo: "Aj_jai ko miul likahuis kovast hame". Mie näytän sitä arkpäiväst hamettain, mie sanon: "Katsaa ko miulkii on". Hiä sannoo: "Voi sie pakana, no tälläks_sie käit koköl?" No tietyst, enkä mie nyt hyvä lan kahame piäl lähtent koköl. Mie panin sellasen hammeen, mitä sai huuhtoo. Ei siint olt, kuka siel nyt katsoi pim'jäs siul jot millaset hyvät lan kavuatteet siul_om_piäl.

No sielhä sit käi monest kyläst poikii ja tantsittii, ja monta karmoonii, kokkokennäks sitä sanottiikii. Miun äit' kerto sit, jot nostettii yks pyörä yllää ja pantii palamaa tervakas. A meil eij_olt sitä muotii.

PIÄSIÄISEN LIEKUTTII JA LAULETTII

Lieku ol välttämättä joka piäsijäinen. Lieku tehtii sellain, jot kolmet hirttä köytettii yhtee, ja sit ne nostettii pystyy, pantii huaräl tällain. Ja toista kolmet sijottii vahväst nuoril kiin. No ja sit ne tulliit jalat tällain_kahem_puolen, ja yks hirs nostettii yllää piäl, orrëks. No ja sitten mist talost suatii nuuraa, no ja kuluiha se nuora vähän, no siint käytti sit kesäl niittämäs nuoräst. Pantii nuora, no ja sit tehtii se lieku ja levjä liekkulauta. No ja sit kuin suatii lieku valmeeks piäsijäisen, no sellain iltapuolee ensimmäisen päivän se tehtii. Ja sit kerräst käytti laulamaa:

Lauletaaks myö mejän tytöt, nyt on lupa laulaa,
voi kuin_kopja kokkalieku om_mein_kylän_kaulla.
Piäsijäistä uoteltii, ja piäsijäinen tuli,
tulliit potrat päivämpaisteet, lumi muasta suli.

No sit siin liekùsha ne laulettii, ne kaik, ne vanhat tytöt ja ne ämmät.

Ämmät ämmät tiän_kylän ämmät, mikä teil on hätä,
miul on_kulta uskollinen, ei se minnuu jätä.
Lauletaaks myö mejän tytöt, nyt on nuoren mieli
vanhaks tullaa laulettais, ni sit ei taivu kieli.
Lauletaaks myö mejän tytöt, ennenk vanhuus sattuu,
viel_on aika vanhannakkii syntilöijää kattuu.

O'ha niitä liekkuvirsii kaikellaisii.

LASKIJAISEN TEHTII PYÖRÄMÄK

Laskijaisenha sitä pyörämäkkeä tehtii. Meil ol' sellanen, sitä sanottii rummakòks, sellanen suur niinku järvi. Siihe virtäs veš lähekaivòst. A sit se pyörämäk tehtii sellain jot jiähän lyötii reikä ja pantii suur seiväs. I se seiväs pantii rattaampyörän läviten, sen rummun läviten, pantii sinne syyvvää kaik vajotettii se pitkä seiväs. A sit siihe rattaampyöräähän, siihen väärtänäähen, siihem pantii sit pitkä riuku, kiärittii nuoräl hyväst kiin rattam pyöräähän. Ja toisee piähän sit pantii kelkka. No ja sit minkäm pitemp riuku, sen suuremp se ring ol', niim pitemmält sai liukuu. Ja sit toiset pyörittiit, puukkasiit siint pitkäst rivvüst. Ja toiset sit istuit siel kelkäs, vuoroo.

No se ko ol' kaheñ kyläv välil, ni sinne tulliit ne toiseñ kylänkii pojat. Ne tulliit ja käivät viskomaa meit sielt kelkäst pois. No jo se ol'kii myöhä, jo myö olimma kavvan siel liukuneet. Mium pit' sit lähtee pois. Hame märkän, ainha sielt turskuis vettä sielt reijäst, siint rivvun ympärilt. Noh, se jiä ol' märkä, ja siinko nyt oltii kelkäs kaik lumen se as ja. Mie olim märkän, ni piäsin tätin rappusil vähä matkaa siint, sit huusiv viel äkkeissäin siin jot. Sellane suur muhku ol'kii sininen otsäs niinku. No viel mie huusin äkkeissäin ainakii jot "Nyt jo taitaa talvi tulla, järvet on jässä, Kuittilam pojat kiukaal istuut karvahattu piässä". Ne siel näyttiit miul peräst kulakkaa, no em mie huolint, juoksij kot'ii.

Ko tulin, katselen ikkunäst, en uskallakkaa jyskyttää, äit' sit ain jot sait sen selkäsaunan. Käim mie viel polvillein rappusil kiäjet ristis ja luvvin isämeitä, jot ei toruttais. Ja sit katson, isä onkii yksinnää tuvas. Sissoin ja vel'lein ne ol' männeet hevosil liukumaa, se ol' laskijaistiistäk. Ja männiit sinne kansantalol ja. No sit isä tul' avvaamaa. Ja mie kerkisin tuppaa, isä otti peçorkäst kintaan ja käi painelemmaa sitä muhkuu.

Äit tulloo tuppaa sanoo: "Joks viimeeks tulit sielt pois luoskuhelma, olet märkän niin ku". Isä sanoo: "Älä ennää toru, katsoha millane muhku om piäs, niin on ko sarv". Ei siinj kelvánt ennää mittää virkkaa. Äit' tul' kutsumaa issää jot: "Lähetää liävää, lehmä poikii". Ja mie mänij kiukaal. Isä anto viel suureñ kakkaran, laskijaisen aim paistettii kakkaroi. Pañ viel vareñjaa piäl ja pist' miul sinne

kiukaal, ja itse läksiit liävää. No selkäsauna jäi, äitil eij olt aikaa sitä. Hame pantii kuivamaa.

No kyl siel ol' hyvä, siel pyörämiäjēs, eikä sielt enne ruatsint lähtee poiskaa, enne ko olit märkän ja lijās. Hyvä ko ne pojat viskoit meit sielt pois.

NIKKA NIMMEE

Nuapurin emo opetti sellain, jot ko nikostuttaa, ni sit pittää männä suuree tuomee istumaa. Se ol' viel vanhäs kyläs niit suurii ijänikuisii tuomii. Ni hiä sanoi: "Pittää männä sin tuomee oksal istumaa ja lukkee: "Nikka niemee, toin tuomee, kaik kymmänäähen ast, ja kolmais koivuu, neljäis neulaa, viijeis vippuu, kuuveis kuusee, seitsemäis seipäähen, kaheksais kantoo, yheksäis yl' meren, kymmänäis kynnyksel nikan piätä leikatēs". Mie mänin sinne suuree tuomee istumaa, ja sit hylkäis nikostuttamäst.

ERKIŃ KERKIN

Sit käytii, sitä ajelijaisil tai kuurupeittosil, ni niitä muistav viel ko luvettii: "ErkiŃ kerkin, sarana parana, semppel viilaa vestel' vuolaa, yllin kyllin, piä meist tuuppaa pois". Sit kel tul' se "pois", sit se tuas syrjää, ja sit tuas toisii alettii lukkee sellain.

Miten se ol': "Matti tatti talleroinen, puolem markam palleroinen, lypsi lehmän, taitto sarven, kanto kiven kallijolle, tuos on korppa pois". Samallain ajettii pois.

LÄHTÄÄ SEUKKO SEPPÄLÄÄ

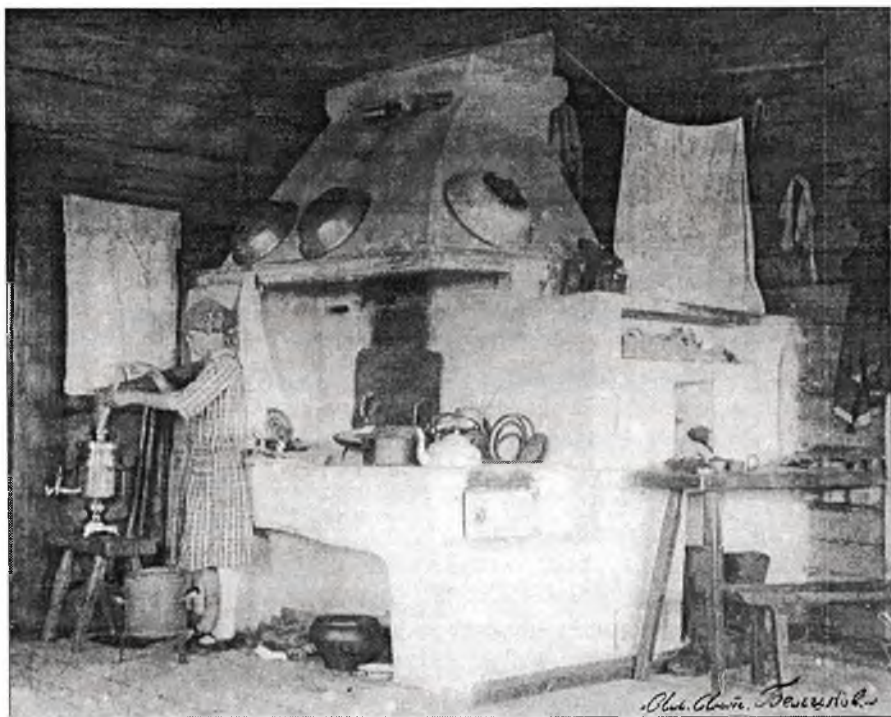
Sellasii laululoi ol': "Lähtää seukko Seppälää", myö lauloimma, ko olin lapsen:

Lähtää seukko Seppälää. Mitä sinne Seppälää?
Viikatetta tiettämää. Mitä sil viikatteel?
Heinää lyyvvää. Mitä sil heinäl?
Lehmäl syötetää. Mitä niil lehmi?
Lehmät antaat maitoo. Mitä sil majjöl?
Lapsil juotetaa. Mitä niil lapsil?
Lapset kantaat lastuloi. Mitä niil lastuloil?
Olta keitetää. Mitä sil olvel?
Häitä pietää. Mitä niist häist?
Minja tuuvaa Mikkeliks. Mitä sil minjäl?
Minja saunan lämmittää. Miä isäntä saunaa,
miä emäntä saunaa. Miä sie kântty kylpömää,
vastat on vanhäs luhis, sauv on saunan porstuväs.
Kappa on kaivon kannem piäl ja kultakans on kaivom piäl.

SUUR KIUKAA

Se mein suur kiukaa, no se sit ol' oikee tohtar. Ei siihen aikaa vähän vaivan kans tohtaril suant männä, ko sinne ol' kakstoist virstaa matkaa. Se kiukaa vaivat otti pois. Ko kivist vatsaa, käytii vatsalleen kiukaam piäl, ko kivist selkää, käytii selälleen. Ko vilusti, keitettii kumina- ja ramaskaaijuu.

Ainha niitä tarvisheinii korjattii kesäl. Mein nuapurin emöl ol' korjattu koko säkillinen jo juhannuksen uatton. Muistan, ko olim pien tyttö, hiä vei meit kantamaa niit heinii. Siel ol' haukheinii, kirokastikkaisii, hyleheinii. Ol' sellanen juur niinku kämmen ja sormet, sitä sanottii "juma-lan kopra". Se parans kaik vaivat. Kalkanäs om pien keltanen kukka ja suuret juuret. Niit juurii kuivattii ja liotettii, lapsil maijös, no miehil lijotettii viinäs. Vaik ois olt kuin kova vatsataut ni otti mieskii pullin sitä kalkanaviinaa ja kapus kiukaal, ni niim pañ ko ropin ettee.

Kuva Karjalan valtiollisen kotiseutumuseon kokoelmista, v. 1927.

Pienärheinii korjattii syksypuolël. Siin ol' vars kova ja valkija kukka. Sitä ko keitettii ja havvottii, ni vaik ois kuin kovast ryvittänt ja ahistänt, ko joi sitä čajjuu ja yön makas kiukaal, ni siihe se rykimine loppui. Kevväl korjattii koivumpočkii ennen lehem puhkeemista. Ne olliit pihakkaita, niit liotettii viinäs, sitä juotii, ko sisusta kosk. Ain ko juotii pulli viinaa, käytii kiukaal vatsalleen. Siihen se vaiva ain loppui.

Miun isä ol' seitsemänkymment vuotta vanha, ni tohtaril ei olt käynt kertaakaa. Kons talvel tul' pitkält reisült, ni joi oikee väkövää ja makjaa kuminačajjuu, män kiukaal, hiostu. Äit antoi kuivam puhtaam pajjan, jo toisen uamun ol' terve. Kerran sit ko nost raskait rattait, sivut rouhahuisiit. Hiä käi silläl vatsalleen, käsk minnuu tallomaa. Mie kävelin seläm piäl. Sit se voijeltii terväl, hiä män kiukaal. Se ol' oikee vär, ko leipii paistettii. Se selkä iham punane ja kipjä. No paránha se, tohtaril ei huolint männä.

Hampait ko pakotti, voijeltii jootäl ja tehtii vanna. Pantii heinäsiemenii suavii ja kuumaa vettä piäl. Jalat pantii sinne vettee ja

itse peitteen sissää upmkorvii ja sit kiukaal makkaamaa. Monet panniit piipunkontraa hampaam piäl, sit pyörtyi. Lapsil ko läks pois niit ensimmäisii hampait, ne visattii luantalaa ja sanottii: "Ota hiir hiekkahammas, anna rautahammas sijal".

Syksyl ko sahattii puita, saha sattui kiäjem piäl, siihen tul' huava, alkoi vuotaa verta. Nuapurin ämmä saunan luhist toi suuren nokisen hämähäkinkinon, pañ siihen huavam piäl. Ver hylkäs vuotamast. Se musta kino kasvoi siihem piäl ja sellain jäikii. Kuolemaahen ast ei lähtent pois, vaik huava parañ.

Ol' yks vanha tyttö. Ko kel läks jalka tai kās paikaltaan, määntii ottamaa sitä. Hiä osäs panna kaik paikalleen. Hänel olliit niim pehmeet sormet, laittoi hyväst, köytti kii ja sanoi: "Ole lämpösël kiukaal paikallais, sit se paranoo".

Se kiukaa ol' niin tarpeellinen, jot vaik ois olt kuim pien tupa ni suur kuukaa pit' olla joka perehël. Siel paistettii leivät, piirakat, keitettii syltty. Maltaset tehtii, ko oltta keitettii. Kornum piäl pantii pärepuita kuivamaa. Ko ol' kylmät talvel, ni vanhat ja lapset istuit kiukaal päiväkkii. Ämmät siel neuloit kintait ja sukkii ja kuaskusiit lapsil vanhoi kuaskuloi. Monès talès olliit lapset arkoi, ko siel kiukaal iltahämäris kuaskuttii kaikellaisii kummituksii.

Pellavaat syksyl loukutettii ja lipsuttii saunäs, sit tuotii kornum piäl, jot olliit kuivii, ko häklättii. Kiukaa ko herkes, hiilet veettii kamantoo kattilan ala. Siel ol' koko päivän lämmi ves, mil pestii astiat. Otettii parempii hiilii, mil keitettii samavara. Suurès kiukaas keitettii ruoka koko päiväks. Keitospata nostettii uhvatal tulenuksen vieree ja tarttupata toisël puolël. Sitä pit' koukùl pyöräättää, jot ei toisèst kuppeest tartut jiäneet rouhaks. Puut pantii kesk kiukaahen ristikolleen. Ko eij olt kuivii puita, ni iltasil pantii kiukaal varpoi. Ko eij olt hyyvvii sytykkeit, ne tuoreet varvat ei syttyneet, sit uamusil valettii karassii. Ne ko varistuit, sit jo palloit. Sit lisättii paksumpii puita.

Kerran mies tul' reisust, huopaset olliit määrat. Ne pantii puihem piäl kiukaahen kuivamaa. Vanhat ämmäthä sitä kiukaata nousiit jo varrain lämmittämmää. Hiä ei tietänt, jot siel olliit huopaset, ne siel palloit. Mies ko nous yllää ja määñ ottamaa huopasii, ni kiukaa jo herkes. Ei siin muuta, ko pane suappaat pakkasël.

Miunki ämmäin tek itselleen uuvvet sukat, peś lauvantakiltàn ja pañ kiukaahen kuivamaa puihem piäl. Olkii pañ sukkiin sissää.

Suntakuamun pañ itse kiukaan lämpiimää eikä muistant ottaa sukkijaan pois: Ol'ha se sit paha miel', no ei siin mikkää auttānt, ko kiukaas olliit jo piirakat.

Ei niit silloin viel pliittoi ollut. Ko kesäl tahottii iltasil mitä varistaa, ni olliitha ne joka talos ne patajalat, rautaset, kolme jalkaa ja renkas, mihi pantii pata tai riehtilä. Talvel ol' joka talos pieñ rautakiukaa. Kuim pantii lämpiimää, vähän aikaa ko tupa ol' lämmi ja kaik kiehui niin vällee. Siin ol' läkkitruvat, ne laskiit lämmint. Satviska ol' siel suuren truvan luon. Se suur kiukaa ol' sellain tehty, jot alus ol' hirsist. Talvel kannoi piettii launtaläs.

Kiukaan kuppeel ol' lesantka. Talvel ko lehmä poik pakkasël, ni sinne lesantkan ale tuotii vasikka. No ei sitä siel suant kavva pittää, ko selkä tapaš lautoihen. Ko ol' lehmäne, ni tehtii liävää karsina, jätettii kasvamaa.

Kiukaan kuppeel ol pečorkat, siel piettii kintait. Ne siel kuiviit ja kättee pannès olliit lämpöset. Yks pečorka ol' iespäin, siel piettii spičkakarppi. Kiukaam piäl istuttii, piettii hämärikköö. Siel ol' truvan vierès naula, mihi sai panna vanarin riippumaa. Peräseinäl ol' parvi, sinne pantii saippuva kuivamaa.

Kiukaata ei tehty ihan seinää vast, jätettii väl', sola. Sinne pantii päiväks koukku, uhvatta ja säplä ja viel patapulikka. Niitä suuri pattoi ei jaksant nostaa, pantii uhvatan varren ala pul'ikka, se vieretti helpöl. Vespata ol' suur, se varistettii joka päivä. Pantii katajanoksa, siin pyöritettii maitopuat, sit ei maito happane. Mikkeliaks ja jouluks ko keitettii oltta, ni pantii maltaset kiukaahan suuri pattoihen. Kiukaa lämmitettii kovast, juska pantii kiin ja pelti, pellin ettee ajettii hiili. Kuka tul', jo ulkøn ties jot nyt ovat maltaset kiukaas. Niist tul' hyvvää oltta.

Kiukaata ko tehtii, ni jo jätettii samavarareikä torriihen. Jos talos ol' tupakkamies, ni talvel ko poltti, ni savun lask sinne samavarareikäähän, jot ei huollint koko perreen sitä karkijaa savvu henkittää eikä tuväs olt tupakan haisu. Siel kiukaan kuppeel ol' toinen sola, siel piettii kaulooskarttu ja pulikka. Sotkut ko tuotii kuivamäst, ni kaulattii. Kaik rullattii kahapäin, jot käivät läikkymää. Muuta ei ut'ukoitettu ko pyhäpäivät.

Kel ei olt ommaa sauna, ni hierottiikii kiukaam piäl. Mones talos ol' niin suur kiukaa, jot ämmä keträskii kiukaal. Talvel pestii lapsii kiukaal, kons ei sauna lämmitetty. Kornum piällys ko ol' korkija, siel

sai kuivattaa kenkii. Siel piettii kohvimylly ja suoloi. Lapsiin kans ko muattii kiukaal, siel paloi pien tuikkulamppu. Hyvä ol' se suur kiukaa, vaik nyt ei sellasii tehäh. Hieroja Mari sanoi: "Tiä vennäin kiukaa om maailmam paras paikka. En taho paljo rahhaa, ko suam muata kiukaal".

ENNEVANHASII PARANNUSTAPPOI

Vanhat ihmiset Ingkerin mual sannoit sellain jot "vaik ois vaiva varpaan nenäs, ni syvämee syy tehho". Ei niit ennen kyläs tohtarloi olt, mut ol' niit sellasii, kuka avun antoi.

Ko miun tyttöin ol' kahen vuuvven vanha, hiä ol' käynt toisiin lapsiin kans ulkõn ja suant kylmää. Näkö alkoi ajettuu ja ol' punanen. Se ajettui niin kiireest, jot kohta ei alkant näkky silmiikää. Mie jo itkin enkä osant mittää tehäh. Onneks sattui tulemaa meil nuapurin nainen. Hiä sanoi: "Täs on ruusu". Hänel ol' vanha äit', hyö sannoit emoks, ko hiä ol' äyrämöinen. Hiä män ja sanoi emolleen, se emo tul' ja sanoi: "Älä vie tohtoril, ei tohtorit sitä ossaa parantaa. Tuo kaik, mitä on tarvis, ni tiä on tänäpäin terve". Mie toin mitä hiä käsk. Siihen ol' tarvis yheksää lajjii: punanen lan'kariepu, sinistä paperii, otettii vihon kanslehti, sit ruisjauhoi, punasta verkaa, liitujauhoi, mustii villoi, pellovait, munan valkulaista, kirpitsajauhoi sievois kastettii. Sit pantii sen punasen rievun piäl ja köytettii poskël. Män vähän aikaa, mie kysyin lapselt, jot koskooks se, ni hiä sanoi, jot syyhyttää. Ämmä istui luon ja katsoi. Silmä ko alkoi avahuu auk, hiä köytti sen rievun toisël poskël. Vähän ajan piäst toinenkii silmä avahuu auk. Sit ol' voi'je tehty, sil voitël. Sit käsk viel yöks panemaa sen punasen rievun. Se on viel nytkii miul, selnen punanen lan'kanen sarfa. Sellain miun tyttöin parañ. Sitä ei kelpaa kastella.

Nyt olen sen peräst monta ihmistä terveeks suant. Ko on punaruusu, ni sit ei huoli ko punanen riepu ja liitujauhoi, ko on sinisen kirjava, ni sit pittää olla sinist paperii ja ruisjauhoi. Ko tulloo selnen pien sininen rakko, ni sit se on rakkoruusu, sil pantii piäl rakkoo. Syksyl ko tapettii pässilöi, ni rakko hierottii poroloin kans ja puhuttii ilmaa täytee, köytettii kiin ja

pantii luhitii riippumaa. Ko tul' tarvis, ni leikattii pien pala siint rakost ja liotettii, pantii-siihen piäl, ja ei sil olt muuta tarvis. Toisen päin ol' terve.

Ko tul' näkköohen tai vaik mihin sellasii leimoi ja alkoi syyhytä, niit sanottii täin tarhoiks. Leikattii koivun kuorest kolmet viiskantaa, jokaisel painettii sitä kohtaa kolmet kertaa ja sanottii: "Kattoo ko tuhka tuulee, painu ko kiv vettee, pala kaik paha männessäis". Sit visattii yks tuulël, toinen vettee ja kolmas tullee. Lapsil ko tul' piä ruppee, keitettii kalinan marjoist ja oksist vettä ja sil pestii.

Kevväl ahavoituit jalat, ko jyrkin jo lapset männiit ulos paljain jaloin. Lehmä ko poiki, tehtii siint maijost voita, se ol' keltaist, sil voijeltii jalkoi. Pien laps ko itki ja ulostus ko ol' ruohon näköistä, sil keitettii riisimarjoi maijòs ja juotettii. Laps ko ol' vatsatauvil, sil juotettii kalkanaa.

Hampait ko pakotti, pantii hampaan piäl piipun kontraa, se hais pahal, sit laps pyörtyi ja nukkui. Jos lasil leikkäs mihin huavan ja alkoi vuotaa verta, siihen pantii nokista hāmähäkin kinnoo, jot ei juost verta. Viel on elos yks vanha nainen, kel on musta huavan arpi, ko pantii mustaa kinnoo.

Jalkoi ja käsii kel kivist, vietii muurahaispessää putel', suu voijeltii sievoil, jot muurahaiset männiit putelii ja pois ei piässeet sielt. Putel' pantii lämpösee kiukaahen, muurahaiset sulliit, ja sil sit hierottii. Kesäl otettii suur vasta poltikkaisii, saunäs kylvetettii oikee varis löyllys. Käsii ko poltti, ni pantii kintaat kättee. Tehtii poltikkaisvanna, pantii suav täytee poltikkaisii ja kuumaa vettä piäl, siel piettii jalkoi, viel peite visattii piäl.

Kesäl korjattii juhanuksen uattõn hyleheinii, niis on juur niijku kopra sormiinj_kans, niit sanotaa "jumalan sormet", ne parantaat kaik tavvit. Ko alkaa kasvaa paise, ni panna se hyleheinän juur piäl, ni ei enempää kasva.

Kevväl ko vast alkaa koivuuhun tulla leht, pantii lapsel niit koivunlehtilöi kätkyvee ja laps niihem piäl makkaamaa, ko vuuven vanhän ei viel kävelt, ko jalat olliit heikot. Kalkanen juurii liotettaa lapsil maijòs ja aikuisil viinäs. Mein nuapurin ämmäl ol' ain sitä kalkanaviinaa. Se ol' vatsatavvin lääke. Ko ryvittää, pantii satavuotist heinää, puristettii viinaahen, lapsil maitoohen. Ko vilust ja kivist piätä, keitettii kumina- ja romaskaajuu, tehtii makjaa, juotii ja käytii lämpösee, peitteen ala. Sit ko tul' hik', muutettii kuiva paita, ja olitkii terve.

No kuka kuol', ni sanottii: "Ei ole surman estänyttä". Ei sitä umpisuoilta kukkaa tietänt olevan. Jos kuka kuol', ko se umpisuo' repeš,

sanottii jot "Käi vatsaa kivistämmää ja kuol". Syöpää ja hermotautii ei tiijetty. Kuka ol' hermotautinen, sanottii: "Selen hullu ja syvämikkö". Se ol' tavallista, ko nainen kuol' synnyttäis, sanottii: "Tallël on tyttö mättähäs. Kuoloot niä kuninikaatkii". Ja viel sanottii: "Etteepäin on elävän miel', vaik ois surma selän takan".

MITEN SYPLII JA TÄINTARHOI PARANNETTII

Tytöl tul' oikijaa kättee paljon syplii. Heil ol' se hieroja Mari yötä. Hiä ko katsoi hänen käsijään, sanoi: "Et sie nuoita syplii ole suant hävittää pois"? Tytöl tul' niin häpjä. Mari sanoi: "Ota yheksän vuaksaa mustaa rihmaa. Tie siihen yheksän solmuu ja joka solmul paina joka syplää kolm kertaa. Sit pane se rihma kiven ale ja sano: "Hävitkööt syplät ennen ko tiä rihma märkänöö". Ko on oikee niit suurii harjassyplii, ko lövvät mist suuren luun, paina joka syplää kolm kertaa ja pane luu siihen paikkaa mist otit. Mäne pois, älä katso jälleleis".

Sit ol' viel tytöl sellanen punanen leima kiäjem piäl. Se syyhys, sitä sanottii täintarha. Mari leikkäs koivun kuorëst kolm viiskantaa. Niil kaikil painettii sitä kohtaa kolm kertaa, ne pit' visata yl' olan, jot ei katsoo jälleleen. "Yks tullee, toin tuulee ja kolmas vettee". Viel sanottii, ko saunäs kylvet, mitä tarttuu vastanlehtilöi nahkaheis, pyyhi niil ja viskaa saunan kiukaahen, sano: "Syyhyttäkköö hiirii, kutkuttakkoo kummitoksii, miun kättein terveeks tulkoo".

UUVEN VUUVVEN TAIKOI

Leipää ko paistettii uuten vuon ensimmäist kertaa, pantii yhen leiväm piäl rukkeen olist tähkii, niim paljo mont henkee perettä, nimitettii, mikä kenen on. Se leipä pantii keskkiukaahen. Kenen tähkä paloi, sit se kuoloo sinä vuon. Kenen män käppyrää, se tulloo läsimää. Kenen jäi suoraks, se on terve. Leiväm piäl tehtii kahvelil reikii, jot ei

kuoret kohovais. Vähän aikaa ko leivät olliit kiukaas, sit niit muutettii. Sanottii: leipii pittää liikuttaa, jot reunoilt ei jää tuoreeks. Leivät ko pantii kiukaahen, hiilet veettii kattilan ala. Sit kutsuttii pois kuka ol' kiukaal, jot pyörtyy, ko tuppaa tul' tiikuu. Sellane ol' se vennäin kiukaa.

ÄMMÄ TEK TAIKOI

Meil ol' yks selnen ämmä, hiä ties niit taikoi. Kerran ko meil käi sauna palamaa, säkenet lensiit talon katol, tuul' sellain, ja alettii vallaa talon kattoo. Se ämmä tul', käi kolmet kertaa saunan ympär, höpsytti sil valkiäl äyrämöisen myssyllään, mitä lie lukent, ja säkenet alkoit lentää karjamual päin. Sit hiä viskäs vettä tullee yhen ämpärlisen ja tul' alkoi sammuu.

Juhanuksen uattõn hiä korjäs kaikellaisii kukkasii: haukheinii, kirokastikkaisii, hyleheinii, ruumiinvuoteita... Kevväl ko ajoi ensimmäist kertaa lehmii karjaa, ni ei hiä antant minjankaa ottaa vitsaa kättee. Hänel ol' jo valmèn virpopučokka, siihen ol' viel pistetty haukheinii ja kirokastikkaisii. Sit hiä viel ripusti kenkärontkon lehmän kaulaa ja pañ sinne pirunpaskaa. Se ol' sellast haisevaa pihkaa, se ei palant ilmtulel, se savuš ja se savu ol' niim pahhaa, hiä sanoi, jot sitä savvuu pelkäjät pahat henket, sit ei tule lehmäl mittää vahinkoo.

Sitä pirunpaskaa myötii apt'eekis, sitä sanottii vennäiks voñučaja smola (haisevaa pihkaa). Se ämmä mæn sitä ostamaa apt'eekist, sanoi: "Čortova govna na tri kopeikki" (Pirunpaskaa kolmee kopekkaa). Apt'eekkar sanoi: "Čort i srat' ne staanet za tri kopeikki, nado hot' na p'atačok" (Piru ei käy paskantammaakaa kolmest kopekast, pittää ottaa vaik viitee kopekkaa). Se mein lehmä ko pusettii, ni ämmä sanoi äitillein jot oist pant vaik lehmän korvaa pirunpaskaa, ni ej ois lehmää pusettu.

Äitiin ei uskont konsaa niit taikoi, sanoi jot "kuka taijat tietää, se taijat tarvitkoo". Ämmä sanoi: "Hyvähä siun on ylpeillä, sanotaa jot ennen koiralt kuš loppuu, ennenko rikkaalt rahat". Äitiin sanoi: "Ei meilkää rahat tule niinku Israelin lapsil taivaast mannaa. Ko nouset uamusil viis tuntii ja ruat koko päivän hik hatuſ... Sanotaa kenen jalka kapsaa, sen suu napsaa". Siihen se ämmä tuas sanoi: "Raha pyrkii rahan luoks".

TUUTAROISET KISSAN KEITTÄJÄT

Siint on jo ainakii enem sattaa vuotta, ko mein Mikkël'-setäl tuotii se mein Liisa-täti. Ei hänt kukkaa muuten ois ottant, ni ko annettii koltsattaa ruplaa pritanuks, ei huolittu vaik ei osant sannoo k:ta. Sit ko olliit hiät ja toisenpäin nostajaist, keitetii kattilas čajuu. Sanottii: "Mäne Liisa katsomaa, joks čajju kiehuu". Se kattila riippui kokast kiukaan kamannòs. Sinne ol' puont kissa. Liisa tul' ja sanoi: "Miä umma attilas, ons iäntyy äpälä, ons häntä häilähtää". Siint tul' sanontia "Tuutaroiset kissan keittäjät". Sit siint tehtii laulu:

Käin mie kerran Tuutarissa,
siel keitetii musta kissa.
Pantii suuree čukuniekkaa,
piäl ripsuttii sokurhiekkaa.
Päivä piettii kiukuassa,
toinen päivä tuhovkassa.
Sumppatrallaa.
Tulliit kissan jakajaiset,
sinne tulliit miehet, naiset.
Piäkolikko Kolkkaselle,
etujalat Ierikalle,
takajalat Tahvanalle,
paras paikka Puavolahan,
muu ruumis Musalahan,
häntärusto Repolahan,
silvät sepän Mikkelille.
Mitkä talot ilman jäivät,
kolme viikkoo suuvos käivät.

PAIMENII PIETTII HYVÄST

Se ol' tuhatta yheksänsattaa viijenteen vuon kevväil, peräst sen ensimmäisen sapastovkan, mikä ol' yheksäis päivä tammikuuta. Tul' yks oikee huono mies Muikkalan kyllää ja lupaš kävvä kesäks paimeneks. Kylä ol' pieh, no lehmii ol' kuuskymment. Ko elettiä niin likel linnäst,

jot maitoo sai viijä linnaa. Vaik kel ol' vua yks lehmä, ni silkii sai perreen elättää ko osaš ellää nakkiast. Paimel ol' ain kylän yhteinen, se palkattii Jyrin päiväst ja Marttii ast. No ei ne syksyl konsaa niin kavvan suaneet lehmät kävvä. Välistäin jo Mikkelilt jäivät kot'tii. Palkkaa maksettii paimenel kaks ruplaa lehmäst. No ei ne oman puolen miehet konsaa olleet, ko sitä katsottii nin ku häpjäks, vaik paimel sai palkkaa kesäs enemmän ko reñk vuuvvès. Reñkin palkka ol' siihen aikaa kaheksankymment ruplaa vuuvvès. Piijan palkka ol' viiskymment ruplaa, no suuris talolois ol' kuuskymment ruplaa ja keñkät. No ko ol' hyvä emäntä, ni antoi ommii vanhoi vuatteitaan ja ost viel hyvät parit piäl palkan. Piijat lauloitkii jot: "As siun hiiš, ko harmittaa, ko piikan pittää olla, vähäl vuattee, heikoil keñkil aikoin pittää tulla".

Sellain sit kyllää tul' mies jo maaliskuus, Marjan päivän. Miehet sannoit jot t'ia tais piässä tyrmäst, ko on niin huono, eikä ole muuta ko oikee rötköt pöksyt ja kotit jalas, niin ko tavallisest possatskoil ain olliit, ja täitä täynä. Meil piettii paimenii hyväst. Sanottikii: papil ja paimenel pittää olla hyvä ruoka, joka uamu kohvii, pulkkaa ja voita ja muna. Sit lounail rasvanen keitos ja putro maijon kans. Yks ämmä ol' sitkijä, pañ tilkan vettä maijon sekkaa, ni paimel viskaš tuopin silläl, ei tahtont, pit' tuuva hyvvää, ja peräst lounain čajju, pulkka ja voi pit' ain olla pövväl. Ilanen tuas hyvä.

Vuatteet pit' antaa joka talost puhtaat ja vahvat jo sinä uamun, ko tul' vuoröl. Meil ko ol' viis lehmää, ni meil ol' paimel kymmenen päivää, kaks päivää lehmäst. Vasikast ol' päivän. Sit lavvantain ko lämmitettii sauna, ni viel pit' antaa puhtaat vuatteet. Sellain hiä sit ol' sen kuukaaven ja pruavehuis, näkö tul' ko leipä, ja punanen. Ko tul', ni ol' vua suurenä, sit jäi nenä pieneks ko posket olliit niin paksut. Istui rappusil päiväpaistes, tek pillin pajust, siihen pañ viel lehmän sarven jatkoks. Sit veljein kutsui lounail, sanoi: "Ahvanasi, id'i obedat" (tulee lounail). Sellain hiä sanoi olevan nimen, eihä silloin viel vennäin kyliskää passiloi olt. No ämmät sannoit hänt Ohvontka. Sit ko hiä söi vatsaasen oikee täytee, käi loikomaa lesantkal ja sanoi: "Vottak žizn! Spi da leži, potom jessoo otdohni" (Mikä elämä! Nuku ja loikoile, sit viel leppää).

Sit tul' se Jyrin päivä, sit pit' paimenen männä soittamaa, no ei sinä uamun viel kukkaa laskent lehmijään, ko ol' kylmä ja satoi. Sit hiä otti mein suuren linnamerssin ja läks korjaamaa kananmunnii, sai meressin täytee ja vei linnaa ja möi. Muna maksoi silloin kolmet kopekkaa, hiä

sai niil viel kalleemman, ko se ol' vennäin piäsiäinen. Sit hiä viel korjäs vähän rahhaa kyläst, jot pittää ostaa suappaat, ei piäse karjaa kotit jalas. Ei ne kaik viel antaneet, miehet ei oikee uskoneet, no yks ämmä antoi ruplan, sanoi yhellain on maksettava. Sit jo lasettii lehmät karjaa, no meil ol' karjamua selnen leppämetsä. Ensimmäiset päivät ol' jokahinen opettamas ommii lehmijään, ko ne kevväil eistäin ain alkoit puskee ennen ko oppiit. Sit ko ennää ei ihmiset itse männeet, ni se paimie ei jaksant juossa, ko hiä ol' niin lihont. Hiä vua istui kannon piäl ja soittel', ei katsontkaa lehmii. Sit tul' sanomaa ko mein lehmä pusettii vatsan ala. Veljein ko toi lehmää kot'ii, ni se nahka riippui muahan ast. Veljein pañ kiireest hevosen valjaihen ja män ottamaa lukkarii. Se mein Tuutarin lukkar Emil Suni ol' oikee hyvä lehmätohtor. Hyö ko tulliit, kutsuttii miehii ja kuaettii lehmä, jalat pantii kiin ja lukkar ompel' selsel viäräl neuläl ja sulkul kiin. Parañ se huava, no maitoo alkoi antaa vähemmän. Se ol' oikee hyvä lehmä, selnen mustan ja valkian kirjava. Laukko ol' sen nim, ko se ol' syntynt lavvantain. Ei se paimie olt ko kolmet päivää, sanoi: "Ja vam ne pastuh, u meña nogi bol'at" (Mie en kelpaa paimeneks, miul on kipiät jalat). Sellain män se Ohvontka, kuka antoi rahhaa, ni pyyhi partajais. Issäin sit sanoi: "Hulluloi ain viisain ajaks tapajaa. Mikä lie tyrmäst tult, sai vatsaasen täytee ja vuatteet piälleen". Ne rötköt ja täikkää nutut issäin nost hanjon kans karjamuan kanavaa. Sit pit' jokahisen itseesen paimentaa niin kavvan, ko suatii paimie. Se ol' Suomen poika Antti, se ol' sit syksyyhen ast.

Se ämmä, kuka pañ vettä maijon sekkaa, ol' sitkijä. Kerran ko se Antti tul' lounail, ni ämmä pañ keitosta ja sit uattel' jot en panekaa putroo, se tul' tänäpäin niin hyvää. Hiä käi panemaa jo peltii kiin ko paimie Antti sanoi: "Mie ko näin niin likel jänist, niinku tuo putropata tuol kiukaas". Sitä putroo keitetii selses savises puas, ne kestiit varis kiukaas, niitä vart ol' selnen pien uhvatta. Sit ämmä sanoi: "Voi, voi, mie en muistantkaa siul putroo panna". Antti käi syömää ja sanoi: "Tiä putro on hyvää ilman maitookii, en mie tätä pestyy maitoo taho, tiän suat panna vasikäl, ja keitä eistäin jot ei tulis vasikka vatsatavvil, ko sie panit siihen kylmää vettä". Ei ämmä sit ennää hirvint panna vettä maijon sekkaa paimenelkaa vaik minjallee viel pañ, ei se minja hirvint mittää sannoo.

Kolppinäs ol' selen lehmäparisniekka. Sinne Kolppinaahen ol' mein kyläst viiſtoist virstaa. Talvel se torkuis siel kotonnaan, kesäl ajoi sitä karjaa Kruasselon tietä, sitä sanottii ajokarjaks. Mie muistan ko se karja ol' yötä mein kujas, siint kaik käivät valitsemas lehmii. Se isäntä antoi ostajan itseesen lypsää ja ties, milnen ol' tiine. Ko ol' maho, ni ei maksant ko kaksikymment viiſ ruplaa, no hyvä tiine maksoi nel'kymment. Hänel sai myyvä vanhan lehmän, siint hiä maksoi vua kaksikymment ruplaa. No ol' hänel hyvviikii lehmii. Mein kujast sinä iltän ost Kurkelan nainen, ni hiäkö lyps iltasil ni se antoi suuren ämpärin maitoo. Isäntä sanoi jot se on vast poikint. Äitiin jaa katsoi ni sanoi: "Suap tiän ottaa, täl on paksut maitosuonet ja suur maitokaivo vatsan al, kylkluun välit levjät, lehmä on pitkä ja matala. Ei ne selset pitkäjalkaset maitolehmii ole, ei tiä siul juoksuhevoseks tule. Joha mie olen pitänt kaikellaisii, kyl mie lehmän merkit tunnen. Katsoha ko korvan sisukset ovat keltaset, tiä on hyvämaitonen, antaa vieraalkii hyväst lypsää". Onha niitä selsii jot potkii niin jot kiäet taitteloo. Meil ol' yks koton kasvatettu musta lehmä ni ei suant pittää. Koitettii kaikkii tehä, pantii jalat nuoraj kans seinää kiin, sit tul'kii ko hulluks. Koittel' se tietäjä-ämmä tehä kaikkii, painel' ruainnan uurteil ristluite ja sanoi: "Seiso ko seinä, asetu ko aita", no ei mikkää auttānt, tuoppiihen pit' lypsää, välistäin laittoi sellain, jot tuoppikii lens kuin ettää. Mie olin silloin nuor, olin raskaan, ni anoppi ei antant miun sitä lehmää lypsää, sanoi Jumal varjelkoo. Mie sanoin: "Mie olen luon ja silitän ja syyhytän". Mein isä sanoi: "Miä pois sielt sarviin luont, enempää sie et mäne likelkää".

Isä sanoi siint parisniekan lehmäst: "Kalleen annat ni kauneen kannat, no sanotaa, jot huotava kala ni huotavamp liem. On tuos tuo lehmä, ei kysy ko kaksikymment viiſ ruplaa, no selen on itselläiskii, ei munnaa maksa munnaahen vaihtaa. Sen hiä pettelöö jot on kolmet kertaa poikint, jo on viiſ pykälää sarvis".

Puavolan Helena män linnaa maitoloin kans. Hiä jo koton uattel' jot ei tiije, miten ennää jaksaa, ko ol' viimonen aika. Kotont hiä vei kelkäl, no sit linnäs ko pit' ottaa selkää ne raskaat tuakat, hiä män sil hevoskontkäl. Siin istuttii sisäs, se maksoi kymmenen kopekkaa, takant nousiit raput katol, siel olliit ympärsee pejkit ja seläntavus, se maksoi viis kopekkaa. Siel eij_olt kattoo, kons satoi, ni kastuit. Isvossikka olis ottant kalleen, ko maitotalot olliit ettääl. Helena ko tul' sielt kontkan piält pois ja läks mänemää raskain tuakkoin kans, ni lankès. Eikä piästkää enempää mänemää. Sit isvossikka vei hänen maitotalloo, ja sielt vietii rot'il'noihen. Maitotalost tultii kot'rii sanomaa jot äit' on rot'il'nois. Siel piettii yheksän päivää. Isä ko män katsomaa ni sanottii jot poika syntyi. Isä uattel' jot ko ois tyttö, ko koton ol' jo kolme poikaa. No siin ol' luat'imist koko kyläl ko sinne pit' maksaa polttiniekka sutkis. Eihä silloin viel kukkaa linnäst poikii tuont, niitä lövvettii saunan lautasiin alt. Mein nuapuris ko ol' kolmet miñjaa, ni se nuapurin emo toi poikii saunan lautasiin alt. Mie kysyin äit'ilt jot miten mein saunast ei lövvetä, ni äit sanoi jot mein sauna on jo vanha, meil ei ennää löytynt, mie olin nuorin mein lapsist, jo kymmenäis. Sit ol' kauranniitto aika ko nuapurin emo tuas löys pojan saunast, mie olin viisvuotias ja miun kummìn poika, ristveikkoin, mänimmä etsimää sielt saunast. Hiä otti sen saunakoukun ja alkoi songkii lautasiin alt. Mie sanoin: "Älä niin kovast, ko sattuukii olemaa, ni sitä koskoo". Hiä sanoi: "Sit kävvyykii itkemää ja lövvetää". No ei sielt löytynt, sellain läksimmä pois.

Mänimmä riihël, siel nuapurin äijä lämmitti riihtä, puitii rukkeit. Hiä paistoi siel riihen kiukaas tarttuloi ja antoi meilkii. Ne olliit niin hyvvii, koton ej_jolt konsaa niin hyvvii. Äijä sanoi: "Tuokaa viel, mie paistan viel". Mie mänin ja toin omast tarhast helmassain ja pesin siin riihen luon kulpas, sit hiä paistoi viel, ne olliit yks kuve vähän nokinen. Äijä sanoi jot niitä syylvää kuorinee, no ol'ha se suun ympärys nokinen, koha tartut olliit hyvvii. Myökö tulemma sielt riihelt, ni just ne kuninkaan akentit ajjoit kaik ihmiset ja hevosetkii yl' kanavan siint uuvelt tielt pois, sitä sanottii uueks tieks ko se ol' vast tehty, se ol' seitsemäntoist virstaa pitkä. Se ol' Kruasselost Suaril, sitä tietä ajoi kuninukas, se akentti ajoi meitäki mein talon takkaa. Myö tahoim nähhä

sitä, ko kuninkaal ol' kolmet hevosta val'jais, keskimäisel ol' vemmël ja kahel puol toisil ej_olt. Aisoin yliten riippuit suuret malinavoist töppöset, ne olliit vuaksaa korkial muast. Kutsaril ol' korkia hattu, siin olliit sellaset niinku riikinukun sulat ympärsee ja pitkä ruoska ol' rinnäl. Kuningkas ja rouva istuit takanpäin, rouvâl ol' laps syles ja kaks suurempaa tyttöö istuit hein vastäs kutsarin selän takan. Kasakat ajoit hevosen seläs rinnäl. Myö juoksimmä sielt talon takant tien reunaa. Kasakka tahtoi ajjaa meit pois, no kuningkas kutsui meit, kutsar seisatti hevoset, ja kuningkas antoi meil hopjaruplan. Ja muistan jot hyö kaik nauroit kovast. Sit ko mie mänin kot'tii ja miul näytettii peilist kuin kovast mie olin noes ja hiukset vanukkeis, hame likanen ja paljain jaloin, ni nauratti se heitä. Ei hyö taitaneet muual nähäkää sellasii lapsii.

Sit ko se linnäst tuotu poika alkoi kasvaa, ni kaik käivät sitä katsomas jot kenen se on näkönen. Eihä sitä kyläs tiijetty, miten ne lapset siel rot'il'nois tiijetää, kenen se on, ko siel on niit niin paljon. Sit sanottii jot se on toisiin poikiin näkönen, ja se ol'kii ihan isän näkönen. Sit ko se kasvoi jo suuremmaks, alkoi olla toisiin lapsiin kans ulkõn, ja ko vähän kuka poika suuttui ni ain sanoi: "Venakon poika, vaihtolainen, venakko siun vaihtoi". Poika sai itkee monta kertaa ja tul' kysymää äitilt, olenks mie venakon poika. Sil pojäl, kuka sanoi hänel, ol' emon sukunimi Koukku, sit hänel sanottii jot sie olet Koukum poika. Tieshå se äiti, jot siel pantii numerot, äitil ja lapsel sama numero, ei siel vaihettu, kuka ei tahtont.

PITKÄN PUASTON AIKAA

Peräst laskiaisen alkoi pitkä puasto, sitä ol' seitsemän viikkoo. Sanottii jot laskiaistiistain pittää kävvä makkaamaa jo ilman valkiata, no eihä sitä suant vaik män paljon karassii. Lehmät poikiit jo alkupuastõs, niit ei suant lypsää ennen yheksää tuntii iltasil. Sit tul' se hätä ko talot alkoit puastota. Maitoo ottiit vua juutalaiset ja kel ol' pienii lapsii. Käytii tekemää sakjatavaraa, pantii maito happenemmaa, kaik patat riätty. Sit ko ol' jo hyväst hapant, sit pantii kiukaahen vähän ajan peräst ko herkeš. Sit otettii kiukaast pois, lehmän suavii pantii pehmosii

kaurarummenii, sit pantii kaks halkoo, niihen piäl seula, seulaahen valkia puhas riepu, ja siihen kuaettii se rahka valumaa, jot ei mänt se rahkaveš turhaa, joutui takasin lehmäl. Ko valui kuivaks, pantii suuree rahkapyttyy. Piälinen otettii pois, ennenko pantii kiukaahen, se pantii suuree savipattaa. Niitä pattooi käi kyläs kaupäl, ajoi selsel kalamiehen suahäl. Silt ostettii maitopattoi, niihen pantii kiukaahen tarttuloi piälisen kans. Ne kestiit varis kiukaas, ei halenneet.

Sit ko siästettii koko puaston aika, ko meil ol' kuus lehmää, ni tul' suur pytty, jot pit' kahen miehen rekkee nostaa, ko lähettii jo kiirastorstain hevosel linnaa. Jo sinne lähettii yöl, ko matkaa ol' kaksikymment viis virstaa, jot uamusil oltii talolois. Meil olliit maitotalot Saakarotois ja Nikkolaiskoi kaul, siel ol' rikkait juutalaisii, niil pit' piäsiäisèks viijä elävii kannoi. Heil ol' se oma pappi kuka leikkäs. Sitä rahkaa mitattii puntaril, se ol' kaheksan kopekkaa naula ja piälist selnen pien tuoppi maksoi kaks riunaa. Sitä sakjaa ois mänt vaik kuim paljon piäsiäisèks, ko ne venäläiset tekkiit sitä paskaa. Sitä hyö veivät piäsiäisyön kirkkoo. Sit se vennäin pappi tupsutti sitä savvu ja roiski vettä. Vennäin kirkòs piäsiäisyön koko aika sanottii "Hristos voskres", mie sanoin hiljaa: "Ristøl on vasikka rees". Saiha sil sakjäl tavaräl paljon rahhaa, enemmän ko mitä kuukaaves ois ruatant hevosel.

Torstakiltän tultii linnast, pantii hevonen leppäämää. Pitkän perentain uamun mäntii rippikirkkoo, sinne pit' männä koko pere kerrallaan, kuka jo ol' käynt pappiläs. Siel merkittii kirkon kirjoihen, jos kuka ei olt käynt kavvan aikaa rippikirkòs, sit ko kuol' ni ei tahottu havvata toisiin riätyy. Hirttiisseet havvattii kirkkomuan aijan ulkopuolël.

Kylän lukkuu käyttii tarkastamas joka vuos koko puaston aika. Tulliit kahel hevosel pappi, lukkär ja kirkom miehet. Huuvettii nimeltään koko kylän lapset. Ketä ei olt, kysyttii, mitä vart eij ole. Meil ol' silloin pappin Rokkanen. Huuvettii kaik ja yhtä poikaa ei olt, sanottii jot ei ole mitä panna jalkaa, no syy ol' toinen, ko ei osant lukkee. Pappi antoi omat korkiat kolossit, ja niin tuotii poika papin ettee, annettii kirja kättee, no poika ei tiije i:tä ei a:ta. Äit sanoi: "No luve nyt, Uatu. Mikä hänel nyt tul', tais põlästyy, koton lukkoo paasajaa niinku". Pappi sanoi: "Tiäl vaik lukis ilman paasaamattakin. Anna pois kolossit, mene takasin vaik paljain jaloin, istu kiukaal ja opi lukemaa". Kirkon kirjoilt katsottii, ko ol' jo kaksikymment vuotta vanha ja eij olt käynt pappiläs, ni tuotii praulenjan kautta.

SIÄN MERKIT YMPÄR VUOTTA

Heikin päivän ko näkky sänket, sit tulloo köyhä vuoš (19. tammi-kuuta).

Kynttelin suoja on puutteen tuoja (2. helmikuuta).

Marja antaa kanoil avvaimet kättee (25. maaliskuuta).

Jyrk pannoo lehmät vaik selkähen (23. huhtikuuta).

Vappu tulloo vasta kainalös (1. toukokuuta).

Mikkula tuop kesän (9. toukokuuta).

Ennen juhannusta sattaa luarii, peräst juhannuksen luarist pois (24. kesäkuuta).

Jaakko lyöp heinäähän rautanaulan ja viskajaa kylmän kiven vettee (25. heinäkuuta).

Jalot pojat lähtööt Jaakopilt rahomaa, piäpukarit – Pärttylilt.

Ruista kylvetää kahen puolen Laurii (10. elokuuta).

Kuka kyllin kesän ruatoi, se jouten jouluu pittää, mielin miärin Mikkeli (29. syyskuuta).

Simo sillat tekköö, mil Martti mual tulloo, Pyhä mies pyörähtää (28. lokakuuta).

Pyhämiestin päivä ol' 1. marraskuuta, ja 10. marraskuuta ol' Martin päivä. Sil välil olliit morsiamet oljaimis kaks viikkoo, ja tytöt käivät ikkunan takan kuuntelemas: mitä miehen nimme sanottii, sit se ol' tuleva sulhanen. Se usjaa käi tottee.

JOULUST LASKIAISEE

21. joulukuuta ol' Tuomaan päivä. Tupa pit' jo olla siivottu, Tuomaan iltan tehti karpäsen kirkko. Se tehti suorist ruisolist tai vanhast seulan kehäst, kiärittii potraa paperii ympäril ja pantii lakkee riippumaa. 22.–23. joulukuuta keitettii oltta. Joulun uattõn mäntii joulurintkaa, sielt ostettii samavaran torvi, hiil'sovokka ja tusniekka, maitopattoi ja lapsil kukkopilli ja tytti. Sillat pestii jo lounaihen ast ja iltapuolël lämmitettii sauna. Eistäin käivät miehet, sit männiit naiset. Mieko tulin

Pietarin Pyhän Marian kirkon (eli suomalaisen "Linnan kirkon") avajaiset peruskorjauksen jälkeen v. 2002. Kuva V. Uzviev ja T. Bykova.

saunäst ni isä jo ol' pant olet silläl, suorii ruisolkii levitettii hoikält. Ja sit jo tuotii joulukuus tuppaa. Pantii koristeet ja kynttelit, sil se jo alkoi joulu. Ko ol' jo kaik työt tehty, sit käyttii laulamaa, se ol' ensimmäine virs Jouluyö juhlayö. Välil luvettii runoloi, mie luvn runon Jouluaattona. Ne opittii joululehist, niit ostettii Pietarist. Siel ol' suomalaisen kirkon potvaalus suomalainen kirjakauppa. Niist lehist luvettii ja virsikirjäst laulettii niin kavvan ko syöttii iltanen. Sit tuotii viel turkit ja pal'tot lämpiimää valmeeks ko joulu-uamun alkoi jumalanpalvelus kuus tuntii. Talvista hevostietä ol' meilt kymmenen virstaa, jot hyvälkii hevosel män tunt aikaa, ei sitä kelvânt niin kovast aijaa ko sit jäi hevone seisomaa sinne pakkasee, vaik pantiiha sil peite selkää. Käihä isä katsomäs ko se suarna loppui, jot eik se peite ole valunt seläst pois ja oliks siel kossellis heinii.

Kuka män jalkasin kirkkoo, ni pit' lähtee jo nel' tuntii. Ei siin muuta tehty uamusil ko keitetii kahvi, sill aikaa laulettii vaik se Enkeli taivaan lausui näin. Miul ko olliit veikot ja sisot suuret, ni hyö männiit kirkkoo, kons ol' kuutama. Ko ol' kuutoin aika, ni jalkasin mäntii vanarlain kans. Meil ol' se kirkko korkial kennäl, ni joka puolëlt vanarit näkkyit. Hevosel ol' arkkana kauläs, ne heläjiit joka hevosel. Ko noustii

kirkon miäel, ni kirkon joka ikkunäst valot näkkyit. Sit ko jo alkoit kirkonkellot soija, ni ol' niin hyvä olla, jot uattelit jot taivaas taitaa olla ain näin hyvä. Sit alettiiki urkuloi soittaa. Se mein lukkär, se Suni Emil' ol' niin hyvä soittaja, hänt tiijettii ympär Inkerinmuata. Sit ko hiä kuol', koko seurakunta itkiit. Mie olin viel pieñ, minnuu ei viel viety kirkkoo, ko ol' niin pakkanen. Isä ja äit' männiit liävää, veivät joka lehmäl palan suolaa leipää. Hyö olliit siel kavvan, kons lypsettii ja syötettii, no miul ol' hyvä ko miul tuotii uattõn rintkäst se torv ja kukkopilli, ne soittiit kovast, iltasil ei annettu soittaa. No sit mie oikein soitin kovast ko jäin yksinäin tuppaa, puhuin niin jot posket pullistuit. Sit ko tulliit kirkõst, syötii lounat ja viel laulettii. Joha ne pojat ja tytöt sit alkoit männä kyläl.

Toisen joulu-uamun korjattii olet sillält pois, pestii silta ja pantii poppanat, sit männiit vanhemmat ihmiset kirkkoo. Pyhäkoulun kuusta piettii kons ensimmäisen, kons toisen iltan, no toisen iltan jo alkoi olla iltamii ja kylän joukut sit olliit parraillaan.

Sit alkoi jo se aika ko käyttii kummittelemas, nuorèst pojast tehtii morsia ko viel ol' poika nuor, jot ei olt viiksilöi, ja kuka miten osaš.

Emil Sunin perhe. Reunimmainen vasemmalla on vanhin poika Valtter, josta tuli myöhemmin Petroskoin suomalaisen teatterin näyttelijä ja ohjaaja.

Kuva Leo Sunin perhealbumista.

Inkerin suomalainen E. Suni oli säveltäjä ja kuoronjohtaja, vieläpä eläinlääkäri. Hän toimi urkurina Tuutarin seurakunnassa 43 vuotta. Hautakiveen on piirretty: "Muistosi elää keskuudessamme". Kuva Leo Sunin perhealbumista.

Loppiaisee ast ol' lupa kummitella, peräst loppiaisen ol' lupa visata vettä ja noeta. Loppiaine ol' kuuveis päivä tammikuuta.

Uuten vuoten uattõn valettii tinnaa, sit katsottii mikä tulloo: ko tul' sormuksen näkönen, sit sinä vuon mänet miehël.

25. tammikuuta on Puaväl', se jakkaa ruavaan kormat kahtaa.

2. helmikuuta on kynttelin päivä, sil välil taittuu talven selkä. Sitä et kuule. Sanottii lapsil: "Ota kova kakkara hampaihen, istu hiljaa ulkõn, sit kuulet ko se pamahtaa".

24. helmikuuta on Matjus. Jos Matjuksen suap kukko räystään alt, sit suap Marjan härkä. Ko ei pauka Puavalin eikä kylmä kynttelin, sit ei sinä kevväin.

Sit ol' laskiainen. Kel ol' hyvä hevonen, se mään viikoks linnaa laskiaisajjoo. Siel ol' sellasii talliloi, mis sai olla hevosiin kans. Kotont vietii kauroi ja vähän heinii, sielt ostettii lisäks. Hevosel pantii kellot kaulaa, vempaleehen kirjavii nauhoi ja hevosen harjaa silkkinauha, jot sai paremmin sitokkoi. Siel ko ol' hyvä hevonen, ruatoi enemmän ko työs koko kuukaaves. Mein nuapuris ol' poika, suvats sitä ryyppy, hiä ei malttânt sielkää olla ilman, otti niim paljon, jot vietii politsaa.

Siel hevonen ko seisoi syömätä ni ei hiä ennää sil suant paljo ajjaa. Hiäkö tul' kot'tij, isä sanoi: "No miten sie näin vähän ruavoit"? "No ko miul käi vahinko. Rouva löyhätti sont'ikkajaan, hevonen niim pölästy, jot mie etsin hevosta monta päivää". Iltasil ko hiä heitti piältään, ni hänel ol' paijan seläs suur musta numero 13, ei hiä itse sitä tietänt. Isä tieš, jot se panna politsäs. Isä sit sanoi jot et sie osant petellä, talvel rovvat ei pie sont'ikkoi. Politsäs sie poika olit, nyt jiät tänä kesän naittamata, vaik morsia on jo katsottu.

Muantain ko tulliit linnäst, ni tiistain ol' se mein laskiaistiistak. Sit otettii talost hevonen ja mäntii laskiaist liukumaa. Sinä vuon ol' vähän lunta, tie ol' monest kohast paljas. Poikii käi koko kuorma, ajettii kovast, hevonen höyrys ko saunan kiukaa. Ko tultii kot'tii, isäntä torui viel peräst. Kesäl sit mäntii niittämää siint hevosèst.

SAKSALAISIIN AIKÄN

Nel'kymment ensimmäisen vuon, kaksikymment toinen päivä kesäkuuta alkoi sota. Miehet otettii sottaa, sit laitettii naiset ja nuoret pojat kaivamaa okkoppiloi. Viijeistoist syyskuuta tulliit saksalaiset meil, mein kyläst paloi kaksikymment yheksän talloo, ja meiltkii paloi talo, lehmä ja kaik mitä talos ol'. Lampaat männiit, ja enemppää en heitä näht, sielt saksalaiset heitä söivät. Kanat söivät kaik, niit ol' yheksäntoist. Yhelt kerkisin leikata piän pois ja aloin höyhentää, ni saksalainen sotamies tul' ja pañ nakanin miun ettee ja otti kanan miult pois ja toisii mie enemppää en nähnyt. Myö mänimmä elämää veljein sauna. Veljein tuvas elliiit saksalaiset herrat, hyö toivat lehmän. Ei niitä lehmii paljoo jiänt, ol' mein kyläs kuuskymment lehmää. Talot palloit ja lehmät siel yhes. Kuka vei lehmääsen pellöl, ne kuoliit luotiloist ja viimoset ottiit saksalaiset.

Saksalainen kutsui minnuu sitä lehmää lypsämää. Miun veljein ol' ollut kuus vuotta Saksäs plenus, hiä jäi jo nel'toistantèn vuon ja takasin tul' kaksikymmenentèn, hiä osas saksan kieltä ja ol' saksalaisel perevotsikkän. Hiä sanoi jot mäne lypsämää jot eivät suuttuis. Mein nuapürkyläs Kuittiläs el' yhes talos kolmikymment hejkee, yhes pitkäs

parakis rautatien vierès. Saksalaiset suuttuit hein piälleen, veivät heit yhen havvan reunäl, se hauta ol' entinen suur hiekkahauta. Heitä kaik sinne hautaa ampuit.

Myö elimmä yhes tavallises pienès saunäs, meit ol' siel kakstoist henkee, ja laps ol' kuuven kuun vanha. Siel ol' viis perettä, mie olin miehen kans ja kolmet lasta, vanhemp ol' poika, viistoist vuotta, toisèl pojäl ol' kymmenen vuotta ja tytöl seitsemän. Vanhemp poika jo otettii sottaa, sil ol' yheksäntoist vuotta ja ei olt mittää tietoo, kons kuol' eikä mistää lövvetä vaik nyt etsitää jo Punasen ristin kautta. Sit ol' sison pere, hänel ol' kaks poikaa, toine otettii sottaa ja sinne jäi. Sit ol' vel'jen pere, heil tyttö viistoistvuotias ja pojan pere. Veljein nuorèmp poika ol' sovas ja kuol' jo syksyl Suomen rintamäl. Meitä ei lasettu mihinäkää mänemää. Päiväl vettä anettii tuuva, iltasil pit' panna niim paksu peite ikkunaa, jot ei yhtää olis näkynt valloo. Veljein talon ympäril kävel' koko ajan yölkii saksalainen pyssyng kans. Miun pit' kävvä sielt saunäst lehmää lypsämäs. Hyö ottiit veljein porsaat ja sissoin, miun pit' niitä syöttää. Syksyl käskiit kaik ihmiset kaivamaa tarttuloi. Ne tuotii sinne veljein pokrepaa. Sielt mie käin talvèl niit ottamas ja keitin sijoil. Mie mänin vast sit ko tul' pimjä, sit mie sain varastaa sinne sauna, mis ol' pere. Panin merssin täytee ja kuuntelin, ko ei kuulunut kettää ulkòn, ni vein sen merssin palton sisäs sinne sauna. Veljein sanoi, jos hyö suavat tietää ni hyö siun ampuut. No mie sanoin, kyl mie kuuntelen, ko hyö tulloot tuvast ni jo se kuuluu ko hyö ain viheltää ja pierööt.

Lehmää ko lypsin ni panin liävän oven sisäst kiin, kons ei olt miun lapsii siel liäväs, no ainha mie kutsuin poikijain sinne, siel jo annoin maitoo, sit panin viel putelii ja vein palton kormanos sinne sauna. Sit ko hyö toivat sielt Suarilt koko suuren vanerajässikän spičkoi, ne olliit siel kiukaan piäl, heit ko eij_olt tuvas, ni mie sielt varastin, panin palton kormanoo. Sit hyö toivat karassii Suarilt. Sitä vart varastin sielt tyhjän viinaputelin, ko käin hänen komnatat siltaa pesemäs. Se pit' panna pöksyihen jot sain tuuva sielt tuvast pois, sit kujast valoin karassii, viistoistvuotias poika käi siel kujas puita sahhaamas, sit sain antaa hänel, hiä vei sauna. Lavvantakpäivin tein heil voita ko viikon siästin sitä piällist. Hyö käskiit antamaa sen voinalasen maijon niil sijoil, no mie varastin sen, sanoin jot mie kuan siel liäväs. Ei hyö sian ruokaa tuvas käskeneet tekemää, sannoit ko tartut kiehuit jot vie vällee ulos, jot se höyry ja haisu ei tulis tuppaa. No se ol'ki miul mieltä myöten.

Siel mie söin itse niit tarttuloi ja annoin lapsillein, ja ne pienet leipäkovat, mitä hyö käskiit panemaa porsail, ni ne mie vein omil "porsaillein", lapsillein. Sit hyö mist lie suaneet sellasii rukkeen perrii kaks säkkii, niit hyö käskiit syöttämää kanoil. Hyö ottiit veljein kanat, ei niit ennää olt ko yheksän kannaa. No mie vein seulan sinne liävää peitto, poikain käsin kavattammaa oven luoks, käin seulomaa niit rukkeit siel liäväs. Ne jyvät panin pienee salkkuu, ja mein isä män jauhomaa, siel ol' yhes talos se käskiv, sit paistoimma kakkaroi. Sit meil ol' tehty sinne sauna pliitta ja ol' sinne pantu se čukunka, se pieñ kiukaa, truvat pantii katol siint reppänäreijäst. Syksyl jo saksalaiset kuin tulliit, alkoit kaivaa mein tarttumaist. Meil hyö ei luvanneet, meil ol' pieñ tarttumua siel metsän reunäs, se ol' selnen pieñ leppämetsä, mein karjamua. Myö nyhimmä sielt varret pois ja talloimma sen jot ei tuntunt jot se ol' tarttumua. Sit iltahämäräs varastoksël sielt kaivettii ja pantii hautaa. Ko tul' jo pakkanen, sit vietii kelkäl tuahetta, tahottii panna sen havvan piäl, ni se sattuikii toisee kohtaa. Sanottii jot kuka lie nähnyt ko pantii ja kaivoi pois. Viimeiks lövvetii, sielhä ne olliit jättyneet ihan kilikaks. No ne tuotii, pantii kylmää vettee, sit pantii kiehumaa. No eistäin mie kuorin niit tuoreelt, niist läks kuor niñku keitetyst tartust. Ko keitetii, ne haisiit pahal. Mie pañin suuree vat'tii, vein pakkasee ja höpsyttelin, ni höyryn kans nous se paha haju pois. Hevoson lihhaa meil ol' paljon, sitä meil jäi viel sinne saunan luhtii, ko saksalaist ajoit meit Virroo. Niit saksalaisiin nuorii hevosii ko ruanihuis, ni hyö tulliit mein sauna ja sannoit: "Peeter kommen, äin fiite kapput". Miun miehein pit' männä kettämää, nahan ottiit saksalaiset. Liha juaettii kylän ihmisil. Toist kylän miehet sannoit jot ota sie paras paikka, ko sie pelastat meñkii heñken. Hiä otti koko takakintun, nost olalleen ja viimosen hakkaš paloiks ja sit jakkoit, suuremmal perheel enemmän, pienemmäl vähemmän. Sit sitä keitetii siel saunan kiukaas oikee suur pata. Sit jauhettii lihamyllyl ja ne jättyneet tartut jauhettii, hämmennettii sekasin ja suurel riehtiläl pilkottii vähän syksyllist siannahkaa, jot ei tarttunt riehtiläähän ja varistettii siin pienen kiukaan piäl.

Jo myö sit olimma omal perreel. Ko siel saunäs ol' niin ahas, ni miun miehein rakens toisen saunan, siint ol' luoil särkeñt yhen seinän. Sit ol' jo paremp, tehtii sinne uuvet lautaset, selset muarit jot makasimma kaik viis heñkee siel, ei huolint keneñkää muata silläl.

Kuka olliit etempään, tiäl Hatsinan luon, heil ol' paremp, no myö olimma ihan ešrinteel, seitsemän kilometrii Pulkkaläst. Siel Pulkkaläs olliit koko ajan venäläiset. Sit ko helmikuus alkoit olla jo kirkkaat ilmat, sinne Pulkkalaa ol' tuotu ne suuret mertykit. Niist ko ampuit, ni sit ko uamusil tul' päivä, jot sai avata saunan oven, ni mullat olliit hanken piäl ja saunan katost pärreet revitty. Se ol' puont niin likel, se suurluo'. Se tykki ko alkoi ampuu, ni se ampui kuus kertaa perättäin. Se ei ampunt yhtee kohtaa, ain vähän ol' vällii. Saksalaisiin tykit olliit sellain kilometrin meist sinne Hatsinaa päin. Venäläist tarkkoittelliit niit ja molommilt puolilt luoit lensiit mein yläten. Paljon niit putoš mein kyllää, ko kylä ol' t'ien vierès ja saksalaiset ajeliit ja käveliit siin t'iel. Kerran alkoi tulla tuas ne luoit, mie juoksin tyttöin kans kuoppaa. Mein ettee putoš suur palanen ja toinen lens viis metrii meist ja tappoi miehen, repäs vasemman kiäen ja suolet tulliit kaik ulos. Köytettii kiin ja vietii kerkäl sinne tuppaa mis kiärittii. Nainen män jälest, ei muuta kerint sannoo ko "Jo mie nyt teit jätän".

Kyläst kuol' sinä talvèn kaheksankymment henkee, paljon ampuit saksalaiset ja kevväil tul' se tauti, ihmiset olliit niin heikkoloi jot kuol' niit joka päivä. Kaik havvattii oman koin luoks ja kuka mihin kii, ei niit hautausmual suant viijä, ko eij olt hevosii. Eikä sit ennää olt yhtäkää lehmää, kolhoosin lehmät ajettii jo elokuus Jaroslavskoi oblastii ja kolhosniekkoin lehmät, mitä viel jäi syksyl, ni saksalaiset talvel söivät. Meil ol' yks nainen, hänel mies ol' otettu sottaa, kaks pientä lasta, pienemp syntyi sota-aikan, vanha anoppi. Heil syksyl jäi lehmä. Heil tuvas olliit saksalaiset, ottiit yöl tappoit lehmän. Ko mäntii sanomaa komentantil, ni se sanoi, jot myö otetaa mitä meil on tarvis, kansa suap kuolla nälkää.

Mie munitin niitä veljein kannoi heil, ni ain sannoit jot vähän munniit, no enhä mie mist enempää ottant. Hyö ain sannoit jot ko et enempää sua munnii, ni myö siun ammunma. Sit se kentralin sohvera tappoi yhen kanan ja paistoi, toisen päivän tul' se paha mies lukemaa kannoi, sanoi: "Eilen ol' yheksän ja tänäpäin kaheksan". Sanoi: "Tuo kana mist tahot, jos et tuo, ni ammun siun jo huomèn". Se ol' hyvä ko mie näin, jot se paistoi sitä kannaa siel takatuvas. Se ko tul', ajoi auton kuijaa, mie mänin ja sanoin: "Hannes, ole hyvä, tule ja sano Joosepil, jot söit sen kanan". Hiä tul' ja sanoi: "Ih essen". Sit mie piäsin rauhaa.

Ol'ha sitä usjaa jot sanottii: "Klaih kapput". Mie sanoin jot eiks teil

ole siäl miun lapsijain, ni sanoi: "Alles kapput". Jos hiä olis viel sen tietänt, jot mium poikain män sottaa vapaaehtosest, ni ois hyö miun hirttäneet.

Sit ol' maaliskuun kuuveis päivä, ko meil luvattii männä pois. Sit myö jo läksimmä Virroo, mein pere ja veljein poika. Veljein jäi viel sinne. Sit hyö sannoit jot mitä vart Toivo män, ko heil ois olt tarvis, hiä vet' vettä saksäl. Veljein sanoi jot hiä ei jaksant katsoo, ko koiräl juotettii maitoo omast lehmäst ja lapsen pit' juuva paljast vettä. Sit veljein kerran ol' siel tuvas saksalaisiin kans. Nuor saksan ohvitsera sanoi jot mänemmä Leninkraatii, ni veljein sanoi jot ei viel ole sanottu, tulettaks työ Leninkraatii vain venäläiset Perliinii. Se ohvitser tahtoi ampuu veljein, no vanha keneraal otti kiin kiäest ja sanoi: "Uottele, ukko sannoo oikein". Ja niin jäi veljein ja el' viel kakstoist vuotta sen jälkeen.

KATRI KIRPPU, synt. 1897
Kuutrola, Liissilä

MEIL OL' TANTSUTUPA

Meil ol' koton tantsutupa. Eistäin eij_olt tantsutuppaa, a sit tuumaistii jot pojat hankkiit hirttä, tytöt kantoit suolt sammalii ja hakattii tantsutupa. A sellain eij_olt eiskää. No, kuka laski tyhjää tuppaa kons iltasil. Miun aikannaa teht'ii, miekkii käin viel suolt kantamäs merssil sammalii. Puolen kilometrii meilt ol' suo. Pojat toivat hirret ja sit hakkasiit kaik joukullaa sen ja teht'ii tupa. Ikkunat teht'ii, ja vanhoist tuvist saivat rampkat ja lasit etteehen. Sit toivat rautasem pieneh kiukaan mist lie talvèks jot sai lämmittää. Kuka män ensimmäisèks sinne, ni tek lämpösèks.

Suurim pyhhin ol'kii, meil piet'ii Mikkelim pyhhii, sit ol' pal'lo väkkee. Tul' kaik joka puolèlt vieraihèn. Ennem piet'ii Mikkelim pyhhii nel'ä päivää. Sit sukulaiset viel loukut'iiit pellovaatkii. Miulkii ol' tätilöi ja seukkoloi ni loukut'iiit pellovaat ja puhastiit kaik ja sit vast läksiit pois. Mie ko elin yksinnään ja nuor olin, ni viimosem päivän sit tä'i pan pellovaat saunaahen ja lämmit'ii saunan ja uamusil mät'ii loukuttammaa. Sit loukute't'ii kaik ne, rouhi't'ii ja lipsut'ii ja ennää häkläämine sit jäi. Mie muistan sellaista aikaa.

Mie viel ol'in nuorèn, ni piet'ii pellovasta. No mie sit häkläsin toisil. Itse sit häkläsiit emänät, koha suuremmist rouhìst suatii poikkee.

Ko tuvis käyt'ii kel istumäs, mät'ii työn kans ja siel sit piet'ii tantsuloikii. Mie vähän käim muuvvål kyliskii, siel Kontsàs käin

kuil lienee nel'pän kilometrim piäs yhten iltan. Yhten suuntain siel käimmö tantsuloil. Sit tult'ii uamusil poikkee, nukuttaa, ei yhtää suant kävvä nukkumaa. Pit'kii männä heinää. Sit mie ajattelin jot ei kelpaa enempää männä, sit ei jaksa heinää lyyvvä. Toiset käivät siel kuuvven kilometrim piäskii, siel Kivikkoinkyläs.

RUDOLF VIRKKUNEN, synt. 1928

Hovimäki, Liissilä

ELIMMÖ KOLHOOSAS

– Miten tein talloo nimitettii?

– Mein talo ol' Sakarla ja mie olin Sakarlan Ruut'i.

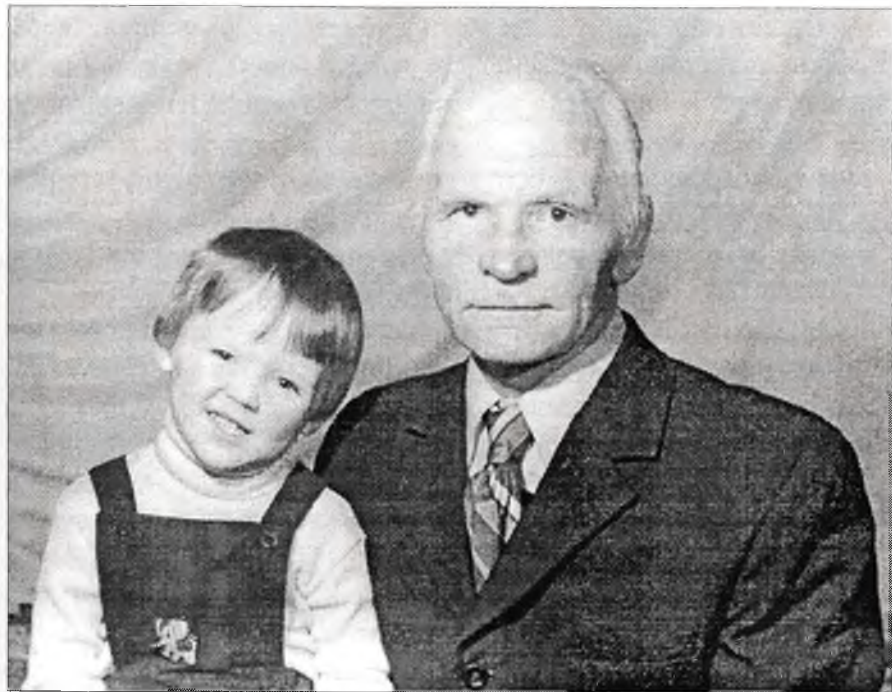
– Mitä sie muistat viel siint entisest elost kot'puolel?

– Mein kylä Hovmäki ol' miä el. En t'ijä olik' siel hovi, mut enne tul'palloo ol' enemp sattaa talloo. Se ol' suur kylä viel enne sottaa. Nyt monet sannoot: "Vot ko myö hyväst eletti ennen sottaa". Mie vaik kuin muistelin, ni mittää hyvvää mie en muista. Kansa el' oikein köyhäst.

Mie paraikaa ko tuumain, miten ne ihmiset jaksoit sellasta elämää kärsii. Mein kylän kolhoosa ol' suur, Papmāk ja Hovmāk yhistet'ii kaik yhtee kolhoosaa. Ketä kyyvit'ii pois, kuka piäs pakenemmaa. Pakeneminekii ol' raskasta, ko eij olt passiloi eikä mittää tokument'ii löi. Tokument'it on pois, ni sie olet niinko isänniin armoil. Seitsemän vuotta ko kolhoosas ruatoit, ni yhten syksyn antoit mitälie kymmenen killoo tarttului työpäivän piäl. Muuta ei millaistakkaa palkkaa. Ne tartutkii juaet'ii, ko ne ol'liit jäneet pellol ja pakkane yöl pañ ne, sit eivät kelvanneet ennää valtjöl.

Meil ko ol'liit suuret venäläiset kiukaat, ni siel keitet'ii ain suur čukuna niitä tarttului, sit ne kuaet'ii suuree seulaa. Sit teht'ii rieht'iläl soussii ja sitä syöt'ii tarttuloin kans. Väll'ii teht'ii munaruokaa. Ruuvan piäl stakanat maitoo jokahisel. Meil tartut kasvoit hyväst, kaivet'ii yheksänkymment säkkii.

– No olikos teil oma lehmä?

Rudolf Virkkunen v. 1990. Kuva perhealbumista.

– Oma lehmä ol', sil elet'fiikii, ilman lehmää ois kuoltu. Mein äit'it käivät kaks kertaa viikös Leninkratis, meil sanottii "elämän sumkkat" seläs. Seitsemän kilometrii pit' männä rautat'iel metsän lävitse, kaks kuksinaa maitoo pussis kahen puolèn yl' olan. Tosnan asemält sit viel kuuskymment kilometrii junal linnaa. Siel kortteerloi myötä veivät maijon kel litran, kel kaks, yläkertaa pit' noussa. Eikä linnästkaa tyhillää tulleet, sielt pit' viel enemmän tassii. Kaik ruoka pit' tuuva linnäst.

– Eiks tarttuloi linnaa viety?

– Ethä sie tarttuloi seläs paljo kannaa.

– Eiks kellää olt hevosta?

– Yksityistä? Ei yksityistä hevosta olt lupa pittää, ko lehmääki sai pittää vaa yksin lehmin. Kel ol' suur pere, ois pitänt kahta lehmää, ni ei suant pittää, eij olt lupa.

– Kuim paljo ol' ommaa muata, mis ne tartut sai kasvattaa?

– Kuuskymment viis sotkaa ol' koko mua, ei se olt kaik tarttumuata, siihe kuului kaik rakennukset – talo, liävä, sauna, kuja...

– Kasvatet'fiiks mitä muuta ko tarttuloi?

– Oikein vähä. Luvet’ii jot tartut ja maito on ruokaa mikä elättää. Eikä sitä maitookaa suant sellaint syyvä. Ko annet’ii stakana ruuvan kans, ni se pit’ riittää. Maito pit’ viijä linnaa ja suahha leipärahhaa.

– Teht’iiks koton voita tai rahkaa?

– Ei tehty. Kaik majot myöt’ii, pit’ ostaa suurmoi, sokurii ja leipää.

– Kasvate’t’iiks marjoi tai omenii?

– Yks omenapuu ol’ koko kyläs, oikeen vanha ja suur puu.

– Sanot’iiks teil omenii vai puuomenii?

– Meil sanot’ii omenii. Perunoil niät ol’ Inkeris monta nimmee, ne olliit omenii, tarttuloi, muññii, potaattilloi.

– Ja viel pulkiks nimitettii. Sanotaa, jot rakkaal lapsel on monta nimmii.

– Meil ol’ siint sellane vitsi. Liissilän akka ko männöö Leninkratin kattuu myötä, ies männöö kaks akkaa toisest seurakunnäst. Yks sannoo: “Kuuleha, ko meil ois pitänt syksyl pittää tytön pijot, ni jäivät pitämättä, ko sulhasel munat märkäñiit”. Liissilän akka luat’ kotonaa millasta kummaa hiä kuul’, ei hiä tietänt, jot toisès paikàs tarttuloi nimitet’ii muñiks. No, ko syksyl munat märkäñiit ni eij olt mil pittää pitoloi. Sellaista ol’ se elämä. Mie vaik kuin tahtosin muistella vähän iloisempaa, ni siint ajast eij ole mittää hyvää muistelemista.

– Eliks siel tein kyläs venäläisii tai virolaisii?

– Meil ol’ siel yks venäläine koko suures kyläs. Inkeris ol’ tapa, jot ote’t’ii paimen koko kyläl, hiä käi sit talost talloo, häntä syöt’iit ja yösijan antoit talost. Se yks venäläine ol’ paimenen. Muistan ko äit’ sano ain hänel, jot “sadiš kušat” (istu syömään). Hiä ol’ mont vuotta peräkkäin. Ensimmäisen kesän ko tul’, ni ei paljo mittää ymmärtänt suomee. Ne paimenet olliit kaik skaparloi, meil niin sanot’ii heitä, ne tulliit Pskovskoi oplast’ist. Kesän ko paimensiit, ni syksyl vappaast luat’iit suomee, inkerii. Äit’ ko iltasil tek hänel t’ilan, ni sano: “Sadiš spat” (istu nukkumaan), niin huono ol’ hänel vennäin kiel’, ko venäläisii eij olt kyläs ensinkää.

– Olik kyläs jokin nuorison kokoontumispaikka?

– Nuoriso käi liekkumäs. Kyläs ol’ niin suur liekki, jot nel’kymment henjkee mahtu istumaa. Posarnoisarrainen ies ol’ avopaikka, siin piettii kesäl tantsuloi. Uljanoiset ja papmökköiset käivät meil tantsuloil, siin tantsiit sekä tappeliit.

– Olik teil kirkko?

– Kirkko ol’ hyvin ettääl mein kyläst, eikä se sit ennää toimintkaa.

PUOL' VUOŠSATTAA KARJALÀS

– Kuin kavvan sie olet elänt tiäl Karjalas?

– Nel'kymment yheksänneest vuuvèst. Nel'toist vuotta olin työs Derevňkan metsäpunktis, sit kuuskymment kolmanneest vuuvèst olen elänt Petroskois, ostin t'ialt puol' talloo, siin ol' koltkymment kaks metrii.

– Millanen lämmitys siin talos ol'?

– Siin ol' patsaskiukaa ja pl'iitta. Sillo meit ol' nel' hejkee perettä, meil ol' kaks tytärtä, nuoremmal ol' vuoš, vanhemmal ykstoist vuotta.

– Mist työ tänne Karjalaa tulitta?

– Siperist, Altaiskii kra'ist. Sinne mie jovvuin nel'kymment seitsemänteen vuon, ko pit' Virost männä pois.

– Mis sie olit sota-aikan?

– Kot'muult saksalaine vei meit Virroo. Ko tul' saksan aikän oikeen nälkä, isä ja äit' eivät jaksaneet ennää kävellä. Ihmisii kuol' nälkää. Sit saksalaiset korjasiit meit koko salonan ja veivät Virroo. Siel myö pelastuimmo nälkäkuolemäst. Kaks vuotta elimmö Rakveren linnäst parkymment kilometrii Kunta-nimises paikàs meren rannäl. Siel ol' oikeen suur sementtitehtas, isä ol' siel karjeras työs, siel ol' avonaine sahta.

Kahen vuuvien piäst viet'ii suomalaiset Virost Suomee. Siel isä ol' renkin talos, ja miekii aloin ja auttaa työs.

– Mis kohas työ olitta Suomes?

– Se ol' kolmekymment kilometrii Turust meren rannäl, Mietosiis. Nyt se on Hietamäen pitäjää. Sit muutettii Somerniemee, siel jaa ol'tii talos. Yks vel' ol' miul kuuromykkä, ni hiä piäs Jyväskylän kuuromykan kouluu. Kerkeš olla siel puol'toist vuotta, ko pit' lähtee Venäjäl. Meit tuo'tii Kalininskoihe, elimmö siel kaks vuotta, näimmö nälkää. Sielt pakenimmo Virroo. Sit sieltkii karkotettii pois, jovvuimmo Siperii.

Siperist ko tulimmo tänne Karjalaa, ni siint on jo enempi viittäkymmentä vuotta, puol' vuošsattaa. Tämä Karjala onkii nyt niňko miun kot'mua.

– Mis sie t'ial Petroskois olit työs?

– Sillo mitälie työn kans ol' huono, en mistää löytänt työtä, sit piäsin viinatehtahe. Mie siel vuuvien päivät ruavoin, sit katsoin, jot ei t'ia miul oikeen kelpaa, t'ia työ. Olin siel krussikkän, prikatàs ol' viis hejkee, kaik käyt'tiit viinaa. Heil ol' sellaset rautakokat, sil isköö

putelin suuhu, se propka lentää pois, sit laskoot, jot se putel' särkeity.

Mie katsoin, jot täs ko mie käyn ruatamaa, ni se mittää hyvää ei tuo. Mie sit pyrin pois tehtaast, mänin tšektoral, se käi vastustammaa, kolt viikkoo pit' miun sajav'lenjaa, ei hyväksynt sitä. Sit mie sanoin, jot ennää en tule työhön. Ja mast'er kirjoitti miul oikein hyvän karakterit'ikan, jot mie olin kunnollinen työläinen.

Mie mänin sit kalatehtaase, siel olin melkein viis vuotta krussikkàn.

– Etkö ole suunnitellut muuttamista Suomeen?

– En, ei minnuu siel kukkaa uottele. T'ial on kot' ja ommaiset. T'ial on eletty rauhäs suuremp osa elämää.

KAKS VUOTTA ALTAIS

– Tein pere el' kaks vuotta Altais. Millaista siel ol' elämä? Miten työ sinne jovvuitta?

– Se ol' jo perrää sovan, myö elet'tii Viros ja sielt ol' pakko lähtee pois. Kutsut'tii passilautaa ja pant'tii ristit propiskan piäl.

– Miten työ tiesittä sinne männä? Maksettiiks teil matkarahat?

– Mie olin Tallinäs, ja siel asemäl sattu yks mies Altaist, hiä ol' verpovsikka. Hiä sano, jot parempaa pakopaikkaa että lövvä ko Altai. Siel kaik kasvaa, ja se ol' totta. Matka kesti koko kuukavven, härkävakonois. Meit ol' kolmekymment henkee yhes vakonas. Siin junas ol' paljo suomalaisii, mitkä ol' karkotettu Virost.

Meitä tuot'tii sovhoosaa, se ol' sen paikan kaikkiist suuremp maitosovhoosa, siel piet'tii karjaa. Viel viljelt'tii paljo päiväkuukaa, minkän silmä voi nähä, niin suuret pellot. Se kasvo niin suurta, jot mies ko männöö pellöl, ni häntä ei näy.

– Mihin niitä käytettii?

– Kaik niitet'tii siilossaks, lehmiil. Jätet'tii vua osa kypsymää siemenii vart.

– Kasvatettiiks viljaa?

– Ruista ei kasvatettu. Vehnä kasvo hyväst ja suat'tii paljo hehtaarit. Mut sovhoosin työläisiil annet'tii kolmesattaa krammaa päiväs leipää, kutka ol'tiit peltotöis, a meil rakentajil annet'tii viiśsattaa krammaa.

Lapset saivat leipää talvel, ko käivät kouluu, a kesäl ko lopet'tiit koulun, heil ei annettu ennää mittää.

– Mist hyö saivat ruokaa?

– Jokahisel ol' oma tarttumua. Syksyl ko viljaa korjat'tii, tul' autoloi ja työvoimaa tul' korjaamaa viljaa. Sit siint tul'lliit sellaset suuret viljavuoret ja niitä ko ei kerineet mihhii viijä, ni ne käivät siel ilman kattoo hautumaa ja palamaa, alko noussa niinko savu, se vilja märkän. Ja joka nurkäs ol' vahti pyssyn kans.

– Millaset asunnot siel olliit, millaset talot?

– Talot olliit kummalliset. Muahan ol' kaivettu kuoppa, sit muan pintaa tehty ikkuna, katon punnoit vitsoist, ko metsää eij_olt, ja muaturpeet pañniit piäl, nii jot lehmät käveliit katol ja söivät heinää. Ikkunat olliit matalat ja ikkunan piäl jo ol'kii katto.

– Mil sitä talloo lämmitettii, ko puita ei ollut?

– Lämmitet'tii kiisakal, sitä teht'ii olkiloist ja tatteest.

– Eiks sitä tua, etta viety peltoloi?

– No se ol' sellane ihmeelline mua, jot kons on kuiva (satteita siel ol' harvaa), ni mua lohkeiloo. Katsot jot mitä täs voip kasvaa, no se on sellasta rasvasta se mua, jot kasvattaa vaik mitä, se sellasta harmaata, saven näköistä.

Perrää satteen autot ko männööt peltoloi myötä, muanteitä eij_olt ensinkää, ni perrää satteen mua on niin liukasta, jot auton pyörät pyöriit paikallaa.

– Olik_siel talvel kylmä?

– Siel olliit hirvittävät tuiskut, ko siel ol' avopaikat, sattoi kilometrilöi eij_olt metsää, ei vuotta eikä kivvee, ihan paljas pelto.

HELENA HEIMONEN, synt. 1896
Rimelä, Hietämäki

LAPSENA HEINÄNIITYL

Meil eij_olt ko kolme klassaa, a sit kuka tahto ja jous käymää, ni käi sen neljännèn vuuvven kouluu. Mie sain tot'istuksen, ja viel ol' pohval'nol leht'i. Siihen aikaa ol' sellain jot sen lehen kuka sai lapsist ni opettajäl makset'tii kaksikymment viis ruplaa.

Mie ol'in?kaikkiiv_vanhimp lapsist, ja meitä ol' pal'jo, ni siin ois minnuu viel pantu kouluu käymää, pit' kävvä pellöl ruatamaa. Isä uottel'kii niinku päivävalkuu jot kons oma työväk joutuu pellöl. Jo hiä minnuu käyt'ti työs, muistan_ko viikatteenkii osti niim_pikkuruisen, jot mist hiä sen lie löytäntkii. Pan' hyväst vartee ja heinää viet'ii lyömää. Käim_mie jo työs hänen_aikannän, miul ol' kolmaistoist vuos ko hiä kuol'. Sitä nyt ol' tolkkuu, ehä sitä nyt ahistettu jot sitä ol' pakko tehä, viet'ii tottumaa. Sit hänel ol' hyyvvää mieltä ko miekkii tulin siel hein_kanssaa viikate olkapiäl kot'tii uamusil.

Viikate eistäin tuaot'tii, ol'tiit sellaiست pölkyt. Pölkkyy ol' lyöty se alasin, sellane rautane minkä piäl tuaot'tii. Sitäkää viel jokahine eij_osant takkoo. A mein isä oikein hyväst tako. Ja sit luiskat'tii. Ei se jokahine osant luiskatakkaa, samallain luiskais teräm_pois. Mie muistan_ko isä opet'ti jot miten se pittää pittää se luiska jot se siihen terrää tekköö.

Siin tuvas oli oikein suur se vennäin kiukaa. Sit siint kiukaalt laskiistii lesantkal. Se ol' puine, lavvoist tehty. I sen lesantkan otsàs ol' patsaskuappi puinen. Asteita siel piet'tii, a mitä ol' kiäest panemista, pantii sinne. Sen patsaskuapin alaten, sen lesantkan otsàs ol' ovi. No sen lesantkan sissää jaa pane vaikka mitä.

Yhen kerran setä ol' jäniksii ottant kii. Aj jai sitä metellii sinä uamun, ko hänel ol' jäniksii tuotu sinne. Ja ämmä vainaa nosti sillan alt, vaim mis niitä silloin säilytet'tii maitoloi. Nosti maitopattoi siihen ja käi laittamaa kuksinoi elämänsalkkuloihen jot lähtöö linnaa. Ja miten se avahuis auk, ja se jäniksenrötkö juoks siihen ja kuato maitopuan. Aj jai ko ämmä suuttu. Ko hiä huuś sitä settää ni lupaškii kävvä pieksämää, jot aina piet ommii menoloijäs niihen jäniksiin kans. Tek hänel sitä vahinkoo.

A siel kiukaal, sielhä suvat'tii sit loikoo, ko se ol' suur kiukaan selkä ja lämmi. Kovast ko lämmitet'tii, ni toisey kerram pit' panna oikein lautoi sinne ala, joto alunem puahtuu ja pallaa. Mahtuuha sinne monta henkee ihmisii. Katsha meil ko ol' pere, ni se kiukaakii ol' suur. Kats silloim paistet'tii tälläsii suurii ko rattaam pyörii leipii. Meil mahtu yheksän leipää kiukaahe. Ja sit niäts ennevanhaa ol' sellail jot koko päiväks keitet'tii ruokaa. Iltašilkii viel ol' siel varrii, kaik supit ja putrot. Siel varistet'tii lehmiin juomist. Ennevanhaa niät ko ol'tii niin tuhmii, joto lehmän rummenet pant'ii suuree lehmänsuavii, tuotii tuppaa ja sit suurèst kiukaast kuumat ve et kua, et'tii niihen ruumeniim piäl. Suuret čukuniekat pantii kiukaahe, kaks ämparii vet' čukuniekka.

A sit ko mie kasvoin suurèks, setä laittoi miun lehmänhoitokurssiloil, ni siel opetet'tiikii kaikkinee toisellain. Sanot'tiikii, joto varrii ja hautunutta eisinkää lehmän sissää ei kelpaa antaa, ne veltoستuttaat lehmän sisuksii. Ja sit setä pan' kaik omat por'atkaan, miten mie sit kerroin, mitä meil siel opetet'tii. Suur'tiinu tuot'ii liävää ja sitte ruumenet kannet'tii koril siihen tiinuu ja kaivost kylmää vettä pantii piäl.

Saunan hirsii vet'tiit niim pakkasël, jot tuota, ko viskasit vettä koussäl yllääpäin, ni se porkkanen tul' allaa, niin ol' pakkane. Ei ne miehet pelänneet pakaista. Sit rakennet'tii uus sauna. Saunan kiukaa ol' meil puasiloist tehty, ja sit kiukaam piäl ol'tiit pantu kivet. No savvu tul' kaik siihen sissää. Sit ko mänt'ii kylpemää, niihen kivviim piäl vua loiskit'tii vettä, ja löylyy tul' nii et. Oi voi millaist löylyt ol'tiit ennevanhaa! Nyt niät eivät ihmist suvatse, siekii sen yhen löylyn vua kylvet. Mie muistan ämmä ja äit'i-vainaat, ni hyö kylpiit monta löylyy, määnniit porstuväs jäähytel'tiisiit, valloit itsijään kuolijäl ve el, tuas löivät löylyy ja tuas kylpiit.

Mein sauna ol' kopijäs kohas, miäjen kekkuläl sellail. Ennevanhaa ol'tiit niäts sellaista suavit, ja sil suavil rist'korento. Korennöl kaks henjee pit' sitä suavii kantaa. Olkapäil nostet'tii se korento ja sitä suavii kannet'tii. No mein ko ol' siin miäen kekkuläs, ni ei siin aivan niin jyrkkä olt, siint kohtaa. Välistäin tuot'ii ojast, se ol' läheoja, puhas ves siin ol' oikeen, kylmä ves. Sen takkee se alku eij olt ettääl siint Routelan lähteest.

Oi ko meil ol' hyvä kesäaikän, ko sulku tehtii, mis käytii sotkuloi huuhtomäs. Sit viel ol'tiit sellaista kartut puiset, mil sotket'tii siin kivem piäl sitä vuatetta, se puristi poikkee sitä saippuvaa, ja sit huuhot'tii. Silloin ei muuta ko pyhäpäiväsii vuateita ut'ukoitet'tii, a sotkuvuatteet, ni ne kaik kaulat'tii. Meil ol' jakku sellane levvee ja pitkä, ni sem piäl ol' niin louhka kaulata. Sellain myö kaulataa nytkii tuon kirstum piäl.

Ennempää sinet'tii sotkut. Oset'tii sellasii sinepumpuloi, ne pantii rötön sissää, köyet'tii rihmäl kiin, ja sit teht'ii sinine ves, kuin sinine se pit' tehä. Myö pienet tytöt, ko mäniimmä liinasukkijän pesemää ojal, ni myö sinesimmä ne mustat liinasukat. No ol'haks siin tolkkuu?

Mein kyllii sanot'tii Syrjäks. Meilt allapäin ol' Alanko, sitä kutsut'tii Sunjuraks. Sunkuraaha se ol' mein Syrjäkii. A Sunkurovskoi pravlenja ol' niät Annamoision otsäs, ihan täs kuim määnt'iekii meilt muant'ietä myöten, ni ensimmäisèks ol' pravlenja. Katso't'tii ko miehet männööt muant'ietä myöte, valkeet peret'niekat kiiluut. Se ol' siin tuhatta yheksänsattaa. Ja pojat viel pañniit valkeet peret'niekat vyöllein lavvantakiltoin ja sit kävel'iit pitkiñ kyläñ kattuu, karmoonil kuka osais soittaa ja laule'iit. Kesäl kävelt'ii pajahihat, a ko ei, ni pant'ii iltasil pinsakat piäl. Yhtee puhkuu pit'tiit lakkirouhkasuappaita, kiiluvat ol'iit suappaavvarret. Furaskoi pit'tiit piäs.

Talvël ol'iit talvipal'tot lipo turkit. Ennevanhaa niäts ei se olt poikakaa, kel eij_olt turkki. Ko tul' aikapojäks, ni turkki pit' olla. Niin tyttöölil ko pojil pit' olla pyhäpäivän turkit. Meinkii isä ko käi rahomäs äit'ii, ni "noo tälläsee talloo ko ei männä ja tälläsel pojat ko ei männä, ko kolmin'kertasès veräs kävvy". Jot ne pinsakat luvet'tii ja pal't'to ja turkki.

KANSANVIISAUTTA: SIÄ ENTEITÄ, ARVOITUKSII

Ain katso't'tii ko lehmät tul'iit karjäst, jot millane lehmä se ieleppäin tulloo. Jos tulloo musta lehmä, sit tulloo suae, jos tulloo vualee, sit tulloo pouta.

Miun ko mielein?ain tek niitä revontul'ii näkemää. Mein talos ol' poikii pal'jo, ni mie mont kertaa ain niil sanoin, jot koha kons niättä jot revontulet ovat, ni älkää minnuu unohuttako, tulkaa etsimää tuvast. Em mie tiije, eiks niit sattunt vain eiks ne kehanneet tulla. Em mie näht konsaa revontul'ii.

Iltakuar on ilmakuar, uamukuar suaekuar. Taivaan tähet kaikha ne pit' t'ietää, Otava ja Väinöviikate ja niitä täht'isikermillöi. Otaväs ono seitsemän tähtee. Väinöviikate vot ol' sellanen täht'isikermä, niinku viikatteem_muotoinen. Ämmä niäs ain sanoi, jot kuu ko syntyy

ja on selällään, sit tuloot huonot ilmat. A ko eij ole selällään, sit tuloot paremmat ilmat siin kuus. Ämmä ain sanoi: voi voi voi, kuu millaang kynsistää riippuu, joto sit tuloot kurjat ilmat.

Arvoituksii:

Ämmä sanoo: lapset, arvatkaa, mikä se on: “Musta lehmä mullekkainen, kons juop suavin, kons juop kaks” (Saunang kiukaa).

Mitä viiri kuurittaa, sen vettää vesverikko,
vesverikko siärelleen, viiri kuurii reijilleen (Vokki).

Leikkiluku:

Yökël’ tuokël’ tuomeng kukka, viikël’ vaakël’ tammeng koukku,
koukku metsähän kolahti, jäsähti jänistä piähän.
Jänis käi riakkymää, hyppäs peräkornitsaa,
havvulinnan huavikkoo, korentaa ottamaa.
Kuka metsäng kenkkäriks?

VASILI KAIPIAINEN, synt. 1906

Variksela, Tuutari

VARIKSELAN KYLÄN ENTISEST ELOST

Varikselan kyläs tais olla kaksykymment kolme talloo. Kylä sijaits mää e rintees, Tuutarimmää eks kutsuttii. Toisel puolël ol' pien pelto, siel maata paljo eij ollut. Maat olliit raskaat, saviset. Yhel hevosel ei kynnetty, kynnettii paril. No mitä siel viljam puolta, niinku meim paikoil tarttuloi istutettii. No sit vähä kylviit kauraa ja ruista kaikkinee vähä kylviit. Maata ol' sev verra joka talos, siel yks tai kaks lehmää sai pittää ja hevone. Sen enempää sil maal ei saant pittää raavaita millasiikkaa. Siintkii ol' osa viel niitty sellaista, meil sitä kutsuttii Mintkan tieks, mikä Taaitsäst kulkoo tie Detskoi Selloohen. Vot Taaitsäst kulk sellanen tie. Ol' kons lien graf Arlof viel, siel ol' Grafskije Kl'uč. Ja siel ol' tehty sellanen pien votokačka, sielt vettä kačaisiit sinne Detsoi Selloo, kačaitii kaik Taaitsäst. No praikoistkii ovat ne kaivot viel, ne olliit ort'izanski vaim miks niitä kutsutaa, maan al sellain kulkiit. Siel ol' meil niitty viel, siel ol' jaa samaten kel puol'toist, kel kaks hehtarii sellaista oikee soista paikkaa. Sielt lissää heinää lyöti.

Tarttuloi vietii Pietarii. Enemiten sil vaa elettiikii, mitä tarttuloist sait elaketta. Sit enemiten tul'kii toimee sil jot lehmät lypsiit, maitoloi naist vettiit linnaa, aijoit niihej kuksinoin kans, elämänsalkku-loin kans. Vot se ol' sellaista. No sit kesäaikaan elliit eläjät, linnäst ain tul' eläjii, siint ol' viel vähä niinku sellaista rahantulloo.

Mein kyläs kasvoi sliivilöi. Kevätaikàn ni se ol' kaik niinku valkee koko kylä, kons kukkii. Omenuspuita ol' lopev_vähä ennää, a niitä sliivoi ol' joka talos melkein. Ne kasvaat vesoist. Vesat nousoot, ja muuta ko vesa irroita ja taas istuta. Se on sellanen puu jot sitä ei huoli ennää niinku omenapuita kaikellai hoitaa, nää kaikkist helpöst kasvaat.

MIKKO PAKKONEN, synt. 1899

Peräjärvä, Skuoritsa

MIE TEIN TALOLOI SEKÄ KIUKAITA

Ko tehää talloo, panna alushirret. Tehää kuka miñkäsukuisen salvomen tahtoo. Kuka tahtoo puhtaan nurkan, kuka tahtoo põlkkysalvoksen. Ni mie olen enemmitsee hakant puhtaan nurkan. Sitä sanotaa niñko luappaa. Hirrem panet paikalleen, mittaat, sit viät varon, hakkaat sen varon. Mie olin sellane muaster jot mie koitan, kävvyys se hirs sen toisem piälle, niñko sanotaa täpsält. No panin aina sen varon, panin sammalet vällii, panin hirren piäle ja se käi jenkki, jot sellain se pittää ollakkii.

No tuvan hakkasit, sit panit roppilaat sem piälle. Roppilaam piälle lyötii lavvat, lavvam piälle teit pärreist katon. Sit ikkunan ympärukset, pihtpuolijaiset. Ramkoi mie en ole tehnyt. Ne ko jo teit, panit paikallee sillat ja luajet, ukset. Silta ko panna, ni panna eistäin juonijaiset. Sit silta vestetää ja panna juonijaisiim piälle.

Sit viel niäts joka palkin välil siihe panna tappi lavvast. Sit ne kävvyt jenkki.

Ko tehää tuppaa, pittää olla kirves ja kässaha; sit se seinäpuuri ja tameska, vatterpassi ja varo. Varo on teräslankast tehty sellane, kaks kokkaa. Sit sie veät sitä hirsii myöte, jot se alimaisii seinähirsii ei tie mittää, a piälimäisee tekköö viirun. Sit sie sitä viiruu myöte veistät, jot se kävvy sen seinäm piälle. Varoo ko hakkaat, ni sium pittää se viiru jättää. Viirust ko sie mänet poikkee, sit sie olet sokja, sit enempää et

niä sitä varroo. Varo pittää olla sellane, jot se tulloo pyörijä niin ko koiran kaula. A ko tiet varon, niin ko katos on niä solupat, mis ves juoksoo, ni siel kävvyt hiiret juoksentelemaa siel hirrev välis.

Kiukait mie vua tein vähä. Itsellein tein mie kolme kiukaata ja kolmet tein sit nuapurii. Vennäin kiukaa ko tehää, eistäin tehää se hunttamentti. Hunttamentti luavotaa kivist, ja sit siihe panna kel on sementtii, ni vallaat sinne välrakoloi sementtii. Ni sitä kel eij olt, se pañ saven veteläks, sit vallaa savvee vällei. Sit hunttamentti tulloo kova. No a sit siihe hunttamentim piälle viel panet, mie panin kakstuimasen lavvan, tein sellasen niin ko rampkan siihe. Sit alotin lattoo kirpitsat. Luavoin kirpitsat arinaahe ast, pliitan tein, etemmäks en ossaakkaa tehä. A kiukaa pitäis tehä valmeeks.

No tulloot kaks kaverii siihe sanomaa, jot “mitä sie istut?” “Mitä mie istun? Kiukaan arinan tein ja enemmäks en ossaa”. No sit hyö niin ko antoit oppii, läksiit latomaa, panimma sen kiukaan seinät. Sit tein svotalavvat, panin svotan. Truvan tein jo yllää ast. Pliitan ko sain valmiiks, ni miul ennää eij olt terppaa, jot kuin se mium pliittain vettä, jot vettäks se savvun nyt tuppaa vain ulos. No ulos vettä.

Sit käin tekemää kiukaata. Tein sem piälyksen ja svotan, kolpakan. Panniit lämpiimää, ni sinnehä savvu männöö, mihi hänen om määntävä. Siin synty tuas vennäin kiukaa. Siin ol’ se pliitta, siin ol’ se samavaran reikä. Sit ne juskat. Ja ne kaik pit’ tietää, jot kuin suur on kiukaan sisus. Ja kuin suur sit tulloo se vetoreikä. Jos se kiukaan sisus ol’ kolmet puolen kans otsittain ja seitsemän kirpitsan levvyine, sit pittää olla se juskan reikä nel’jä ja puol’ verskaa levjä. Sit se jaksoi, mitä kiukaa antoi savvu, sit sen jaksoi temmata juska truppaahe. A jos ko vua teit sen kiukaan suuremmaks ja nel’jä ja puol’ verskaa sen juskan, ni sit ei jaksant vettä, sit ajo savvun tuppaa. Se pit’ olla sit niin tehty jot min’kä verra antaa savvu se topka, jot sen jaksaa vettä se juska. Siin kaik pittää tietää niin täsmält. A toine peñiekka ko tekköö, ni sanotaa jot kiukaa laskoo savvu. Se laskoo savvu sen takkii, mitä vart sie panet liijaks puita sinne topkaa. Savvu tulloo pal’jon, a se juska ei jaksakkaa vettä.

MITEN PIJÄST TUL' MINJA

Miul ol' nel'toist vuotta, mie mänin ommaa kyllää pijäks ja olin seitsemän vuotta. Kyl ei jolt kepijää sekkää elo. Ol' siin kaks miestä ja naine, emäntä ol' hyvin kurja. Männä ei jolt mihi, pit' olla. Sit jo viimeeks jovvuim pois.

– Mitä sie siel teit?

– Kaikkii tein. Kuustoist vuotta ol'. Pit' kävvä jo heinää lyömäs ja niittämäs ja kaikkii pit' kävvä tekemäs. Yhten kevväänkii muistan ko seitsemän kuormaa hakkasin hienokkaista rissuu niityl. Tuot'ii kot'tii, sit ne hakat'tii tuas hienokkaisiks, sijot'tii kaik pučkille mitkä männiit kiukaahe. Sitä pit' jo tehä nel'toistvuot'ijän.

Sit mie jovvuin Voloslaa. Sit mie olin toista vuotta siin piikan, siint sain sulhasenkii. Katsoin ko kävelöö poika hyväs vuattees, suur ja sorja. Myö istuimmo y' tien, nuapurin talon ikkunan al, no miust niim mielyt'tii. Katsoin, jot ai-jai ko louhka poika. Mie tuas hänest näyt'tiisin. Hänel ol' Kurkül sisar viety, se ol' leski. Hiä män sinne kauraa panemaa kevväil, sannoo: "Ai-jai ko meil tuot'ii nyt louhka piika, jot se niin hyväst tekköö kaik työt ja naut't'ijää". Män äijä-vainaa sinne. Se tulloo pois ja tuas kiittelöö jot: "T'iijet sie, Mari; myö otetaa sinnuu minjäks". Mie ko sellain pölästyin, en mie osant mittää sille äijälle virkkaa, mie läksin luontkii poikkee. Ja minja miust tul'kii.

PARANTAJIIST

Ol' ennevanhaa tälläne merkki, ko nostet'tii lasta yllää päin, ko suorist jalkojaan kolt kertaa, sanot'tii sit se kuoloo. A ko ei suoristant, sit ellää.

Mie tulin matkäst ja ko tulin tuppaa, anoppi sannoo: "Pane leivät kiukaahee". Mie sanoin: "T'ijettäks, mie en sua käsijäin ennää

liikkeelle”. Mie ot’in lapsen sylehein ja syöt’in sen lapsen. Ennevanhaa ol’ kätkyvet silläl, puine kätkyt. Mie ot’in sel lapsen ja syöt’in. Ja nuapurin naine tul’ ja sano: “Annaha mie nostan tuata tyttöö, ellääk hiä vain kuoloo”. Se nost kolt kertaa, laps suorist jalkojaan, hiä sano: “Oivoi-voi t’iä kuoloo, ei t’iä elä siul”. Ja tuo alot’tikkii lässä ja kaks viikkoo läs, käy’immöhä myö tohtarilkii ja miten sil ei tult parempaa. Yheksän kuun vanha ol’, ja sellain se kuol’.

Ennevanhaa ruumista pessitkii vastäl, ja se vasta pant’ii hoitoo. Ko tul’ lehmälle tahe hevoselle mikä, sit sil ve,elt’ii ja pyyhi’t’ii, sit se taut männöö pois. Ihmisii ei lečitty, vua elokkaita.

Ol’ kevät. “Männää tät’i ottamaa Matkojäst savvee”. – “Männää”. A Matkoja ol’ meilt most viis kilometraa. Siel ol’ valoista hyvää savvee tälläistä. Myö mänt’ii ottamaa, se käikii satamaa. Mua tul’ liukas, pal’jain jaloin. Ja myö ko sen matkan käimmö, varpaisillain tulin pitämää muast kii viel, ja sellaiست kiäröt kierret’ii selkää savvee. Matkojäst mänimmö ja öksyimmö, mihil lie jovvuimmokkii Pihkvitsaa ja Iilijaa toisël huaräl. Ja ennek jovvuimmo kot’ii, miul ko viru se jalka, ni hyvä isä, kaik

Inkerin liiton aktivisteja (Juho Mullonen, Arvo Survo ja Armas Paakkonen)
Skuoritsan kirkon raunioilla v. 1998.

itkin toisen kerra. Sit ol' niin suur tuska siint jaläst. Silloin mie käin fuaprikan Maril, ni ei siint tult mittää. Mitä lie heä ukonnuolta vaim mitä lie painel' ja puhel'. Heä siel passais minnuu. Ei tult sil kertaa mittää miul siint jaläst.

Mänen pol'nitsahe, Kurkun tät'tis tulloo pol'nitsäst miule vastaa sin fuaprikan kylän kaul: "Mist sie tulet ja mihi sie mänet"? "Mie mänen pol'nitsaa, jot sellain miul on jaläs tuska". Hänen kansain kiänt'isin takasii. Tät'tis läks miun kansain, sano: "Männää Mikon Antun Helenalle Fuaprikkaa". No mänt'ii. Se ko tekköö lounatta ja jovvuttua jovvuttua, mie ko uottelen, ko tul' hiil'iim piäl, jot kons täs nyt piässää pois. Sit joutu katsomaa, tul', mitä lie tek miule, hiero ja puhel', ja jalka parañ.

Tuommo Mikkelin Juñnin kans metsäst puita, polttopuita reen pittuuvii, kuorma kuatu. Myö ko nostammo kaheñ kes, emmö jaksaneetkaa nostaa. Se pläjäh'ti takasii, ja miult löikii polvhatun sijoiltan poikkee. Ei piäse ennää mihikää, eikä ole hierojaakaa. A sit Volosläs ol' seurat (no silloin mie viel olin alaikäne). Piesvitsa meilt on miä t'iije koltkymen kilometraa ainakii. Siel ol' Justinaks kutsut'tii sellane varma naine, ja ne piesvitsoist tulliit sinne Voloslaa seuraa, ja ne mikkel'löist määñniit sinne ja toivat sen Piesovitsan Justinan kot'ihesen. Ja se hiero minnuu kaks vain kolt kertaa, ja parañ se jalka. Pois ol' kaikkinee paikaltaa se polvikii, nii. Uuvven sitsarievun viel annoin sille. Pañ miul polven paikallee.

ENTISII TAPPOI

Ennevanhaa ol' Jyrinpäivä kevväil kaksykymen kolmannel, se ol' apreelis vanhaa viisii. Sitä kavatet'tii jot kuka tulloo tuppaa Jyrin uamun, tullok se naine vaim mies. Ko naine tulloo, sit kaik rikkohuut pellöl astuvat ja pluukat ja atrat ja ... Sit ei rikkohu ko mieš tulloo.

Miul ol' yhtev vuon oikee heikko, mie ot'in mäñin ompel'ja-Marille jot heä hierois. Heä ol' hieroja. A se ol'kii Jyrin uamu, a mie em muistantkaa, miul ei tult mielelekkää. "Tule meile, jot miul on niv vaikee, jot mie en jaks mittää ennää tehä". Hänel ol' vast minja

tuotu. Mie ko läksim pois, se minja sano: "Ai-jai äit', nyt naiseläjä tul' ensmäisèks". A se Mari ko tul' meil, se yhellain luat' miul takasii, jot se minja sano, jot ai naiseläjä tul' ensmäisèks. Mie sanoin: "Älähä herttaisen, ehä miul tult mieleekää. Mie tulin ko miul ol' itsellään vaikja, jot mium pit' tulla tarpeen tähhe, enkä mie tult minjekää tähhe".

Ennen ol' sellane tapa, jot kuka anto koiran, sil pit' antaa naskäl'. A kissäst neula. A meil ol' poika vuotta kuus – seitsemän, män ottamaa koiraa. Män toisee kylän otsaa, eij uokkaa naskalii kormanòs. A pal'ton kormanto ol' rikki, se män sinne vuoriin ja vuatuv vällii. Tulloo kot'tii, eij ole koiraa eikä naskalii. Poika itköö. Mie ko koittelen, naskäl onkii siel vuorev välis, ja annet'tii jällee kättee, ja poika män ottamaa koiraa.

JYRINPÄIVÄN LASETTII LEHMÄT KARJAA

Kons lämmi ilma ol' Jyrinpäivän, laset'tii lehmät karjaa. Sit männiit sinne suattamaa lehmi. Siel ol' suur luosa, siel karjamual, sit uit'tiit kuka ketä tapais. Ain ne miehet olliit varmempii, toukkasiit sinne vettee. Ei se syvä ollut se tiikki, no ol'ha se puolta ihmistä myötä. Muot' ol' sellane, uit'tiit toisijän siel.

Miehet tulliit kyntämäst pois kevväil ensimmäisen kerra ja ei t'ietänt varojainkaa pittää, varustiit jo ämpärin vettä ja uit'tiit miehen. Vaik naine män ja uit'ti. Suutu siin tahi älä suutu, ko se muot' ol' sellane ni ei se auttānt suuttuminekaa.

Ennevanhaa Jyrinpäivän palkattii paimen. Meil ol' paimenen ompel'ja Vaasa monttoist vuotta, kylām mies. Muata hänel ol' vähä, tupa ol' pikkaraine ko sauna, lapsii ol' monta. Heä ko riivahuis siihe paimenee, ni ol'kii ain paimenen. Sit jo ol' poika popasterin. Hyvähä paimenen palkka ol', ja ruoka ol' hyvä, kyläs syöte'tii, joka lehmäst päivän ol'. Sit män toisee talloo tuaš, yöks män kot'ihein.

MARI ROGOZINA, synt. 1897

Uusikylä, Ropsu

ÄYRÄMÖISIIN JA SAVAKKOLLOIN VAATE

Muistuu mielehein ennevanhane vaate. Miul oli emon siso äyrämöinen, mut hänen minja oli savakko. Enne oli tyttöloi savakkolloi ja äyrämöisii. Äyrämöisen vaate oli toinen ja savakon vaate oli toiselaine. Savakol oli hammeet levveet, ryhheet ja oli esliinat ja kouhtat. Ja sit ko männiit jo miehele, sit niile pantii lakki päähä. Niitä ommeltii sellasest sulkust tai sattinast, sellanen lakki vaatteinen. Se oli sit savakon nainen.

Mut äyrämöisen vaate oli toiselaine. Äyrämöinen tyttö oli sellanen, et sil oli leikattu otsahiukset, ja sit niil oli pääs seppäle. Seppäle oli ympyrläinen sellane tehty paksust papkàst tai jostai ja siihe oli sit paljo helmii ommeltu. Sit se seppäle pantii päähä. Ja kossa oli nisas, lintti pantii viel siihe kossaa.

Äyrämöisèl kouhtaa ei pietty eisikkää. Äyrämöisèl ol' ainijaa paita valkijàst ommeltu ja sit etipuo' oli tehty rekko. Punane väri siin rekos oli sellanen, se oli sit vyssittu se eti, se rekko neliskanttinen. Ja paijan hihat olliit levveet levveet, ja hihansuut olliit ommeltu täpsäkàst. Ja sit esliinaa piettii. Hammeet olliit levveet. Äyrämöinen sitä sitsihametta ei pitänyt, sil oli vaa verkahame ja nantkane hame. Verkahame oli pyhäpäiväne hame. A nantkahame, sitä piettii vaik arkipäivänkii. Ne olliit pitosii, sanottiikkii et koivuhalko ja äyrämöisen vaate ne on kaikkiist näkysämpää, ne kestää niin kavva.

Sit ku ne äyrämöiset tytöt männiit miehele, sit niile pää laitettii ei sellain kuin savakom_pää. Siin ommeltii valkee myssy ja sit pantii taakspäin nauhat siihe myssyy, pitkät nauhat, valkeet, jättiit viel riippumaa. Sit siihe tehtii, no kuin sannoo, just ko uhvatan kuosinen, et se tuli sellanen vanne_päähää. Se valkee myssy vi_ettii siihe vanteehee, jot se otsa oli näim_pistys siin.

Muut vaatteet ne pittiit kuin tyttön. Sellain pittiit sit naisen_ku olliit. Ei silloim_pietty näitä platjoi_pääl, ei ollutkaa muuta ko nämä kouhtat ja hammeet. Ja sit piti olla hammeet levveet ja pitkät, levvee polle ja hame pitkä. Ja sit vaa ain tahtoit jot miškä vaa enemmän_panna kangasta siihe hammeeh, jot se ois oikee ryhhee, jot se tuntuis, jot se hame on niin_komme.

Sit olliit suuret silkit, piti olla monta silkkii. Jos mäni naimisii savakko tyttö, sil piti olla niim_paljo kouhtii ja hamehii ja sit silkkiriepuloi. Oli sellanen kujjaa tehty pien tupanen, aitta, mis ollitkii vaa vaatteet. Ja sit tehtii sinne orret ja orsil riippuit kaik ne vaatteet.

Sit ku se tyttö mäni miehele, ni sit tulliit kaik suku katsomaa sitä orsikkoo. Sit luvettii kaik monta parrii, kouhta ja hame – sitä sanottii pariks, monta parrii oli morsiamel ja monta silkkiriepuu oli. Ja sit oli viel kukkaniekka riepu suur. Se piti olla, sitä sanottii muslintti, siin ol' sit monenvärisii kukkii. Ne silkkirievut ol' kolupoinvärisii ja rosovoinvärisii ja sinisii, ja sit niis suuret heltut. Ne olliit niin_komejat. Suurriepu ol' ja paikkavoine oli, nämä ol' mitä pittiit korvïs. Muslinttii_jaa pittiit korvïs.

Miul täti oli äyrämöinen, meilt kolmetoist kilometrii hää eli, ni hää ko tuli meile vierahisse käymää, ni sit meil oli niin lysti sitä seppelee mitata_päähää. Se oli näin hoikka ja ympyrläine. Ja helmet sit piti olla, keltaset helmet. Helmet olliit takampäin hienommat ja sit olliit suuremmat ja suuremmat ja kesipaikäs oli suur helmi. Kalliist kivist ne olliit. Ne olliit kaik sen äyrämöisen komeus. Heil olliit liuhtit tehty plotnat, hihat levveet pajjois olliit.

Meim paikkakunnäl sellane elämä oli, et yhes kylän otsäs oli meri ja toisès oli metsä. Liki meil oli suotkii, myö käytii aijn karpalòs. Karpaloo kyl meil oli paljo, puolat kasvoit jaa. Puolamarja ja karpalomarja ne olliit meijäm marjat. Mustikat tietty kasvoit ja muuramet. Muuramet suos kasvoit, ja puolamaat olliit hyvin suuret leikkivot, niis puolat hyväst kasvoit, monet korjasiit kymmenin säkin syksyl marjaa, ko ol suuret perreet, ja sit pitkin talvee rintkäs möivät. Jättiit itsellee minkä jättiit ja osan sit taas möivät.

Puolat pantii suurii pyttylöi vaa ja kipetkuu pääle, ja sellain ne seisoit talven. Ei niistä vareñnaa keitetty. Ne syötii vaa niin, tuotii vati tuppaa, munat hillottii ja sit tehti siintä, puoloist, sitä vettä ja sit munniij kans syötii mesto maitoo sitä marjavettä. Kons oli vara, pantii sokerii, ko eij jollut varraa mist panna, söivät niin.

Karpaloi tuotii suuret säkit, pantii sinne yläluhtii, niitä oli hyvä hoitaa, niile ei huolint olla millasiikaa astijoi. Ne olliit siel luhis lattijäl ja sielt sit kannetaa. Ne ol niin jääkkäät, kolajiit. Talvël tuotii, sulatettii ja syötii vaa.

Mustikat kuivatettii enemält päiväpaisteel. Jos oli sellaset rappuset, rappusil olliit katot sellaim pantu lavvoist vaa, ne ei olleet niin jyrkät. Niihem pääle pantii listat sellaset ja siin mustikkoi kuivatettii. Olliit kuumat päivät, ni ne ku niin hyväst kuiviit siel kattoloil. Talvël sit keitetii kiisseli, ja sai niist marjoist vaik mitä. No ja oli muuramet, muuramarja, niist vaa keitetii vareñnaa, ja sai panna kokonaan. Ne marjat pantii astijaa ja hiekkaa sekkaa vaa. Ne kestiit talvël niin hyväst.

HEINÄNIITYT

Meil oli enemmäst hieno petäjä metsä. Oli kuusimetsä paikottain. Yks paikka kasvaa petäjä metsää, sit on kuusimetsä. Sit niityt mis olliit, mis heinää käytii lyömäs, siel kasvoit koivut. Niityt ko tehti, ni sit jokahine leikkais sitä metsää pois, kaivoi kannot pois, sit tulliit niityt.

Niitä oli enneaikaa jo tehneet ne vanhat äjjät. Siihe aikaa ko mium muistuuvain ni olliit jo niityt valmeet. Oli jätetty viel lepikkoo sellasta, jot iham paljaaks eivät leikanneet. Mis olliit lakkeet, ni se lakkee kasvoikii jussiheinää vaa. Kovvaa heinää sellasta. Viikate piti olla niin terävä, sitä ei saant lyyvvä ko kastehel vaa. Aamul piti noussa kolme tuntii yllää lyömää, kunis kaste kesti. Päiväl se heinä on ko rautalanjaa, se eij olt pitkä. A raavaat söivät hyväst. Ojavarsil kasvoi puraheinää. Se on sellane pehmee heinä, ni sitä ei suvainneet raavaat.

A sit mihi jätettii koivuloikii viel kasvamaa, ni siel kasvoi pehmee heinä, lehtoheinä, nää se juhanuskukka ja sellane, kasvaa sellanen suora vars ja siin on siniset ja keltaset kukkaset, se on juhanuskukka. Niitylöil kasvoi lantussii, ja joen varsil kasvoit pulpukkaist. Ruiskukka on sinine, sil aikaa ko ruis kukkii, ni sil aikaa justii on se ruiskukkakii. Ne kasvaatkii enemält ruispellös. Meil enemält piettiikii, meim peltoloil ruista ja kakraa, otraa. Leivät meil olliit omat, myö leipää eij ostettu puotiloist.

ANNA HULI, synt. 1892
Usinkontu, Tyrö

KUIN MIUN ISSÄIN ALOTTI KOULUN

Miun issäin ol' meil kyläs ensimmäine, kuka osais kirjuttaa suomèks ja venäjäks. Nyt siint on jo yli sata vuotta aikaa. Isä kertoi näin: Ol' arkpäivä. Uamusil tulloo kymmeniekka tuppaa ja sannoo: "Kokouksee joka isäntä, etenki ne, kel omYpoikii". Mie säikähin oikee kovast ja käin värisemmää ko huavan lehti. Äiti sannoo: "No mihi ne pojat nyt panna?" Isä ei virkkänt mittää, män kokouksee. Myö ko uottelimma, tulis välleempää kottii. Isä tul' ja äiti kyssyy: "No mihi ne pojat nyt panna?" Isä sanoi: "Ei niim mihinkää. Siel ol' nuor poika, istui pövvän takan, hänel ol' krantassi käes ja paperii. Hää sanoi: "Nyt meile tulloo koulu, täst kaheksavirstan päähän. Starssina antaa kottiin, toisen tuppaan, kouluks. Mie käyn opettammaa, ja pojat pitäis saahha kouluu. Asia on sellane, jot pojat kasvaat ja otetaa sotamieheks. Nyt mie tahtosin pojat kouluu". Isä sanoi: "Mie kuuntelin ja ajattelin, jot miekii laittasin pojan kouluu. Mänin pövvän luoks ja sanoin: "Mie tahtosin laittaa pojan kouluu". Opettaja sano: "Laita vaa, et katu. Onks poika terve?" – "Terve on ko sipul". – "Mont vuotta hänel on?" – "Ykstoist". Kysyi nimen, isännimen, kylännimen, kirjutti kaik paperille. Sanoi: "Maantain kouluu. Eväs pittää ottaa koko viikoks keralle. Nyt ko on syksynen aika, lampaita on leikattu, ni keittäkää lampaanlihhaa ja pankaa voita ja suolaa ja kaalipiirakkoi rukehissii. Leipää pankaa. Ja kaik yövaatteetkii keralle pankaa".

Isä sano: "No nyt mein pittää kävvä laittamaa poika kouluu". A mie vaa värisen, oisin oikee itkent, ni en ilent. Sit yöl itkuhein nukuin. Itkin, ko minnuu laitetaa kouluu, ja mie en tiije mikä se onkaa, se koulu. Siihen ast mie en olt näht viel valkijaa paperiikaa enkä krantassiikaa. Meil mitä tuotii kaupäst, ni ne olliit ruskeen paksun paperin sisäs.

Äiti käi sekoittammaa taikinaa, lavvantain paistettii piirakat, keitettii evvää ja suntain kaik kannettii rattail. Maantain syömmä murkinaa ja isä sannoo: "Nyt poika syö vahväst, lounain tulet syömää jo omast säkistäis". Äiti käi itkemää. Isä sanoi: "Mitä sie itket? Vai tahot jot siun pojalleis käis sellain ko Aapon Aatamille?" (Ol' se vuos, ko ol' Turkin sota. Aapon Aatami ol' sotamiehèn ja hävis poika niinku kala kaivoo). Äiti sanoi: "Enkä mie sitä taho, mie aattelen, jot sil tulloo siel lopen ikävä". Isä sanoi: "Eihä ikävä ole nälkä".

Maantaiaamun isä tulloo tuppaa ja sannoo: "No, poika, kaik ov valmis, mänemmä rattail istumaa". Äiti sannoo: "Eij ole tuvas, män ulos". Uotellaa, poika ei tulekkaa. Mäntii joukol etsimää. Mie seison salvomen takan peitos. Isä sannoo: "Mitä sie tuhma peittooo mänet, eihä koulu ole paha asja. Vot tämä on paha, ko mie en ossaa kiruttaa enkä kirutosta lukkee". Ja niin myö läksimmä ajamaa, ja mie ko katsoin jällellein, ni äiti seisoo kaul ja pyyhkii esiliinan helmaa silmijään.

Myö ko jovvuimma isän kans koululle, nuor poika tul' meitä vastaa, antoi kättä isälle, sit miule, sit pan kätteen miun päähän pääl ja sano: "No niin, myö nyt tullaa olemaa kaik tämän talon poikii, käymmä parvès lukemaa venättä ja suomee ja yhes leikkimää". Minnuu nauratti: tälläne poika leikkimää. Mut niin se käi. Talvel lumetimma opettajjaa niin kovast, kuim paljo halusimma. Opettaja juoks pakkoo ja nauro eikä torunt.

Ko tul' kesä, opettaja ja myö lapset käimmä kävelemmää paljaa jaloin. Ja miust alko kävvä koulu näyttiimää.

Vuuvvet männiit, ja mie olin sotamiehèn linnäs, se koulu autto minnuu siel. Mie ostin järkijää, ko jovvuin sinne, pienii lehtikirjoi, ja niis opetettii, kuin pittää pyssy puhastaa, ja kaik koko sotamiehen oppi ol' niis kirutettu.

BORIS TÄHTI, synt. 1906
Yläkylä, Tyrö

KUIM MYÖ ELIMMÄ ENNEN

Miten miust popasterist tul' opettaja? Mie synnyin l'innäs, miut emo toi Ylkyllää kasvatettavaks. Ylkylä oli Kaarastan luon. Ko miul tul' seitsemän vuotta, ni ämmä sanoi jot nyt ala itse syöttää itsijäis. Eistäin myö ämmän kans käimmä kerräimäs, ko eij olt mitä syyvvä. Sit miut otti puot'imies juoksupojaks.

Mein kylät olliit taačnoipaikkoi. Taačniekkoin olliit Saarest meriherrat perehinnein. Hyö eivät käyneet itse puo'is ostamäs tavaroi, mie heil vein tavarat kottii. A sit ko tul' fevral'skoi revol'utsija ni puot'imieskii pakeñ kyläst pois, mie jäin taas ilmal leipää. Mie mänin sit popasteriks Kotsalan, Tynilän ja Rattulin kyllii. Popasterii hyväst syöttiit ja viel evväätkii antoit. Maksoit täst popasterin työst leiväl. Ja näil leivil elin ja opin Konnuj koulul. Lopetin Konnuj koulun ja tulin opettajaks Karjalaa.

Elin mie kyläs köyhäst, meil oli vaa tupa porstuvan kans ja läävä. Maata meil ol' yhen revisam maa. Porstuväs ol' porstuvakaappi, siel olliit säästös majjot, sellit, suurimat ja toiset tavarat syömistä vart. Tuvas meil oi suur kiukaa laantalaj kans, ol' pöytä syömistä vart, ol' pietärpenkki ja jakkuloi. Myö ämmän kans makasimma kiukäl, a täti makas rautarovatil, tuvanjolkas ol' kolkkakaappi mis olliit kuojuset. Kolkkakaapin rinnäl ol' parvi, ja parvel olliit Virskirja, Katkismus ja Raamattu. Pöytäkaapis olliit puulusikat, suolakontti, sahharnica ol' parvel.

Mein tupa ol' kyläs oikein kopijäl paikäl, hyväst näkyi Kaarasta, Vortsa, Saar, ja Iisakin kirkon tornikii päiväpaistehel kiils linnäst ast. Mein kyläläist kasvattiit kakraa, otraa ja istuttiit paljom munnii. Tuvis meil ol' puhasta sen takkii ko meil olliit taačakylät. Joka lavvantak savettii kiukaat. Saven akat toivat Tyröst, ko käivät kirkos. Jokaisel akal ol keral virskirja kääritty noossovoiseehe, ja sit kirkost tullës toivat savetkii. Maat pest'ii, vastan tynkäl kaik hivvutettii. Vanhaa aikaa maat ja laaet eivät olleet kraassittu, silloin laaet ja seinätkii hivvutettii vastan tynkäl puhtaaks. Silloin seinäpaperilloi ol' harvois talois. Joka talos olliit seinäl tunnit maajatniekan, vit'join ja kiiroin kans. Joka tuvan ikkunäl kasvoit kukkaset, a tuvan ies kasvoit kukkapenkit. Joka koin ies olliit penkit tien reunäl, jot taačniekat saisiit istuu.

Mein kottii nimitettii Kärsän ämmän koiks, a minnuu Kärsän Pooraks. Mein kyläs ol' seitsemänkymmënt kolt tuppaa. Kyläs ol' Kärsä-sukunimmii koltkymmënt viis, sit ol' Äijäläisii, Urpolaisii, Rasimuksii, Yllösii ja toisii sukunimmii. Jos ol' suur pere, ni monet heist makasiit maas, potuskat ja vaipat olliit jokahisel. Maas olliit maatakit, kuvoittu kanakahäl.

Sahat ja kirveet olliit kujas tai porstuväs. Kel ol' hevosii ni länkäat, vempeleet, suitset, päitset, slejat, serestel'nikat piettii kujas. Kärrit, rattaat, kačkat olliit toosa kujas.

Sovetuv_vallan aikän kaik muuttui. Käivät tekemää kylis suurii taloloi, stavnitkii kaikiil olliit toose krassittu. Seiniil ol' pantu paperit.

Meil ennevanhaakii kaik osasiit lukkee, a sovetiv_vallan aikän käivät tillaamaa kasettilloi, surnaalilloi, pittiit iltamii, käivät käymää kinos. Kyläläist käivät kävelemmää siplettilöis, kaikil olliit noskat, kaikil naisil hyvät hammeet, kouhtat, nutut karvakakluksiin kans. Oikein kallehii kenkii pit'iiit. Nyt jokahisel ovat tunnit, nyt vähä kävelööt jalkasin, kaik ajjaat massinoil. Joka suntak kävvyyt Kaarastan taik Kuusijan parkois. Joka lavvantak kävvyyt tantsulois. Piirileikit ja katreelit vähitellen unohtuut, nyt kaik inkeriläiset osajaat laatii vennäin kielël, maas nyt maatakkilöin sijast pittää kav' oroï, kaappilois kaik peilit ovat. Ennen tuvis palloit karassilamput, a nyt lampačkat. Nyt ellää varakkaast ja toisellain.

MEIN KYLÄ OL' LIKI KUUSOJAA¹

Mein kylä Kylänpää ol' määel, se ol' liki Kuusojaa. Ei se suur olt, koltkymen talloo. Maata ol' vähä, sitäki toisil ol' enemmän ja toisil vähemmän. Kel ol' enemmän maata, ne kylviit ruista ja kauraa. Kel ol' vähä maata, vaa panniit perunaa.

– Sanottiiks teil peruna?

– Ei, meil kasvatettii munnii. Enemmän viljeltii munnii, niitä myöttii Kuusojaa ja vietii linnaa. Pellot olliit ympär kyllää. Heinäniitty ol' kašonamaata, kaheŋ kylän yhtehistä, sitä jaaettii iltasil sarat ja aamusil lyöttii. Iltasil taas jaaettii jo toiseks päiväks. Perrää revol'utsian heinämaa jäi kylälle. Niitty aina jaaettii, kunis käyttii kolhoosii.

Kel ol' enemmän maata, ne raatoit maata, ei käyneet sivutöis. Kel ol' vähä maata, ne käivät koko ajan töis Kuusojas. Meil ko ol' vähä maata, nii mie kolttoistvuotijän alotin raataa. Keväest käin korotnikoil, syksyl päiväläisän. Päiväläisem päivä ol' pitkä. Aamust varrain iltaa myöhää ko sirppi kääs römmit, sit ol' selkä kippee. Mikä nyt on raataes, ko kaik tehää konehil, vaatteetkii pessää konehil.

Sit käimmä mantsikkatarhæl työs. Siin liki ol' Smirnovan tarha. Keväest käimmä kitkemäs, sit käimmä kesäl korjaamäs mantsikkoi. Mantsikkoi korjaaes käsettii laulamaa, jot vähemmän söisit marjoi. Emäntä seiso ai räävyn otsäs, ko mänit tänne päin, ni hää seiso vastäs. Ko kääntiist tänne päin mänemää, ni hää seiso siel vastäs ja ai sano: "laulakaa tytöt, laulakaa". Sit lauloit, a kuka ei laulant, se sil vällii söi mantsikkoi, ko toist lauloit. Käi meitä siel most kaksykymen henkee. Meille maksettii päivittäin. Piti tehää sev verra kuiv verra kerkist. Kuka tek enemmän, ni sitä kiiteltii ja sille annettii marjoi.

Raavahii mein kyläs ol, lehmät olliit joka talós. Yksin lehmin ol' enemmän, ol' kaksinkii lehmin. Yhes talós vaa ol' neljä lehmää. Hevosii

¹ Nykyinen Pietarhovi.

Anna Kivinen ja hänen tyttärensä Bertta Laitinen 1970-luvulla.
Bertta on tallentanut paljon inkeriläistä perinnetietoa.

ol' jaa, puolël kyläl ol' hevosii, a puol' kyllää olliit hevosettomii.
Ol' lampahii, sikkoi pietti, no eij joka talõs. Ja kannoi ol'.

Kaivot olliit oikee syvät, niist piti kaik vesi nostaa, a sellain kyläs
vettä eij olt. Joki ol' vortsan al, ni sinne ol' jo puol' kilometrii tai
kilometri matkaa. A järvi ol' toosa kylän otsäs, vähä kyläst äärempään.
Sitä vart vesil'intuloi ei pietty. Meij kyläst ol' Vanhan Kuusijan
asemalle kaks virstaa, a Uuvven Kuusijan asemalle ol kolt virstaa.

KÄYTII MARJÄS

Korjahuttii kaik yhteehe, kaik tytõt ja poikiikii viel ol' meij kansän.
Sellain mäntii mustikkaa ja sellin käytii puoläs ja karpalõskii. Metsä
meilt ol' ettääl. Kukkaa eij osant metsäs kävellä. Vähä ko metsäs käyti,
ni kaik pelkäsiit öksymistä. Ko mäntii metsän reunaa, siin ol' eistäin
sellane lepikko. Sit alkui se marjametsä, ni siihe pantii merkkilõi, jot
vaa osattais tulla pois. Marjäs metsäs käytii enemittäin kaik paljain
jaloin. Ei pelätty mittää, ei maa on puremista eikä mittää. Ei siel paljo
matoloi olt, ni joskus näkyi.

PERENTÄKPÄIVIN PESTII POUKKUU

Ko elimmä yhes, ni perentäkpäivin aim pestii poukkuu. Se ol' oikee koko kyläs se perentäkpäivä ol' pesupäivä. Se ol' oikee raskas työ. Aamusil ko nousit yllää, ko syötit eistäin kaik raavaat, sit keitit perehelle, sit siivosit tuvan, sit mänit saunalle pesemää poukkuu. Pesit pesit sitä lounaesse ast, viel et kaikkii kerint pessä, tulit lounaelle. Annoit perehelle lounaen, ja sit viel piti ail lounatlehmät lypsää, maito siivitä ja korjata, ja sit männä jällee pesemää. Tehtii oikee väkövää lipijää, ja sit eij_olt sotkii eikä mittää, muuta ko käsil hivvutettii, ni sormemperät kaik männiit rikki. Kässii pakotti.

Sit ko aloit huuhella, ol' sellane pien oja. Siin ojas ko eij_olt vettä, sit piti kantaa huuhtovesi viel sinne saunalle. Ja sit sitä huuhtelit kahes ja kolmes vees. Ja sitä ol' niim paljo sitä pessuu. Pestii ain kahes vees, sit pantii kiehumaa. Sit otettii kiehumäst pois, keitettii valkeet vaa, kirjavii ei keitetty. Ol' niitä valkehii ja ol' niitä kirjavii, sitävart ko ol' kakstoist hejkee perettä, ni siin ol' kaikkii. Valkeet kaik sinettii. Kuivamaa pantii aijalle. Ko ol' hyvä päivä ni vällee kuiviit, a ko ol' viel satehine päivä, ni viel piti ottaa pois ja viel panna toisen kerran kuivamaa. Sit ko ne kuiviit, sit kaik kaulattii ja sit ne olliit valmeet ne poukut. Kirjavat kaulattii kartul ja paalikäl, a valkeet klaatittii. Kaulattii meil jakum pääl. Jakku ol' sellane pitkä, jakum pääl kartul ja paalikäl ko lasettii, niingku juraji.

LAVVANTÄK OL' LATTIJANPESUPÄIVÄ

Lavvantäkpäivä ol' lattijanpesupäivä. Vesi varistettii, tehtii lipijää. Valkoset lattijat hanjattii varpuluuvväl, hanjattii sotkäl. Kaks tuppaa ja porstua ja katurappuist ja ulkokuone ja kujarappuist, niin ol' paljo pesemistä ja niin ol' se pesu raskas. Kraassittu ol' kaik, ni kraaskat ol' kuluneet pois, uuvvistaa ei kraassittu. Sitävart ei kestant kraaska ko ol' niim paljo kävelijjoi siin. Kaik suuril saappahil ain käveliit, paljoo ol' miehii. Kaheksam miestä ol' perehès, no ei ne kaik suurii olleet. No kyl ne jo alkoit olla melkein kaik sellasii kävelijjoi.

Sit viel piti saunalle kantaa vesi ja sauna lämmittää lavvantäkpäivän. Emo tul' linnäst valmehelle vaa, ei hää teht mittää. Ei hää pest vaattehii eikä hää lämmittänt saunaa, eikä hää pest lattijoi konsaa. A sit ko myö erosimma, sit hänen piti kävvä pesemää. Saunäs käytti eistäim miehet, sit naiset.

TUVAN PESEMINI

Tuvam pesemissee kaik jo varustettii ennempää. Toisem päivän kaik kannettii tuvast pois liijat, stuolet, pövvät, ovensuukaapit. A sellaset suuret kaapit jäivät tuppaa, ne vaa muuteltii. Revittii naulat pois, jot et raamis käsijäis, ja sit aamusil alotettii varistaa vettä. Varistettii vettä suuris čukunois i sit pantii pussihe tuhki, a se tuhkapussi pantii pyttyy ja sen päälle valettii kiehuv vesi. Sit katettii, pantii kans päälle, sit se tul' lipijää. Sit ko käytti pesemää, otettii sitä lipijää vesiämpärii. Otettii vihot ja rötköt ja saippuvat ja sotkat ja alettii pessä lakkee.

Laki kasteltii lipijäl ja hivvutettii sotkil saippuvan kans ja sit pestii viel lipijäl ja sit päälle puhtahäl veel ja kuivattii niinisel vihol. Sit viel rötköl päälle kuivattii, sit se tul' puhas. Sit käytti pesemää seinii, seinät pestii sellain ko lakikii lipijäl ja sotkil hivvutettii. Seinät pestii ikkunoi myöte, sit pestii ikkunat. Lasit pestii saippuvavihöl ja sit puhtahal veel huuheltii. A raamut pestii saippuvavihöl ja pestii viel veel päälle ja sit rötköl kuivattii. Sit pestii tuvas alapuolet seinät, sit valaistii kiukaa. Kiukaa valaistii savel. Savi pantii jo ennempää likkoomaa. Se ko likkois, sit se hämmennettii. Sit se tul' sellaista liukasta, sakijaa. Sit otettii sotka ja sotkal voijeltii kiukaa, ja sit se tul' valkee. Sit pestii lattija.

Lattijaa hivvutettii varpuluuvvül ja sotkäl ja hiekäl. Meil ei pesty seinii hiekäl, pestii saippuvan kans. Sit pestii lipijäl se lattija. Lattija pestii sellain, jot sen piti tulla niim puhas, kaik ruskeenvalkee. Ja sit pantii mankit. Mankit pantii lattijäl ja tupa ol' puhas. A porstuvaa ei keritty sinä päin konsaa pessä, se pestii toisen päin. Porstuva pestii jaa sellain jot pantii siihe sammaa pyttyy aiv vettä, lisättii ja keitetii. Ja sit pestii laki ja seinät, ja sit pestii lattija porstuväst. Sit pestii viel rappuset, ja tuvan siivo ol' tehty. Nyt olliit meil viimeeks kaik jo paperoitettu seinät, a ennempää eij olleet, ennempää pestii tuvat.

PAJUVITSOIST TEHTII MERSSILÖI

Ol' sellane märkä kohta, siel kasvoi vaa pajupehkoloi ja pienii rässylöi koivuloi. Sielt tuotii pajuvitsoi ja sit käyti tekemää merssii. Tehtii eistäim pohja ympysläine, sit siihee pohjaa pantii vitsat. Sit ne vitsat käänettii yllääpäin, köytettii ylläält kiin. Tikutettii sellain, pujotettii ain yks vitsa iest ja toine takant, ja ko se ympär määntii, sit mikä vitsa ol' iest pujotettu, se pujotettii sit takant. Mikä ol takant pujotettu se pujotettii iest. Sellain tehtii se merssi puoleehe aste. Sit avattii ylläält auk ja tehtii loppuuhe ast ja sit tikutettii reunat. Ja sit tehtii kaks pientä korvaa vastettain. Sit ol' merssi valmis.

Niitä tehtii munnii vart. Niihe kaivettii munnii. Ne tehtii kaik puuvvan vetosiks. Sit ko kaivettii kolt merssii, valettii säkkii, ja säkki ol' täynä. Säkkit olliit koltpuutasii. Ja munat meil kaivettii kolmee merssii. Ne kaik erotettii jo pellöl. Yhtee kaivettii järreet, toisee kaivettii keskulaist ja kolmantee kaivettii hienot. Järreet pantii kaik myötäväks. Ne kaik myötii linnaa. A keskulaiset syötii itse ja hienot ne syötettii raavahille.

KYLÄS KÄIVÄT RÄPÄKKÖMIEHET JA PARISNIKAT

Ennevanhaa syötii puisil lusikoil, rautasii lusikkoi kyläs ej oltkaa. Puist lusikat ostettii räpökkömiehelt. Se ol' kauppiasmies, ne käveliit kyläs, toivat lusikkoi, čajukuppiloi ja vatiloi, mist syötii. Sit heil ol' sellasii pillilöi, savest tehty. Heil ol' kauriskoi jaa välisten. Ja hyö korjasiit räpäkköi; ja korjasiit luita ja vaihtoit lusikkoihe ja astijoie. Kyl hyö möivät niitä rahalkii. Se kauppias, mikä meil käi, se ol' Iivan, venäläine, hää käi poikaas kans kahel hevosel.

– Mist työ niitä räpäkköi korjasitta?

– Koist veimmä vanhoi, sit viel käimmä räpäkös oikeen, pellöl. Kuusijäst tuotii muussoraa pellöl, hajotettii, siel ol' räpäkköi. Sit luosiis pestii ne räpäköt, kuivatettii ja räpökkömiehelt myötii. Luita tul', ko sylvtyy keitetii, luut olliit kopekka naula, a muut kolt kopekkaa naula.

Vasikkamiehet käivät vasikkoi ostamäs. Ne käivät ain talvël, aamusil varhain, huusiit kylänkaul: “Vasikkoi, vasikkoi!” Toisinaa ostiit ihan mārān vasikan, lehmā ol’ vast poikint. Sit ostiit maitovasikkoi, niitä juotettii monta viikko ihan maijöl, sit niist annettii hyvät rahat. Ne ostajat olliit parisnikkoi, kyläst ostiit, sit linnaa veivät ja möivät. Panniit vasikat rekkaa, jalat köyttiit kii ja poppanäl kattoit.

– Mikä se poppana ol’?

– Se ol’ sellane huopa, peite sellane. Ol’ha niitä kaikellaisii parisnikkoi. Ol’ hevosparisnikkoi, mistlie ettäält toivat hevosii ja möivät. Yhen kerrānkii hää tul’ meille Muställe, montalie hevosta ol’ hänel, viis hevosta tais olla. Hää tul’ sellasen hevostapunān kans Pyhämeštīl papin Villen kans. Papin Ville jaa ol’ parisnikka. Se ol’ mein papin poika, se käi, käi sitä papinkouluu ja se ei oppint mihin kää muuval ko parisnikaks.

ENTISII ASTIJOI

– Mitä astijoi ol’ kyläs?

– Čukunikat, ol’ suur čukunikka, mikä veti ämpärin, siin varistettii vettä. Sit ol’ viel pieñ čukunikka, mis keitetii putroo. Ol’ savisii vatiloι, ol’ valkosii vatiloι, ol’ lautasii. Syötii vatiloist, sit ol’ maitokuppi, se ol’ niin ko korke vati. Sitä kutsuttii maitokuppi. Maito valettii kuppī ja lusikāl syötii. Čajjukupit olliit, samavara, čainiekka ja kohviniekka. Sit ol’ ploska, siihe tehtii perunaa lihan kans, pantii kiukaake hautumaa. Siihe ko pantii tuoreet perunat, sit pantii lihhaa päälle, sianlihhaa. Se hautu siel, sit ko käyti syömää, se puisteltii tällāi, sit se ol’ nii rasvaista ja nii makuśaa.

– Millasii seuloι ol’?

– Harva seula ol’ niinest, niinseula. Sil siivittii kiisselii. Jauhseulāl seulottii jauhoι. Jauhot piettii pytys, puisēs pytys.

– Tehtiiks pytyt kois?

– Pytyt ostettii puo ist. Ostettii sel’ tājkkoi, ne pestii kaal’pytyks. Sit se kaal’pytty ko tul’ vanhaks, siihe pantii jauhoι, ja kaal’pytty ostettii toine, mikä ei vuotant.

– Mikä se sel'tanikka on?

– Sel'tpyttyy sanottii sel'tanikkaks. Niitä pestii eistäin kuumäl vee el, sit kylmäl vee el, sit pantii kivvii sissää ja katajan oksii ja havvutettii. Katajavee el ennevanhaa pestii kaik maitopaat ja kaik. Maitopaat olliit savisii, ol' kaikellaisii: mihi män kolt litraa (ei olleet sillon litrat, olliit putelit). Maitopattaa män kolt putelii tai nel' putelii, suuree pattaa – viis putelii.

Kesäl ko käytii metsäs marjäs, tuotii katajoi tullès, sit syksyl havvottii pyttylöi, pantii katajan oksat sissää ja valettii kipetkuu päälle ja katettii. Tai pantii kuumat kivet katajavettee.

ENTISII PYHHII

Joulust kuu Paavalii, Paavalist kuu Matjuksee, Matjuksèst kuu Maarjaa, Maarjast kuu Jyrkii, Jyrist kuu Miikkulaa, Miikkulàst kuu Juhanuksee, Juhanuksèst kuu Jaakoppii, Jaakopist kuu Pärttylii, Pärttylist kuu Mikkeli, Mikkelist kuu Pyhäimestii, Pyhäimestist kuu Katrinaa ja Katrinàst kuu Jouluu.

Ei nää kaik kirkkopyhhii uo. Joulun kirkkopyhä. Joulun kävvää kummasil, laittiissaa kummiiks, kävellää taloloi myötä. Joulun välil Uute Vuote ja Loppiaisee ast kävvää kummasil. Sit Loppiaisen loppuut jo ne pyhät. Paaval' eij uo kirkkopyhä eikä Matjus ole kirkkopyhä. Maarja on kirkkopyhä. Kävvää kirkòs. Jyrkin ei kävvä kirkòs. Meil ol' Jyrki venäläisiin pyhä, venäläist käivät kirkòs. Kresnim hootom käytii pitkin kylän kattuu ja karjamaalle. Lehmät lasettii ensimmäistä kertaa karjaa Jyrkin. A sit ol' Miikkulapyhä. Se toose eij ole kirkkopyhä, se on venäläine pyhä. Sit on Juhanus kesäkuus, se on kirkkopyhä. Meil ol' ain kirkkojuhlat Juhanuksèn. Juhanuksèn olliit pyhät Rapalàs ja Roitsàs. Monta kyllää niitä ol', Kotsala ja Tynilä ja Rattul', siäl piettii pyhhää monta päivää. Kirkòs käyti yhtem päivän, a pyhhää piettii ennevanhaa kolt ja nel' päivää. Sit om pyhä Jaakoppi, sitä ei missää pietty. Sit om Pärttyl'. Pärttylii kirkòs ei pietty, mut piettii kylis, Autiöl, Porsahäl, Tujusis, Pärttylis. Jaakop viskajaa kyhnän kiven vettee, sit ennää ei saa ujja. Se on heinäkuus, Jaakoppi. Pärttyl on

elokuus. Sit syyskuus on Mikkèl'. Mikkelin ei käyty kirkòs. Pyhhii piettii Latikàl. Siel monta päivää piettii pyhhii. Myö käyttii aim_mikkeliölil , siel olliit iltamat ja tantsut ja tappelut jaa. A sit ol' Pyhäimesti. Pyhäimesti ol' meim_pyhä, toosa kirkòs eij_olt pyhä. A meil piettii Pyhäimestii toosa nel' päivää, niim_paljo ko tul' vierahii. Ensimmäisen päivän tulliit ja kolmantèn neljäntèn päivän männiit pois.

Martti ol' Pyhäimestin jälest. Marttìn loppuit kaik ne strokut piijoilt ja renkilöilt ja likoilt. "Martti maalle, karttu jäälle, paimenet kylänkululle, lapsel_likat laantala". Marttìn loppui paimenèl se srok, sit hä kävel' kyllää myötä, korjais palkkojaan. A sit ko viel ol' perrää Martin lämmi, ni sit paimen viel paimens välistäin. Sit hänelle maksettii jo lisäpalkka, se ei ennää kuulunt siihe palkkaa.

Kel ol' tarvis likkaa, ni se palkkais uuvvestaa. Palkattii ain Marttihe ast. Toine ko palkkais Martist Marttii, vuuvvèks. Toine keväel palkkais Marttihe ast, kesäks ol' tarvis raatajii. Kel ol' tarvis lapsel_likkaa talvèl, ni se palkkais Martist etteepäin. A talvèl ei palkkaa maksettu. Kel ol' tarvis, ni lapsel_likat olliit ruokapalkoistain niin hyvilläin jot ko vaa piettäis.

Maarjampäivän_ko sattaa vettä, sinä vuon on hyvä marjavuos.

Heikimpäivän_ko näkky heinä, ni sinä vuon on hyvä heinävuos. Heikimpäivä on tammikuus.

Kukko ko juop Maarjån räystään alt, ni härkä juop Jyrkìn kanavist. Maarja on kaksykymenviijentèn maaliskuuta, a Jyrki on kaksykymenkolmantèn huuhtikuuta.

LUKULOI JA LAULULOI

Tälläin luvettii lankaa:

Mies kirkkoo männöö hevosella hiirakalla,
puu purahti, maa järehti, Jeesuksen syvän tärehti.
Tule maalle herra Jeesus, saavuta hyvä jumala
suolii solittammaa, lihat liitä luita vast, luut liitä lihhoi vast,
sisält kivuttomaks, päält tuntematoin terve.

Suutoluku:

Ko mie lasiin lakkii, ko mie suutoo sujahhan,
suuvvon kultane kuninkas,
suutoherrat suostukoot, laki herrat lauhtukoot,
asjan kaik mium puoleheij kääntäkööt.

Tätä laulettii morsijan ottajil:

Mari siityne sisoni ja sisoni,
Mari siijyteltäväni teltäväni.
Käit sie eilen kirkkomaalla, kirkkomaalla
ja emosi havvam päällä, havvam päällä.
Mitä puhui puine risti, puine risti,
mitä haastoi savihauta, savihauta.
Ei puhunut puine risti, puine risti,
ei haastellut savihauta, savihauta.
Kenen on ottajat ovella ja ovella,
kenen rantit rappusilla ja rappusilla.
Siun on ottajat ovella ja ovella,
siun on rantit rappusilla ja rappusilla.
Kyl myö näimmä kuin tulitta, kuin tulitta,
kuin kurjast työ kulitta ja kulitta.
Ruskija ol teillä ruuna, teillä ruuna,
re en retku ol perässä, ol perässä.
Sulho retkele re_essä ja re_essä,
kuola pitkin piipuv_vartta, piipuv_vartta.

Sit sulhaista kiiteltii:

Sulho sorja poika, sorja poika,
tuhatruplan turkki päällä, turkki päällä.
Sa an saappahat jalassa ja jalassa,
kahen ruplan kaulariepu, kaulariepu,
ruplan rukkaset kää_essä ja kää_essä.

1. Pääsijäisen tehtii liekku ja laulettii liekus tälläsii ralliloi:

Kävvää tytöt laulamaa ja rallii rallattammaa,
Laulakaa miun jälestäin ja mie käyn alottammaa.

Vaik mie viikon laulasin, ni virsii tapajaisi,
Kylän otsäs ko laulasin, ni kylä napajaisi.

Meijän kylä, koppee kylä, läikkyvä ko linna,
Tytöt syövät tuomosii ja pojat maksaat hinnan.

Meijän kylä, koppee kylä, on vaa vähä vikkaa:
Pellot ovat savisii ja kylänkaul on likkaa.

Meijän kylän kavulla on kaksi kiviräätyy,
Meijän kylän nuoriso on ensimmäistä säätyy.

Meijän kylän kavulla on kivet silosia,
Meijän kylän nuoriso on aina ilosia.

Tuuli tuuli heilutteli hienoi koivun oksii,
Miks ei luoja miulle luonut punasia poskii.

Että tiijä mist miun poskein käivat punottammaa,
Emmoin antoi lämmintä maitoo, kons käi janottammaa.

Ei miun poskein punota tuost maijon juomisesta,
Vaan ne posket punottavat luoja luomisesta.

Mammaim minnuu kasvattel ko pikkaraista rovva,
Nyt hää laittoi palvelemmaa emäntää ja kovvaa.

Ihmist minnuu paljo sannoot, mitä hyö sil voivat,
Viel ne Tyrön kirkon kellot miunkii tähhein soivat.

Ihmist minnuu paljo sannoot, enemmän viel soisin,
Sithä mie vast Konnun kyläs kuuluisa tyttö oisin.

Ihmist minnuu paljo sannoot, sanokoot vaa aina,
em mie heijän sanoistansa päätäin allaa paina.

Mitä mie tien rikkaal kulläl, liijäl tavaralla,
Mie rakastan köyhää poikaa ijäl parahalla.

Lintu se laittoi poikasensa oksalle laulelemmaa,
Niin se laittoi miunkii mammain vierasta palvelemmaa.

Em mie ollut mammaleini kuulijaine lapsi,
Sen tähten hää laittoikii miut maailman kulkijaksi.

Kiitoksia mammalein, ko hyvän keinon keksi:
Parahasse Konnun kyllää pañ miut paimeneksi.

Nuoret pojat viinaa juovat, särköö syväntäini,
Kel juop seukko, kel juop veikko, miul juop ystäväini.

Poika tulloo Kuusijasta olta, viinaa juomast,
Kois se mamma ajattelloo – karpalöst ja puoläst.

Issäin ajjaa isvossaa ja veikkoin vettää heiniä,
Osta sie, veikko, siskolleisi kamotti ja peili.

Osta sie, veikko, verkaturkki ainoväl siskolleisi,
Sit sie pääset vierahisse uuelle vävyilleisi.

Älä sie, mamma, minnuu toru, toru noita toisii,
Keväel käym pappiläs ja syksyl lähem poisii.

Ostas, mamma, maltasia, keitäs, mamma, olta,
Tuoltha tulloo vävypoika, popparoskaa polttaa.

Tuomen kukka valkone ja hyvänhajulline,
Miul on heila omas kyläs hurjan tavalline.

Ko sie, heilain, meile tuot, ni tuo sie hyvin hiljaa
Tuo sie pellow_pientareita, älä tallo viljaa.

Ko sie, heilain, meile tuot, ni tuo sie niinku tikka,
jot ei kuulis isä, emo eikä lapsel_likka.

Vaik mie viikov_vettä kannan, ei miung_kenkäin_kastu,
kehnom_pojam_porstuvaa ei miun jalkain astu.

Kaik ov_virret laulettu ja viel mie laulan senkii,
em_mie taho kehnoo poikaa enkä sepän renkii.

2. Häis laulettii tälläsii ralliloi, säälitte morsianta:

Ai_jai sinnuu, Kat'i-sisko, miul on sinnuu sääli,
ko siun täytyy sorjat hiukset nuppuselle käärii.

Nyt on silkki sijotettu ja huolet pantu huntuu.
Miltä se nyt, Kat'i-sisko, elämäsi tuntuu?

Ai_jai sinnuu, Kat'i-sisko, mihe sinnuu viijää,
sinnuu viijää toisee kyllää, kahlekoiran sijaa.

Ai_jai sinnuu, Kat'i-sisko, ai_jai sinnuu raukkaa,
annoppiis on äkäne, ko arometsän haukka.

Emmois sinnuu yllää ajoi varrii kohvii juomaa,
anoppiis sinnuu yllää ajjaa kaivòlt vettä tuomaa.

Emmois sinnuu yllää ajoi: Nouse, lapsein, yllää.
Anoppiis ko rääkäsöö, ni kuuluu ympär kyllää.

Emmois aamusil yllää nousoo: Voi miun tuskajaini,
ei_juo enää missää kolkas mium_punaposkijaini.

Nuotehist ko tullaa poikkee, emmois juoksoo vastaa:
kaikkiin_muihel_lapset tulloot, ei vua uo miul_lastain.

Itke, itke, Kat'i-sisko, itke vaikka suotta,
ko et itke tänä iltan, itket monta vuotta.

Itke, itke, Kat'i-sisko, nenäriepuis sissää,
sit se viijää emolleis, emmois itköö lissää.

Olit, sisko, siivo tyttö, olit, sisko, nakkee,
ois otettu ommaa kyllää siivol_Juontois takke.

Issäis kois ko kävelit hiukset kikkarassa,
Oskaa ko mää sivuitse, ni vilkuit ikkunasta.

En ois uskont tälläistä Oskaa kenkämpohjii lyömää,
sie käyt vierree makkaamaa ja yhest va_ist syömää.

Et sie pitänt tuota Oskaa arvossa et missää,
nyt sie korjaat tänä iltan vaattuvaippais sissää.

Ennen oist teht issäis koissa viisi vuotta aittaa,
ennenko läksit paikkaamaa tuota Oskam_paitaa.

Kukapa ne tään kyläm_pellot astuvoi ja kyntää?
Kapakassa kävessänsä Oška vääntyy rynjää.

Kat'i-sisko kirkkoo männöö tasasee ja hiljaa,
silloin Oška ajattelloo: tuos on emmoin minja.

Sie ko mänit lukemaa, ni katsoit pitkin teitä,
ko ei Oška lukkee osant Herran isämeitä.

Sie ko mänit lukemaa, ni syvämeis ol' musta,
ko ei Oška lukkee osant uskontunnustusta.

Et sie ennää issäis koissa siivo unta makkaa,
jo nyt jäivät hyvät päivät issäis portin takkaa.

3. Nuotehisse ko mäntii, ni laulettii näin:

Nyt tahomma, lajkot, teiltä vähä asjaa kyssyy,
saako teillä laulella vain hiljaisena pyssyy.

Lajkoloilta lintuloilta on jo saatu lupa,
nyt om_meijän huostassamme porstuva ja tupa.

Em_myö tulleet tähä talloo kohvii saijuu juomaa,
myö tulimma tähä talloo Kat'i- siskoo tuomaa.

Em_myö tulleet tähä kyllää pajjaa, emmä puotii,
myö tulimma katsomaa, mihe sisko tuotii.

Em_myö tulleet tähä kyllää puotii, emmä pajjaa,
myö tulimma katselemmaa Kat'i-siskom_majjaa.

Ej_jou Oskäl tupaista, ej_jou Oskal aittaa,
ej_jou mihe Kat'i-siskov_vaattehijaa laittaa.

Sie ko aamul yllää nouset, kysy kyvyttäisi,
pannooks hää siun yhtee syömää vaingko erittäini

Anoppiis ko Kuusijaa männöö, pannoo kohvit merkkii,
sit se saapi Kaf'i-sisko ilman kohvii terppii.

Tään kylän ämmät lattijäl seisoot, suut ol_logkallansa,
että ois saaneet tälläistä minjaa koko kolkaltansa.

4. Ennenvanhaa ko otettii poikii sotamiehèks, sit laulettii tälläsii laululoi:

Tulloo syksy surulline, pyhäimestin aika,
ei sit ennää nuorii poikii raatamine maita.

Tuolla tulloot mustat pilvet, kävvy satelemmaa,
pyhäimestin aikän kävvää poikii jakelemmaa.

Poikii viijää sotamiehèks Tollom_mää_est allaa,
ei sielt ennää usja poika kotihensa tallaa.

Poikii viijää sotamiehèks, mikä heil lie mielès,
monil raukoil onnettomil morsii itköö vierès.

Tänäpäin om_pervočisla, pojat viijää sottaa,
tytöt jäävät itkemää: Kuka meitä ottaa?

Valiskoi om_pieni linna, surulline paikka,
sinne täytyy usjam_mamman poikijansa laittaa.

Valiskoi ov_valkee talo, rappuist männöö yllää,
sinne viijää hyvät pojat, huonot jäävät kyllää.

Massina kulkoo rautat'ietä tulella valkijalla,
nuoret pojat sisäs istuut mielellä haikijalla.

Kultain vietii sotamiehèks Pietari_linnaa päini,
rautat'ielle relssilöille itkemää mie jäini.

Saksam_maa on avara ja siel om_paljo vuorii,
sinne viijää meijäm_poikii, molotsoi ja nuorii.

Saksam_maa on avara ja siel om_paljo vettä,
sinne viijä meijäm_poikii, pois ei tuuva kettää.

Saksalaine insineer katsel' kiikarilla:
voi kuin sorjii sotapoikii ov_Vennäin keisarilla.

Inkeriläisiä sotilaita ensimmäisen maailmansodan aikana Pietarissa.
 Kuva Helvi Olkkosen perhealbumista.

Sotamies on sorja poika, miekka vyöllä kävvy,
 tään kylän ämmät uotteloot sotamiehestä vävvy.

Ruskee remel' ja harmaa sinel' on sotamiehen nuttu,
 miunkii raukan täytyy olla sotamiehelle tuttu.

ANTTI LAMANEN, synt. 1898

Serepetta

MITEN VAKKOI TEHHÄÄ PÄRREIST

Tein vakkoi pärreist kalloi vart, ja pitkällikköi vakkoi tein kahen ručkan kans, mil kalloi tuuvvaa. Yheksäs vuuvves mie tein kakstoist tuhatta kuussattaa nel'jäkymment yks vakkaa. Vakkapuu pittää olla petäjäpuuta. Ja puu pittää olla sellane tihtipintane, tihtisyine, ja se puu pittää olla aival lakija, jot oksii hänes eij ol'ijais. Ja se puu pittää metsäst val'ita. Pittää val'ita puu sellane mikä, jos mää't puu juuree, kirveenkaa puuhu koputat, jos puu antaa mokoman niiku tyhjän äänen sielt, sit se puu paremmast kettähyy, pal'jo hienommat pärreet tulloot. Taik viel toine puu, kera petäjäpuu, mis ono uoloma kaikem puuta ylläält allallesaa. Hot' yks puol' raiskuu männöö, ei kelpaa mis uoloma ono, a jäänös puu, puol' puuta, se aivan hyväst kiskahuu, siint tulloot hyvät pärreet. Ja ne pärreet sit vakoiks tehä toisël päivil tai kolmanël, jot eivät kuivais. Kuiva päre se katkijaa.

Niitä vakkoi vot tehhää sil viisii. Eistäin panna nää't ristimii kaks pärettä. Sit pitkempii panna jällee kolt pärettä. Sit niinikkää kerrast yhtee puolee pannoo pärreen kuin se vakka tul'is levvyyttää, i toisee puolee pannoo kuin hää tul'is pittuutta. Sit kuin suur pohja tulloo, panna sellane l'ineikka, sit vejetää viiru sellane siihe pärreim päälle. Sit se kohta vakalt murtuu, niiku katkijaa vähä sellain. Vot sit panna toine päre jo kylkee, aletaa männä jo ympär. Sit se vakka nousoo jo ylös mänemää. Ennää ei mää levvyyttä eikä pittuutta, a sit nousoo mänemää

ylös ja korkeeks. Vot sil viisii. Sit ne pärree otsat mitkää jäävät, sit ne painetaa alas vakan sissää. Sit toiset pärreet taas pääl lapetaa, panna toiset pärreet sisäpuolee ja ulkopuolee. I sit siihe millane otsa jääp, ne leikataa veitsenkaa pois. Vot se on vakka.

KATRI TYNNI, synt. 1906
Virkkilä, Koprina

KASVATET'TII KUALII

Istutet'tii kualii sellain: tavallisest taim kastet'tii tuahevies ja sit kaivet'tii kulpat kaik riävyllään. Kulppaa viel valet'tii vettä. Jos ol' oikee pouta, ni ain nämä kulpat täytet'tii ensin veel. Sit vast pant'tii sinne taim, ko tämä ves ol' jo valunt allaa. No sit ko kual' jo alko kasvaa ja se kotsena vähän pitemäks tulla, sit se myyrät'tii käsil, käsinein koko taimen ympäril ajet'tii sitä multaa. No ja annet'tii sen kasvaa. Tietyst koko ajan seurat'tii, jot ei kual'mua tukehtuis heiniihen. Sitä ain kitket'tii, ja kual'muat pit'kii ain kitkee tavallisen usjaa, sitävart jot se ko ol' hyväst tuahehittu, ni heinääkii työns paljon. No syksypuolee se alko jo kiärii piätä. Suurempii päitä alet'tii jo ottaa ja käyttää omiks tarpeiks. No a siel peräsyksymmäl sit jo korjat'tii nämä kualit pois, hakat'tii ja tuot'tii kot'tii, puhastet'tii ruohompäisist lehist, räisimiks niitä meil sanot'tii. Niist puhastet'tii piät puhtaaks.

Kualimpiät ko ovat puhastettu ni sit pittää kävvä kualii hakkaamaa. Muutamil on siikkuravvat, siikkuvaat nämä kualit. Sekkaa tietyst pilkottaa porkkanaa ja panna suolaa kualiihen. Ko siikkutaa, ni kel vaik ei ole ommaa siikkurautaakaa ni yhellaiv veläks männää siikkurautaa. N'itä kual'loi syyvvää tuoreelteen, mitkä on siikutut. No mist keitetää kualii, ni ei siint välitetä nyt niin, jot ne oisiit siikutut, ne tuota hakataa ravvål. Ainakii ennempää hakat'tii ravvål. Tämä rauta on kaheksam merkkii muistuttava sellanen kiperä rauta. Vot sil hakataa

suuris pyttylöis, no ja mätetää vähäm pienempii pyttylöihin, riputellaa siihen suolaa ja panna porkkanii. Toiset viel suvaitsoot, jot siihem pantaish kuminaakkii, meilkii tavallisest teht'ii kuminanjkii kans. Ja olem mie kuult, jot käyttää ukroppiikkii, no mie ukroppii en käytä.

No ja nämä ko nyt on hienöks jo hakatut ja pantu jo niihen astijoihen, mis tämä alkaat olla talvenkii säilytettäväks, ni sit tämä pittää suahha plotnaks, plotnaks hakatuks, jot se kävvyi oikein kovast, muuten ne pilahuut. Ni hakataa piäsyryäl tai mil ikkää sellaisel kurikäl hakataa ne kualit oikee plotnaa siihen pyttyy. No ja sit panna suurii kualil lehtii siihen piäl. Ko ei ole suurii kualil lehtii toisinaan ni sit oikein puhas riepu siihen panna valkee. No sit panna puist kannet. Nämä kannet pittää olla just jot ne soppiit, ne ej uo suuremmat eikä pienemmät, jot ne on ihan täsmälleen siihem pyttyy.

Panna kans ja panna kiv piäl. Vettä ei panna. Vähän aikaa seisoo tämä kual', alkaa hapata, ja siint alkaa sit vettä valluu siihem piäl, suoläst ja näist kualist, onha ne tavallisen vesisii kualitkii, ni tulloo tavallisen pal'jo vettä, toisinaan kaik yltäkkii mättää. No ja tällain jätetää nämä kualit sit talvëkskii happenemmaa. Tavallisest koitellaa panna sellasee kohtaa, jot nämä kualit eivät jiättyis. Jos kual' jiättyy ni eihä se ennää läheskää ole sem makuista, a pietää kylmäs paikäs lattijan al taikka jossain muuvvaal. No ja sit käytetää koko talven sinkkukual'loi, syyvvää tuoreelteen. No a jos on sinkkurauta, ni kualit kaik sinkutaa. Keitetää kualii, havvotaa ja mikä mitäkii.

PAISTET'TII PIIRAKKOI

Kual'piirakkoi meil paistetaa t'ietyst sviesoist kual'loist, ei happamist kual'loist. Mie muistan ko olin viel pieneh tyttön ni kaikkëin hyvät kual'piirakat ol' ruisjauhoist. Nyt ei ole sellasii kiukaitakkaa mis ruispiirakat paistuut, ni nyt tavallisest paistetaa vehnäpiirakkaa. A ruisjauhoist paistetaa suuremmaks osaks ain happamëst taikinäst. Se ataa jo toisen päivän, uampuolël se ataa. Se t'ietyst vähän suolaakkii panna. A uamusil sit emäntä nousoo varrain yllää ja tämän taikinan alustaa, käsineen alustettaa taikinapytys.

Nykyäänkin inkeriläisissä
perheissä paistetaan
juhliksi perinteisiä
kantsikkoja.
Valok. Maria Mullonen
v. 2002.

Olliit ne ennempää taikinapytyt oikeen sellaset suuret puiset pytyyt. No ja tätä ei pesty joka kerta. Se ol'kii ain sit siin hyväst käi se taikina. Muuten jos pytty ol' pesty, ni taikina ei käynt ja ei tullut yhtää pöyhkiää se piirakka. A ko ol' taikinakas pytty, ni piirakat olliit oikein pöyhkeitä. No ja sit uamusil ko alustet'ii tämä taikina, se ko alkoi jo noussa, sit se otet'ii nostet'ii tämä taikina sielt pytyst pöyvväl, no ja teht'ii sellasil pökelöil, no ja leikat'ii tämä pökelö niin suuriks paloiks, jot siin sit alotet'ii ikii jo tehä läpytellä niitä piirakkoi. Ko alkoit jo pöyvväl sit noussa ne kakkarat sit vast pant'ii ne kualit.

A kualit miten valmistet'ii piirakkaa vart? Ne valmistet'ii sellain jot hakat'ii nämä kualit, suolan kans, puristet'ii veš pois, pant'ii vat'ii ja sievoita piäl, ja tuoreeltein sellain pant'ii ikii ruispiirakan sissää. Teht'ii ne piirakat ja pistet'ii kiukaahan. Kastel'ii veel taikka jamakäl maijöl. Tavallisest ne kastel'ii jamakäl maijöl. No toisinaan sattu niin, jot sitä

jamakkaa ehkä ej. jollut, ni joskus kastelt'ii sit vaik veelkii. No ja pant'ii sit leipälapjan piäl kiukaahen. Arinäl paistet'fii, niitä ei pantu säräl eikä mihinäkää, mut arina pit' hyväst puhastaa. Olliit ne ennevanhaa sellaset havvut. A kiukaan arina se ol' ain oikein tasanen hyväl emännil, no huonoil emännil se voip olla vaik millanen. A hyväl emännil se ol' hyvin tasanen se kiukaan arina.

Havvu kastelt'ii, petäjäst se ol' taiteltu se havvu. Se kastelt'ii ja sit puhastet'fii kaik porotkii pois hyväst. No ja tämä leipälapija ol' tavallisen levijä, no jot piirakka ihan hyväst mahtu. Pant'ii muutama piirakka siihen peräkkäin leipälapijam piäl ja alet'fii mättää sinne kiukaan arinäl, no ja ne siel paistuit hyväst. No muutamat viel suvaitsiit syksyl paistaa näitä piirakkoi kualil lehem piäl, se sit tul' oikein sorja, se aluskuor, ja maukkaan näkönen. No ja sit otet'fii kiukaast pois nämä piirakat ja voijelt'ii sievoil. Sievoita käytet'fii vua kual'piirakan makkuun, ruispiirakan makkuun. No ja voijelt'ii sievoil ja pant'ii ne sit kaik hautumaa. Ko olliit hautuneet ne tulliit hyvin sellasii pehmeitä, punasii, sorjan näkösiä, ja sit pant'ii pöytää. Joko kylmän tai lämpösennä syöt'ii čajjun kans.

Ei meil aivostaa paistettu ruistaikinäst kual'piirakkoi, paistet'fii sitä syksyl välistel' lanttupiirakkaakii. No lanttupiirakka valmistet'fii ihan samallain ko kual'kiipiirakka. Hakaft'fii lantut oikein hienöks suolan kans, on ja sit pant'ii just sellain niinku kual'piirakkakkii. A sit viel siel meim puolël ni siel paistet'fii tarttukantsikkoi. Nämä tarttukantsikat on samalaisest taikinäst justii ko se kual'piirakkakkii. Kual'piirakka on vua umpinainen, a nämä kantsikat nämä ovat avonaisii.

Nyt mie täs sanon, miten valmistettaa kantsikan piällys, syvämet, meil sanotaa kantsikan syvämet. No ei siin nyt mittää erikoista mutkaa ole, on vua jot nämä tartut pittää kuorii, suolaŋ. kans keittää. Sit ves ko kuaetaa pois ni hillotaa ne oikein hyväst, jot siin ei sua olla yhtäkää muhkuu eikä mukuretta, se pittää olla oikein hyväst hillottu. No ja sit mitä panna makkuu? Kuka pannoo mitäkii makkuu. No tavallisest sitä nyt pannaa muñnii sinne, tuota tuoreita muñnii puhaissaa. Pannaa piälistä, ja muutamil on tapa panna viel vähän sinne rahkaakii. Ja sit tämä kaik hämmenettää hyväst sekasin ja hajotettaa sen ruiskakkaram piäl. Hajotellaa tavallisest veitsel silitettää, ja sit pistetää tuas samallain leipälapijäl kiukaahen arinäl niinku piirakat kii. Kiukaast ko on otettu pois, ne pittää olla punaset piälykset.

Ni, enne kiukaahem panemista, mie unehu'in sannoo, jot jätetää munaruskulaista, se vatkaa rieskäs majjös, ja ennenko kiukaahem panna kantsikka, ni se voijellaa munaruskulaisel majjon kans. No ja ne ko kiukaas hyvin paistuut, ne tulloot oikeim punasii. Sit ko ne otetaa kiukaast pois, ni reunat tulloot tavallisen kovat sellaset. No kel on vanhoi ihmisiä ja ne tahtoot jot nämä kantsikat on pehmosii, no sit kuka voiteloo voil ne reunat ja viel ehkä sen piälyksenkii, kuka pyörittellöö sen kantsikan rieskäs majjös ja pannoo sellain hautumaa. Ne tulloot oikein pehmosii ja pöyhkeitä. Visataa piäl jokkuu sellanen puhas astijariepu mitä viel eij ole käytetty. No kantsikkoi syyvvää tavallisest kohvin ja čajun kans. No sellin kans on kantsikka jaa oikein maukasta.

MITEN KEITETÄÄ KOHVII

Kohvii meil keitetää sellain. Miul ol'kii ämmä oikein hyvä kohvinkeitäjä. Hiä suvaits tätä varsinaista kohvii. Ostet'ii kohvin pavut, meil ostet'ii ain ruohonpäisii, ei puahettui. Ämmä ne kiukaas puahtoi riehtiläl hyväst. Hiä seurais jot ne eivät pala eivätkä jiä tuoreiks, jot ne tulloot sellasii mustanruskeita. No sit ko ne olliit puahettu hänel, sit hiä ne levi't'i paperim piäl jähtymää. Ne ko jähtyit, sit alet'ii niitä kohvmyllyl jauhaa. Jauhet'ii kohvit, ja hänel ol' salkku kohvniekäs, ei hiä porokasta kohvii milloinkaa juonut. No tätä salkkuu ennenko käyt'ii käyttämää, ni hiä sitä pitkäät ajat lijoittel' kohvimporolois, jot täst läks pois se vuatteem maku. Se tavallisest ommaa vuatetta pit' olla, sellanen vähän harvempaa.

No tämä salkku ko ol' jo valmis käytettäväks, ni sit hiä laittoi siihen sellasen rautasen renkaan, jot tämä salkku ei upont sinne kohvniekkaa, a riippui siin niist renkaistaan. Ja sinne sit pant'ii kohvit. Samavarast ihan kiehuva vettä vale't'ii piäl. No nyt meil ihan tavallisest kohvniekkaa panna kohvit ja keitetää. Mut ihan kiehumaa rullaamaa ast kohviloin kans ei laseta. Se ko alkaa jo noussa, ni silloin otetaa pois tul'elt, jot siint se hyvä haju ei läksis pois, jot se olis oikein maukasta se kohvi. No juuvvaa sit, vanhemmat ihmist juovat ain sokerin kans ja viel lisäjää maitoo ja sliuhkii.

PIÄSIJÄISEN LIEKUT'TII JA LAULET'TII

Ko tul' Piäsijäisem pyhät, sit Uat'ilan Uappo tek meil parraan liekun katos alleesen. Sit se pañ hyvän nuoran ja lavvan hyvän ja eikä se viipant eikä mihinkää vinnoo mänt se liekki. Sit myö liekut'tii ja laulet'tii. Vaik olt'ii pienii nii kyl myö jo liekkulaululoi alet'tii laulaa, sit myö laulet'tii jo kullist kaikellaista. Sellaistakkii laulet'tii jot:

Tule kultain tänä iltän, tule kello kuusi.
a ko tulet seitsemän, ni miul on kulta uusi.

Tule kulta tänä iltän, tule kaksitoista,
jot eivät mein kylän ämmät vahtis ikkunoista.

Tule kultain tänä iltän, tule vanarilla,
keskimäinen ikkuna on meil sarenilla.

Kultain minnuu rakasteli pienest sekä nuorest,
niij kuin lintu poikastän hamast munan kuorest.

Siri-viri kultain iäntä, ei se kuulu tänne,
seitsemäv virstaa varvikkoo on meidän välillämme

Kultain läksi sotamiehëks, sanoï älä sure,
en mie enne kahta vuotta katsomahan tule.

Hitteri-kitteri viistoist vuotta let'tinauhaa kannoin,
enkä mie nytkää joka rontköl hyvää päivää anna.

Ämmät ämmät t'iañ kylän ämmät, mikä teil on hätä?
Miul on kulta uskollinen, se ei minnuu jätä.

Hyvä silsu ja sipeľretku, poika lähtöö sottaa.
Mis om pojat pulskëmmat, ni sielt se pitää ottaa..

Sotamiehëks eivät kelpaa rujat eikä rammat,
kyl ne siihen valitaa ne pojat molotsammat.

Rikkaat tytöt ylpeilööť lanĸapariiloillaan,
miul on yhtet punapohjat kesävariloilla.

Rikkaat tytöt kiittelööt, jot heil om paljon paitoi,
miul on yks ja rikkinäine, silkii tulen aikoi.

Valaskala valkee kala meij kanaväl uipi,
heilain taitaa mainita ko oikee korva soipi.

Heilain taitaa mainita ko minnuu nikostuttaa,
taitaa ihan ajatella jot mie rakastan uutta.

Morsiammel laulet'ii:

Pohjattomäl laiväl läksit seukko soutelemmaa,
voi kuij kurjam pojam mieltä läksit noutelemmaa.

Ei siuj kultais muuta tie, ko kolmellaista työtä,
viinaa juop ja tappeloo ja politsäs on yötä.

Luulet sie jot Puavolan Antti tuomisii siul tuopi,
ennempää hiä rahat kaikki kapakassa juopi.

Kanaväs om paljon kivvii, yks on kaikkist kova,
muailmäs om paljom poikii, yks on tytön oma.

Kaik on linnut harmaita, mut yks on harmahampi,
kaik om pojat rakkaita, mut yks on rakkahampi.

Ei tuos Uatüs kiitöst uo ja moi'tiikaa ei huoli,
ritajaa ja rätäjää ko rikkinäinen tuoli.

Et sie Anttii ihastunt, ihastuit Antin turkkii,
huomèn mänet katsomaa hein tyhjii kujannurkkii.

Sie uatliit jot Ievalassa pietää elloo hyyyvää,
otraputroo räismäkuulii uppo talvet syyvää.

Vanha kulta vaihtolainen sattui vastaa tiellä,
röyhentäis ko riikiinkukko pahan ilman iellä.

Mie se tyttö laulelen ja viiserrän ko piäsky,
toisii poikii kaulelen ja oma kulta siästyy.

Mein kyläs ol sellanen Puavo, Puavolam Puavo. Tämä Puavolam Puavo ol sellanen oikein yksinkertanen, ja sen ämmä taikka oikeestaan sen nainen, se ol viel yksinkertasemp. Sellasen heitä piet'ii, ain nauroit ihmiset heitä.

Sit ko sinne mein puolël rakennet'ii sellanen uus massinat'ie, ni tämä Puavo män sen Katriisen kans niityl. A niitty ei jolt kuin ettääl siint massinat'iest. Puavo män vähän etemäks lyömää, a se Katri, se löi vähän likempän. Ni massina ko huuś, ni Katri sellasen suuren hiän nost jot nyt se huutaa meim Puavo, se sinne nyt öksyi metsää, meim Puavo se huutaa. Ja kaik sen jälkee alkoit ain nauraa, massina ko huuś ni sit ain matkiit jot Puavo se huutaa, ei se massina huuvva.

Sit se sama Puavo kerran män ottamaa Korpniityn pellölt, Korpniitylt män ottamaa heinii kuorman. No ojan ylite pit' ajjaa. Oja ol tavallisen syvä, a hevosel pit' ajjaa yliten. Kuorma kuation ojja, heinät läksiit virtaamaa. Puavo karsut'ii vua niskajaan ja sanoi: "Nyt om Puavo puatakäs Korpniityn ojaś kontkäs". Ja se läks sellasèks niinku sanamparrèks ihan siel mein paikäl.

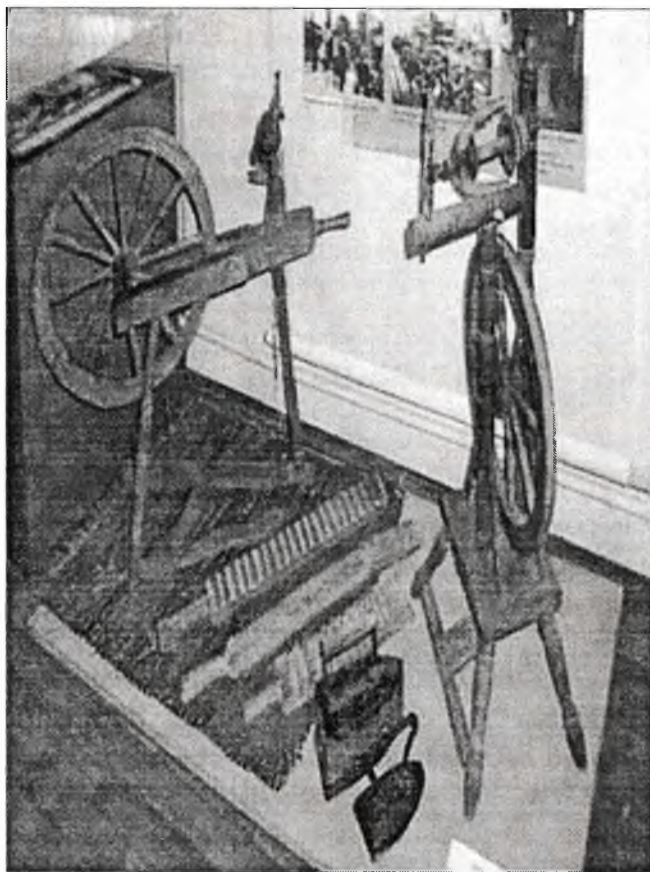
KETRÄTÄÄ VOKKILOIL

Mie olen elämässäin hyvin paljo neulont, teht sukkii, kintaita, lanikapaitoi. Ensin t'ietyst lampaat keritää. Keritää lampaita kaks kertaa vuotee, syksyl ja kevväil. Lampaat ko keritää, sit villaa kävvää karttaamaa. Villoi ei pessä villoin, a kartataa ne hijekkään. Meil ko on vähän ollut villaa, ni mie olen itse kartantkii. Karttaan ne ensin, t'ien leppeil. Sit ne leppeet laitan kaik hyväst siin kartatès jo ja alan otsist ottaa ja uuvvestaa kartata. Karttaan viel kovemmin jot eij jiä yhtäkää ainovaa nukkaa. Ain nostan sitä levettä ja päivää päin katson. Jos nukki on, ni sit viel alan kartata. Tuaś panen kartan piäl ja tuaś karttaan niin kavvan, ko ei jiä yhtäkää ainovaa nukkaa. Sit siint tulloo hyvää lanjaa. No ja sit katson, ko on jo nukatointa se leve, vähäsein

viel karttaan ja alan sitä laittaa pökelöl. No ko on kartattu, ni sit tietyst pitää kävvä keträämää.

Keträtää meil vakkiloil, värttenii meil ei ennää kunis mie muistan, ni ei ole ollut, ain on keträtty vakkiloil. Sellasii pitkii pökelöi, sit virutettaa niit ja tulloo lankaa. No langat mie tavallisest olen aim pest. Mie hijekkääst lankast en suvaitse mittää neuloo, kaik neuloin aim puhtaast langast. Lanka ko on jo keträtty, se kerrataa. Tavallisest kaks lankaa kerrataa yhtee silloin ko tehhää kintaita, sukkii, a ko tehhää jo langapaitoi ja ko tehhää jo rettusloi tai mitä sellasii parempi, ni sit pitää olla kolt lankaa. Yhellain keträtää oikein hienokkaiseks se lancka ja kolmiinkertaiseks se sit kerrataa.

Lancka ko on kerrattu, sit se vyyhitää. Nyt ennää niit viipsempuita ei ole olemaskaa. Ennempää lancka eistäin viipset'ii viipsempuihen.

Erityyppisiä vokkeja

A nyt pittää tapuref'i tai pöyvvän kassaa tai mihin jot siint tulloo sakka. Nämä sakat ko on tehty, sit mie tavallisest ne pesen. Lanka ko on hyväst jo kuivant sit se kerittää keril, no ja aletaa neuloo.

Jos on lampaat harmaat, ni lanka tietyst tulloo harmaata. Niitä ei värjätä, ei paineta. A valkijaa lankaa usjaa painetaa. Painetaa lanka siel siniseks, punaseks tai keltaseks, millaseks vua tahotaa. Painetaa lanka ja tehhää lankapaitoi.

PAAVO RISTERI, synt. 1888

Tiäkelä, Spankkova

TIÄKELIS PIET'TII NAURISTA

Mein Tiäkelin kyläs ainijaa piet'tii naurista. Sit syksyl viet'ii Pietarii ja suat'ii rahhaa. Naurismua teht'ii sellai: lepikkometsä ote't'ii ja karčuitii, sit ne lepät pant'ii suuril vihkoloil, kuusen oksii pant'ii alappäi, jot ne palloit, ja piäl pant'ii turpeita, kasvopuol' alappäi, ja poltet't'ii kovast, nii jot ne turpeet hajosiit hienöks. Sit se mua kylvet't'ii vähä enne Juhannusta. Parin kuukaaven piäst alet't'ii korjata.

Ensimmäist nauriit olliit kalleempii, myöt'ii enin osa ko ol' hyvä hinta - kopekka tykky. A ko ol' heikko hinta, ni sit mään puolést kopekäst. Käyt'ii myömäs Pietäris, Opuhhovan silläl, siel käivät ain yhet ostajat. Ne olliit aakent'it, mitkä ostiit, sit hyö veivät Sennoin rintkaa. Isäntä ko tul', luvet't'ii tykyttäin, paljo siul ol' tuhansii. Ne ol' sellai kaksinkolmin tuhansin ja pant'ii vähä piäl. Kakstuhatta naurista ko pant'ii, ni sil sait kaksikymment ruplaa. Oikeeha siint tul' tavalline raha. Siihen aikaa tavalline lehmä makso noin kaksikymment viis ruplaa, kaikkii kalliiimp lehmä ol' koltikymment ruplaa.

Miekii ko olin piem poika, nauriin kans ko luvet't'ii viijä Pietärii, ni ehä meitä silloin ennää nukuttant sinä yön, monta kertaa uamust varrain havaitsit yllää, jot vieläks se setä on siin, mie ajoin settäin kans. Jos ko luvet't'ii ja ei viety, ni viel pant'ii itkut.

Sit mään't'ii Hatsinan kautta. Pulkkovas mänimmö juomaa čajjuu. Justijaa Pulkkovan tvortsan kohal ol' kaksinkertaine kot', se ol' Paul

Paulovičan čainoi, se ol' mein kyllöisil tuttava. Siel ol' paksu ukko, mikä pit' čainoita. Jos juoksiis kuka tul', ni se kömmyyt'tii pois čainoistkii, se ol' sellane ukko.

Ko lähet'tii seitsemän aikaan kotont, ni jovvut'tii kuuven-seitsemän aikaan iltaa sinne. Ehä meil pienil pojil muuta huolintkaa, ko näkkyit Pietärin valkeet. Siihe aikaa viel Pietäris palloit kirassivalkeet. No sitä ol' illoo, sit tapaš koton luat'imista vaik kuim paljo, se ol' sellaista lyst'ii.

Suuremmil katuloil palloit hyvät valkeet, tais pallaa kaasu niis lamppulois, ne palloit ihmeen kirkkaast. Ne alkoit Moskovon sastaavalt ja hammaa kesklinnaa ast. A isvoskoin kortteerlois viel palloit kirassilamput, a tallilois ol'kii sellane pikkaraikkane lamppuraiska, kirassil palo. Sellasel käyt'ii tallis, ko hevosii siivot'tii. A sähköö eij olt missää.

KÄYT'II ISVOSKAS

Ennevanhaa ol' niät sellain, jot isvoskat olliit počotus tiäl mein kohal, muuvalt ko ei jolt rahatulekkii. Sit ko alkoit männä rautteil, ni sit eivät ennää niim paljo männeet isvoskaa. Miul ol' kaksikymmentkuus vuotta, ko mie olin Pietäris l'ohkovoil ajamäs. Sit käin lomus ruatamaa. Lomu on se, mikä vetelöö tavaraa kačkal. Mie ruavoin Nevski-savotäs kolt vuotta. Se ol' hyvä rahti. Siin ol mein kyllöisii monta isäntää ruatamäs. Siel myö makset'tii kortteerist. Ko piet yhen hevosen stoilan, maksoit neljä ja puol ruplaa kuukaavës, a ko ol' pari hevosta, ni maksoit viis puolen kans.

Emäntää piet'tii ain, pañ ruuvan pöytää, ko käyt'ii syömää. Nel'toist henkee söi kahest suurest vajist, pitkä pöytä ol'. Eistäin syöt'ii piält vetelämpää, emäntä toi viel lisäkskii. Ko ol' syöty vetelä, sit lusikal yks kollaat'ti vajin reunaa, sit lähet'tii pohjast lihhaa vetämää. Sit syöt'ii tattarputroo. No sen ko söit, ni sit ei muuta ko tavai čajjuu.

Piälimäine nuttu pit' olla forma. Oikee sitävalt olliitkii isvoskoin portnoit. Piälimäistä nuttuu sanottii arm'akaks, se makso tavallisest piäl kahenkymmänän ruplan. Ja liäppä pit' olla piäs, ei niinku herroin liäppä, se ol' sellane pitkuslaine. Arm'akan piäl pit' olla viel kussakko. Forma pit' olla aim piäl.

OLIN PÄIVÄLÄISEN

Meil ol' kakstoist henkee perettä, ol' isä, äit' ja vanha tät'i, ja sit ol' sisoloi ja veikkoloi, nel'jä veikkoo. Isä ol' viinaa käykki, meim pit' lähtee kaikiin piäntoittoloihen. Minnuu eistäi laitet'ii linnaa likäks. Siel elin, sit tulin linnäst pois. Sit käimmö korotniekan tarhäs, siel meil makset'ii viiskyment kopekkaa päiväs. Uamust kaheksäst iltaa kaheksaa ast pit' tehä työtä. Yks tunt ol' lounatta, oma eväs pit' olla keral. Lounatta ei siel annettu. Siel käyt'ii, kaik kantapäist nahat kulluit pois, ko juost'ii koko kevät siel paljain jaloin. Tult'ii kot'ii itket'ii, viesäl sliuhkil voitël' mamma kantapiät ja tuas lähet'ii uamusil sitä työtä jatkamaa. Sielt ko loppu se työ, sit tul' jo heinäaika. Sit mänt'ii Sivortsan parkkaa lyömää heinää. Viel ei osattu siivollaa heinääkää lyyvvä, no koha siel olt'ii. Itse t'ikuttii viikate, toiset ei osaneet, mie vual osasin. Miul siso ol' sellane, jot se löi ain terän pois, mie hänel ain t'ikkusin.

Tul' syksy, sit mänt'ii virolaisil omenaa kaivamaa. Kaivet'ii siel koko syksy omenaa, viiskyment kopekkaa makset'ii päivästä ja syötet'ii. Meil ol' virolaine kylä, myö käyt'ii siel ain päiväläisen. Heil ol' lihhaa paljo, hyö liharuokaa keit'ii. Heil ol' suurii sikkoi kasvatettu, heil ol' hyvä olla päiväläisen, pit'iiit hyvästä.

Koton meil ol' keral peltoo. Meil ol' kolme kehtaarii muata, meil ko ol' suur pere, ni myö teht'ii se ain niin vällee, jot mänt'ii pellöl ko vieraihe vua. Aim pit' tehä vieräst työtä, suahha nuttuloi piäl ja jälkineitä jalkaa. Isä ko ompel' uulet'it vuuvvëks, pañ kainaloo ja sano: "Lapset, nyt tätä käyttäkää kainalos tahi jalassaa vuos, enne vuotta että sua mittää". Sellaset lapikkaat, myö kutsut'ii uulet'loiks heitä. Isä itse ompel' kaikil yhellaist lehmän nahast.

Enne teht'ii koton nahkaa. Isä mis lie pit' häntä pytyys ain. Mie en t'ijje miten häntä muiten tek, a muistan ko pañ hänen ain likkoomaa pyttyy pajun kuoriin kans. Em mie konsaa olt katsomäs mitä hiä niil tek, no koha nahkaa ain hänest tul', uulet'it tulliit. Ja se ol' vahvaa nahkaa, kavva ne kest'iiit juoksenella. Tytöt jo ol' morsijatytölöi, ni

kotont ain tātilt ja mammalt varaste'tii kenkät, mil lähe't'ii liekkuloil suuriin tyttölöiñ kans. A meil ei ostettu viel kenkii, jot oisimmo piässeet suurin tyttölöiñ kans liekkuloil. Liekut olliit kylän otsäs. Täs kyläs mie uon syntynt , täs mie kasvoinkii. Naimisis en ollut, mie uon vanha tyttö.

KATRI SAVOLAINEN

Vironkylä, Spankkova

KARPALOS KÄYT'II SUOL

Viis - kuus kilometrii pit' ko'ist männä. Siel näht'ii niitä kärmeitä ja väl'ist juoksennelt'ii niist kärmeist pakkoo. Myö ain keppi kiä'es kävelt'ii, ko karpaloo korjat'ii, keppi piet'ii l'ikel. Mie kärmettä kyl pelkäsin. Jalkasin mält'ii. Sit ol' viel semmonen siin suon iäres vetelä, siint pit' piässä, sinne vajosit miltei kokonaa. Siihen sit mäte't'ii puita, ja yl sem piäst'ii sit suom piäl. Meil ol' oikee suur suo, kuus kilometrii vist ol' kyläst. Karpaloo kyl ol' pal'jo siel. Juomukkaa ja mustikkaa ol' iäres, ne ei olt oikee suol, a ne ol'liit iäres siin. Mustikkametsä jaa ol' suur. No karpalos käyt'ii myö joukus, naure't'ii ja laule't'ii ja mitä siel ei pietty, kaikelaista metel'ii.

Uulet'it pant'ii jalkaa, sillo' viel kumisuappait eij ollut. Jalat kastuit tietyst. Märkän kävelt'ii siel. Helmatkii ol'liit märkän hammees, ko ol' märkä aika. Eikä mittää tult, mie ol'in niin terve ain. Jo viistoist vuotta ol'in naimisiiskii, ni em mie tuntent milläistakkaa tautii. Miul ol'liit nuavot, ni niitä ain hierot'ii, ja ain heil kons mitäkii ol' vaivaa. Heil kons vatsaa hierot'ii, kons kässii, kons jalkoi.

Miul ol' anoppi, hiä ihmisii hiero ain. Mie en osant mittää semmosta. Toine osajaa kaikellaisii parantaa, a mie en osant mittää. Meil ol' ämmä, hiä osais kaik parantaa. Taase vot kasvaa se korpa ihmisel, hiä senkii paranš, jot hävis se sijakii pois. Hiä luk, hiä kaik luk. Muistan ykskii ko tul', kaksikymment kaks vuotta pojat, ja ol' niin suur sellanen seläs täs. Kolme kertaa käi, hiä sano: "Älä ennää tule, se männöö takasii kaik, ja tasanet jällee kuin ol'itkii". Sellaa käikii. Mein ämmä paljo paranš ihmisii, hiä osais kaikelaista. Tällää kärmekii ko pist, ni hiä kaik senkii luvun luk' ja senkii paranš.

Miun siskol ko pist siel suos kera kärmie jalkaa, ni se tul' niim paksuks se jalka kuñis piäs ko't'ii ast, kaik mustaks tul', sellane sinine. Ja ämmä kuiv vua muutaman kerran puhals siihen ja sito kii sen jalan kovast, ja mie en t'iije mil hiä hiero häntä ja pañ kii ja sano: "Käy nyt makkaamaa". Hiä käi vuoteel ja uamusil jalka ol' jällee terve.

ENTISET PIJOT

Sulhane ol' omas talossaa ja morsija ol' omas. Se ol' sit niinku večernoi ilta morsijal. Uamusil sit sulhane tul' vast ottamaa. Morsijal sit pant'ii seula pöyväl, sit siin sukulaist kaik joivat kertaa. Kuka pariloi siel pañ seulaa, noh kanjasta, kuka rahan. A ne korvotytöt sit ail lauloit. Isä ja äit' tul' iit eisimäiseks, viskasiit siihe seulaa rahan tahi mitäikkää kenkkii tytöllee. Sit tuas ne korvotytöt lauloit. Lautasel ol' iit ne pikarit - yks pikar ol' viinaa, toine ol' mettä. No sit naine joi aim mettä, a mies joi sen viinapikarin. Ol' sitä ko'tista oltta keitetty, sitä annet'ii sellas is lasis kruuskis, korvotyttö ain tarjois sitä oltta.

A morsijaa itketet'ii. Morsija istu siel pöyvän nurkas ja itk vua. Tytöt lauloit kaikelaisii niitä virsii, itket' iit sellaa ain sitä morsijaa. Sit uamusil sulhane tul' sitä ottamaa, sit tuas lauloit sil sulhasel. Ko ol' vel morsijal, sit se veikko käi uksel, ei laskent sulhasta tuppaa, enneko sulhasem pit' antaa putel' viinaa. A kyläm pojat pañniit kylän kaul

nuoran, t'iel tempasiit jot nuorarahan ot'tiit morsijast kera. Ne setvert'in viinaa tahtoit siint, sit vast sulhane piäs tuppaahe. Sit läksiit sulhasen talloo, ko ol' jo vihil käyneet ennempää, a ko ei, ni sit määniit kirkkoo vihil. Sitkää ei morsija mänt viel sulhasen kans, a oma vel' vei talvel suanis tahi kesäl sarapanas. A sit ko vihit'tii, sit vast mää sulhasen kans sinne sulhasen talloo. Ja sit mänt'ii suattamaa.

Kaik käivät kirkos. Miekkii ko määni miehel, miul ol' kaheksan korvotyttöö, sulhasel ol' kaheksan korvopoikaa. Ja ne pojat kaik sit veivät ne korvotytöt sinne sulhasen talloo ast omil hevosillaa. Sit laulun kans määniit. Oikeim mukavaa se ent'inekii pitoaika ol', piet'tii monta päivää pyhhää.

Miun sisko ko määni miehel, silloin viel viet'ii anoppi saunaa. Pijotko loppuit, nuotelaist ko määniit pois, toisem päin lämmitet'tii sauna, ja sit sen sisarem pit' viijä se anoppi saunaa ja pessä siel. Ja viel tät'it tul'it tahi mitkä siel ämmät, ja viel niit pit' kylvettää ja pessä ja sit suattaa kot'tii. Ja samavara keittää valmiiks, jot vallaa čajjuu pövväl, jot anoppi käi juomaa sit čajjuu A miun aikanaa sitä eij olt ennää.

ANNA MERONEN, synt. 1903
 Ärttölä, Kupanitsa

JYRIN PÄIVÄN PALKAT'T'II PAIME

Paime otet't'ii vuorol: ko ol' kaks lehmää, piet't'ii kaks päivää, ko ol' kaks lehmää ja viel lampaita, sit pit' kolmet päivää pittää paimenta vuorol. Paimenel pit' antaa kaik vaatteen. Se antokkii mis ol' vuorol. Mont päivää ol' miul vuorol, siñis hää pit' miuv vaattein. Ja Jyrin päivän nostet't'ii paime "na uraa". Se pañ setvert'in, naiset korjasiit viel lissää. Korjasiit munat ja voit ja kaik laittoit. Ja sit kul'taist'ii koko se yö. Aamust paime määñ taas karjaa, ja sellail hää määñ koko kylän.

Petron aikaa viel annet't'ii siel čajukupil'line voita joka talost, kaks kolt munnaa. Se ol' paimenel niñku määrätty. Ja syksy ko tul', sit annet't'ii villoi lampait ja sit annet't'ii vakka omenii joka lehmäst. Jot paimenel ei huol'int sit ostaa omenii eikä maaham panna. Sellai käi syksyyhen ast, syksyl sit korjat't'ii palkat kaik ja ne omenat ja kaik. Sit annet't'ii kyläst hevoset ja hää veikii paikallee kot'ihee.

Meil ol' Soikkolast kaksyment kolt vuotta perätyksii, joka vuos ol' yks paime. Sit yhtev vuon hää ot'ti ja mitäl'ie rapahuis läsimää, ja hää ei joutunkaa. Palkat't'ii toine. Hää ko tul', ni meil jo ol' toine palkattu. Sit hää jäi oikee pahoillee. No toisev vuon, sit hää ko jo ol' terveen, ni sit hää jo tul'kii ennen aikaa, jot ennää eij otettu taas toista. Ja se ol' niñ kunnon paime.

Mie juot'in sitä lehmästä vasikkaa. Oikee ko ol' kauhis ja suur se lehmäne vasikka. Mie pañin hänen vähäks aikaa tuohon tarhaa, jot vaa nuuhkii sitä ruohon haisu, jot sit lasen toisem päin karjaa. Tullokii naapurin ämmä ja sannoo jot: "Mitä sie t'ukat vasikan kans siin, ko et lase karjaa. Vasikka on niin ku lähtemä. Ni pelkäät sie jot hää vässyy". Mie sanon: "Mitä mie pelkään, em mie pelkää ensikää jot hää vässyy, a pañin jot hää nuuhkii vähäsen sitä ruohon haisu, pääsöö peril, jot sit lasen karjaa".

Hää ko män pois, mie mänin kot'tii, ot'in valoin panjkihe maitoo. Mänen juottamaa, ni ei hää katso päältä, hampaatkii on lukos. Sit jo viskaškii itseese maahen ja päänkii suoristi. Hyvänen aika, no mikä täl nyt taas tul'. Mie vein panjkin tuppaa ja itse juoksin Kat-tät'il: "Kat-tät', tule kiiree, vasikka kävvöö kuolemaa". Se tul' meil, ot'ti mitä lienöökii sopottel' ja priisku häntä siin i läks pois. Hää män pois, mie mänin tuppaa, ot'in sem panjkin taas, mänin uuvvestaa. Vasikka joi niin ku ei jois oltkaa mittää. Vot millaista leikkii.

A isän omil ol' toine leikki. Mie viel sillo ot'in niin ku lapsel laitane. Vanhemp veikko ol'? Innas ajamas lomus. Hää rapahuis siel läsimää, ja hää loju pol'nitsas linnas kaks viikkoo. Sit se hevone ol' sellain, kuka tahto, se pañ val'jaihe. Kuka pañ tukun heinii ni hyvä. A ko ei pant, ni sellai seiso yön. Vot sellaista leikkii ol'. Juha-veikko tul' sielt pol'nitsast poikke, jo tul' kevät, pittää kävvä kylvämää. Tul' kot'tii, se hevone väkisem pääs kot'tii, hää ol' niin otsas. Muutaman päivän hää siin lepäs. Pantii toine hevone rinnal mikä ol' koton, ja laitet'tii kyntämää.

Hää män kyntämää. Taas se naapurim mies tulloo ja sanoo: "Mitä sie poika t'iet, tälläsem platsin sie kynsit, näin on heikko hevone siul rinnal". -"Ei hänel mikä tult, toine ol' plotna hevone rinnal". Hää ko tul' kot'tii, hevone viskaškii itseese maahen ja käikii jalkonee potkimaa. Hänel jo tul' paha. Se sama P'otr Osipič tullookii polttamaa, aijn käi mein isäl. Isä sano: "Mikäl'ie tul' hevosel, ei syö, ei muuta ko vaa val'laisoo tuos". "A jo mie pellol sanoin, jot tälläsel hevosel heikol sie tälläsem platsin kynsit. Hää hänen väsyttii". No mitä, hää män pois. "Juokse, Anni, käy Antin Kat-tät'il". Mie juoksin Antin Kat-tät'il. Se tul', mitä puuttu sil sopottel' ja se hevone nous yllää, käi päristelemää i käi syömää.

Ies_senko pittää männä lounailt jo pois kyntämää, taas tulloo se Pekko polttamaa, sannoo: “Sie sanoit jot hevone ei syö, katso kuin suun tävvelt syöp”. Haukku toisen_kerran. Hää läks tuvast poikkee, hevone taas maahen. Potki potki i siihen heit’i henkeesen, sinne män hevone. Vot mitä tekköö ihmisen kateus. Sitä sanotaa haukkeet. Siihen hevosee käyvät haukkeet.

Miul ol’ sellane leikki viel kois ollessain. Kanan pañin istumaa. Kana hauto pojat, ja niitä ol’ suur summatoine karja. Ja ne olliitkii jo niin veiterii ja hyvvvii jot kaik, ja sorreita kaik valkosen_keltasii. Tul’ naapurin ämmä sano jot: “Ohoo millane karja siul on”. Hää kuin haukku, yks män tänäpäin, huomèn män kaks kolmet, ja sit männiit neljä, ja ne männiit kaik sukupuuttoo. Vot mitä se sana tekköö. Kaik kuoliit itse. Käveliit käveliit, viskasiit maahen ja räpäköit’iit räpäköit’iit jalkonee, i siihen ol’ valmis.

Myö leikkasimmo sijan, suur summatoine oli. Sit no omeni ol’ pal’jo, laha mie otan toisen, pienen. I mie ot’in toisen, pienen porsaan. Kuuta puol’toist mie jo häntä piin, sellane louhka porsas ol’. Tul’ naapurin naine i sano: “Kats kuin sie elät, katsaha millane semä on lihhaa porstuväs. Pytty sellane ol’ suur ja viel saavilline, ja jo on taas uus kasvamas”. Hää sano tälläin. Hää ko män tuvast pois, sitä käi rot’imitsa särkeää, sitä porsasta. Mie juoksin sinne, mie juoksin tänne ihmisilt kysymää, kuka mitä tietää, porsasta rot’imitsa sarköö. Särk särk, vähän aikaa i virutti sääreesen, i siin_ol’ valmis. Kaikellaisii on kummitoksii ihmisil’.

*MARI SPELLER, synt. 1897
Volosova, Kupanitsa*

MEIL PIET’T’II PELLOVASTA

Sitä pit’ nyhtää, siemenet hakata niist pois, sit levitet’ii nurmem_piälle heitä. Sit lämmitet’ii sauna. Katso’t’ii, joks ne on valmeita, pant’ii sauna kuivamaa. Sit olliit sellaiست loukut tehty, mil heitä loukute’t’ii, jot tul’ hienoo. Suat’ii enemmät luut pois niist pellovaist, sit ol’ sellane lipsu sanot’ii, mil lipsutaa. Siin_ol’ rauta pantu, mikä tempajaa niitä luita siint

poikke. Viimeeks sit viel vijot'tii, ol' tehty sellane puu, levjä ja sulava, jot ei tartuttant ennää kii mihikää, ja hoikka ko veitsentekoine sellane. Sit sitä pellovaspijoo puistelt'ii siihe keppiihen, sit se tul' puhasta. Sit ol' viel häklä, siin ol' sellaišt hienot naulat lyöty. Ol' sellane lauta, vot tähä otsaa ol' tehty harvemmat naulat, tähän ol' sit t'ihjät. Täs ko veet'tii sitä pellovaspijoo, kaik ne harvemmat pois, sit toisès veet'tii hienommat, siint tul' kahellaisii tappuroi. Sit niist tappuroist teht'ii poppanal loimii, a niist hyvemmist, aivinaisist teht'ii sit kankaal loimii. Tappuroist teht'ii kutteita vua, mil kuvotaa.

Eistäin loukute't'ii, sit l'ipsut't'ii, sit vijot'tii, sit vast häklät't'ii. I sit se ol' jo valmista. Sit teht'ii ne kaik kuontaloille sellasil ko olliit ne pijot. Sit se kiänet't'ii se pijo sellain ja pant'ii monta pijjoo yhtee, no kymmenän pijjoo, teht'ii sellasii pumppuloi heist. Sit ne korjat't'ii mihinikkää merssii talvèks. Viet'ii tuvan luhtii ne tappurat, sielt sit ko ol' tarvis ottaa, tuaš määnt'ii ja ote't'ii. Niist keträt't'ii sit heikompaa rihmaa. Koko talven eihä siin olt ämmil eikä kellää aikaa istuu jouten. Miul ol' ämmä jo kaheksanjymment vuotta, ni ain hiä istu vokin takan, aij keträis vua. Vokkiloil keträt't'ii.

Talvel myö keträsimmö ja kuvoimmo kankaita. Miekii kuvoin verkaa. Lampaav villäst keträsimmö, mustii villoi ol'. Lampaav villa keträt't'ii, hienoo lankaa, ja sit pelloväst keträt't'ii ne loimet. Eistäin ne rihmat kaik vyyhit't'ii. Sitten sellaišt suuret luontopuut olliit, ne pyöriit tälläin ympär, niitä myötä ail laset't'ii lukkuu, jot kuim monta siint tulloo seinää. Seinä's ol' niinku kuus arssinaa. Sit laset't'ii lukkuu, kuim paljo sitä kanhasta tul'. Loimet painet't'ii mustäks, ne mustäl villäl kuvot't'ii, lankäl.

Sit se vanute't'ii koton viel, se tavara ko jo tul' valmiiks, kastelt'ii varis vee es, ja sit ol' sellane suur pytty, siihe pytym piäl pant'ii kaik rist'ikollee nuorat. Sit sem pytym piäl pant'ii se märkä ja aij ko hierot't'ii, hierot't'ii. Sit ei tult niitä rihmoi tuntumaa, se tul'kii ko mitä verkaa. Sit sai ommella siint miehelle nutum piälyksii.

Mie jaa ko talvet ain keträsin ja tein niitä kanhaita ni sit mium miehein sano: "Kehtaat sie, mitä sie nyt näitä käyt tekemää. Mie ko miän l'innaa ruatamaa, mie siul tuon sielt kaik valmista, ei siun huol' ain istuu". No ikävähä miulkii on istuu ilman työtä, kaik tekkööt. No sit kylä's viel ol' sellane muot', jot sit sanotaa jot "se ej ossaa mittää tehä". Pittäähä se kaik tehä. Mie jaa vet osasin kaik kuttoo ja keträtä ja neuloo ja kaik kaik. Koko talvet neulot't'ii lanikapaitoi ja riepuloi ja sukkii.

Ennempää ol' kanjaspuut. Siin ol' sellane vieru, mihi rihmat kiärit'tii. Sit olliit ne kuppeet tehty, jot mikä pittää kii sitä vieruu. Siin vierus ol' sellane keppi tehty, mil kiere't'tii sit sitä vieruu. A sit toisee otsaa pant'tii sellane puu, piäsyryä, mihi se vuate kiärehyis.

Kanjas ko pant'tii, yks ihmine käi tännepäi, se rihma ol' vyyhitty, pitkä let'ti tul' sellane. Yks pittää kii t'ialtpäi sitä vyyhtii ja ail laskoo, a toine siel vierus ain kiertää sitä. Rihmoihe ol' pantu t'iuhat, jot ne rihmat ei vanuneet mitenkää, kaks lastuu sellaista. Yks rihma män ala, toin nous piäl. Sellain ko terit'tii ain niil t'iuhoil, sielt ain toine toukkais niil t'iuhoil, a t'ial toine sitä let'tii lask. Sellain kiärit'tii kaik sen vierum piäl ne rihmat.

Sit pant'tii niijet, niijet olliit rihmoist tehty. Kuvot'tii nel'jää niitee ja kuvot'tii kahtee niitee ja kolmeekii. Kuvot'tii kalahännikköö nel'jäl niijel, se ol' sellaista toimikasta. A kahel niijel kuvot'tii sellaista mist tehää esnoi, sellasii työfartukkoi, ja sit sellasii käsrotköloi ja. Se ko valkeñ, ni tul' valkijaa, ja niitä ol' ihan helppo pessä.

Mattojen kutoja Anni Kekäläinen v. 1960. Kuva Vladimir Kokon kokoelmasta.

Sit se kan̄kas pant'ii niitee. Toine antaa täst, toine tällai ottaa kiertää rihmaa ja sielt niijev välist ottaa sormil sellain rihmav vastaa. Om pirta, ko panna niisii, sit panna pirtaahē. On tehty pirtapuikko, sellane kokkiin̄ kans, jot se riuhtajaa sen rihman sielt. Ja sit on̄ kaiteet.

No sit alotettaa kuttoo. Panna sellaišt puust tehtyt suksē. Sit jaloil aiin̄jaa poleta. Ko polet täl jalāl, sit nousoo yks niis yllää, ko polet toisēl jalāl, sit nousoo toine. Sil vällii rihmoihe tulloo sellane väļ. Sukkulaine on. Sukkulaisēs on tehty vokil kiāmilōi, siin on sitä rihmaa mil kävvää kutomaa. Pittää tietää miten nel'jäl niijēlkii polkee. Kahēl niijēl sitä jokahine vaik hullukii t'ietää, a nel'jäl niijēl ja kolmēl pittää tarkata viel. No sit jo alkaa tulla sellaista hienoo tavaraa, ni kuus metraa päivās ihmīne kuttoo. Pittää sit koko päivä istuu. Sit ei jole aikaa siivoperin syyvvākā. Sit ko on̄ kan̄kas, sit on sitä kiirettā, jot ei ole aikaa ennā ruavain luon̄kaa teh̄hā työtā. Vot sitāmuot'ii kuvot'ii kan̄kasta.

Pal'jon kuvot'ii, moñnii kymmenii metroi talvēs. Monellaista. Piet't'ii silloin näitä siltapoppañii. Ketrāt't'ii pellovāst paksuu rihmaa, sitä pant'ii pirtaa. Ol' sellane harvavāline pirtakii. Rōtkōlōi leikat't'ii saksil, ja mikā repāhyis se revit't'ii. Ja kaikenkarvasii teht'ii kuvakkaisii. Eihā silloin ostettu näitä valmein, kois kuvot'ii.

Hurstiloi kuvot'ii. Pit'olla oikee hienoo pellovasta, ja hyyvvā pellovasta, mist sitä rihmaa teht'ii ja kuvot'ii. Poron̄ kans heitā porostet't'ii ja pant'ii hautumaa viel kiukaan arināl. Poro hauto häntā. Sit ko kevvāil alko han̄ki jo tulla, alko valkenuttaa lum sitä vuatetta päiväpaisteel. Sit se virutet't'ii sinne lumhan̄kee, se tul' niiv̄ valkijaa. No paraikaa kyl mie en tahtois niit sellasii hurstiloi. Ni ennenaikaa teht'ii niitā ja kaikil ol'. Silloin̄ ko kuvot'ii naisem̄ paitoikii koton. Ne ol' hienoi, ne ol' hyvāt kyl pessā. No ko ei olt sitä muotiikaa jot ostaa.

ROKKA OL' LASKIJAISTRUOKAA

Laskijaisēn meil keitet't'ii rokkā. Herneitā pant'ii pattaa ja liha ja sit keitet't'ii suurēs kiukaas. Meil kaik suurēs kiukaas keitet't'ii. Ol' meil koton̄kii se pliitta tuvās, pliitās varistelt'ii, a suur kiukaa lämmitet't'ii joka päivä, mitä vart olliit lehmāt. Lehmil pit' vettä

suahha, lämmintä, mihi jauhot hämmentää. Kylmää vettä lisät'ii, ei sitä kuumaa juotettu. Kiukaas keitet'ii ruoka. Emäntä uamust ko nous viis tuntii yllää, pañ kiukaan lämpiimää. Seitsemäks tunnìks jo sai kaik tehhyks, syövyks juovuks ja ruavaat katsotuks ja lasetuks karjaa. Piäs emäntäkkii työhö pellöl.

PETRÒN KÄYT'II MARKKINOIS

Petròn mänt'ii markkinoihe. Sit pant'ii val'ssantka viel korvii, sellane krusavoine riepu. Mie ko nytkii olen vanha ihmene, ni ihmeksin, mitä mie silloin nyt sellain kävelin. Pañin silkkiuatteet piällein markkinoihen. Kuuma päivä, ja viel pant'ii se musta val'ssantka ko hautajaisii.

Meil nuapurkyläs ol' suuret markkinat joka Petròn. No siel markkinois olliit karusselit, sit siel ol' kaik sellaišt lařokat ympärtee mis myöt'ii kaikkii niitä tuomosii. Sit pojat ostiit tyttölöille niim pal'jo tuomosii. Näitä litentslöi, mustii palkoloi ol' ja karppiloi ol', niinku nytkii karppilois on niitä litentsillöi. Pojat livvut'ii tyttölöi karusselis, siin ol' suur parkka. Sit kul'faisiit siel pojat ja tytöt parittain. Siel ol' pal'fo väkkee. Ol' tantsupaikkakii, näytelt'ii kinoloi ja kaikkii. Kärmettäkkii näytelt'ii. Kärmettä ko virut'fi kiä el tällää pitkäks. Mie käin siel markkinois jo pienèn tyttön isän ja äit'ij kans, ja sit suuren olin ni joka vuos ain ol' markkinat. Oikeeha siel ol hauskaa siel markkinois.

MITEN PIET'T'II HÄITÄ

Enne häitä ovat tytöv večerintkat. Tytöt istuut kaik pöyvän takan ja laulaat morsiammelle. Kaks korvotyttöö seisoot ja tarjovaat viinaa ja oltta. Seisoot huutaat kaik nimittäin: "No tulkaa ottamaa, isä ja äit' tulkaa ottamaa". Isä ja äit' tulloot, ottaat, juovat ne rumkat viinaa ja pannoot rahhaa seulaa. Seula om pöyväl. Sit kutsutaa siel likimäisii veikkoloi ja siskoloi. Sisöl ol muot' panna vuatteet sinne. Jos ko om mieheläs, sit se

mies pannoo kenkät, sisom mies, a siso pannoo vuatteet, tavaraa vuatteiks. Sit tät'it toose vievät vuateita ja tät'im mies kenkät ja...

No sit ko kaik ne suku jo viskajaat seulaa, jo pannoot rahhaa ja niitä lahjoi sinne, sit kutsutaa poikii. Pojat männööt mihinikkää saunaa istumaa kaik joukùs. Niitä poikii pittää kävvä kutsumäs. Korvotytöt männööt viinaputelij kans ja kutsuut heitä: "Tulkaa vua ja tulkaa, olkaa hyvät ja tulkaa". Ja sit ko ne pojat tulloot sielt oikee, sit viel lauaat tytöt jot "Männeen kessää märkäniit nuo tatit sekä sienet, nyt myö kutsummo auttamaa suuret sekä pienet". Kaikellain kutsut'ii. Sit ne pojat ko tulloot, ko viskäs rahat, kiänt'is ympär. Korvotyttölöil pittää olla silmät piäs jot näkisiit kuka siel viskäs. Tuas ko viskajaa ja tuas ei anneta viinaa. Sit jo viskajaat niitä tyttölöi, jot tyttölöim pittää katsoo. Sit hyö juovat siin viinaa. No sit ko juovat syövät, sit lähtööt tantsut. Sit kävvää soittamaa ja tantsimaa. Se on iltasil.

Sit uamusil tulloot ottajat. Sulhane ajjaa hevosil. Sulhane ko on vieraast kyläst ni tulloo sinne večerintkaa, a toine ei käykää viel, uamüst tulloo korvopoikihee kans ja vierahee kans hevosil ajjaat ottamaa, morsianta viemää sinne sulhasen talloo. Morsia sit ko laitetaa kaik, sit se morsia ko itköö itköö niin jot, siäl lähtee kotont pois. Laitetaa vihki vuateehee kaik. Sit ovat pöyväš kaik ne siin, om pantu ruoka pöyvälle. Ne ottajat syövät juovat kaik siin ja sit lähtööt vihille. Isä ja äit' tulloot siunaamaa siihe ja tät'it ja rist' äit'it. Kävvyyt kaik jakum piäl istumaa riätyy, ja sit siin morsia ja sulho kävvyyt polvillee hein etehee. Sit kaik siunajaat ja itkööt, ja morsia ko itköö niinj kovast niinjku niinjku. Se ko itköö itköö ja kauläst äit'ii kii ja issää kii, kaikil antaa suuta, jättää jähyväiset.

No sit lähettää viemää toisee talloo, siel sit tuas syötetää ja juotetaa, kaik morsiammen sukulaist sit männööt sinne. Siel panna turkki sillalle, ja sit leipä ja suola on kiäjës. Ja sit isä ja äit' siunajaat ja ottaat morsiammev vastaa. No sit kävvyyt pöytää istumaa, syömää ja juomaa. Niit sanotaa nuoteiks, kutka tulloot suattamaa. Nuoteet ko söivät joivat ja tantsiit siel, sit läksiit pois. Sit kutsut'ii se suku kaik viel siint kyläst, ketä ol' siin tuttavii nuapurloi ja sukulaisii. Niit sanot'ii nostajaisiks. Sit siin nostajaisis syövät ja juovat ja tuas ko sinne lautasille pannoot rahhaa viel. Sit panna jakum piälle sulhane ja morsia ja morsiammen ja sulhasen isät ja äit'it. Sit ko nostetää yllää. Ain nostaat ja huutaat sit: "Uraa! uraa!" No sit perrää sen jäp morsia talloo elämää. Alkaat ellää ja tehä työtä.

Mikko Rautasen ja Susanna Kokon häät v. 1940. Kuva Vladimir Kokon perhealbumista.

Sit viikom peräst tulloot jälkjuomat. Sit kutsutaa kaik vanhoi, vanhat rist äit'it ja siel tät'ilöi ja... Vanhat kävvyyt vast peräst jälkijuomis. Jos morsiammël annetaa kotont lehmä taikka mikä, ni siin sit juovat kertaa. Se äit' sannoo siel jälkjuomis: "Täs on heinäsuatto, täs on heinäsuatto". Sannoo kolt kertaa. Sit sen tietää jokahine, jot hiä joi lehmän kertaa. Sit siin valetaa rumka viinaa, sit hiä juop sen. Syövät juovat ja siin on koko hiät sit.

POJAL LAULET'T'II MORSIJA

Lauluu myöten mänt'ii yhtee. Sulhaist ko kävvyyt lähtemää morsijaa etsimää, ni sanot't'ii jot mänkää sielt ja sieltkii kyläst. Noh, ei t'ietäneet ei tunteneet toisijaan, määnniit yhtee. Miun ämmälläin'kii käivät kahettoist sulhaist. Ennevanhaa käivät sellail jot poika läks kysymää, kuka hänel läksis. Ei mittää yhteistä poikiin kans pietty. Mie muistan, miun ämmä-vainain' ko kerto, ni hiä sano joto kaik olliit niiv_vastem_mielisii jot... A sit ko se miun äijäin män häntä kysymää toisest seurakunnast, hiä ol' Tuutarist, äijä ol' Sunkurält, ni hiä sano jot "Sit ko mielistyin, ni keräl oisin lähteent". No sulhaist ko käivät, ni ethä sie jo keräl lähe. Pit'hä se siihen ast olla, ko pijot tulliit. Ennevanhaa viel niät niihem pappiloin kans ko piet't'ii, jot niitä ei kihlattukkaa, kuka eij osant lukkee. Se luvetet't'ii, pant'ii lukemaa katkismusta ja piplihistoriaa, ja kuka eij osant lukkee, ni viel laitet't'ii oppimaa eikä kihlattu. Mein ämmä ain sellasii luat'i.

ENNEVANHASII T'IUKKULOI

Myö ol't'ii iltasil kuurupeittosil. Monet kerrat tuonne puolee yöhön ast lapset ajeliit toisijaan. Huuвет't'ii ja lennet't'ii pitkiin_kolkkii, yks käi siihen kuuruu, luvet't'ii: "Piko piko lammastain, mato söi miun hammastain. Mie uom_pien_paimem_poika, pikkaraine hoitaja. Tuu tuu tule varas sissää". Sit käset't'ii kaikkii huutamaa: "Mää". Sellasii t'iukkuloi ol'.

Poppii lyöt'ii. Olliit sellaista sahatut popit ja sit olliit puiset savvat, ja niil lähäätel't'ii. Kyl myö työtötkii sitä tiuket't'ii, no enemmäm pojat. Poikiin t'iukkuu se ol'. Väkkartuu ve,et't'ii: käyt'ii tuollail silläl istumaa ja jalkapohjat pant'ii yhtee. Sit ol' karttu, sellainem pulikka. Kahen vet't'ii, toine vettää ja toine vettää. Kumpa ov_väköväm, se vettää toisen ylläpäin sit.

Ja niskanuottaa ve,et't'ii. Miehet pit'tiit ennevanhaa sellasii pitkii kussakkoi. Pant'ii se kussakko solmuu otsäst. Sit toine pañ niskan takkaa

ja toine pan' niskan takkaa ja alet'ii vettä, kumpa kummav vettä, sanot'ii niskanuottaa. Voimii viel mitat'ii. Sellain käyt'ii selättäin, pistet'ii kiä et tän toisen kassiin alaten. Ja sit toine nost toisen selkäähen, sellain mitat'ii.

Sit ol' sellaista "kastelen kualin taimejain". Pant'ii istumaa, siihe pant'ii pieniiikii niät kaik istumaa nurmël. Ja sitä em muista, joto oikeeks siiv valet'ii vettä piähän, koha vua laulet'ii: "Kastelen kualin taimee" ja juost'ii ympäriihe. Kualintaimet kastuit ja läksiit kasvamaa.

PYHIKS KEITET'T'II OLTTA

Ruis pant'ii itämää säkkii. Ja sitä siel kastelt'ii ain, jot hyö olliit tuoreet, ja sit ijätet'ii. Sit ne käivät jo ihan kaik niinku turpeeseen. Ja sitte käyt'ii niitä maltasii hakkaamaa. Min'kän ikkää kovam piäl pant'ii ja sit hakat'ii. Hakkasinha miekii monta kertaa nuoita. No sit pant'ii suurii čukuniekkoii. Suur kiukaa kovast lämmitet'ii, jot ne hautuit, tulliit punasèks kaik. Ja sinne eiks pantu viel jauhoi sekkaa, ruisjauhoi. No ja sit pant'ii hautumaa kiukaahen ne. Ne ko paistuit siel, tulliit sellasii mustampuhuvii, makijaa makijaa. Ja sit ne otet'ii čukuniekkoist poikkee. Olliit suuret tuarpytyt, kaks suavii sin tuarpytty mæn vettä. Ne pant'ii sit sinne. Tuarpytys ol' reikä ja tappi, ja siihe tapin ettee teht'ii puust sellasii piäätteet, jot ei piäse roitot, ijut ja jyvät. Sit keitet'ii kruttoii kipekkuu ja valet'ii siihe pytty niihem maltasiim piäl. Eistäin siint tul' vierre ja sit hiiväl käytet'ii. No ei vua pantu mittää sekkaa, jot ois tulleet ihmist humalaahen, ni se ei juovuttant. No hiiva käyt'ii, ni sit se tul' hyväm makuista. Sellaista olta keitet'ii. Sit se ko jo väljähty ni sitä kutsut'ii tuariks. Sitä enemitej ko aim petrom pyhiks keitet'ii, ni sit koko heinäaika juot'ii sitä tuarii mäkitelt'ii. Sinne vua kipekkuu lisät'ii ja juot'ii tuarii.

TALVEL PIET'II HÄMÄRIKKÖÖ

Kavut'ii kiukäl hämärikköö pitämää. Ja sit siel kuaskut'ii kuaskuloi kuka vua mitä ties, ja laulet'ii. Mein talos olliit ihmeen ahkeroi laulamaa, viel kuñis isä el' ja setä. Setä ol' oikein se laulajapoika. Hiä ol' sotamiehengkii, ni hiä ol' siel etulaulajän.

Kuñis eij_olt valkijaa tuvas, siñis kuaskut'ii. No a sit tuaš pit' laskiissa kiukaalt poikkee jo, ko hämärikkö loppu. Aina sitä iltasil teht'ii näppityötä, ko valot pant'ii. Kuka kuto sukkaa, kuka karttais, kuka keträis. Myö ain ämmäm pañimmo kuaskuumaa. Ämmä ko ol'kii niitä ennevanhasii kuaskuujii. Kummitoksii ja kaikellaisii ko kuaskuis, myö vua hahat'ikka nauroimma.

Miun äit'än ja ämmäin ko tulliit hämmästyksissään kot'ii, jot hyvä isä, hyö näkkiit kummitoksii. Hyö olliit niin hājissāā jot eij_osanneet

Inkerinmaan talvea. Valok.
V. Uzviev ja T. Bykova.

luat'ii, millasii ne nyt olliitkaa. A ko mänt'ii katsomaa, ni siel olliit hevoist laitettu orraita syömää. Se jo ol' syksy, jo ol' jätyttant muan, a niil olliit pantu mitkä lie rokoskat selkää. Vot millasii olliit kummitokset ennevanhaa.

PRONISLAVA KRAMMI, synt. 1911

Seropitsa, Kupanitsa

KYLÄ PALO

Suomen sota ol', miehet otet'ii sottaa. Sit sovast tul'fiit pois kevväil. Lavvantain käi mies' Volossovas, voenkomastas niinku ilmoittamas, jot hiä tul' kot'fii. Ja sunnuntain paloimmo. Tuačniekat ol'fiit meil. Isä ol' koñuhkan. Tul'fiit hevoset tapunast kot'fii. Hyö kaik ot'fiit valokuuvvaa siinj_kylän otsas, ja vähän aikaa män aikaa, tul' palo lounataikan. Kaik palo koko riäty puhtaaks ast.

Palo alku, tämä poika mikä täs käi ukxel, ni täl pojal ol' kuus vuotta, i hiä män ot'fi yläkerrast, miul ol' komnattu yläkerras, hiä män ot'fi sielt popporoskan. Männiit koittelemmaa polttaa siint popporoskast. Ja hyö ko ol'fiit niim_pienii, viskasiit mihil'ie olkiihe, ni siint sytty palamaa. Mein_ko_ist alko pallaakkii, sellaa koko riäty palo. Ol' niin suur tuul', jot kaik veikii niinku kerrast ilmvalkijaa. Myö kerkisimmö männä Kikkerii tät'il, mis mie el'in, mist tul'in ukkolaa. Kerkisimmö vua sinne männä, ja jo huuvvetaa, jot Röllyn_kylä pallaa. Myö juoksimmo takasii kot'fii ast. Vasten tuulta eij_jaksa juossa, ja kaik niinku halvasiit jalatkii. Viimine kot' jo ol' tulel siin mein Röllyn_kyläs.

Kaik palo, mitä ol' koton. Muuta eij_jiänt ko yhet sitsivuatteet jäivät piäl ja pinsakka. Pojam_pal'fon äit' sai ja sit pienem_pytyn spiikkuu sielt riuhtas'. Ja ruavaat sai vua ulos ajjaa, lehmät. Kaks lehmää ol' kujas, lampaat ja kannoikii palo, osa palo, osa jäi viel. Mittää ei keritty suahha pois. Se ol' niin suur tul', jot se ensimmäine kot' ko alku, se mein_kot', ni se veikii kaik puhtaaks ast. No se eij_olt suur kyläkää,

kakstoist talloo vua kaikkijaa. Toisel puol nel'jä jäi, a niitä kaheksan talloo palo. Sellaal, sit annet'tii metsää ja omil voimil jällee sahat'tii hirret. Ja omat miehet ko ol'liit plotniekat, ni kahes kuus teht'ii tuas' kot'. Ei mänt ko vuos' aikaa, suat'ii uuvet ko, it tehys kaik.

VASTOI TEHHÄÄ TALVEKS

Myö käimmö jaa vastoi ottamas nyt kaksikymment kilometrii. Män suntain ol' p'emänitsa vierais, ni käimmö matociklal suamas Sohvristsast ast. Myö istuimmo ka'askas takan, a sinne tuaks kiersimmö suuren tuakan ja toimmo matociklal kot'tii vastatkii. Täskii käymmö rajonnoi saunaskii. Pittää siel kylpee vähäsən kuka suvatsoo.

Mein täs metsiis eij_uo sellasii koivuloi, jot vastoi. Ne koivut on oikee suuri, lehet heikkoi kaik käpylöikii. Niist et'tie vastaksii. Pieñii koivuloi etsitää, mis ov_viel valkoset prikut sellaset. Ne on oikee niitä raut'ikoivuloi, ne on niin hyyvvi, pieñiim prikkuloin kans. Se pinta on sellasii pieñii prikkuloi. Sanotaa ne on kaikkii parempii vastaksii.

Vasta tehhää, panna kaik oksat yhtee sellail, tehhääkii ko puket'tii justii. Sijotaa hyväst kii. Ennevanhaa teht'ii ain sellasii renkaita siint samast vitsast, nyt sijotaa pitčovkal napataa kii, ja siin on vasta valmis. Luhtii panna retkamaa mihin ikkää?kepin piäl, kaks vastaa yhtee sijotaa sil pitčovkal kii. Yks yhäppäin, toin toiseppäin, sellai retkaat ja kuivaat siel. Sit männää saunaa ja otetaa vasta ja röpsytellää. Vastat pittää luhis kuivattaa, mis eivät niä päivää, sit ne tulloot hyvät. Niin ovat sorjat ruohompäist, vaik kevväilkii miät saunaa, ni sanotaa jot "mist sie näin sorreit vastoi sait, ruohompäisii, niin onkii ko vast metsäst tuotu".

Metloi tehhää, kävvää talvel suamas niitä vitsoi koivuloist ja samallain valitaa mitkä om_parempii sellasii plotnempii vitsoi. Mitkä on sellasii ryöpysköi, ni mikä metla se tulloo. Käyt häntä siivoomaa jalkojais tai lunta, hiä jo männöökii niskat nurin. Pittää valita mitkä on sellaset vahvat vitsat, louhkat. No metloi tehhää, taitellaa, i veitsej_kans leikkelet, mil tahot. I sit tehhää metlat. Samallain tehhää sellaset renkaat siint vitsast, ja sil renkaal panna hyväst kii.

ANNA PAVLOVA, synt. 1906
Piesovitsa, Moloskovitsa

ENNEVANHAA ELET'TII MUSTAS TUVAS

Mie muistav_viel meil ennevanhaa koton, ei vaa meil, ol' siel muilkii, mustav_viiisii lämmitet'tii tuppaa. Kiukaat olliit, a truppaa eij_olt ensikkää. Ja mitempäs se ei tult sitä valkijav_vahinjookkaa. Vot pääl ol'liit ne puut siin, ja ko pant'ii lämpiimää i sit avat'tii uk's auk, ku'nis lämpis savvu män. Mie olin pie'n, mie viel sitä muistan hyväst. Avat'tii uk's ja lapset olliit kiukaal tahi misikkää siel. Sit jo ko lämpis, sit pant'ii uk's kii, sit tul' lämmi. Meij_kyläs ol', mie muistan, nel'jäs talos mustav_viiisii kiukaat.

Laki ol' musta. Joka vuos pyhiks, siel jouluks, pääsijäiseks, olliit sellaset vuolimet, niin'ko sirppi ol' tehty tälläset väärat, sit vuol'tii ain seinii. Eij_olt paperilloi pantu, no ethä niitä jaksant pessä. Heitä vuol'tii ain, hövellet'tii sitä seinää. Vot lakkee em_muistakkaa, pest'ii sitä lakkee vain ei. No seinii muistan hyväst ko vuol'tii. No mie olin viel sellane pikkaraine, mie viel en vuolt, mamma ja vanhemp siso vuol'liit seinii.

Meil toises tuvas ol' truvaj_kans kiukaa, sitä lämmitet'tii, se ol' meil suuremp tupa, kesäl elet'tii siel, a talveks aim_mänt'ii sinne savvutuppaa. Se ol' pie'n ja siel ol' lämpöne.

Vanhat kiviristit ovat
muinaisen historian
muistomerkkejä.
Valok. Alina Otti
(Moloskovitsassa)

PAISTET'TII VATRUSKAA

Paistet'tii vatruskaa vorokust. Taikina pit' sillail siihen sootaa tehhä, ko eij olt hiivaa kons. Sit happamee maitoo pant'ii sootaa ja siihen alustet'tii i siint teht'ii. Paistet'tii kiukaas, vennäig kiukaat meil olliit kyläs. Lanttupirakkaa teht'ii vällii. Sit ol' niitä sokursv'oklii, teht'ii niitä pal'jo. N'iist keitet'tii sellasta nigku paatakkaa. Se leiko't'tii pienemmiks, jot paremmast hautuut, ja pant'ii vennäig kiukaah kiehuraa. Ne ko siel kiehuut, jätet'tii hautumaa. Ne siel hautuit, sit ote't'tii pois ja hyväst kaik puserret'tii, jot hyö oisiit jo kuivemmat. Sit

laseŧŧii seulast läpi kertaa kaks kolmet. Se tul'kii jo iham_puhasta. Sit pant'ii uuveŧtaa pliitam_pääl, sitä ko keiteŧŧii, se sakeŋ, se tul'kii ihan ŋiŋku paatakkaa, ŋiŋku kaupast ostettu. Sitä sit syöŧŧii kakkaroiŋ_kans, kons paisteŧŧii kakkaroi, tahi tälläil otrast, siint jauhoist ko kaakkuu paisteŧŧii, toosa voijjelt'ii. Ja sellai sit elet'ŧii.

ENNEVANHAA OL' SELLASII KOLTUNOI

Ennevanhaa ol' sellasii koltunoi. Vot pijot ko olliit, morsija ja sulhane ko mänŋiit, tekkiit mitäikkää, ja hevone seiso pystyy, ei mää mihikää, kahel jalal nous pystyy ja. Vot tekkiit jot hevonekaa ei mäne etemmäks. Ennempää ol' koltunoi, a vot nyt hävisiit koltunat. Sovetskoi vlast' ajo pois kaik koltunat.

Ennevanhaa ol' vot sellaset ihmiset, meil täs naapurin ämmä ol'. Vot ko mikä ikkää tul' pelästymisestä, vot hyö ŧiesiit lukuloi, lukkiit ja tul' helpomp. Vot se on ihan totta jot ämmät paransiit oikee pal'jo kaikelaisii tautiloi. A nyt muutko tohtorit. Vot hampai ko kivist', ja ko lukkiit luvun, vot ompa sellaset luvut, ko lukkiit luvun, ŋi hylkäs hampai kivistämäst. A nyt kukkaa mittää ei ŧiije.

Ennevanhaa lapset kuol'iiit ruikkoo ja kulkkutautii läŧŧiit. Ja ennevanhaa oikee kuol' pal'jo lapsii, a nyt ei lapset kuole. Ruikkoo läŧŧiit, tul' näkö kaik kipei täynä, kaik ol'kii ko kuuseŋ_kuor. Lapsii pal'jo kuol'. Meil_lapsil jo teht'ii ukkooloi, nyt eij_oo vet tätä tautii, ruikkoo nyt eij_ookkaa. Tehhää jo pikkaraisel lapsel ukkool kulkkutautiloil. Nyt lapset oikee harvaa kuulet jot kuuloo, ei kuolekkaa.

Lapsii ko pant'ii makkaamaa, sit ŧiekuteŧŧii i lauleŧŧii: "Tuli luli lumi sulii, tuli varraiŋ_kesä. Mäniŋ_metsää kävelemmää, löysin linnuŋ_pesän". Ennempää ol' vipu, i sit ol' rivvun otsas merssi nuoriŋ pantu, i sit siin liekuteŧŧii. A sit ol' viel jalkakätkyt, sillal mikä ol'. Sellaset omat kätkyvet ol' tehty. No sit rullat'ŧii ko laps itköö, sit kuka kuin vaa jaksaa liekuttaa.

VARPU STYF, synt. 1897
Struuppova, Kosemkina

MEIL POLTETTII JUHANUSKOKKOO

Meil oli muo is polttaa juhanuskokkoo. Siel leikittii ja tansittii. Mitä nuoret..., niit kái naapurin kyläst. Meil oli naapurit: yks kylä oli kaks kilometrii, toine oli yli Laukaan, se vaa eij olt suome kylä, sitä sanottii isori kylä. A vot mejän viisii vaa enemmist haastoit. Myö saimma kaik heijän kielest perille ja hyö mejän kielest. Ja käytii siin kaik yhes pitämäs juhanuskokkoo. Otettiikii suuret venneet, etsittii vanhoi vennei ja sit viel pantii sinne tervapočka ja pantii ylös harkkiim päälle. Puist tehtii sellaset harkit, vene laitettii niihe harkkiim päälle, et hää kesti. Sit hää koko yön siel palo yllääl. Siin eij olt metsää ympär.

METSÄS KASVOI KAIKELLAISII MARJOI

Myö Laukaa rannal ko elimmä, ni leppäpehkoi ja sellasii kaik Laukaa rantaa myöt kasvoi. A yli sem pienen jooen oli metsä. Marjat kasvoit kera meil liki: puolukkaa ja mustikkoi ja muuramii ja kaikellaista marjaa kasvoi mejäm metsäs. Ei huolint ettääl männäkää, siin samas oli metsä, oikee oli hyvä paikka meil.

Muuramist keitettii varennaa talveks ja mustikoist. A puolukat

Perinteinen juhannuskokko Skuoritsassa v. 2002. Valok. Alina Otti.

niinikkää survottii ja hoijettii, pantii asteisse. Kaik olliit puuastijat ossettu. Puuastijat katajan_ka havvuttii, näät siis eij olt mittää heikkoo makkuu. Katajat pantii vettee, siis kuumenettii kivet, siis kivet panivat kiehumaa kaik veen ja katajat ja kaik. No siis pantii kannen_äl tai vaate pantii päälle. Siin piettii oikee ni_ä kavva ko hää ne hauto hyväst. Siis pestii ja pantii puolukat sissää vast. Sellas_ä asteis piettii, mikä näät ämpärii nel' veti. Niit sanottii tuovariks. Tai oli pytty, vantein_ä kans tuovarit oltii ja pytyt. Ennevanast kannettii vettä, ni käivät tuovarin_ä kaivol, jos kel oli kaivot etemmäl (meil oli kyl ikkun_äl, a kel oli etemmäl, siis tuovaril tuotii). Se oli niin_ä pytykii, mut kahem_ä puolen oltii korvat, siis niihe pantii korento. Niihen_ä kannettii vettä. Se oli tuovari.

PYYVETTII KAIKELLAISTA KALLAA

Myö ko jooe rannal eletti, kallaa pyyvetti pal'jo. Siis oli kaikellaist kallaa suolattu. Mein isä oli oikee ripak. Meil ko eij olt merikää ettääl, ni hää käi oikee pyytämäs. Siis sielt tuotii kaikellaissii kalloi: siikoi ja lahnoi ja säynee, ja kaik sellasii hyyvvi kalloi. I lohi kalloikii tuotii mont

kertaa sielt merelt. A kotom pyyvettii kaikellaist hienoo kallaa. Meil ko oli nuotta talos, siis pyyvettii niim pal'jo kallaa, kaikkii ei jaksettu syyvvä. Siis kalanostajat oltii ain rannal, ko tultii nuotalt. Aim muissan sitä, näät myö olimma viel nuoret tytöt ja olimma kera nuottaa vetämäs yöl. Aamul tulimma rantaa. Yöl tulloot ankereet, ne om pitkät niin'ku käärmeet. Tulemma rantaa, ja kalanostajat on rannas. A miul oli kaks suurta ankeree pyyvetty. Kalanostajat pyytää niitä kera, jot myökää neekii. A isä sannoo: "Mie annan tyttöiv volin, mitä tytöt sannoot". Tytöt tahtoot itsellee niitä ankerei. Se oli hyvä kala se ankere, rasvane sellane. Myö emmä raatsiis antaa. Isä ko laski ne kalat sielt rysäst pois, a se oli aamu, aamukaste. Ne männööt niin'ku käärmeet vin'keroi, a myö, tytöt jälest juoksemma, kalamies mei jälest. No sitä ain naurettii, et myö saatii voiton, meit oli kolt tyttöö, a kalamies oli yksinnää.

Kala suolattii suuta myöt, kene suu kui suolasta tahto. Kalat puhassetii, pestii ja sit pantii vast pyttyy suolaa. Pantii räaty kallaa tai kaks ja sit taas suolaa päälle. Sit pantii kannet päälle, painot pantii, kivet viel niihin kansii päälle. Kyläpaikas oltii aitat, aitois piettii kalapytyt. Kalat siel säilyivät ympäri vuotta. A kuivatettii kallaa niin, et suolattii kera vähä. Sitä kuivaa kallaa ei suolattu nii kovast kui sitä seisovaa kallaa. Suolattii kalat ja rihmas pantii seinälle kuivamaa. Päiväpaistes kuivatettii. Ko kuivavat, siis taas riputettii vähä suolaa päälle ja pantii seisomaa mihi-ikkää asteesse, vietii aittaa. Ympär vuotta myö söimmä ain kallaa. Meil pyyvvettii silmui pal'jo. Niitä pyyvvettii itseks vart, myötäväks ei pyyvetty. Niit kera suolattii, kapsitettii eistäin, siis suolattii. Oli sellaset rešotkat, min'ke pääl kapsitettii suures kiukaas tuvas. Siis pantii kera suolaa välli, pantii räaty kallaa ja suolaa pääl, pantii puu asteisse. Ja niit syötii ain talvem pitkää. Silmukala oli hyvä kala, siin eij uo ruotoo. Pyyvettii haukii ja ahvenii ja sarkii ja kaikellaista kallaa.

Kalastammaa mäntii, ko tahot niitä ankerei pyytää ja haukii, siis mäntii iltayöst, no puolen yön aikan jo mäntii. Ne kalat tulivat yöl. Havvit ruohos misikkää kaiselikos makajaat yöl, a ko tulloo päivä, valkee, siis hyö tulloot jo liikkeelle. Sit niin kavva pyyvettii kunis oli se pimmeemp aika, hyö viel makasivat. Nuotanka pyyvettii. Se hauki oli niiv viisas kala, et kui vaa päivä alko valettuu, havvit näkivät sen nuotan nuoran ja hyppivät yli. Sen tähe heit käyttii yöl pyytämäs, yöl ei nähneet sitä nuoraa, ja siis saatii paremmast haukii.

Nuotat eij_olleet suuret. Mie em_muista oikee sannoo mont syltä hää oli ympärt. Nuottaa vetettii niinikkää, et täs rannas annettii nuora yhel. Yks jäi pitämää nuuraa. Mäntii joel, venneej_kans, luotii se nuotta sinne vettee. Toine nuora jäi toiselle. Siis temmattii yhest nuorast i toisest nuorast sitä nuottaa. Keskel oli perä sil nuotal. Ko temmattii kahem_puolen, siis perrää mäntii kalat. Nuotal oli alapaula ja päälipaula. Mikä tuli nääät päälle veen, se oli päälipaula. Siin oltii kaarneet, tuohikaarneet, ne oj_kepyvät, kestivät veem_pääl. Alapaulas oli kivet, ne oltii pohjas. Neljä henjkee piti olla nuotal.

Silmui pyyvettii kertoil. Niit pyyvettii vaa syksyl, kesäl ei_jolt silmui. Merrat oltii pärreist tehty ja vitsoist. Silmut mänivät sinne sissää, pois ei päässeet. Niis oli pienet rejjät tehty. Siin mist pois otetaa, oli viel sellane tuppi ies, olest tehty. Sielt lastii pois silmut.

Oltii rysät. Meil isä oli ripak, ni hää kävi merel pyytämäs suuriin ryssiinkä, a koton pieniin ryssiinkä pyyvettii. Ne oli rihmast kuottu kalveej_kans. Tehtii sellane puukalve, siis se_j_kalveej_kans kuottii ne pienet rysät. Ja ne, vaikka oli pienet rysät, ni oli viel aina kaks nieluu. Ne nielut oltii pieniin reikiinkä. Rysä oli vanteenka, ja kaks nieluu oli sies. Kala ko mäni, a pois ei pääst sielt. Toiselt puolelt otettii kalat pois. A merel pyyvettii suuriin ryssiinkä, venneenka käyttii panemas niitä ryssii vettee. Siel oli viel hylkei, ne närivät ryssii, ko näki kalloi sies. Monta kertaa laskivat kalat pois, i söivät siel kalloi. Hylkei pyyvettii. Kaikellaist pyytöö meijäm_puoles oli.

Suomellahti oli liki meitä. Mis isä käi pyytämäs, se oli etemmäl, se oli siel Soikkolam_puoles merel. A meilt oli kohallee siihe Suomellahtee kolt kilometrii vaa. Metsä oli välil, siis oli meri ja mere rannas oli niityt.

ÄIJÄN AIKAN KÄYTII TEEOL

Meijän äijä ain haasto, kui heijän_aikan teeol käyttii, kui olivat herran orjanna. Herral piti ilmaseks tehdä työtä. Pantii niim_mont päivää tekemää ilmaseks. No siis ken ei näyttiist herralle viel tai ken vähä laiskutteli, sil annettii kaksxymen viis vitsaa. Vitsaa annettii

ihmisiin aikan, et toine ottas vaarii. Pantii järkyy kii ihmine, jot sie et pääst pois siint ja annettii kaks kymment viis vitsaa. Meijän äijä ain haasto sitä teon aikaa. Haasto kuin nuoren eletti, kuim määntii parrii. Määntii riiehelle, pojat viskasivat hatut yhtee nurkkaa, siis tytöt juostii ottamaa, kene hattu puuttu, sit sille piti mäännä. Ja jällee nää ei olt niinikkää ko nyt mäännää parrii, a kelle vanemat tahtovat panna tytön, vaik siust ei näyttiistkää, ni sium piti mäännä parrii hänenkä, vaik ei jolleet tuttavatkaa. Yks tyttökii niin kovast itki et: "Mein äiti mäni isälle, a mium pittää mäännä viho vieraalle".

LISÄTIETOJA HAASTATTELUISTA

Tässä luettelossa on kielenoppaiden syntymätietojen lisäksi osoitettu haastattelijan nimi sekä haastattelupaikka ja -vuosi, myös ääninauhan numero Karjalan Tiedekeskusten nauhoitearkistossa (KTNA) tai kokoelman numero Karjalan Tiedekeskusten arkistossa (KTA). Nauhoitetut haastattelut on purkanut nauhalta kirjan toimittaja. Kielenoppaiden nimet on annettu samassa järjestyksessä kuin kirjassakin.

Eeva Tyni s. 1890 Vuolejärvellä. Hst. Bertta Laitinen Petroskoissa 1970. KTNA 1454, 1455.

Sohvi Pesonen s. 1905 Lempaalassa. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1967. KTNA 813.

Mari Penniäinen s. 1919 Jutikkalassa. Hst. Maria Mullonen Petroskoissa 2002. Kotiarkisto.

Juhana Poutanen s. 1904 Mistolassa. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1972. KTNA 2100.

Anna Ijas s. 1915 Rantalassa. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1974. KTNA 2099.

Mari Olkkonen s. 1907 Poroskylässä. Hst. B. Laitinen Tšalnassa (Karjala) 1975. KTNA 2358.

Mari Kajava s. 1908 Oravalla, naim. Seltsoissa. Hst. B. Laitinen Tšalnassa 1968. KTNA 1186; M. Mullonen 1962. Kotiarkisto.

Helena Kelkka s. 1889 Oravalla. Hst. B. Laitinen Tšalnassa 1965. KTNA 603.

Katri Kukkonen s. 1900 Oravalla. Hst. M. Mullonen Petroskoissa 1989. Kotiarkisto.

Mari Mehiläinen s. 1896 Hirvosissa. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1968. KTNA 1187; M. Mullonen 1962. Kotiarkisto.

Simo Ruotsi s. 1896 Virkkilässä. Hst. B. Laitinen Keltossa 1964. KTNA 436.

Simo Kajava s. 1916 Seltsoissa. Hst. M. Mullonen Petroskoissa 1990. Kotiarkisto.

Matti Mehiläinen s. 1923 Oravalla. Hst. M. Mullanen Petroskoissa 2003. Kotiarkisto.

Eino Kiuru s. 1929 Pukerossa. Hst. M. Mullanen Petroskoissa 2003. Kotiarkisto.

Pietari Haponen s. 1890 Läskelässä. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1971. KTNA 1353.

Mari Virkki s. 1904 Mujalla. Hst. B. Laitinen Säpsässä (Karjala) 1968. KTNA 966.

Mari Sarvi s. 1902 Uuskylässä. Hst. B. Laitinen Tšalnassa 1971. KTNA 1462.

Katri Tuhkanen s. 1898 Tuutarin Muikkulassa, naim. Venjoen Sopolassa. Hst. B. Laitinen Virossa 1970. KTNA 1345. Osa teksteistä on K. Tuhkasen kirjoittamia muistelmia. KTA f. I, op. 2

Katri Kirppu s. 1897 Kuutrolassa. Hst. B. Laitinen Matroosassa (Karjala) 1974. KTNA 2087.

Rudolf Virkkunen s. 1928 Liissilän Hovimäellä. Hst. M. Mullanen Petroskoissa 2001. Kotiarkisto.

Helena Heimonen s. 1896 Riimelässä. Hst. B. Laitinen Matroosassa (Karjala) 1974. KTNA 2090, 2092.

Vasili Kaipiainen s. 1901 Varikselassa. Hst. B. Laitinen Matroosassa (Karjala) 1974. KTNA 2087.

Mikko Pakkonen s. 1899 Peräjärvellä. Hst. B. Laitinen Tervolassa (Hatsinan piiri) 1967. KTNA 811.

Mari Lavonen s. 1897 Rähmösissä. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1972. KTNA 1657.

Mari Rogozina s. 1897 Ropsun Uuskylässä. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1967. KTNA 813-814.

Anna Huli s. 1892 Usinkonnussa. Hst. B. Laitinen Nuosjärvellä (Karjala) 1968. KTNA 971.

Boris Tähti s. 1906 Tyrön Yläkylässä. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1971.

Anna Kivinen s. 1902 Kylänpäässä. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1971. KTNA 754, 2095.

Antti Lamanen s. 1898 Serepetassa. Hst. B. Laitinen Säämäjärvellä (Karjala) 1968. KTNA 970.

Katri Tynni s. 1906 Korpinan Virkkilässä. Hst. B. Laitinen Keltossa 1966. KTNA 742.

Paavo Risteri s. 1888 Tiäkelissä. Hst. B. Laitinen 1968. KTNA 1072.

Mari Jakovleva s. 1885 Tiäkelissä. Hst. B. Laitinen 1968. KTNA 1087.

Katri Savolainen s. Vironkylässä. Hst. B. Laitinen Volosovassa (Inkeri) 1971. KTNA 742.

Anna Meronen s. 1903 Ärttölässä. Hst. B. Laitinen Volosovassa 1971. KTNA 1561.

Mari Speller s. 1897 Ärttölässä. Hst. B. Laitinen Volosovassa (Inkeri) 1966. KTNA 706.

Pronislava Krammi s. 1911 Seropitsassa. Hst. B. Laitinen 1971. KTNA 1556.

Anna Pavlova s. 1906 Piesovitsassa. Hst. B. Laitinen Volosovassa (Inkeri) 1971. KTNA 1556.

Varpu Styf s. 1897 Struuppovassa. Hst. B. Laitinen Petroskoissa 1972. KTNA 1844.

SANASTOA

Aakentti (*ven.* агент) – välittäjä
 ahvitser (*ven.* офицер) – upseeri
 ainijaa – aina, alati
 akliskoi taut – riisitauti
 arm'akka (*ven.* армяк) – vanha venäläisen
 talonpojan viitta
 arssina (*ven.* аршин) – pituusmitta, joka
 vastaa 71 sm.

astuva – karhi
 atkasu: *tehhä atkasu* (*ven.* отказ) –
 kieltäytyä

čaiju / saiju (*ven.* чай) – tee
 čajniekka (*ven.* чайник) – teepannu
 čas (*ven.* сейчас) – heti
 časnoi kortteri (*ven.* частная квартира) –
 yksityinen asunto
 čukunikka / čukuniekka (*ven.* чугунок) –
 rautapata
 čukunkta (*ven.* чугунка) – rautatie

eistäin – ensittäin, ensin
 eläjät – kesävuokralaiset
 elämänsalkku – kaupunkiin myytäväksi
 kuljetettavat maitotonkat
 enkovete (*ven.* sanan alkukirjaimet НКВД)
 – sisäasiain komissariaatti
 enneaikaa – ennen vanhaan, ennen muinoin

ensinkää / eisinkää – ollenkaan
 esna – esiliina
 että: *kuin että* – kauas, hyvin kauas
 ettääl – kaukana, etäällä
 etä-ämmä – isoäiti, äidinäiti

forma (*ven.* форма) – virkapuku

hampaakko – hampaanmuotoinen kuvio
 harakteristikka (*ven.* характеристика) –
 luonnekuva, pätevyystodistus
 havvu – havuluuta
 heikko: *heikot kengät* – huono
 heittää: *heitti satamast* – lakata
 helmi: mutkan tai ruan helmi – varstan nuija
 hevuskontka (kontka *ven.* конка) –
 hevosraitiovaunu
 hevostapuna (tapuna *ven.* табун) –
 hevoslauma
 hiil'sovokka (sovokka *ven.* совок) –
 hiililapio
 hirvita – uskaltaa
 hoksata – älytä, oivaltaa
 hollittaa – ajaa pois, ajaa takaa
 holostoi (*ven.* холостой) – naimaton nuori
 mies
 hot' (*ven.* хоть) – vaikka
 hualtaa – haalia

huustaa – puhua, keskustella
 huntamentti (*ven.* фундамент) – perusta,
 jalusta, kivistä
 huntsamo – huolimattomasti puettu
 huolia: *ei huol'* – ei tarvitse
 huolii: 1. *ei huol'* – 1. ei pidä, ei tarvitse; 2.
 ei huolint – ei välittänyt
 huono (*ihmisestä tai eläimestä*) – laiha
 huotava – huokea, halpa
 huraska (*ven.* фуражка) – lippalakki,
 virkalakki
 hursti – lakana
 hylätä: *ver hylkäs vuotamast* – lakata
 hämähäkinkino – hämähäkinverkko
 hönttyytellä – hupsutella, hullutella
 hönttö – hupsu, höperö
 höpsyttää (heinii) – pöyhöttää, ravistella
 hövel' – höylä

isvossikka / isvoska (*ven.* извозчик) –
 vossikka, vuokra-ajuri
 iele – edelleen
 iele jälle – sinne tänne, edestakaisin
 ielimäisiks – ensiksi
 ikruska (*ven.* игрушка) – lelu, leikkikalu

jaa – myös
 jaatritsa (*ven.* ядрица) – tattariryyni
 (kokojyvä)
 jakku – lyhyt penkki, jakkara
 jalkavanna (vanna, *ven.* ванна) – jalkakylpy
 jamakka – hapanmaito, piimä
 jenkki : *kävvä jenkki* – käydä sopivasti
 paikoilleen
 jäähä – jääda
 jolkki-palkki (*ven.* ёлки-палки) – lievä
 voimasana, jota käytetään puheen
 tehosteena
 joutsaa – nopeasti, pian, joutuisasti
 juoniainen – lattiaa kannattava tukipuu
 juska (*ven.* व्युшка) – uuninpelti
 jussiheinä – horsma
 jälle – taas, uudestaan
 jäpsähtää – sapsähtää
 järkijää – heti
 jäsentaut – niveltauti
 jässikka (*ven.* ящик) – laatikko

kačaija vettä (*ven.* качать воду) – pumpata
 vettä
 kačka (*ven.* качка) – kevyet ajelurattaat,
 kiesit
 kahistellee – kahdesti
 kaihota: *ei kaihont lyyvä joka pärettä* –
 tarvita
 kaikenkarvainen – kaikenvärinen
 kaivata: *männä kaipaamaa* – valittaa,
 kannella, ilmoittaa
 kaksručkane saha (ručka – *ven.* ручка) –
 kaksikahvainen saha, juusteri(saha)
 kalahännikkö – kalanpyrstön muotoinen
 kuvio
 kaľaska (*ven.* коляска) – lastenrattaat
 kalinan marja (*ven.* калина) – heisipuun
 marja
 kalkana (*ven.* калган) – rätväna
 kalpassi (*ven.* колбаса) – makkara
 kalvaat: *kalvaat on korvis* – pää- tai
 hartialiina: *liina on päässä*
 kalve – puine latta (käpy) verkon kutomista
 varten
 kamant'ir (*ven.* командир) – komentaja,
 päällikkö
 kamanto – kiukaan edessä sijaitsevassa
 pankossa oleva liesi, johon vedetään
 uunista hielet keittämistä varten
 kammita – tyvestään yhdistetty vastapari
 kamotti (*ven.* комод) – lipasto, piironki
 kantsikka – avonainen piirakka
 kapinkka (*ven.* кабинка) – auton ohjaamo,
 hytti
 kapsii / kapsittaa (*ven.* коптить, копчёный)
 – savustaa, palvata
 karassi / kirassi (*ven.* керосин) – paloöljy
 karasu (*ven.* гараж) – autotalli
 karčuija metsää (*ven.* корчевать) – raivata,
 juuria
 karjeera (*ven.* карьер) – louhos, soranotto-
 paikka
 karmoni (*ven.* гармонь) – haitari, hanuri
 karopočka (*ven.* коробочка) – venäläinen
 kansantanssi
 karppi – rasia, laatikko
 kartano – talon ja läävän välinen kuja, piha
 karteon (*ven.* аккордеон) –
 pianoharmonikka
 kart'eroop (*ven.* гардероб) – vaatenaulakko

kartool' – peruna
 kasačka (ven. казачок) – venäläinen kansan-
 tanssi
 kasona maa (ven. казенная земля) – valtion
 maa
 kastooroovoinen troikka (ven. касторовая
 тройка) – kastoriini (liivi)puku
 kastuma (ven. костюм) – puku
 kauloopelit – pulikka ja karttu, jolla
 kaulattiin (silitettiin) pyykit
 kauriska (ven. коврижка) – piparkakku
 kavattaa – vahtia, vartioida
 kav'or (ven. ковер) – lattiamatto
 kehata: ei kehtaa – viitsiä: ei viitsi
 kenkki – lahja
 kenkärontko – vanha rikkinäinen kenkä
 kera, keral – myös, myöskin
 kert: yhen kert – kerran
 kertaa: panna kertaa – lahjoittaa
 haapöydässä morsiamelle jotakin
 kiessi – kiesit (kaksipyöräiset ajelurattaat)
 kiira (ven. гиря) – seinäkellon luoti, punnus
 kimmitä (pytyn lavvat) – tiivistää
 kino (ven. кино) – elokuva
 kipetku (ven. кипяток) – kiehuva vesi
 kirassivalkee (kirassi – ven. керосин) –
 öljylyhty
 kirpitsa (ven. кирпич) – tiili
 kirssi – ohut villakangas
 koha – kunhan
 kohallee – suoraan, suoraan päätä
 kohtsiltää – kohtikään, pian
 kohtu (ven. кофта) – pusero
 kohviñiecka (ven. кофейник) – kahvipannu
 koivumpročkat (pročkat, ven. почки) –
 koivunsilmut
 kolpakka (ven. колпак) – (uunin)kupu
 kolt – kolme
 koltuna (ven. колдун) – noita
 koluna (ven. колун) – halkokirves
 kolupoi (ven. голубой) – vaaleansininen
 komnatta (ven. комната) – huone
 kons – milloin: ei konsaa – ei koskaan, ei
 milloinkaan
 kontti: kantaa konttia – panetella, levittää
 juoruja
 konuhka (ven. конюх) – tallimies
 koperatiivi – osuuskunta
 kopija / kopja – kaunis, komea

kopsa – tuohikori
 korjata – 1. kerätä; 2. vangita
 korma (ven. корм) – eläimen ruoka
 kormana / kormanto (ven. карман) – tasku
 kormanotunnit (ven. карманные часы) –
 taskukello
 kornu – uunin kupu
 korotnik (ven. огородник) – kasvitarhan
 hoitaja
 korpa (ven. ропб) – kyttyrä
 korvopoika – sulhasen saattaja häämenoissa
 korvotyttö – kaase (morsiamen saattaja
 häämenoissa)
 kossa (ven. коца) – palmikko
 kosseli (ven. кошель) –
 (hevosen)syöttöpussi, kaura- tai
 heinäpussi
 kosteli – kostokankaasta tehty miehen takki
 kostii: mässä kostii (ven. рости) – mennä
 vieraisille
 kotat / kotit (ven. коты) – kotitöissä
 käytettävät puolisaappaan tapaiset
 jalkineet, varrettomat saappaat
 kotsena (ven. кочан) – kaalinpää
 kotva: yhtee kotvaa – yhteen aikaan
 koukata – ammentaa
 koussa (ven. ковш) – kauha
 kraï (ven. край) – aluepiiri
 krantassi (ven. карандаш) – lyijykynä
 kruassii (ven. красить), vrt. ruaskata –
 maalata
 krusavoine (riepu) (ven. кружевной) –
 pitsinen (huivi)
 kruššikka (ven. грузчик) – lastaaja
 kruusii (ven. грузить) – lastata
 kruusti, ruusti (ven. груздь) – koivurousku
 kuakku – kotona paistettu vehnäpulla
 kualata – taivaltaa, laahustaa
 kuase – kaase, morsiamen saattaja
 häämenoissa
 kuasku (ven. сказка) – satu
 kuasna (ven. казна) – myötäjäiset, vrt.
 pritanu
 kuassa (ven. каша) – puuro
 kuataa (kuasin) – kaataa (kaadoin)
 kučer (ven. кучер) – kuski, (hevosien) ajaja
 kuhilas – viljalyhteiden muodostama keko
 pellolla
 kujavat – kujet

kukkaniekka (riepu) – kukikas (liina)
 kuksina (ven. кувшин) – kannu, maitokannu
 kukuttaa – heittää ylös
 kulkkutauti – tulirokko
 kuolija ves – viileä vesi
 kuli – 1. iso niinisäkki; 2. jyvien, jauhojen
 yms. mittayksikkö, jonka suuruus on 9
 puntaa eli n. 148 kg.
 kupajaa – puuhailla kiirehtimättä
 kussakko – vyö
 kuusova (ven. кузов) – auton kori
 kuvaniekka (kangas) – kuvakas, kuviollinen
 kāmāra – puun kanto juurineen
 käsrotko – käsiriepu
 kömmyttää – ajaa pois
 köntty – kokkare, paakku
 köyttää kii – sitoa

lahantka (ven. лоханка) – pesuamme,
 sammio, puusoikko
 laittaa – lähettää
 lakernahka (ven. лакированная кожа) –
 kiiltonahka
 lakkirouhkasuappaat (ven. лакированные
 сапоги) – kiiltonahkasaappaat
 lamppačka (ven. лампочка) – sähkölamppu
 lanġkaparit – villapuku
 lanġkariepu – villahuivi
 lanġkavuatteet – villapuku
 lantussi (ven. ландыш) – kielo
 lapsu (ven. лапша) – makaronikeitto
 lappaija / lappaissa – lappautua, työntyä,
 virrata (väestä)
 lafokka (ven. ларёк) – kioski, myyntikoju
 latka, luatka – savipata, savinen vati
 laulaa (morsija) – ehdottaa kiittelemällä
 laurovanlehti (ven. лавровый лист) –
 laakerinlehti
 leikka (ven. лейка) – kastelukannu
 leikki – tapaus
 leikkivo – metsäpalsta
 ľent’äikka (ven. лентяйка) – (“laiskurin”)
 lattianpesulaite
 lesantka (ven. лежанка) – uunin pankko
 letsii (ven. лечить) – parantaa
 lihakohtalo – liha-annos
 liekku – keinu, kiikku
 liimotella – suostutella
 liivi: liivii lisättii lehmän hauteehe – leseet

likka – lapsenlikka
 likoittaa lasta – olla lapsen likkana
 lineikka (ven. линейка) – viivoitin
 linna – kaupunki, Pietarin kaupunki
 linnamerssi – kori, jossa vietiin jotain
 myytäväksi kaupunkiin
 lintti (ven. лента) – silkkinauha
 lipo (ven. либо) – tai
 litentsa (ven. леденец) – karamelli
 livvuttaa (liukuu) – ajeluttaa, kuljettaa
 liäppä (ven. шляпа) – lierihattu
 lohko – perunakeitto
 lomu (ven. ломовой) – tavaraa kuljettava
 (ajuri)
 lotniekka (ven. плотник) – kirvesmies
 louhka (ven. ловкий) – 1. mukava;
 2. viekas, ovela, nokkela
 luantala – komero kiukaan alla
 luappa (ven. лапа) – 1. käpälä; 2. kynsiliitos:
 hakata talon nurkka luappaa (ven. в
 лапу)
 luat’ii – puhua
 ľuk (ven. люк) – luukku
 luusii (ven. заслужить) – ansaita
 luuspa (ven. служба): olla luuspa – olla
 sotaväessä, armeijassa
 lähhaatella – heitellä, viskoa
 lähättää – heittää, visata
 laikkyvä – kiiltävä
 läsivä – sairas
 lässii – sairastaa
 Lyyssi – Slisselburg (Pähkinälinna), nyk.
 Petrokrepost
 ľohkovoi (ven. легковой [извозчик]) –
 ihmisiä kuljettava ajuri

maa – lattia, vrt. silta
 maajatniekka (ven. маятник) – seinäkellon
 heiluri
 maatakki – lattiamatto, vrt. maġkki,
 poppana
 mak / maki – käymälä, ulkokuone, vrt.
 huussi
 malinavoine (ven. малиновый) –
 vadelmanvärinen
 maltaset – maltaat
 mañerkka (ven. манерка) – kenttäpullo,
 -kattila
 maġkki – lattiamatto

mantasnikka (ven. монтажник) – asentaja
marjasuppi – hedelmakeitto
marjikko – marjapaikka, marjapehikko
massina (ven. машина) – 1. kone; 2. auto;

3. juna

massinatie – junatie, rautatie
massinista (ven. машинист) – 1.

koneenkäyttäjä; 2. veturinkuljettaja
mato – käärme

matocikla (ven. мотоцикл) – moottoripyörä
maukku – kalan mät

messaija (ven. мешать) – häiritä

mesto (ven. вместо) – sijasta

metla (ven. метла) – varsiluuta

mihinäpuit' (ven. куда-нибудь) – johonkin

mihinikkää – johonkin

mikäniipuit' (ven. какой-нибудь) – jokin

militsa (ven. милиция) – miliisi

mitenikkää – jotenkin, jotenkuten

mitä ikkää – jotain

mitä vart – miksi

mitäniipuit' (ven. что-нибудь) – jotain

molloot – molemmat

molotsa (ven. молодница) – kaunis
kasvoiltaan

most (ven. может) – ehkä

muaster / master (ven. мастер) – mestari,
työnjohtaja

muna – peruna, vrt. omena, kartooli, tarttu

muslintti – iso silkinen päaliina

mutka – kaksiosainen varsta, osien välissä
oli puunapa, vrt. ruaka

myyskyt – selässä kannettavat matkatavarat
mattaa – lapioida; viskoa, heitellä

möherö (rahka) – möyheä, pehmeä

mäkitellä – latkia

naarit (ven. нары) – laveri, makuulava

nakani (ven. наган) – revolveri, napani

nakkee / nakkija – huolellinen ja siisti

nakkia – säästävää, taloudellisesti

naloku (ven. налог) – vero

narrii – narrata, pilkata

niplakka (saunavasta) – notkea

noossovoine (ven. носовой) – nenäliina

noskat (ven. носки) – nilkkasukat

nuasti – 1. huolellinen, puhtauden pitäjä;

2. säästeliäs

nuoteet – morsiamen saattajat hämmämenoissa

nuttu – 1. takki; 2. mon. nutut – vaatteet
nuuvvemiehet – nuodemiehet, nuodeväki

näinikkää – tällä tavoin

näkö (mon. nävöt) – kasvot

nännä: antaa lapsel nännää – nänni

nästykki – nenäliina, kasvopyyhe

näyttiissä / näyttäijä: Matist se tyttö ei
näyttiist – miellyttää

oekat (ven. очки) – silmälasit

okurtsa / okurtsi (ven. огупец) – kurkku

okkoppa (ven. оком) – taisteluhauta

olottaa – heittää

omena – peruna

omenakeller – perunakellari

opisuttaa (ven. обижать) – kiusata, loukata

oplasti (ven. область) – hallinnollinen alue

otsa – jonkun esineen loppupää

otsa: olla otsas – olla kovin väsynyt

orsikko – orrella riippuvat tytön vaatteet,

jotka viedään myyjäisissä uuteen kotiin
ortizanski (ven. артезианский) – artesinen
(kaivo)

ot'feleña (ven. отделение) – osasto

paat'uska (ven. батюшка) – venäläinen
pappi

paikal – heti

paikkavoine riepui (ven. байковый) –
flanelliliina

painaa (lankaa) – värjätä

pajokka (ven. паёк) – ruoka-annos,
korttiannos

pantka (ven. банка) – purkki, säilykepurkki
paperit / seinäpaperit – tapetit

papka (ven. папка) – pahvi

parit (ven. пара) – naisten puku (hame ja
pusero)

parisnikka (ven. барышник) –
kulkukauppias, ostelija

parkka (ven. парк) – 1. puisto; 2.
autovarikko

parsa (ven. баржа) – lotja, proomu

parvi: mässä parvès – mennä yhdessä

parvi – hylly

pasaru (ven. базар) – kauppatori

pasmakkaat (ven. башмаки) – kengät

passatskoi, possatskoi (ven. посадский) –
esikaupunkilainen, ruusyläinen, kulkuri

passilauta (viron laud 'pöytä') – passiosasto

patajalat – pannunjalka
 patsaskiukaa – pystyuuni
 pečnikka (ven. печник) – uunimuurari
 pečorkka (ven. печурка) – kiukaan kolo
 (syvennys uunin kupeessa)
 pehko – pensas
 peli: *tulla pellii* – käydä jnk kimppuun
 pensija (ven. пенсия) – eläke
 peretniekka (ven. передник) –
 arkipäiväinen esiliina, vrt. esliina, esna
 perevotsikka (ven. переводчик) – tulkki
 perrää: *perrää työn* – jälkeen: työn jälkeen
 peräkornitsa (ven. горница) – peräkamari
 pešseta (ven. беседа) – illatsut, tanssiaiset
 petellä – valehdella
 pietärpenkki / porospenkki –
 ovensuunpenkki
 piipunkontra – piipunperät, tupakanporo
 piisata – riittää
 piletti (ven. билет) – matkalippu
 pinsakki (ven. пиджак) – miehen pikkutakki
 piälinen – kerma, hapankerma
 piäntoitto (viron *toittaa* 'elättää') – itsensä
 elättäminen
 pitšovka (ven. бечевка) – naru
 pittoona, maitopittoona (ven. бидон) –
 kannu, maitokannu, tonkka
 pitškaropka (ven. спичечная коробка) –
 tulitikkulaatikko
 plemänitsa (ven. племянница) – siskon tai
 veljen tytär
 plenu (ven. плен) – sotavankeus
 pliitta (ven. плита) – hella
 ploska (ven. площадь) – savivati
 plotna (ven. плотный) – vahva, vankea,
 tiivis
 plotniekka (ven. плотник) – kirvesmies
 pluuka (ven. плуг) – atra, aura
 počka (ven. бочка) – tynnyri
 počottu (ven. почет) – kunnia
 pohval'noi lehti (ven. похвальная грамо-
 ta) – kunniakirja
 poikkee – pois
 pokrepa (ven. погреб) – kellari
 polikona / palikona (ven. полигон) –
 ampumakenttä
 polle – esiliina
 pol'nitsa (ven. больница) – sairaala
 poltikas – nokkonen

polttiäniekka (ven. полтинник) – puolen
 ruplan kolikko
 pontar (ven. бондарь) – tynnyrintekijä
 popaster (ven. подпасок) – raimenen
 apulainen
 popporoska (ven. папироска) – papirossi,
 pillisavuke
 pofatka (ven. порядок) – järjestys
 poroska (ven. порошок) – pulveri
 porstuva – porstua, eteinen
 portnoi (ven. портной) – räätäli
 postojaaloi (ven. постоялый двор) –
 kestikievari
 potaatti – peruna
 potra (ven. бодрый) – kaunis, soma
 potuska (ven. подушка) – tyyny
 potvaalu (ven. подвал) – lattian alla oleva
 talouskellari
 poukut – pyykit, pesuvaatteet, vrt. sotkut
 praikoist – paraikaa
 praulenja (ven. правление) – hallinto,
 johtokunta
 prikku – täplä
 pristava (ven. пристав) – poliisikomisarius
 (tsaarin aikana)
 pritanut (ven. приданое) – myötäjäiset
 priänikka (ven. пряник) – piparkakku
 propiska (ven. прописка) –
 asuinpaikkamerkintä
 propka / ropka (ven. пробка) – korkki
 prorap (ven. прораб) – työnjohtaja
 proššekka (ven. просека) – hakattu linja
 metsässä
 prostoi, prosta (ven. простой) – tavallinen,
 yksinkertainen
 pruavehuissa (ven. поправиться) – lihoa
 pua – pane
 pualikka: lyyvvä pualikkaa – pelata
 linnapelia
 puarallaa – pullollaan, pullistunut
 puarata – panetella, parjata
 puarnio: *pellot jäivät puarnioks, ruatamatta*
 – kesanto
 puas: *puatta taitettii* – paasikivi
 puatakka (ven. патока) – siirappi
 pučka (ven. пучок) – kimppu, nippu
 puhantka (ven. буханка) – limppu
 puhemies – sulhasen saattajapoika
 häämenoissa

puhku: *yhtee puhkuu* – yhteen aikaan
 puhvaikka (*ven. фуфайка*) – toppatakki
 puhvetti (*ven. буфет*) – bufetti, baari
 puiluta – huiskia, hosua
 puistaa – pyytää
 puistella – pudistella
 puket’i (*ven. букет*) – kukkakimppu
 pulkat – perunat
 pulkit / purkit (*ven. бурки*) – huopasaappaat
 pulkka (*ven. булка*) – pulla
 pullo – vesikuplat
 puohiallas – pohdin, ohuesta haapalaudasta
 tehty soikea astia, jossa puitua viljaa
 voitiin pohtaa (ravistamalla puhdistaa
 roskia)
 puomena – omena
 Purkka (*ven. Бурка*) – ruskean hevosen nimi
 putel’ (*ven. бутыл*) – pullo
 put’istaa – pakottaa, panna jotain tekemään
 puumel’ – pumpuli
 pyhäpäivä: *pyhäpäin* – sunnuntai:
sunnuntaina
 päiväkukka – auringonkukka
 päräykkäät (*ven. парчовник*) – naisen
 pukuun kuuluva liivi
 pöksyt – housut

raiskuu: *männä raiskuu* – mennä pilalle
 rajona (*ven. район*) – aluepiiri, rajoni
 ramkka (*ven. рамка, рама*) – ikkunankehys
 ran – kulunut, huonokuntoinen
 rapahuis / rappaitu *läsimää* – rupesi
 sairastamaan
 ravnäis! – ojennus!
 rekko – kirjottu naisen paidan etumus
 remel’ (*ven. ремень*) – 1. remmi; 2. hihna
 resenti (*ven. презент*) – suojakangas, pressu
 rešotka (*ven. решетка*) – ristikko
 rettuusit (*ven. рейтузы*) – damaskit
 revisan maa (*ven. ревизская земля*) –
 väestön laskennan mukaan jaettu maa
 rihma – ompelulanka
 riepu – päälliina, huivi
 riis (*ven. грыжа*) – tyrä
 riisikka (*ven. рыжик*) – männynleppä-
 rousku (sieni)
 riisoi (*ven. рыжий*) – punatukkainen
 riivennikka (*ven. гривенник*) – kymmenen
 kopeekan kolikko

rintka (*ven. рынок*) – kauppatori
 ripaska (*ven. рыбацкий*) – venäläinen
 kansantanssi
 ristveikko – kummin poika
 riuna (*ven. гривна* – vanha venäläinen raha)
 – kymmenen kopeekkaa
 riäty, räätty (*ven. ряд*) – rivi
 roiikka (*ven. прикройка*) – kiila,
 levennyspala naisten vaatteiden
 helmassa
 roitto – rikka, roska
 rokoška (*ven. порожка*) – säkkikangas
 roomuskoinahka (*ven. хромовая кожа*) –
 krominahka
 rontko – kelvoton ihminen tai esine
 roppilaat (*ven. стропила*) – kattotuoli
 rosovoi (*ven. розовый*) – vaaleanpunainen,
 ruusunpunainen
 rosta (*ven. просто*) – tavallinen,
 yksinkertainen
 ro’i’l’noi (*ven. родильный дом*) –
 synnytyslaitos
 rotimitsa (*ven. мурт. родимец*) – vakahaisen
 lapsen kouristustauti
 ro’i’nat (*ven. родины*): *männä ro’i’noi* –
 varpaiset: *mennä* varpaisiin (katsomaan
 vastasyntynyttä lasta)
 rovatti (*ven. кровать*) – sänky
 rove – paistinpelti
 rua’inta – rainta, lypsystia
 ruaka – varsta, riusa (puinen puintiväline),
 vrt. mutka
 ruanihuissa (*ven. пораниться*) – haavoittua
 ruaskata (*ven. красить*) – maalata, vrt.
 krassii
 ručka (*ven. ручка*) – panka, kahva
 ruijuta / ruinuta – penkoa, myllätä
 ruikko: *lapset kuoliit ruikkoo* – isorokko
 rümikka (*ven. рюмка*) – pikari
 runtukka (*ven. мурт. рундук*) –
 kellarinluukku
 ruohonpäinen – vihreä
 ruppeema – rupeama (ruokaväli, kahden
 aterian välinen aika)
 rusina (*ven. пружина*) – vieteri; laesta
 vieterissä riippuva kori, kehto, jossa
 vakahainen lapsi makasi
 ruskova – venäläinen kansantanssi
 ryntää – rinta

räismät – vihreät kaalinlehdet
 räpökkömies / räpäsniekka (ven. тряпич-
 ник) – lumppukauppias
 röllit – röyhelöreunus
 rötkö – 1. riepu; 2. kulunut, rikkinäinen
 (vaateista, kengistä)

sahta (ven. шахта) – kaivos
 saiju / čajju (ven. чай) – tee
 sajav'enja (ven. заявление) – anomus,
 hakemus
 sakjätavara – rahka ja smetana
 sakka – vyyhti
 sakona (ven. загон) – kyntösarka
 salkka (ven. жалко) – sääli
 salona (ven. эшалон) – pitkä juna
 samavara (ven. самовар) – samovaari,
 teenkeitin
 sanaveskat (ven. занавески) – verhot
 sapastovkka (ven. забастовка) – lakko
 saposniekka (ven. сапожник): *holotnoi s.*
 – suutari: rajasuutari (joka ei ompele
 uusia kenkiä, vaan korjaa vanhoja)
 sarapana (ven. шарабан) – avovaunut
 sarfa (ven. шарф) – kaulaliina
 saro (ven. шар): *lyyvvä sarroo* – puupallo:
pelata pallopetia
 sarrai (ven. царай) – liiteri, lato
 sastaava (ven. застава) – rajavartioasema,
 tullipuomi, tiepuomi
 satviska (ven. задвижка) – uuninluukku
 saunamuarut – saunanlauteet
 savva – morsiamen apulainen kerättäessä
 rahaa häihin
 seinäpuuri (puuri – ven. брус) – seinäpora,
 näveri
 sellaintee / sellaal / sellain – sillä tavoin,
 sillä lailla
 selsovettu (ven. сельсовет) – kyläneuvosto
 sel'fanja (ven. сельдянка) – sillipytty
 sema: *millane sema lihhaa* – suuri määrä
 semstvo (ven. земство) – paikallinen
 itsehallinto
 seressetel'nik (ven. чересседельник) –
 selustin, setokkahihna
 sertakka (ven. чердак) – ullakko, vintti
 setrina (ven. осетрина) – sampi
 setvert' (viinaa) (ven. четверть) – kolmen
 litran pullo

sievoi – siemenvoi, kasvisöljy
 sielikans – tuohesta tehty astia, johon
 seulottiin jauhoja tai ryuneja
 sihver (ven. шифер) – kattotiili
 siivollaa – kunnolla
 siivoperin – siivolla, kunnolla
 sikrettar (ven. секретарь) – sihteeri
 siletka (ven. жилетка) – miesten puvun liivi
 silkkiriepu – silkkinen huivi
 sillanalus – lattian alla oleva talouskellari
 silmukala – nahkiainen
 silmät: *pessä silmät* – pestä kasvot
 silmäriepu – pyyheliina (kasvojen
 pyyhkimistä varten)
 silta – 1. silta; 2. lattia
 siltapoppa – lattiamatto
 siltavuute – lattiamatto, vrt. poppana,
 mankki
 sinkkurauta (sinkku – ven. шинковка) –
 kaalihöylä
 sipletit (ven. штиблеты) – nilkkakengät,
 miesten nauhakengät
 sirkka: *lyyvvä sirkkaa* – lyödä kirppaa, olla
 kirppasilla
 sitkain – kylvettävän kaistan merkkitikku
 sitkijä, sitkiä – kitsas
 sitokka (ven. седок) – matkustaja,
 kyydittävä
 sitsi (ven. сирец) – karttuuni
 sitsivuatteet – karttuunileninki
 sivut – lantio, ristiselkä
 sivut rouhahuisiit – ristiselkä voittui
 siärii (ven. жарить) – paistaa (pannussa,
 rasvassa)
 skoraspelkat (ven. скороспелый) –
 varhaiset perunat
 sl'eja (ven. шлея) – rintahihna (hevosen
 valjaissa)
 sliessar (ven. слесарь) – viilari, putkimies,
 asentaja
 sliiva (ven. слива) – luumu
 sliuhki / liuhki (ven. сливки) – kerma
 sokursv'okla (sv'okla – ven. свёкла) –
 sokerijuurikas
 solupa (ven. желоб) – ränni, kouru, loukku
 somintka (ven. соминка) – jokialus
 songkii – tonkia (kepillä, sormilla)
 sont'ikka (ven. зонтик) – sateenvarjo
 sorttu (ven. сорт) – laji

sotka (*ven.* щётка) – pesuharja
 sotkut: tehä sotkuu – pestä pyykkii; vrt.
 poukut
 soussi (*ven.* соус) – kastike
 sovetskoi vlast' (*ven.* советская власть) –
 neuvostovalta
 spičkat / pičkat (*ven.* спички) – tulitikut
 spiikku (*ven.* шпиг) – läski
 spiona (*ven.* шпион) – vakoilija
 sprafka (*ven.* справка) – todistus
 (asiapaperi)
 staapel' (*ven.* штабель) – pino, tapuli
 stakana (*ven.* стакан) – juomalasi
 stanokka / stantka (*ven.* станок) – laite
 stoila (*ven.* стойло) – piltuu, hinkalo
 stvarosta / tuarosta (*ven.* староста) –
 kylänvanhin, kylän esimies
 suaje – sade
 suahha – saada
 suahka / suani – ajelureki
 sukunikka / čukuniekka (*ven.* чугунок) –
 rautapata
 sulana (*ven.* чулан) – varastokomero
 sumkka (*ven.* сумка) – laukku
 surnaali (*ven.* журнал) – aikakauslehti
 sussii; morsia käi susimas – kerätä apurahaa
 häihin
 suť-suť (*ven.* чуть-чуть) – hieman, aivan
 vähän
 suuto (*ven.* суд); antaa suutoo – oikeus,
 oikeudenkäynti; haastaa oikeuteen
 sulossi (*ven.* силос) – säilörehu
 sviesoi (*ven.* свежий) – veres, tuore
 svota (*ven.* свод) – holvi
 sykeröt – korvien ylle käärityt hiuspalmikot
 säplä (*ven.* murt. чапля) – paistinpannun
 irtovarsi
 sārā – rove
 taačniekka / tuačniekka (*ven.* дачник) –
 kesäasukas, huvila-asukas
 tačka (*ven.* тачка) – työntökärryt
 tahallee – verkalleen, hitaasti
 tahottaa (käännöslaina *ven.* хочется) – tekee
 mieli
 tameska (*ven.* стамеска) – taltta, purasin
 tankki – puseron päällä pidettävä liivi
 tarttu – peruna, vrt. omena, muna, potaatti
 tarttukantsikka – avonainen perunapiirakka

tassii (*ven.* тащить) – vetää
 tattirokka – tattikeitto
 tavai (*ven.* давай) – anna tulla
 teeol kävvä – tehdä verotyötä
 tellätä – lykätä
 terrii (*ven.* дергать) – vetää, riuhtoa
 terppa (*ven.* терпение) – maltti
 tesetti (*ven.* десятина) – venäjänhehtaari
 (1,09 hehtaaria)
 t'ihku: kiukaast tul' tihkuu – häkä: uunista
 tuli häkää
 t'ihvi (*ven.* тиф) – lavantauti
 t'ikuta viikate – teroittaa luiskalla
 t'ikuttaa kossat – punoa, palmikoida
 t'isla (*ven.* дышло) – väliaisa parivaljakossa
 t'iukkaa – leikkiä, pelata
 t'iukku – leikki
 tohtår / tohtur – lääkäri
 tokumentti (*ven.* документ) – asiapaperi
 toose, tosa (*ven.* тоже) – myös
 topka (*ven.* топка) – tulipesä
 tori – savupiippu
 torkuija (*ven.* торговать) – kaupata
 toukata / töykätä – lykätä
 tranvai / ranvai (*ven.* трамвай) – raitiovaunu
 trevoka (*ven.* тревога) – hälytys
 troikka (*ven.* тройка) – kolmivaljakko
 trupa / rupa (*ven.* труба) – savupiippu, torvi
 tuaje / tuahe: käyti tatem peräs – tade,
 lanta: käytiin hakemassa lantaa
 tuar – taari, kalja
 tunnit (käännöslaina *ven.* часы) – kello
 tuomoset – tuomiset, tuliaisets, makeiset
 tuovari – saavi, korvo
 tusniekka (*ven.* душник) – ilma-aukko
 (uunin kyljessä)
 tuumaija (*ven.* думать) – ajatella, tuumia
 tvortsa (*ven.* дворец) – hovi
 tykky – kappale
 työfartukka – työssä pidettävä esiliina
 tälläintee / tällain – tällä tavoin, tällä lailla
 täpsält – täsmälleen, prikulleen

uatella – ajatella
 uatleha – ajattelehan
 uhvatta (*ven.* ухват) – patahanko
 ujesti, ujestnoi – piirikunta, piirikunnan
 ukkoola (*ven.* укол) – pistos
 uoloma – kolo

uon, uot ... – olen, olet ...
 uppovuosi – ympäri vuoden, koko vuoden
 uratnikka (ven. урядник) – maalaispoliisi
 (tsaarin aikana)
 usora (ven. узор) – kuvio, kirjonta,
 koruommel
 utala (ven. удалой) – rohkea, vikkela,
 sukkela
 ut'ukoittaa (ven. утужить) – silittää
 silitysraudalla
 uuletit – kurpposet

vaate – puku
 vakka – pärekori
 vakona (ven. вагон) – vaunu
 valkia tatti (kaännöslaina ven. белый гриб)
 – herkkutatti
 valkija – 1. valkea; 2.tuli
 val'ssantka – musta pitsinen huivi
 vanar (ven. фонарь) – lyhty
 vanttu – iso kinnas
 var – kuuma
 vareñña (ven. варенье) – marjahillo
 varistaa – kuumentaa
 varma – 1. (lapsesta) kiltti, kuuliainen; 2.
 tukeva, tanakka
 varo – seinähirren alapintaan veistetty uurre
 vastumaine – tuntematon, outo
 vatruska (ven. ватрушка) – avonainen
 rahka- tai marjariirakka
 vat'teer (ven. квартира) – kortteeri, asunto
 večerintka (ven. вечеринка) – illanvietto
 verkalpassi – verimakkara
 verpovsikka (ven. вербовщик) – värvääjä
 verska (ven. вершок) – versokka (vanha
 pituusmitta 4,4 cm)
 viesä – ks. svesoi
 viikkau – viikko

viisikko – viisilyhteinen kuhilas
 vikkēl – sukan koriste
 vilkka (ven. вилы) – hanko
 virpovučokka (pučokka – ven. пучок) –
 virpovitsa, virpokinppu
 visata (viljat) – viskata, tuultaa
 visirikka (ven. визирка) – kapea hakattu linja
 metsässä
 vist (vir.) – vissiin, varmaan
 vitsina (ven. ветчина) – kinkku
 voenkomat (ven. военкомат) –
 sotakomissariaatti
 vokki – rukki
 voroku (ven. творог) – rahka
 vortsa (ven. дворец) – palatsi
 votokačka (ven. водочка) –
 pumppuasema

vua – vain
 vuatetavara – kangas vaatteiden
 ompelemista varten
 vuatteen – leninki, mekko
 vuattu (ven. бата) – pumpuli
 vuuvvenutut – vuodevaatteet
 vyssittu (ven. вышитый) – koruommelu
 vällein / välleen – pian, nopeasti
 välist, välistäin – joskus
 väkluañ – työapua tarvitsevien naapurien
 auttaminen, talkoot

yhellain – kuitenkin, siitä huolimatta
 ylen aikaa – aina, alati
 yliset – naisen paidan yläosa
 ympärilaine / ympyrilaine – pyöreä

äi: kuin äi? – kuinka paljon?
 äkkäillä – torua
 äkköittää – kiukuttaa, suututtaa
 ämmä – mummo

Научное издание
Как раньше жили в Ингерманландии
(На ингерманландских говорах финского языка)

Составитель **М. И. Муллонен**
Редактор **Е. А. Барбашина**
Технический редактор **В. И. Яшков**
Оформление **В. Х. Лукконен**
Компьютерная верстка **О. В. Макарова**

Лицензия ЛР № 040464 от 02.04.98.
Подписано в печать 26.04.04. Формат 60х90^{1/16}. Бумага офсетная.
Гарнитура Times. Печать офсетная. Усл. печ. л. 16,0. Уч.-изд. л. 12,5.
Тираж 1000 экз. Заказ 4111.
ГУП РК «Издательство «Периодика».
185610, г. Петрозаводск, ул. Германа Титова, 3.
e-mail: periodika@sampo.ru
Отпечатано с готовых диапозитивов в ГУП РК «Республиканская
типография им. П. Ф. Анохина».
185005, г. Петрозаводск, ул. Правды, 4

Как раньше жили в Ингерманландии: Образцы речи / Сост.
К-16 **М. И. Муллонен.** — Петрозаводск: Периодика, 2004. — 256 с. илл.

ISBN 5-88170-120-8

УДК 811.511
ББК 81.2 Фин

Эта книга — сборник диалектных текстов на ингерманландских говорах финского языка, записанных на магнитофонную ленту в основном в 60–70-х гг. XX в. Тексты носят прежде всего этнографический характер, отражают традиционную культуру, старый быт и обычаи. В предисловии даётся краткая справка о языковых особенностях говоров, прилагается также словарь диалектных слов и русских заимствований, встречающихся в текстах.

Книга адресована специалистам по финской филологии и этнографии, студентам, изучающим прибалтийско-финские языки, всем владеющим финским языком и интересующимся языком и культурой ингерманландских финнов.